

Ben Carson i Cecil Murphey

DAROVITE RUKE

Nakladnik
ZNACI VREMENA
www.znaci-vremena.com

Izvornik
GIFTED HANDS
by Ben Carson, M.D., with Cecil Murphey

*Copyright © by Review and Herald Publishing
Association. Used by permission. All rights reserved.*

Urednik
Mario Šijan

Prijevod
Hinko Pleško

Stručna redakтура
mr. Ivana Stojčević, dr. stom.

Lektura i korektura
Marijan Malašić, prof.

Prijelom
GENESIS, Zagreb

Tisak
TIPOMAT
Zagreb 2012.

**Dr. Ben Carson
i Cecil Murphey**

DAROVITE RUKE

Četvrto izdanje

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 803825

ISBN 978-953-183-149-9

*Ovu knjigu posvećujem
svojoj majci*

SONYI CARSON

*koja je žrtvovala svoj život
kako bi mojemu bratu i meni
omogućila dobar početak u životu.*

Uvod

“Još krvi! Odmah!”

Tišinu operacijske dvorane prekinuo je neobično tih nalog. Blizanci su primili 50 jedinica krvi, a krvarenje nije prestajalo.

“Nema više ove krvne grupe,” glasio je odgovor, “sve smo potrošili!”

Ova je izjava izazvala tihu paniku u prostoriji. Iz krvnih zaliha bolnice Johns Hopkins potrošena je zadnja kap krvi krvne grupe AB.¹ Ali sedmogodišnjim blizancima koji su od rođenja bili srašteni stražnjim dijelom lubanje trebalo je još krvi ili će umrijeti, a da uopće neće dobiti priliku za oporavak. Ovo je bila njihova jedina prilika, jedina mogućnost za normalan život.

Njihova majka Theresa Binder obišla je sve stručnjake na svijetu i našla samo jednu ekipu koja je bila voljna pokušati odvojiti sijamske blizance i obojici sačuvati život. Drugi su joj kirurzi rekli da je to nemoguće i da jednog od njih treba žrtvovati. *Da dopusti da jedan njezin mališan umre?* Theresa takvo što nije mogla ni čuti. Premda su im glave bile spojene, u dobi od sedam mjeseci svaki je imao svoju osobnost – jedan bi se igrao, dok bi drugi spavao ili jeo. Ne, na to nije mogla pristati! Nakon višemjesečnog traženja, pronašla je ekipu u bolnici Johns Hopkins.

Mnogi članovi ekipe koja je brojila sedamdesetero ljudi ponudili su svoju krv, svjesni ozbiljnosti situacije.

Kad se sve uzme u obzir, naporna i delikatna operacija na tako malim pacijentima dobro je napredovala punih sedamna-

¹ Krvna grupa je promijenjena zbog zaštite privatnosti pacijenta.

est sati. Djeca su uspješno anestezirana nakon samo nekoliko sati, što je bio složen postupak s obzirom na to da su imala zajedničke krvne žile. Priprema za kardiovaskularno premošćenje nije trajala duže nego što se očekivalo (isplatilo se pet mjeseci planiranja i brojne vježbe). Za mlade, ali iskusne neurokirurge nije bilo osobito teško pristupiti području kojim su blizanci bili spojeni. Međutim, zbog kardiovaskularnog premoščivanja krv je izgubila sposobnost zgrušavanja. Zbog toga je krvarilo svako mjesto na glavama djece koje je moglo krvariti.

Na sreću, u vrlo kratkom vremenu gradska banka krvi uspjela je pronaći upravo onoliki broj krvnih doza koliko je bilo potrebno za nastavak operacije. Služeći se svim vještinama, trikovima i pomagalima znanim u njihovoj specijalnosti, kirurzi su nakon nekoliko sati uspjeli zaustaviti krvarenje. Operacija je nastavljena. Na kraju su kirurzi za obavljanje plastičnih operacija sašili posljednji kožni režanj da zatvore ranu i tako su završila 22 sata kirurških napora. Sijamski blizanci Patrick i Benjamin prvi put u životu bili su razdvojeni.

Iscrpljeni glavni neurokirurg koji je osmislio plan ove operacije, bio je dječak iz geta s detroitskih ulica.

Candy Carson

1

“Zbogom, tata!”

“Tvoj tata više neće živjeti s nama.”

“Zašto ne?” upitao sam nastojeći zadržati suze. Jednostavno nisam mogao prihvatiti čudnu odlučnost majčinih riječi. “Ja volim tatu!”

“I on voli tebe, Bennie... ali mora otići. Zauvijek.”

“Ali zašto? Ja neću da on ide. Hoću da ostane s nama.”

“Mora ići —”

“Jesam li ja učinio nešto što ga je natjeralo da nas napusti?”

“O, ne, Bennie. Nisi! Tata te voli.”

Briznuo sam u plač. “Onda učini da se vrati!”

“Ne mogu. Ne mogu.” Zagrlila me svojim snažnim rukama nastojeći me utješiti i pomoći mi da prestanem plakati. Postupno su se jecaji prorijedili i ja sam se smirio. Ali čim me je pustila, ponovno sam počeo s pitanjima.

“Tvoj tata je —” majka je zastala i premda sam bio mlad, znao sam da pokušava naći prave riječi da mi objasni ono što nisam želio shvatiti. “Bennie, tvoj tata je učinio nešto ružno.”

Prešao sam rukom preko očiju. “Onda mu možeš oprostiti. Nemoj dopustiti da ode.”

“Riječ je o nečemu što nije dovoljno samo oprostiti, Bennie —”

“Ali ja želim da ostane s Curtisom, sa mnom i s tobom.”

Još jednom mi je majka pokušala objasniti zašto tata odlazi, ali njezina objašnjenja nisu bila razumljiva meni, osmogodišnjem dječaku. Kad danas razmišljam, ne znam koliko sam razumio razloge zbog kojih nas otac napušta. I ono što sam razumio, želio sam odbaciti. Srce mi se kidalo jer je majka rekla da se otac nikad više neće vratiti kući. A ja sam ga volio.

Tata je bio vrlo osjećajan. Često je izbivao, ali kad bi bio kod kuće, uzeo bi me na koljena, sretan što se može igrati sa mnom kad god sam to poželio. Bio je vrlo strpljiv sa mnom. Posebno sam se volio igrati sa žilama na njegovim čvrstim rukama jer su bile tako velike. Pritisnuo bih ih i gledao kako ponovno iskaču. "Vidi! Evo ih opet!" smijao bih se pokušavajući sve moguće da svojim malim rukama zadržim žile pritisnutima. Tata bi mirno sjedio puštajući me da se igram koliko god sam htio.

Katkad bi rekao: "Možda nisi dovoljno jak", a ja bih onda još jače pritiskao. Naravno, nisam uspijevaao pa bih uskoro izgubio zanimanje i počeo igru s nečim drugim.

Premda je mama rekla da je tata učinio nešto ružno, nisam svog oca mogao zamisliti kao "lošeg" jer je uvijek bio dobar prema mojem bratu Curtisu i meni. Kadšto bi nam tata donio neki poklon bez posebnog razloga. "Mislio sam da bi ti se ovo moglo svidjeti", rekao bi neusiljeno, s iskrom u tamnim očima.

Često bih poslijepodne dosađivao majci ili gledao na sat dok ne bi došlo vrijeme da se moj tata vrati s posla. Onda bih istrčao da ga dočekam. Čekao bih dok ga ne bih ugledao kako ide našom ulicom. "Tata! Tata!" vikao bih i potrčao mu u susret. On bi me podigao k sebi i ponio u kuću.

Sve je to prestalo 1959. godine kad sam imao osam godina i kad je tata zauvijek otišao od kuće. Mojem se mladom, ranjenom srcu budućnost činila vječnošću. Nisam mogao zamisliti život bez tate i nisam znao hoćemo li ga Curtis, moj desetogodišnji brat, i ja više ikada vidjeti.

* * *

Ne znam koliko sam dugo plakao i postavljao pitanja onoga dana kad je tata otišao; samo znam da mi je to bio najtužniji dan u životu. A moja pitanja nisu prestala sa suzama. Tjednima sam iznosio majci svaki mogući dokaz koji je moj um mogao smisliti nastojeći naći način da pristane na njegov povratak.

"Kako ćemo sada bez tate?"

"Zašto ne želiš da ostane s nama?"

"On će biti dobar. Ja znam da hoće. Pitaj ga. Neće učiniti više ništa loše."

Moje molbe nisu vrijedile. Roditelji su sve dogovorili prije nego što su obavijestili Curtisa i mene.

“Mame i tate trebali bi ostati zajedno”, bio sam uporan. “Trebali bi biti uz svoju djecu.”

“Da, Bennie, ali stvari katkad jednostavno ne idu kako treba.”

“Ipak ne vidim razloga”, rekao sam. Sjetio sam se svega što nam je tata učinio. Primjerice, nedjeljom bi uzeo Curtisa i mene da nas provoza automobilom. Obično smo odlazili u posjete, a često bismo se zaustavili kod jedne obitelji. Tata bi razgovarao s odraslima, dok bismo se brat i ja igrali s djecom.

Tek kasnije smo saznali istinu – moj otac je imao drugu “ženu” i drugu djecu o kojima mi nismo imali pojma.

Ne znam kako je moja majka otkrila da otac vodi dvostruki život jer nikad nije Curtisa i mene opterećivala ovim problemom. Zapravo, sada, kad sam odrastao čovjek, moja je jedina primjedba da se previše trudila da nas zaštiti, da ne saznamo koliko je situacija loša. Nikad nam nije dopustila da s njom podijelimo bol. Ali na taj nas je način majka htjela zaštititi. Bila je uvjerenja da radi dobro. Mnogo godina poslije konačno sam shvatio o čemu je govorila kad je spomenula “izdaju sa ženama i drogom”.

Puno prije nego što je majka saznala za onu drugu obitelj, osjećao sam da nešto nije u redu između mojih roditelja. Oni se nisu svadali; otac bi jednostavno izišao. Sve češće je odlazio od kuće i sve duže izbivao. Nikad nisam znao zašto.

Ali kad mi je majka rekla: “Tvoj otac se neće vratiti”, te su mi riječi slomile srce.

Nisam rekao majci, ali svake večeri kad bih otišao u krevet, molio sam se: “Dragi Bože, pomози da mama i tata opet budu zajedno.” Duboko u srcu znao sam da im Bog može pomoći i da bismo opet mogli biti sretna obitelj. Nisam želio da budu rastavljeni i nisam mogao zamisliti budućnost bez svojeg oca.

Ali tata se nikad više nije vratio kući.

Kako su prolazili dani i tjedni, shvatio sam da možemo i bez njega. Sada smo bili siromašniji; vidio sam da je majka zabrinuta, premda Curtisu i meni nije puno govorila. Kako sam rastao, negdje oko jedanaeste godine, shvatio sam da smo nas troje zapravo sretniji nego u vrijeme dok je tata bio kod

kuće. Imali smo mir. U kući nikad nije vladala smrtna tišina. Više se ne bih smrznuo od straha ili sklupčao u svojoj sobi pitajući se zbog čega mama i tata ne razgovaraju.

U to sam se vrijeme prestao moliti da se ponovno sastanu. “Bolje je za njih da ostanu tako odvojeni”, rekao sam Curtisu. “Nije li?”

“Jest, i meni se čini”, odgovorio je. Kao i majka, ni on nije mnogo govorio o svojim osjećajima. Ali čini mi se da je i on naposljetku shvatio da nam je bez oca bolje.

Pokušavajući se sjetiti kako sam se osjećao u ono vrijeme kad nas je tata napustio, ne sjećam se da sam prolazio faze srdžbe i odbojnosti. Moja majka kaže da je taj događaj Curtisu i meni donio mnogo boli. Ne sumnjam da je njegov odlazak značio veliku promjenu za nas dječake. Ali ni sad se ne sjećam ničega osim trenutka kad nas je napustio.

Možda sam tako naučio izlaziti na kraj s dubokim ranama, da ih zaboravim.

* * *

“Bennie, nemamo novca.”

U mjesecima nakon tatina odlaska Curtis i ja vjerojatno smo stotine puta čuli ove riječi i, naravno, bile su istinite. Kad bismo poželjeli igračku ili slatkiš, kako smo to prije činili, ubrzo smo na majčinom licu mogli pročitati kako je duboko boli što ne može udovoljiti našoj želji. Nakon nekog vremena prestao sam tražiti ono što sam znao da ionako ne mogu dobiti.

Katkad bi preko majčina lica prešla sjena ogorčenosti. Ona bi postala jako mirna i nama dječacima objasnila da nas tata voli, ali joj ne daje novac za naše uzdržavanje. Sjećam se kao kroz maglu da je majka nekoliko puta išla na sud nastojeći izboriti da nas otac uzdržava. Nakon toga bi tata mjesec-dva slao novac – nikad cijelu svotu – i uvijek je imao opravdan izgovor. “Ne mogu ti sve dati ovaj put,” govorio bi, “ali nadoknadiću. Obećavam.”

Nikad nije nadoknadio. Nakon nekog vremena majka je prestala s pokušajem da od njega dobije novčanu pomoć.

Bio sam svjestan da joj ne želi dati novac, što nam je život činilo još težim. U svojoj djetinjoj ljubavi prema tati koji je bio

dobar i suosjećajan, nisam osjećao ljutnju. Ali istodobno nisam mogao razumjeti kako nas može voljeti, a ne želi nam dati novac za hranu.

Jedan od razloga zbog kojeg nisam osjećao odbojnost prema tati bio je taj što ga je moja majka rijetko kad okrivljavala – barem ne pred nama ili tako da bismo mi mogli čuti. Teško da bih se mogao prisjetiti trenutka kad je nešto rekla protiv njega.

Ali važnija od toga bila je činjenica da je majka uspjela unijeti osjećaj sigurnosti u našu tročlanu obitelj. Premda mi je tata dugo nedostajao, bio sam zadovoljan s majkom i bratom jer smo zbilja bili sretna obitelj.

Moja majka, mlada žena s gotovo nikakvom naobrazbom, potekla je iz mnogobrojne obitelji i puno toga je bilo protiv nje. Ali ona je učinila čudo u svojem životu i pomogla nama. Još uvijek čujem majčin glas kako, bez obzira na to kako nam je loše bilo, govori: “Sve će biti dobro, Bennie.” Nisu to bile prazne riječi jer ona je u njih vjerovala. A budući da je ona vjerovala, vjerovali smo i Curtis i ja; one su za mene značile utješnu sigurnost.

Dio majčine snage potjecao je iz duboko usađene vjere u Boga, a možda jednako toliko i od njezine urođene sposobnosti da Curtisa i mene uvjeri u ono što govori. Znali smo da nismo bogati, ali koliko god stvari bile loše, nismo se brinuli hoćemo li imati što za jesti ili gdje ćemo živjeti.

Naše odrastanje bez oca bilo je vrlo teško breme za moju majku. Ona se nije žalila – barem ne nama – niti je sebe sažalijevala. Pokušala je nositi sav teret, i ja sam nekako razumio što ona čini. Bez obzira na to koliko je sati morala proveći radeći, znao sam da ona to čini zbog nas. Njezina posvećenost i požrtvovnost izvršili su dubok dojam na moj život.

Abraham Lincoln jednom je rekao: “Sve što jesam i što ću ikada biti zahvaljujem svojoj majci.” Ne znam bih li mogao ponoviti upravo te riječi, ali moja majka, Sonya Carson, bila je prva, najjača i najdjelotvornija snaga u mojem životu.

Bilo bi mi nemoguće pričati o svojim dostignućima a ne početi s utjecajem moje majke. Zato svoj životopis otpočinjem s iznošenjem njezinoga.

2

Nošenje tereta

“Neće oni tako postupati s mojim sinom”, rekla je majka zureći u papir koji joj je dao Curtis. “Ne, neće to tako ići.” Curtis joj je morao pročitati neke riječi, ali je ona odlično razumjela što je učinio školski savjetnik.

“Što ćeš učiniti, mama?” pitao sam iznenađen. Nikad mi nije palo na um da bi itko mogao promijeniti nešto što odluče školske vlasti.

“Idem odmah ujutro to raščistiti”, rekla je. Iz tona njezinog glasa znao sam da će to učiniti.

Curtis, dvije godine stariji od mene, bio je u trećem razredu srednje škole kad ga je školska savjetnica odlučila prebaciti u niži nastavni program. Prije loše, njegove ocjene su se već više od godinu dana popravljale. Išao je u školu u kojoj su većina đaka bili bijelci pa je majci bilo jasno da je savjetnica donijela odluku pod utjecajem uobičajenog načina razmišljanja prema kojem crnci nisu sposobni za školovanje na koledžu.

Naravno, nisam prisustvovao njihovom sastanku, ali se još uvijek živo sjećam što nam je majka rekla te večeri. “Rekla sam toj savjetnici: ‘Moj sin Curtis ići će na koledž. Ne želim da ide ni u koju drugu školu.’” Onda je stavila ruku na glavu mog brata i rekla: “Curtise, sad si u razredu koji se sprema za koledž.”

Ovaj događaj pokazuje karakter moje majke. Nije bila od onih koji bi dopustili da netko drugi upravlja njihovim životom. Majka je imala jasnu predodžbu o tome što mogu postati njezini sinovi.

Moja je majka privlačna žena, visoka 160 cm i mršava, premda je, dok smo bili djeca, bila osrednje punašna. Danas pati od artritisa i ima problema sa srcem, ali čini mi se da nije usporila sa svojim načinom života.

Kao osoba Sonya Carson je marljiva, uvijek ima pred sobom cilj, u svakoj situaciji nastoji dati najviše što može i nikad se ne miri s osrednjim. Vrlo je inteligentna, brzo shvaća bit i ne bavi se nevažnim. Ima prirodnu sposobnost da procijeni što treba učiniti. To je vjerojatno njezina najistaknutija osobina.

Zahvaljujući toj odlučnoj, možda i nametljivoj osobnosti koja toliko očekuje od sebe same, ona je dio tog duha prenijela i na me. Ne bih majku htio prikazati savršenom jer je i ona samo čovjek. Katkad mi se njezino odbijanje da se pomiri s nečim osrednjim činilo zamornim, prezahtjevnim i čak okrutnim. Kad je u nešto vjerovala, toga bi se držala i ne bi odustajala. Nisu mi uvijek bile drage njezine riječi: "Bennie, nisi rođen za to da ne uspiješ. Ti to možeš!" Ili jedna od njezinih omiljenih rečenica: "Samo traži Gospodina i On će ti pomoći!"

Budući da smo bili djeca, nismo se uvijek radovali njezinim lekcijama i savjetima. Pojavila bi se ogorčenost i tvrdoglavost, ali moja majka nije popuštala.

Kako su godine prolazile, uz majčino stalno ohrabrivanje Curtis i ja počeli smo vjerovati da zbilja možemo učiniti sve što odlučimo. Čvrsto nas je uvjerila da ćemo biti izuzetno dobri i uspješni u svemu čega se primimo. Još i danas jasno čujem njezin glas kako mi govori: "Bennie, ti to možeš. Nemoj ni sekundu prestati u to vjerovati."

Kad se udala, majka je imala samo tri razreda osnovne škole, ali je bila pokretačka snaga u našoj obitelji. Ona je gurala mojeg oca da radi mnoge poslove. Zahvaljujući njezinom smislu za štednju, uštedjeli su toliko novca da su mogli kupiti kuću. Čini mi se da bi na kraju, da je bilo po majčinom, financijski dobro stajali. Siguran sam da nije ni slutila s kakvim će se siromaštvom i teškoćama suočiti u budućnosti.

Nasuprot njoj, moj je otac bio visok preko 180 cm i vitak. Često bi mi govorio: "Bennie, trebaš uvijek izgledati uredno. Odijevaj se onako kakav želiš biti." Isticao je odjeću i vanjštinu; volio se kretati među ljudima.

"Budi pristojan prema ljudima. Ljudi su važni i ako si prema njima pristojan, zavoljet će te." Prisjećajući se ovih riječi, uvjeren sam da mu je bilo jako stalo do toga da ga svi vole. Kad bi netko zatražio da opišem svojeg oca, morao bih reći:

“On je zgodan čovjek!” Unatoč svim problemima koji su se kasnije javili, i danas tako mislim.

Moj je otac bio osoba koja je željela da imamo lijepu odjeću i da se ponašamo kao zavodnici, da lovimo djevojke, primjerice – da vodimo život koji bi bio suprotan stjecanju više naobrazbe. Danas sam zbog mnogo razloga zahvalan majci što nas je izvukla iz te sredine.

Tata nije intelektualno lako shvaćao složene probleme jer je bio sklon baviti se pojedinostima, pa nije mogao vidjeti cijelu sliku. To je vjerojatno bila najveća razlika među mojim roditeljima.

Oboje su potjecali iz mnogočlanih obitelji; majka je imala dvadeset troje braće i sestara, a otac je odrastao s trinaestero braće i sestara. Vjenčali su se kad je otac imao dvadeset osam, a majka trinaest godina. Mnogo godina kasnije povjerala mi je da se na taj način htjela izvući iz teške situacije u domu.

Ubrzo nakon vjenčanja preselili su se iz Chattanoogae u Tennesseeju u Detroit, kamo su se krajem 1940. i ranih 1950. doseljavali radnici. Ljudi iz seoskih sredina na Jugu selili su se u gradove na Sjeveru gdje ih, mislili su, čekaju dobro plaćeni poslovi. Moj se otac zaposlio u tvornici Cadillac. Koliko znam, bilo je to njegovo prvo i posljednje zaposlenje. Radio je u toj tvornici do kraja sedamdesetih, kad je otišao u mirovinu.

Moj je otac služio i kao propovjednik u maloj baptističkoj crkvi. Nikad nisam doznao je li bio rukopoložen ili nije. Tata me samo jednom poveo da slušam njegovu propovijed – ili se ja sjećam samo te jedne prigode. Nije bio od onih gorljivih govornika kao neki televizijski evanđelisti. Govorio je mirno, nekoliko je puta podignuo glas, ali uglavnom je propovijedao smireno i slušatelji se nisu uzбудili. Govor mu nije bio tečan, ali trudio se kako je najbolje mogao. Još uvijek se sjećam kako je te nedjelje stajao pred nama, visok i zgodan, a sunčeve zrake odbijale su se od velikog metalnog križa koji se njihao na njegovim prsima.

* * *

“Odlazim na nekoliko dana”, rekla je majka nekoliko mjeseci nakon što nas je tata napustio. “Idem u posjet nekim rođacima.”

“Idemo li i mi?” upitali smo znatiželjno.

“Ne, moram ići sama.” Glas joj je bio neobično miran. “Osim toga, vi ne možete izostati iz škole.”

Prije nego što sam stigao prigovoriti, rekla mi je da možemo ostati kod susjeda. “Već sam se dogovorila s njima. Možete kod njih spavati i jesti dok se ne vratim.”

Možda sam se trebao pitati zašto je otišla, ali nisam. Bio sam previše uzbuđen činjenicom da ćemo spavati u tuđoj kući, a to je značilo da ćemo uživati posebne prednosti, jesti bolju hranu i igrati se sa susjedovom djecom.

Tako se to dogodilo prvi put i nekoliko puta nakon toga. Majka bi nam objasnila da odlazi na nekoliko dana, a naši su se susjedi brinuli za nas. Budući da je pažljivo dogovorila da ostanemo kod prijatelja, nama se to činilo više uzbudljivim nego zabrinjavajućim. Uvjeren u njezinu ljubav, meni nikad nije palo na pamet da se možda neće vratiti.

Izgleda čudno, ali to je svjedočanstvo o sigurnosti koju smo osjećali u svojem domu. Tek sam kao odrastao čovjek otkrio kamo je majka odlazila kad je “posjećivala rođake”. Kad bi teret postao pretežak, ona bi se sama prijavila u psihijatrijsku ustanovu. Zbog odlaska muža i rastave braka upala je u strašno razdoblje zbunjenosti i depresije i mislim da se samo zahvaljujući unutarnjoj snazi volje odvažila potražiti stručnu pomoć. Obično bi tada izbivala po nekoliko tjedana.

Mi dječaci nismo imali pojma o tome da se ona liječi. Ona je to tako željela.

S vremenom se majka oporavila od psihičkih pritisaka, ali je prijatelji i susjedi nikako nisu mogli prihvatiti kao zdravu osobu. Mi djeca to nismo znali jer majka nije nikad davala do znanja koliko je to boli, ali njezino liječenje u psihijatrijskoj ustanovi dalo je susjedima gradiva za trač, a vjerojatno i to što je bila rastavljena. Oba problema u ono su vrijeme značila ozbiljnu ljagu. Ne samo što se morala boriti da nam osigura dom i sredstva za život, već se većina njezinih prijatelja povukla kad su joj bili najpotrebniji.

Budući da majka nikad nikome nije govorila pojedinosti o rastavi, ljudi su pomišljali na najgore i o njoj širili najluđe priče.

“Upravo sam odlučila raditi svoj posao”, jednom mi je rekla, “i ne obazirati se na ono što ljudi govore.” Tako je i

postupila, ali joj nije bilo lako. Boli me kad pomislim koliko je usamljenih, suzama ispunjenih sati sama patila.

Napokon, majka je znala da bez novčanih sredstava ne može pokriti životne troškove u našoj kući, koliko god skromna bila. Kuća je bila njezina prema nagodbi razvodne parnice. Nakon što je nekoliko mjeseci neuspješno pokušavala spojiti kraj s krajem, iznajmili smo kuću, spakirali stvari i preselili se. To je bila jedna od rijetkih prilika kad smo ponovno vidjeli tatu jer nas je došao prevesti u Boston. Majčina starija sestra Jean Avery i njezin suprug William pristali su da nas uzmu k sebi.

Preselili smo se u stan kod Averyjevih. Njihova su djeca već odrasla, pa su pokazali mnogo ljubavi prema dvojici malih dječaka. S vremenom su Curtisu i meni postali drugi roditelji, i to je bilo predivno jer smo u to vrijeme trebali puno ljubavi i razumijevanja.

Godinu dana nakon preseljenja u Boston ili nešto kasnije, majka je još uvijek odlazila na liječenje. Svaki put bi izbivala tri do četiri tjedna. Iako nam je nedostajala, tetak William i tetka Jean posvećivali su nam toliko pažnje da smo se njezinim povremenim odlascima čak i radovali.

Averyjevi su Curtisu i meni govorili: "Vašoj je mami dobro." Kad bi stiglo pismo ili telefonski poziv, rekli bi nam: "Vratit će se za nekoliko dana." Ponašali su se tako uvjerljivo da nikad nismo pomislili kako je teško našoj majci. A to je bilo upravo ono što je željela Sonya Carson svojom snažnom voljom.

3

Osmogodišnjak

“Štakori!” viknuo sam. “Curt, pogledaj onamo! Vidio sam štakore.” Rukom sam pokazivao na veliko područje obraslo korovom iza naše stambene zgrade. “Veći su od mačke.”

“Ma nisu baš tako veliki”, uzvratilo je Curtis nastojeći se prikazati zrelijim. “Ali svakako ružno izgledaju.”

Ništa nas u Detroitu nije pripremiло za život u stambenoj zgradi u Bostonu. Vojske žohara prelazile su u povorkama preko sobe; što god pokušavala, majka ih se nije mogla riješiti. Mene su više plašile horde štakora, premda mi se nikad nisu približili. Većinom su živjeli vani u korovu ili gomilama smeća. Ali povremeno bi jurnuli u podrum naše zgrade, posebice za hladna vremena.

“Ne idem sam dolje”, rekao sam odlučno ne jednom. Bojao sam se ići u podrum. I nisam se dao nagovoriti dok Curtis ili tatak William ne bi pošli sa mnom.

Katkad bi se iz korova pojavile zmije i klizile pločnikom. Jednom je zgodom velika zmija ušla u naš podrum i netko ju je ubio. Danima su iza toga sva djeca pričala o zmijama.

“Prošle godine jedna je ušla u zgradu do naše i ubila četvero djece dok su spavala”, rekao je jedan od mojih školskih prijatelja.

“Jednostavno te proguta”, tvrdio je drugi.

“Ne”, odvratio je prvi smijući se. “Ona te ugrize i onda umreš.” Zatim je ispričao drugu priču o tome kako je zmija nekog ubila.

Naravno, te priče nisu bile istinite, ali budući da sam ih često slušao, ostale su mi u mislima pa sam bio oprezan i strašljiv, stalno gledajući neće li se odnekud pojaviti zmija.

U našem kraju motalo se mnoštvo pijanaca, pa smo se toliko navikli na razbijeno staklo, građevinske parcele pune

smeća, oronule zgrade i policijske aute kako jure ulicom da smo se ubrzo prilagodili promjeni i novom načinu života. Nakon nekoliko tjedana ovo okruženje činilo nam se posve normalnim i logičnim.

Nitko nikad nije rekao: "Ovako ne žive normalni ljudi." Ponavljam, mislim da su me osjećaj obiteljskog zajedništva i potpora Averyjevih sačuvali od prevelike brige o kakvoći našeg života u Bostonu.

Majka je, naravno, radila. Stalno. Rijetko je kad imala slobodnog vremena, ali kad bi ga imala, sasvim bi ga posvetila Curtisu i meni, što je bila nadoknada za sate njezinog izbivanja. Radila je u domovima bogataša čuvajući njihovu djecu ili obavljajući kućanske poslove.

"Izgledaš umorno", rekao sam jedne večeri kad je ušla u naš mali stan. Već je pao mrak i iza nje je bio dug dan koji je provela na dva posla, a nijedan nije bio dobro plaćen.

Naslonila se na pretrpanu stolicu. "I jesam", rekla je odbacujući cipele. Njezin me osmijeh milovao. "Što si danas učio u školi?" upitala me.

Koliko god bila umorna, ako smo bili budni kad bi došla kući, nije nas propustila pitati kako je bilo u školi. Više od svega drugog dojmila me njezina briga za naše obrazovanje jer sam shvatio da školu smatra važnom.

Premda mi je bilo osam godina kad smo se preselili u Boston, katkad sam vrlo ozbiljno razmišljao o svim promjenama do kojih je došlo u mojem životu. Jednog sam dana rekao sâm sebi: "Divno je imati osam godina jer nemaš nikakve odgovornosti. Svi vode brigu o tebi, a ti se samo igraš i zabavljaš!"

Ali ovome sam dodao: "Svakako neće biti uvijek tako. Zato ću sad uživati u životu."

Osim rastave roditelja, najljepše što mi se u djetinjstvu dogodilo bilo je kad sam imao osam godina. Prvo, doživio sam najljepši Božić u životu. Curtis i ja predivno smo se zabavljali kupujući poklone, a tetak i tetka su nas zatrпали igračkama. I majka nam je, nastojeći nadomjestiti gubitak oca, kupila više nego ikad ranije.

Jedan od mojih omiljenih poklona bio je model buicka, autić na navijanje. Ali komplet za kemijske pokuse nadmašio je i samog buicka. Nikad, ni ranije ni kasnije, nisam imao igračku koja bi me toliko zanimala kao ovaj komplet. Proveo

sam sate u spavaćoj sobi igrajući se, proučavajući upute i vršeći pokus za pokusom. Pretvarao bih boju lakmusovog papira u plavu i crvenu. Miješao bih kemikalije u neobične smjese i zadivljen promatrao kad bi se pjenile ili mijenjale boju. Kad bi nešto što sam stvorio cijeli stan ispunilo smradom trulih jaja ili nečim gorim, smijao bih se dok mi se čeljust ne bi ukočila.

Drugo, kad sam imao osam godina, stekao sam svoje prvo vjersko iskustvo. Mi smo bili adventisti sedmoga dana i jedne subote prije podne pastor Ford, iz detroitske crkve u Aveniji Burns, svoju je propovijed ilustrirao pričom.

Prirodno nadaren pripovjedač, pastor Ford je pričao o misionaru liječniku i njegovoj supruzi koje su u nekoj dalekoj zemlji progonili razbojnici. Oni su se sklanjali iza stabala i stijena stalno izmičući razbojnicima. Na kraju, jedva hvatajući dah od iscrpljenosti, bračni par se našao pred provalijom. Bili su u klopci. Odjednom su na samom rubu litice ugledali uski procjep u stijeni – dovoljno velik da se uvuku i skriju. Nekoliko sekundi kasnije, kad su razbojnici došli do ruba provalije, liječnika i njegove supruge nije bilo. Kao da su u zemlju propali. Uz psovke i viku banditi su otišli.

Dok sam slušao, pred mojim se očima odvijala tako živa slika kao da progone mene. Pastor nije pretjerano dramatizirao, ali ja sam događaj tako proživljavao kao da su ti ljudi htjeli mene uhvatiti. Zamišljao sam kako me progone. Počeo sam ubrzano disati osjećajući paniku, strah i bezizlaznost situacije u kojoj se našao bračni par. Kad su se razbojnici konačno udaljili, udahnuo sam s olakšanjem što sam siguran.

Pastor Ford je pogledom obuhvatio vjerništvo. “Ovi su ljudi bili sklonjeni i zaštićeni”, rekao je. “Skrili su se u procjep stijene i Bog ih je sačuvao od zla.”

Kad je propovijed završila, počeli smo pjevati “pjesmu poziva”. Tog jutra pastor je izabrao pjesmu “Stijeno spasa, Bože moj”. Svoj poziv ilustrirao je ovom misionarskom pričom i objasnio potrebu da se sklonimo u “procjep Stijene”, u sigurnost koju možemo naći jedino u Isusu Kristu.

“Ako se pouzdamo u Gospodina,” rekao je prelazeći pogledom preko lica vjernika, “uvijek ćemo biti sigurni. Sigurni u Isusu Kristu.”

Dok sam ga slušao, u mašti sam vidio kako se Bog čudesno postarao za ove ljude koji su Mu htjeli služiti. Zahvaljujući

svojoj mašti i osjećajima, taj sam događaj proživio zajedno s onim bračnim parom i pomislio: *To je upravo ono što i ja trebam učiniti – skloniti se u procjep stijene.*

Premda sam u to vrijeme imao samo osam godina, moja se odluka činila sasvim prirodnom. Druga djeca mojih godina krštavala su se i pridruživala Crkvi, pa kad su mene poruka i glazba ganuli, i ja sam se odazvao. Slijedeći običaj naše vjerske zajednice, kad je pastor Ford upitao želi li se tko obratiti Isusu Kristu, Curtis i ja izišli smo pred propovjedaonicu. Nekoliko tjedana kasnije obojica smo bili kršteni.

Ja sam u osnovi bio dobar dječak i nisam učinio nikakvo posebno zlo, pa ipak sam prvi put u životu spoznao da mi je potrebna Božja pomoć. Tijekom sljedeće četiri godine nastojao sam slijediti nauk koji sam primio u crkvi.

Tog jutra donio sam još jednu važnu životnu odluku. Odlučio sam postati liječnik, liječnik misionar.

Na bogoslužjima i u poukama iz Biblije često se govorilo o događajima iz života liječnika misionara. Svaka priča o misionarima koji kao zdravstveni djelatnici putuju kroz siromašna afrička ili indijska sela, zaokupljala bi moju pozornost. Slušali smo izvještaje o tome kako liječnici ublažavaju tjelesne patnje i kako pomažu ljudima da žive sretnije i zdravije.

“To želim biti”, rekao sam majci dok smo se vraćali kući. “Želim biti liječnik. Mama, smijem li biti liječnik?”

“Bennie,” rekla je, “slušaj me.” Zastali smo i majka me pogledala u oči. Onda mi je položila ruke na mršava ramena i rekla: “Ako nešto moliš Gospodina i vjeruješ da to On može učiniti, učinit će ti.”

“Vjerujem da mogu biti liječnik.”

“Onda ćeš, Bennie, biti liječnik”, rekla je čvrstim glasom i tada smo nastavili hodati.

Nakon majčinih ohrabrujućih riječi nikad nisam posumnjao u to što ću postati u životu.

Kao većina djece, nisam imao pojma što netko treba učiniti da bi postao liječnik, ali sam pretpostavljao da moram biti dobar u školi ako to želim postati. Kad sam ušao u trinaestu godinu, više nisam bio tako siguran da želim postati misionar, ali nikad nisam dvojio u vezi sa željom da postanem liječnik.

U Boston smo se preselili 1959. i tu smo ostali dvije godine. Zatim smo se ponovno vratili natrag u Detroit jer je majka

novčano ponovno stala na noge. Detroit je bio naš dom, a osim toga, majka je na umu imala određeni cilj. Premda to na početku nije bilo moguće, ona je planirala da se vratimo u kuću u kojoj smo nekad živjeli.

Kuća koja nije bila veća od mnogih današnjih garaža, bila je jedna od prvih montažnih kuća izgrađenih nakon Drugog svjetskog rata. Cijela građevina vjerojatno nije imala više od devedesetak kvadratnih metara, ali se nalazila u području u kojem su stanari imali svoje travnjake i ponosili se mjestom na kojemu žive.

“Dečki,” rekla nam je kako su prolazili tjedni i mjeseci, “budite strpljivi. Vratit ćemo se u svoju kuću u Ulici Deacon. Možda si sad ne možemo priuštiti da u njoj živimo, ali doći će i to vrijeme. U međuvremenu dobro će nam doći stanarina koju za nju dobivamo.” Nije prošao dan a da majka nije govorila o tome kako ćemo se vratiti u kuću. U njezinim je očima gorjela odlučnost i ja nisam nikad posumnjao da ćemo to ostvariti.

Nastanili smo se u kući u kojoj je živjelo više obitelji, odmah preko puta pruge u četvrti Delray. Bilo je to industrijsko područje puno smoga, ispresijecano željezničkim prugama, u kojem se nalazilo više neuglednih malih tvornica koje su proizvodile autodijelove. To je bila četvrt u kojoj je živio gornji dio nižih društvenih slojeva. Nas troje stanovalo je na najgor-njem katu. Moja je majka u to vrijeme radila na dva-tri mjesta. Na jednom poslu čuvala je djecu, a na drugom je čistila kuću. Kakav god kućanski posao netko trebao, majka bi rekla: “Ja to mogu. Ako ne znam odmah, naučit ću.”

Zapravo, da bi zaradila za život, i nije mogla raditi ništa drugo jer nije imala nikakve naobrazbe. Na tim je poslovima mnogo naučila jer je bila bistra i pažljiva. Dok je radila, promatrala je sve što se oko nje događa. Posebno su je zanimali ljudi jer je veći dio vremena radila za bogataše. Vratila bi se kući i govorila nam: “Evo što rade bogati. Tako se ponašaju uspješni ljudi. Evo kako razmišljaju.” Neumorno je unosila u mojeg brata i mene ovu vrstu informacija.

“I vi, dečki, možete postići isto”, rekla bi uz osmijeh, dodajući: “A mogli biste i više!”

Čudno je što je majka stavljala pred mene ove ciljeve u vrijeme kad nisam bio dobar učenik. U osnovnoj školi bio sam najlošiji učenik u cijelom petom razredu.

U prve tri godine školovanja u državnoj školi u Detroitu dobio sam dobar temelj. Kad smo se preselili u Boston, krenuo sam u četvrti razred. Curtis je bio dva razreda ispred mene. Tada smo se upisali u malu privatnu crkvenu školu jer je majka smatrala da ćemo dobiti bolju naobrazbu nego u državnim školama. Na nesreću, to se nije ostvarilo. Premda smo Curtis i ja imali dobre ocjene, rad nije bio tako zahtjevan kao što smo očekivali pa kad smo ponovno prešli u državnu školu u Detroitu, doživio sam pravi šok.

Osnovnu školu Higgins polazili su uglavnom bijelci. Predmeti su bili teški, a učenici petog razreda u koji sam išao nadmašivali su me u svakom pogledu. Na moje iznenađenje, uopće nisam mogao pratiti nastavu. Nije bilo lošijeg učenika od mene. Da stvar bude gora, bio sam čvrsto uvjeren da sam u Bostonu bio dobar učenik.

Biti na dnu razreda bilo je dovoljno bolno, a ruganje i izazivanje druge djece činilo je da sam se osjećao još gore. Kako to već djeca rade, nakon što bismo napisali neki test, neizbježno smo nagadali kakve će biti ocjene.

Netko bi uvijek rekao: "Znam što će Carson dobiti!"

"Da! Veliku nulu!" uzvratilo bi drugi.

"Hej, glupane, misliš li da ćeš ovaj put dobiti nešto bolje?"

"Carson je prošli put odgovorio na jedno pitanje. Znete li zašto? Pokušavao je napisati pogrešan odgovor."

Sjedeći ukočeno na svojem mjestu, pravio sam se da ih ne čujem. Ali nije mi bilo svejedno. Njihove su me riječi boljele; no ne bih sebi dopustio da plačem ili pobjegnem. Katkad bi mi, kad bi zadirkivanje počelo, preko lica prešao osmijeh. Kako su prolazili tjedni, prihvatio sam činjenicu da sam na posljednjem mjestu u razredu jer sam to i zaslužio.

Glup sam. Uopće u to nisam sumnjao, a to su znali i ostali.

Premda mi nitko nije spomenuo da sam crnac, mislim da su loše ocjene utvrdile moj opći dojam da crna djeca jednostavno nisu tako bistra kao bijela. Slegnuo bih ramenima prihvaćajući stvarnost. Valjda tako treba biti.

Kad se nakon svih ovih godina vratim u prošlost, još uvijek osjetim bol. Najgore što sam doživio u svojoj školi dogodilo se u petom razredu nakon testa iz matematike. Kao i obično, naša učiteljica gospođa Williamson podijelila bi svačiji

test susjednom učeniku koji ga je ocjenjivao dok bi ona glasno čitala odgovore. Nakon ocjenjivanja test bi se vratio vlasniku. Onda bi nas učiteljica prozivala, a mi bismo glasno pročitali svoju ocjenu.

U testu je bilo trideset zadataka. Djevojčica koja je ocjenjivala moj test bila je kolovođa djece koja su me zadirkivala da sam glup.

Gospođa Williamson počela je prozivati imena. Sjedio sam u pretrpanoj učionici dok mi je pogled lutao od šarene oglasne ploče do prozora prekrivenih izrescima od papira. Učionica je mirisala na kredu i djecu, a ja sam pognuo glavu bojeći se čuti svoje ime. Došao je trenutak koji je bio neizbježan. "Benjamin?" Učiteljica je čekala da kažem svoju ocjenu.

Promrmljao sam odgovor.

"*Devet!*" Gospođa Williamson je spustila olovku, nasmiješila mi se i s iskrenim oduševljenjem rekla: "Pa to je divno, Benjamine!" (Za mene je devet od trideset mogućih točnih rješenja bio nevjerojatan uspjeh.)

Prije nego što sam shvatio što se događa, djevojčica iza mene viknula je: "Ne devet!" Prigušeno se smijala. "Dobio je *ništicu*.² Nije riješio nijedan zadatak." Njezino smijuljenje popratilo je smijeh i cerekanje cijele učionice.

"Dosta!" oštro je rekla učiteljica, ali bilo je prekasno. Djevojčicina grubost pogodila me u srce. Mislim da se nikad u cijelom životu nisam osjećao tako usamljen i glup. Već je dovoljno loše bilo to što sam pogrešno riješio gotovo sve zadatke u svim testovima, ali kad se cijeli razred – meni se bar tako činilo – smijao mojoj gluposti, htio sam propasti u zemlju.

U očima su me pekle suze, ali nisam htio zaplakati. Prije bih umro nego da vide koliko sam povrijeđen. Umjesto toga, navukao sam osmijeh koji kao da znači "baš me briga" i dalje nastavio gledati na klupu pred sobom i veliku ništicu na vrhu testa.

Mogao sam lako zaključiti da je život okrutan i da biti crn znači da je sve protiv tebe. Bila bi to moja propast da se tijekom te školske godine nisu dogodile dvije stvari koje su promijenile moje razumijevanje cijeloga svijeta.

² Nula i devet na engleskom jeziku slično zvuče (none i nine).

4

Dvije pozitivne stvari

“Ne znam”, rekao sam odmahujući glavom. “Mislim, nisam siguran.” Opet sam se osjećao glupim od glave do pete. Dječak ispred mene pročitao je bez teškoće svako slovo na tablici sve do posljednjeg reda. Ja nisam mogao pročitati ništa ispod prvog reda.

“U redu”, rekla je medicinska sestra i sljedeće dijete u redu pristupilo je tablici za ispitivanje očiju. Njezin je glas bio odrješit i djelotvoran. “Pazi, pokušaj čitati bez žmirkanja.”

Negdje oko polugodišta škola je izvršila obvezatno ispitivanje vida. Žmirkao sam, pokušavao i jedva pročitao prvi red.

Škola mi je besplatno nabavila naočale. Kad sam bio na pregledu, liječnik mi je rekao: “Sine, tvoj vid je tako slab da bih te gotovo mogao proglasiti hendikepiranim.”

Očito mi je vid postupno slabio, a ja nisam imao pojma da je u tako lošem stanju. Sljedećeg sam dana došao u školu s novim naočalama. Bio sam iznenađen. Prvi put sam iz zadnjih redova učionice dobro vidio što je napisano na ploči. Naočale su bile prva pozitivna stvar koja mi je pomogla da se počnem penjati s dna razreda. Čim mi je vid bio sređen, počeo sam dobivati bolje ocjene – nisu bile ne znam kakve, ali bar sam se kretao u dobrom smjeru.

Kad sam dobio polugodišnju informaciju o ocjenama, gospođa Williamson me je pozvala u stranu. “Benjamine,” rekla je, “u cijelosti ti ide mnogo bolje.” Njezin osmijeh odobravanja učinio je da sam osjećao kako sad mogu i bolje. Znao sam da me želi ohrabriti da budem bolji.

U matematici sam imao ocjenu D – ali i to je bilo poboljšanje. Barem nisam pao.

Kad sam vidio ovu prolaznu ocjenu, osjećao sam se bolje. Pomislio sam: *Ako sam iz matematike dobio D, onda ide na*

bolje. Ima nade za mene. Nisam najgluplje dijete u školi. Kad dječak kao ja, koji je prvo polugodište bio najlošiji učenik u razredu, iznenada dobije bolju ocjenu, pa bilo to samo sa F na D, to ulijeva nadu. Prvi put otkako sam došao u ovu školu, znao sam da mogu bolje od nekih učenika u svojem razredu.

Majka mi nije dopustila da se zadovoljim tako niskim ciljem. “Da, to je svakako poboljšanje”, rekla je. “I ponosim se što si dobio bolju ocjenu. A zašto i ne bi? Ti si bistar dječak, Bennie.”

Unatoč mojem oduševljenju i osjećaju nade, majka nije bila sretna. Kad je čula za bolju ocjenu iz matematike i ono što mi je gospođa Williamson rekla, počela je naglašavati: “Ne možeš se pomiriti s time da ćeš se jedva provući. Prepametan si za to. Možeš ti dobiti najbolje ocjene u razredu.”

“Ali, mama, ja nisam pao”, jadikovao sam, uvjeren da ne cijeni to što sam se popravio.

“U redu, Bennie, krenulo je nabolje”, rekla je, “i tako samo nastavi.”

“Trudim se”, rekao sam. “Dajem sve od sebe.”

“Ali ti možeš još bolje, i ja ću ti pomoći.” Oči su joj svjetlucale. Trebao sam znati da je već počela stvarati plan. Ona se nije zadovoljavala samo riječima: “Budi bolji.” Ona će naći načina da mi pokaže kako da to učinim. Njezin plan, koji se ostvario tijekom vremena, pokazao se drugim pozitivnim čimbenikom.

Moja majka nije mnogo govorila o ocjenama dok se nije pojavio polugodišnji izvještaj. Ona je vjerovala da ocjene iz bostonske škole ukazuju na napredak. Ali kad je shvatila kako mi ovdje ide loše, počela je o meni voditi računa svakog dana.

Ali nikad mi nije prigovorila: “Zašto se ne ugledaš na one pametne dječake?” Bila je previše mudra da bi tako postupila. Osim toga, nikad nisam imao osjećaj da očekuje da se natječem sa svojim prijateljima iz škole, već da želi da dam sve od sebe.

“Imam dva bistra sina”, govorila bi. “Dva jako pametna dečka.”

“Učim koliko mogu”, branio sam se. “Dobio sam bolju ocjenu iz matematike.”

“Ali moraš biti bolji, Bennie”, rekla mi je jedne večeri. “Sad kad si počeo dobivati bolje ocjene iz matematike, moraš

nastaviti i evo kako ćeš u tome uspjeti. Prvo što trebaš učiniti jest da napamet naučiš tablicu množenja.”

“Tablicu množenja?” povikao sam. Nisam mogao zamisliti da toliko učim. “Znaš li koliko je toga? Pa to bi moglo potrajati godinu dana!”

Ona se malo uspravila. “Ja sam završila samo tri razreda, a znam tablicu množenja.”

“Ali, mama, ne mogu –”

“Možeš, Bennie. Moraš se samo usredotočiti. Potrudi se da je naučiš, i sutra kad se vratim s posla ispitat ću te. Ponavljat ćemo je tako dugo dok je ne budeš znao bolje od svih u razredu.”

Malo sam se bunio, ali poznavajući majku, trebao sam odmah prestati.

“Osim toga” – ovo je bila njezina posljednja – “nećeš izaći van i igrati se sutra poslije škole dok tu tablicu ne naučiš napamet.”

Skoro sam zaplakao. “Pogledaj sve ovo!” uskliknuo sam pokazujući stupce na poledini udžbenika iz matematike.

Govoriti majci katkad je bilo kao da govoriš zidu. Vilice su joj bile čvrsto stisnute i govorila je strogim glasom. “Ne možeš izaći igrati se dok ne naučiš tablicu množenja.”

Majka, naravno, nije bila kod kuće kad sam se vratio iz škole, ali nije mi palo na pamet da budem neposlušan. Ona je Curtisa i mene dobro odgojila i mi smo je slušali kad bi nam nešto rekla.

Naučio sam tablicu množenja. Jednostavno sam ponavljao dok mi se nije utisnula u mozak. Kao što je i obećala, majka me ispitala. Njezino neumorno zanimanje i nepokolebljivo ohrabrivanje bili su mi stalni poticaj.

Nakon što sam naučio tablicu množenja, matematika mi je postala toliko lakša da sam počeo dobivati bolje ocjene. U većini slučajeva moje su ocjene dostigle ocjene ostale djece u razredu. Nikad neću zaboraviti kako sam se osjećao nakon jednog drugog testa iz matematike, kad sam gospođi Williamson odgovorio: “Dvadeset četiri!”

Praktično sam povikao ponavljajući: “Imam dvadeset četiri točna odgovora.”

Ona mi se osmjehnula dajući mi do znanja koliko je zadovoljna što vidi moj napredak. Nisam pričao drugoj djeci o

tome što se događalo kod kuće i kako su mi naočale mnogo pomogle. Smatrao sam da većinu njih to ni ne zanima.

Stvari su se odmah promijenile nabolje i odlazak u školu činio mi je sve veće zadovoljstvo. Nitko mi se više nije smijao niti me nazivao glupanom. Ali majka mi nije dopustila da stanem nakon što sam naučio tablicu množenja napamet. Ona mi je dokazala da mogu uspjeti ako želim. Tada je počela sa sljedećom fazom radi dobivanja najboljih ocjena iz svih predmeta. Cilj je bio dobar, ali mi se nije sviđala njezina metoda.

“Zaključila sam da vi, dečki, previše gledate televiziju”, rekla je jedne večeri gaseći televizor usred programa.

“Pa ne gledamo dugo”, rekao sam. Pokušao sam objasniti kako su neke emisije obrazovne i da sva djeca u mojem razredu gledaju televiziju, čak i ona najbolja.

Kao da nije čula ni riječ od onoga što sam rekao, ona je jednostavno postavila zakon. Pravilo mi se nije sviđalo, ali njezina odlučnost da kod nas vidi napredak promijenila je smjer mogeg života. “Odsad ne možete gledati više od tri emisije tjedno.”

“Tjedno?” Odmah sam pomislio na sve divne emisije koje ću propustiti.

Unatoč našem prosvjedu, znali smo da više nećemo trošiti neograničeno vrijeme na gledanje televizije ako je majka tako odlučila. Osim toga, pokazalo se da s pravom ima povjerenje u nas; obojica smo poštovali kućna pravila jer smo u biti bili dobra djeca.

Premda nešto buntovniji od mene, Curtis je bolje prolazio u školi. Ali ni njegove ocjene nisu bile tako dobre da bi zadovoljile majčina mjerila. Iz večeri u večer ona bi razgovarala s Curtisom izgrađujući njegove stavove i poticala ga da teži postizanju uspjeha, moleći ga da ne posustane. Nijedan od nas dvojice nije pred očima imao uzor ni mušku osobu u koju bismo se ugledali. Mislim da je Curtis, budući stariji, bio na to osjetljiviji od mene. Ali bez obzira na to koliko se morala truditi oko njega, majka nije odustajala. Nekako je, zahvaljujući njezinoj ljubavi, odlučnosti i pravilima, Curtis postao zreliji pa je počeo razvijati samopouzdanje.

Majka je već odlučila kako ćemo provoditi slobodno vrijeme kad ne budemo gledali televiziju. “Vi ćete, dečki, odlaziti u knjižnicu i posuđivati knjige. Zadaća vam je da svakog tjed-

na pročitate barem dvije knjige. Na kraju tjedna izvijestit ćete me o onome što ste pročitali.”

To se pravilo činilo nemogućim. Dvije knjige? Cijelog života nisam pročitao ni jednu jedinu knjigu, osim onih koje smo morali čitati u školi. Nisam mogao vjerovati da bih čitavu jednu knjigu pročitao za tjedan dana.

Ali dan ili dva poslije Curtis i ja vukli smo noge sedam blokova od naše kuće do knjižnice. Gundali smo i prigovarali pa nam se put činio beskrajnim. No majka je rekla svoje i nijednome od nas nije palo na pamet da budemo neposlušni. Razlog? Poštovali smo je. Znali smo da se ne šali i da je bolje poslušati. A što je bilo najvažnije, voljeli smo je.

“Bennie, srce,” stalno bi ponavljala, “ako znaš čitati, možeš naučiti sve što želiš. Vrata svijeta otvorena su onima koji znaju čitati. A moji će sinovi uspjeti u životu jer će čitati više od svih drugih u školi.”

Kad razmišljam o tome, i danas sam jednako uvjeren kao i u vrijeme kad sam išao u peti razred da je majka tako i mislila. Vjerovala je u Curtisa i mene. Toliko nam je vjerovala da se nismo usudili razočarati je. Njezino neograničeno povjerenje u meni je izazivalo samopouzdanje.

Neke majčine prijateljice kritizirale su njezinu strogost. Čuo sam kako je jedna od njih pita: “Što radiš s tom djecom, cijelo vrijeme ih tjeraš da uče? Zamržit će te.”

“Mogu me mrziti,” odgovorila je odbijajući kritiku, “ali unatoč tome steći će dobru naobrazbu.”

Naravno, nikad je nisam mrzio. Nije mi bio drag njezin pritisak, ali ona mi je uvijek uspjela dokazati da je sav trud za moje dobro. Gotovo svakodnevno bi govorila: “Bennie, možeš postići sve što si postaviš za cilj.”

Budući da sam uvijek volio životinje, prirodu i prirodne znanosti, birao sam knjige takvoga sadržaja. I premda sam u petom razredu bio jako loš učenik u klasičnim predmetima, bio sam izvanredno dobar u prirodoslovlju.

Učitelj biologije, gospodin Jaeck, uočio je moje zanimanje pa me je poticao posebnim zadacima kao što su pomaganje drugim učenicima da prepoznaju kamenje, životinje ili ribe. Imao sam dar uočavanja oznaka na ribi i mogao sam prepoznati određenu vrstu. Nitko u razredu nije imao tu sposobnost, pa sam imao priliku zablistati.

Isprva sam dolazio u knjižnicu i posuđivao knjige o životinjama i drugim pojavama vezanim uz prirodu. Postao sam stručnjak petog razreda za sve što je bilo povezano s prirodom. Na kraju godine mogao sam dohvatiti bilo koji kamen uz željezničku prugu i reći kojoj vrsti pripada. Pročitao sam toliko knjiga o ribama i vodozemcima da sam počeo obilaziti potoke i tražiti kukce. Gospodin Jaeck je imao mikroskop i ja sam uživao promatrati pod povećanjem različite protozoe.

Polako sam shvaćao da postajem bolji u svim školskim predmetima. Počeo sam se radovati odlascima u knjižnicu. Osoblje je upoznalo Curtisa i mene pa su nam predlagali što da čitamo. Uživao sam u ovom novom načinu života i ubrzo se moje zanimanje proširilo na knjige o putovanjima i znanstvenim otkrićima.

Zahvaljujući tolikom čitanju, i moj se rječnik automatski povećavao zajedno sa znanjem. Ubrzo sam postao najbolji učenik iz matematike kad se radilo o zadacima s riječima.

Sve do nekoliko posljednjih tjedana pri kraju petog razreda, osim testova iz matematike, tjedna natjecanja u pravilnom sricanju riječi bila su za mene najgori dio nastave. Obično bih ispao nakon prve riječi. Ali danas, tridesetak godina kasnije, još se uvijek sjećam riječi koja me stvarno potaknula da naučim pravilno sricati.

Posljednjeg tjedna u petom razredu imali smo dugu vježbu u kojoj je gospođa Williamson s nama prošla gotovo sve riječi koje smo trebali naučiti sricati tijekom godine. Kako su svi očekivali, na natjecanju je pobijedio Bobby Farmer. Ali na moje iznenađenje, posljednja riječ u kojoj je ispravno izgovorio ime svakog slova bila je *agrikultura*.

I ja znam ispravno sricati ovu riječ, pomislio sam iznenađeno. Naučio sam je upravo dan ranije iz knjige koju sam posudio u knjižnici. Kad je pobjednik sjeo, preplavilo me uzbuđenje – želja da uspijem – snažnije nego ikad ranije. “Znam sricati riječ *agrikultura*”, rekao sam u sebi, “i kladim se da mogu naučiti bolje sricati od Bobbyja.”

Sricati bolje od Bobbyja Farmera stvarno je bio izazov. Bobby je bez sumnje bio najbolji učenik u petom razredu. Jedan drugi dječak, Steve Kormos, uživao je glas najboljeg učenika prije nego što je došao Bobby Farmer. Bobby Farmer me je posebno zadivio na satu povijesti kad je učiteljica

spomenula riječ “lan”, a nitko od nas nije znao o čemu ona govori.

Bobby, koji je tek došao u našu školu, podignuo je ruku i objasnio nama ostalima što je lan, gdje se uzgaja i kako su žene iz njegovih niti tkale platno. Dok sam ga slušao, pomislio sam: *Bobby zna mnogo o lanu. Stvarno je pametan.* Odjednom mi je tu u učionici, dok su zrake proljetnog sunca koso padale kroz prozore, nova misao zaokupila um. *Čitanjem mogu naučiti sve o lanu i svemu drugom. Tako je kako kaže majka – ako znaš čitati, možeš naučiti što god želiš.* Nastavio sam čitati cijelo ljeto i, kad sam krenuo u šesti razred, naučio sam sricati mnoge riječi. Bobby je i u šestom razredu bio najbolji učenik u razredu, ali ja sam ga počeo sustizati.

Kad sam počeo napredovati u školi, u meni je sve više jačala želja da postanem najbolji. Jednog dana pomislio sam: *Mora biti jako zanimljivo kad svi znaju da si najbolji u razredu.* Tog sam dana zaključio: jedini način kako da to saznam jest da postanem najbolji.

Kako sam nastavio čitati, moje sricanje i rječnik bili su sve bolji pa mi je i nastava postala puno zanimljivijom. Toliko sam napredovao da sam u trenutku kad sam prešao u sedmi razred Srednje škole Wilson bio najbolji u razredu.

Ali to nije bio moj pravi cilj. Više s tim nisam bio zadovoljan. Upravo tu je stalni majčin utjecaj došao do punog izražaja. Nisam marljivo radio zato da bih se natjecao i bio bolji od druge djece, već sam želio biti najbolji koliko god je to bilo moguće – zbog sebe samoga.

Većina djece koja su išla sa mnom u školu u petom i šestom razredu također je prešla u Wilson. Ali naši su se odnosi tijekom te dvije godine dramatično promijenili. Upravo ona djeca koja su me nekoć zadirkivala da sam glup, počela su dolaziti k meni pitajući: “Bennie, kako bi ti riješio ovaj problem?”

Na meni se, nesumnjivo, vidjelo koliko sam sretan dok bih odgovarao na pitanje. Sad su se prema meni drukčije ophodili jer sam stekao njihovo poštovanje. Bilo je zabavno dobivati dobre ocjene, više naučiti, znati više nego što se od nas tražilo.

Srednja škola Wilson još je uvijek bila uglavnom bjelačka, ali smo Curtis i ja u njoj postali vrlo zapaženi učenici. Upravo

sam u Wilsonu prvi put bio bolji od bjelačke djece. Premda toga tada nisam bio svjestan, volim se vratiti u ono vrijeme i prisjetiti se da je moj intelektualni rast pomogao u brisanju uvriježenog mišljenja da su crnci intelektualno slabiji.

I za ovaj stav moram zahvaliti majci. Tijekom svih godina mojeg odrastanja ne sjećam se da je ikad rekla: "Bijelci su..." Ova neobrazovana žena, udana s trinaest godina, bila je dovoljno pametna da sama procijeni stvari i da Curtisa i mene uvjeri kako su ljudi samo ljudi. Nikad nije pokazala ni tračak rasnih predrasuda, a i nama to nije dopuštala.

Curtis i ja nailazili smo na predrasude pa su se i u nama samima mogle razviti, posebice u to vrijeme, početkom šezdesetih.

U mojem su se sjećanju zadržala tri slučaja rasne mržnje uperene protiv nas.

Prvi se zbio kad sam počeo polaziti Srednju školu Wilson. Curtis i ja često bismo uskakali na neki vlak na putu do škole. Bilo je zabavno jer je željeznička pruga prolazila paralelno uz naš put za školu. Premda smo znali da je zabranjeno uskakati u vlakove, umirivao sam savjest odlukom da ću uskakati samo u sporije vlakove.

Moj brat bi uskakivao u brze vlakove koji su na raskrižju morali usporiti. Zavidio sam Curtisu gledajući ga kako to radi. Kad bi naišao brzi vlak, odmah iza raskrižja bacio bi svoj klarinet na jedan od ravnih vagona na samom početku kompozicije. Onda bi čekao i uhvatio posljednji ravni vagon. Znao je da bi, kad ne bi uspio stići do prvih vagona, ostao bez klarineta. Curtis nikad nije ostao bez svoga glazbala.

Odlučili smo se na opasnu pustolovinu i ja bih svaki put kad bismo uskakali u vlak drhtao od uzbuđenja. Ne samo što smo morali skočiti i uhvatiti se za držač na vagonu, nego smo morali paziti da nas ne uhvate službenici iz osiguranja na željeznici. Pazili su na djecu i skitnice koji bi na skretnicama uskakali u vlak. Nikad nas nisu uhvatili.

Prestali smo uskakivati u vlakove zbog sasvim drugog razloga. Jednog dana Curtis nije bio sa mnom dok sam trčao uz prugu, kad sam primijetio kako skupina starijih dječaka – sve bijelci – ide prema meni. Na licu im se vidjela srditost. Jedan od njih u ruci je držao veliki štap.

"Hej ti, crnče!"

Stao sam uplašen i bez riječi spustio pogled. Uvijek sam bio izrazito mršav i vjerojatno sam izgledao strašno bespomoćan – kao što sam i bio. Dječak sa štapom udario me po ledima. Zateturao sam; nisam znao što mi spremaju. On i ostali dječaci stajali su ispred mene i obasuli me svakakvim pogrđnim imenima kojih su se mogli sjetiti.

Srce mi je ludo udaralo, a znoj mi se slijevao niz leđa. Oborio sam pogled; bio sam previše uplašen da bih mogao odgovoriti, a kamoli bježati.

“Znaš da vi, crnačka djeca, ne biste smjeli ići u školu Wilson. Ako te još jedanput uhvatimo, ubit ćemo te.” Njegove blijede oči bile su hladne kao smrt. “Razumiješ?”

Nisam dizao pogled. “Razumijem”, promrmljao sam.

“Rekao sam: ‘Razumiješ li me, crnče?’” ponovio je.

Strah me gušio. Pokušao sam govoriti glasnije: “Da.”

“Onda briši odavde što brže možeš. I vodi računa o tome da smo blizu. Idući put ćemo te ubiti.”

Potrčao sam što sam brže mogao i zaustavio se tek kad sam ušao u školsko dvorište. Prestao sam ići tim putem i iza-brao drugi. Od tog trenutka nikad više nisam uskočio u vlak, a ni tu bandu više nisam sreo.

Uvjeren da bi nas moja majka odmah povukla iz škole, nikad joj nisam ništa rekao o tom događaju.

Drugi, još šokantniji događaj zbio se kad sam išao u osmi razred. Na kraju svake školske godine ravnatelj i učitelji dijelili bi pohvalnice najboljem učeniku u sedmom, osmom i devetom razredu. Ja sam dobio pohvalnicu u sedmom razredu, a te iste godine Curtis ju je dobio u devetom razredu. Krajem osmog razreda ljudi su već prilično prihvatili činjenicu da sam pametno dijete. Iduće godine ponovno sam dobio pohvalnicu. Na školskoj svečanosti pohvalnicu mi je predala jedna učiteljica. Nakon uručenja ostala je stajati pred učenicima i pogledom zaokružila skup. “Moram vam reći nekoliko riječi”, počela je neobično visokim glasom. A onda se na moje iznenađenje izderala na bijelu djecu zato što su mi dopustila da budem prvi. “Vi se ne trudite dovoljno”, prekorila ih je.

Premda to nije rekla, dala im je na znanje da crna osoba ne bi smjela biti prva u razredu u kojem su svi ostali bijelci.

Dok ih je nastavila grditi, u mojoj su se glavi počele rojiti misli. Naravno, bio sam povrijeđen. Marljivo sam radio da bu-

dem prvi u razredu – vjerojatno marljivije nego itko u školi – a ona me ponižavala zato što nisam njezine boje kože. S jedne strane sam pomislio: *Kako je ta žena glupa!* A onda se u meni javila srdita odlučnost: *Pokazat ću i tebi i svima ostalima!*

Nisam mogao razumjeti zašto ova žena tako govori. Predavala mi je nekoliko predmeta i činilo mi se da sam joj simpatičan; bilo joj je jasno da sam zaslužio svoje ocjene i da imam pravo na pohvalnicu. Zašto je izgovorila sve te grube riječi? Zar je toliko neuka da ne zna da su ljudi samo ljudi, da ih njihova boja kože ili rasa ne čini pametnijima ni glupljima? Pomislio sam i to da u određenim prilikama manjina može biti bistrija. Zašto to ona ne razumije?

Unatoč povrijeđenosti i srdžbi, nisam ništa rekao. Sjedio sam bez riječi dok je ona nastavila grditi bijelce. Nekoliko bjelačke djece povremeno bi me pogledalo dajući mi očima do znanja da negoduju. Osjećao sam da mi žele reći: “Kako je glupa!”

Upravo su neki od tih dječaka, koji su me tri godine ranije zadirkivali, postali moji prijatelji. Osjećali su se postidjeni i na licima sam im čitao neodobravanje.

Majci nisam ništa rekao o učiteljici. Mislio sam da to ne bi donijelo ništa dobrog, samo bi povrijedilo njezine osjećaje.

Treći događaj koji mi je ostao u pamćenju vezan je za nogometnu momčad. U susjedstvu smo imali nogometnu ligu. Kad sam bio u sedmom razredu, igrati nogomet za mene je bila velika stvar.

Naravno, i Curtis i ja htjeli smo igrati. Nijedan od nas Carsona nije bio visok. Zapravo, u usporedbi s drugim igračima mi smo bili niski. Ali imali smo jednu prednost. Bili smo brzi – tako brzi da smo mogli prestići svakog igrača. Budući da su se braća Carson pokazala tako brzima, naš je nastup očito uznemirio nekolicinu bijelaca.

Jednog poslijepodneva, dok smo Curtis i ja nakon treninga napuštali igralište, okružila nas je skupina bijelaca; nitko među njima nije bio stariji od trideset godina. Prijeteća srdžba jasno im se ocrtavala na licima prije nego što su progovorili ijednu riječ. Nisam siguran da to nije bio dio bande koja mi je zaprijetila na željezničkom raskrižju. Znam samo da sam se uplašio.

Onda je jedan od njih iskoračio: “Ako se vi, momci, vratite, bacit ćemo vas u rijeku”, rekao je. Onda se okrenuo i otišao.

Bi li oni ostvarili svoju prijetnju? Curtisa i mene to nije toliko brinulo koliko činjenica da nas ne žele u momčadi.

Dok smo se vraćali kući, rekao sam bratu: “Tko bi želio igrati nogomet kad su tvoji vlastiti navijači protiv tebe?”

“Mislim da možemo bolje iskoristiti vrijeme”, rekao je Curtis.

Nikada nikom nismo ništa rekli o našem odustajanju, ali nikad se više nismo vratili na trening. Nitko u susjedstvu nije nas nikad upitao za razlog. Majci sam rekao: “Odlučili smo da više ne igramo nogomet.” Curtis je rekao da nam treba više vremena za učenje.

Odlučili smo prijetnju prešutjeti majci, svjesni da bi je to strašno zabrinulo. Kad kao odrastao čovjek gledam u prošlost, moram naglasiti tu neobičnu pojavu u našem domu. Dok smo bili mladi, majka je nas svojom šutnjom štitila od istine o ocu i svojim emotivnim problemima. Sad je bio red da mi nju zaštitimo od brige. Odabrali smo istu metodu.

5

Veliki problem

“Znate li što su Indijanci učinili s iznošenom odjećom generala Custer?” upitao je vođa bande.

“Reci”, s očitim je zanimanjem uzvratio jedan iz njegovog društva.

“Sačuvali su je i sada je nosi Carson.”

Drugi je mladić žustro kimnuo glavom: “Izgleda!”

Osjećao sam kako mi se uz vrat toplina penje prema obrazima. Dječaci su me ponovno uzeli na nišan.

“Pogledaj izbliza pa ćeš vidjeti,” nasmijao se prvi, “smrdi kao da je stara sto godina!”

Budući da sam bio novi u osmom A u Srednjoj školi Hunter, za mene je ponižavanje drugoga bilo bolan i iznenađujući običaj. Trebalo se prisjetiti što sarkastičnije primjedbe sa zajedljivom poantom da djeluje što smješnije. To se uvijek činilo tako da žrtva čuje, a najbolje su mete bile djeca čija je odjeća malo odskakala od trenutačne mode. Najduhovitiji izazivači su čekali dok se oko njih ne okupi grupa. Tada bi se natjecali tko će izmisliti najsmješniju i najuvredljiviju primjedbu.

Ja sam bio posebna meta. S jedne strane, odjeća mi nije mnogo značila kao što mi ni danas ne znači. Osim kratkog razdoblja u životu, nisam puno mario za to kako sam odjeven jer bi mi majka uvijek govorila: “Bennie, najviše vrijedi ono što je u čovjeku. Svatko se može obući lijepo, a da iznutra bude mrtav.”

Bio sam nesretan što sam u polovici osmog razreda morao napustiti Srednju školu Wilson, ali mi je bilo drago što smo se preselili u svoju staru kuću. Rekao sam sebi: “Vraćamo se kući!” I to je bilo najvažnije.

Zahvaljujući majčinoj štedljivosti, naša se financijska situacija postupno poboljšavala. Majka je na kraju uspjela priku-

piti dosta novca pa smo se preselili u kuću u kojoj smo živjeli prije rastave mojih roditelja.

Premda je kuća bila mala, ona je bila moj dom. Danas to vidim realnije – izgledala je poput kutije šibica. Ali nama se činila poput vile, poput dvorca iz bajki.

Povratak kući značio je promjenu škole. Curtis je išao u Srednju školu Southwestern, a ja u Srednju školu Hunter, uglavnom crnačku školu s oko 30% bijele djece.

Učenici u razredu odmah su me prepoznali kao bistro dijete. Nisam bio najbolji, jedno ili dvoje su me premašili u ocjenama. Naviknuo sam se na uspjeh u školi, uživao sam u tome i odlučio ostati među najboljima.

Međutim, u tom trenutku bio sam izložen novom pritisku – pritisku kojemu ranije nisam bio izlagan. Osim ponižavajućih primjedbi, bio sam suočen sa stalnom kušnjom da postane sličan njima. Nikad ranije nisam činio ništa posebno da bih bio prihvaćen. U drugim školama djeca su me poštovala zbog mojih odličnih ocjena. No u Hunteru uspjeh u ocjenama nije bio na prvom mjestu.

Biti prihvaćen od strane određene skupine značilo je nositi pravu odjeću, odlaziti na mjesta na kojima su se ti mladi zadržavali i igrati košarku. Ali još je bilo važnije da se nauči izmišljati što uvredljivije primjedbe na račun drugih.

Nisam mogao moliti majku da mi nabavi odjeću kako bih se u društvu izjednačio s njima. Premda nisam shvaćao koliko naporno radi, znao sam da nas pokušava držati podalje od socijalne pomoći. U vrijeme kad sam polazio deveti razred, majka je u tome toliko uspjela da nije primala nikakvu pomoć osim bonova za hranu. Bez te pomoći ne bi nas mogla uzdržavati i održavati kuću.

Budući da je htjela učiniti najviše što je mogla za Curtisa i mene, ona je štedjela na sebi. Njezina je odjeća bila čista i uredna, ali nije bila moderna. Naravno, kao dijete to nisam nikad zapazio, a ona se nikad nije požalila.

Prvih nekoliko tjedana nisam ništa rekao o tome kako me djeca ismijavaju. Budući da nisam reagirao, ona su se osokolila i nemilosrdno me ponižavala. Bio sam potpuno odbačen jer se nisam uklopio. Idući kući, pitao sam se: *Što nije u redu sa mnom? Zašto me ne prihvaćaju?* Govorio sam sebi: "Oni su samo skupina lakrdijaša. Ako im to pruža zadovoljstvo, mogu

nastaviti, ali ja nemam namjeru prihvatiti tu glupu igru. Uspjet ću u životu i jednog ću dana svima pokazati tko sam.”

Ali unatoč ovakvim obrambenim riječima, još uvijek sam se osjećao prezrenim i odbačenim. Kao i većina ljudi, želio sam biti dio nečega; nisam želio biti odbačen. Na nesreću, nakon nekog vremena njihovo je ponašanje počelo ostavljati traga na meni pa sam se i sâm zarazio tom bolešću. Rekao sam sebi: “U redu, ako vi, momci, želite drugoga ponižavati, pokazat ću vam kako se to radi.”

Sutradan sam čekao da počne vrijeđanje. Jedan dječak iz devetog razreda rekao je: “Čovječe, ta košulja koju nosiš preživjela je prvi svjetski rat, drugi svjetski rat, treći svjetski rat i četvrti svjetski rat.”

“Pa da,” odgovorio sam, “i tvoja mama ju je nosila.”

Svi su se smijali.

Dječak je zurio u mene jedva vjerujući onome što je čuo svojim ušima. A onda se i on počeo smijati. Lagano me lupnuo po leđima. “Hej, čovječe, ova ti je bila dobra!”

Od tog trenutka počelo je rasti poštovanje prema meni. Ubrzo sam bio među najboljima u ponižavanju u cijeloj školi. Osjećao sam se odlično jer su prepoznali da imam oštar jezik.

Otad, kad god bi me tko pokušao vrijeđati, ja bih uvredu preokrenuo i vratio je – što je zapravo i bio smisao ove igre. Nakon nekoliko tjedana prestali su me mučiti. Nitko mi se nije usuđivao uputiti nikakvu sarkastičnu primjedbu jer su znali da ću im pošteno uzvratiti.

Događalo se da su se neki učenici sklanjali kad bi primijetili da dolazim. Nisam im ostajao dužan. “Hej, Milleru! I ja bih skrivao lice da sam tako ružan!”

Zlobna primjedba? Naravno, ali ja sam se tješio misleći: “Svi to čine. Nadmašiti sve u zajedljivosti jedini je način da se preživi.” Ili bih katkad rekao: “On zna da zapravo ne mislim tako.”

Nije trebalo dugo i ja sam zaboravio kako se osjećaš kad si predmet ismijavanja. Prihvatanjem igre riješio sam veliki problem.

Na nesreću, time se nije riješio problem odijevanja.

Osим što su me prezirali zbog moje odjeće, djeca su me smatrala siromašnim. Prema njihovom načinu razmišljanja, ako si siromašan, ništa ne vrijediš. Neobično je bilo to što

nitko od njih nije bio imućan pa je bilo neprilično drugome govoriti o tome. Ali kao mladi tinejdžer nisam o tome razmišljao. Osjećao sam još jače žig siromaštva zato što nisam imao oca. Većina djece koju sam poznavao imala je oba roditelja i to me je uvjerilo da je njima bolje nego meni.

Tijekom te školske godine jedna me obveza dovodila u nezgodan položaj više od bilo čega drugog. Kako sam rekao, dobivali smo bonove za hranu i bez njih ne bismo preživjeli.

Povremeno bi me majka poslala u trgovinu da s tim bonovima kupim kruh ili mlijeko. Išao sam nerado jer sam se bojao da bi me netko od mojih prijatelja mogao vidjeti. Ako bi se itko koga sam poznavao približio blagajni, pravio sam se kao da sam nešto zaboravio pa bih se odšuljao niz prolaz među policama dok ta osoba ne ode. Čekao bih dok na blagajni više nije bilo kupaca pa bih se požurio s namirnicama koje sam kupio.

Mirio sam se s tim da sam siromašan, ali tisuću sam puta umirao razmišljajući o mogućnosti da druga djeca to saznaju. Da sam logičnije razmišljao, shvatio bih da dobar dio obitelji mojih prijatelja također dobiva bonove za hranu. Ali svaki put kad bih izišao iz kuće noseći u džepu bonove poput žeravice, bojao sam se da me netko ne vidi ili ne čuje i da onda to priča naokolo. Koliko mi je poznato, nitko me nikad nije primijetio.

Deveti razred bio je prekretnica u mojem životu. Kao učenik s izvrsnim ocjenama, intelektualno sam se mogao nositi s najboljima. A mogao sam se uspoređivati s najboljim – ili najgorim – prijateljima u razredu. Bilo je to vrijeme promjena. Izlazio sam iz djetinjstva i počeo ozbiljno razmišljati o budućnosti, a posebno o svojoj želji da postanem liječnik.

Ali u vrijeme kad sam dospio u deseti razred, pritisak vršnjaka postao je nepodnošljiv. Moj najveći problem bila je odjeća. “Ne mogu nositi ove hlače”, govorio bih majci. “Svi će mi se smijati.”

“Samo se glupi smiju onome što nosiš, Bennie”, smirivala me ona. Ili: “Nije bitno što nosiš.”

“Ali, mama”, molio sam. “Svi koje poznajem bolje su odjeveni od mene.”

“Možda”, odvrtila bi strpljivo. “Poznajem mnoge koji se odijevaju bolje od mene, ali to ih ne čini boljima.”

Svakog dana molio sam i vršio pritisak na majku uporno zahtijevajući da dobijem pravu odjeću. Znao sam točno kakvu

odjeću želim: talijanske košulje s vezenom prednjicom, svilene hlače i čarape, cipele od krokodilske kože, šešire uskog obo-
da, kožne jakne i kapute od antilopa. Stalno sam govorio o toj
odjeći i kao da nisam bio u stanju misliti ni na što drugo.
Morao sam imati tu odjeću. Morao sam biti kao i drugi.

Majka je bila razočarana i ja sam to znao, ali jedino na što
sam mogao misliti bila je moja bijedna garderoba i potreba da
budem prihvaćen. Namjesto da nakon škole dođem ravno kući
i napišem domaću zadaću, igrao sam odbojku. Katkad bih
ostao vani do deset sati uvečer, a bilo je slučajeva kad sam
ostajao i do jedanaest. Kad bih se vratio kući, znao sam što me
čeka pa bih se pripremio da to podnesem.

“Bennie, zar ti ne vidiš što radiš? Ne samo da si me razo-
čarao, nego ćeš si upropastiti život tim kasnim dolascima i
moljakanjem za pomodnu odjeću.”

“Neću si upropastiti život”, uporno sam ponavljao jer ni-
sam htio slušati. Nisam bio spreman čuti nešto drugo budući
da je moj nezreli um bio zaokupljen željom da budem kao i svi
drugi.

“Bila sam ponosna na tebe, Bennie”, rekla bi. “Jako si se
trudio. Nemoj to sve izgubiti.”

“Ja ću i dalje raditi kako treba”, drsko bih uzvratilo. “Bit će
sve u redu. Ne donosim li stalno dobre ocjene?”

O tome nije mogla sa mnom raspravljati, ali znao sam da
je zabrinutra. “U redu, sine”, rekla bi na kraju.

A onda, više tjedana nakon mojeg moljakanja za novu od-
jeću, majka je izgovorila riječi koje sam želio čuti: “Pokušat ću
ti nabaviti neke od tih modernih odjevnih predmeta. Ako je to
potrebno da budeš sretan, imat ćeš ih.”

“Oni će me usrećiti”, rekao sam. “Sigurno hoće.”

Gotovo da ne mogu vjerovati kako sam u to vrijeme bio
bezosjećajan. Ne razmišljajući o majčinim potrebama, dopu-
stio sam da mi kupuje odjeću kakvu su nosili drugi. Ali meni
nikad nije bilo dovoljno. Sad sam shvatio da mi talijanskih
košulja, kožnih jakni ili cipela od krokodilske kože nikad nije
dosta, bez obzira na to koliko ih ona kupila.

Počeo sam dobivati sve lošije ocjene. Od najboljeg učeni-
ka u razredu spustio sam se do prosječnog. Što je bilo još
gore, dobivanje prosječnih, osrednjih ocjena nije me uznemi-
rivalo jer sam bio dio izabrane skupine. Izlazio sam s popular-

nim dječacima. Oni su me pozivali na svoje zabave i druženja. Zabavljao sam se bolje nego ikada u životu jer sam pripadao tom društvu.

Ali nisam bio odviše sretan.

Odlutao sam od važnih i temeljnih vrijednosti u svojem životu. Da to objasnim, moram se opet vratiti svojoj majci i ispričati vam o posjetu Mary Thomas.

* * *

Kad me je moja majka porađala u bolnici, prvi put je došla u dodir s adventistima sedmog dana. Mary Thomas posjećivala je pacijente u bolnici i tako majci počela govoriti o Isusu Kristu. Majka ju je s pristojnošću slušala, ali je malo marila za ono što joj je ova žena govorila.

Kasnije, kako sam već rekao, majka je doživjela takav emotivni šok da je sama otišla u duševnu bolnicu. U jednom trenutku ozbiljno je razmišljala o samoubojstvu i to tako da sačuva dnevne doze tableta koje je primala i najednom ih proguta. A onda je jednog poslijepodneva majci u posjet došla jedna žena. Poznavala ju je od ranije – bila je to Mary Thomas.

Ova smirena, ali revna žena počela joj je govoriti o Bogu. To samo po sebi nije bilo ništa novo. Još kao djevojčica u Tennesseeju, majka je slušala o Bogu. Ali Mary Thomas je drukčije pristupala vjeri. Ona ništa nije pokušala nametnuti majci niti joj je govorila kako je grešna. Umjesto toga, Mary Thomas je jednostavno govorila o svojem vjerovanju i povremeno bi zastala da pročita iz Biblije nekoliko redaka koji su potvrđivali njezinu vjeru.

Ali važnije od onoga što je govorila bilo je što se iskreno brinula za majku. U tom trenutku majci je bio potreban netko na koga će se moći osloniti.

Čak i prije rastave braka majka je bila nesretna žena s dvoje djece; nije imala pojma kako da se za njih skrbi ako se dogodi nešto nepredviđeno. Mnogi su je odbacili jer su je smatrali drukčijom od ostalih. A onda se pojavila Mary Thomas s posljednjom zrakom nade. "Postoji drugi izvor snage, Sonya", govorila joj je posjetiteljica. "On i tebi stoji na raspolaganju."

Te su riječi bile prijeko potrebne za stabilizaciju njezinog života. Konačno je majka shvatila da u svijetu nije prepuštena samoj sebi.

Više tjedana Mary joj je iznosila nauk svoje Crkve i majka je polako počela vjerovati u Boga ljubavi koji svoju ljubav iskazuje preko Isusa Krista. Dan za danom Mary Thomas je strpljivo razgovarala s majkom, odgovarala na njezina pitanja i strpljivo slušala sve što je htjela reći.

Majčina oskudna naobrazba sprečavala ju je da sama čita većinu biblijskih tekstova, ali njezina posjetiteljica se nije dala obeshrabriti. Bila je uporna i sve je tekstove čitala naglas. Zahvaljujući utjecaju ove žene, moja je majka sama počela proučavati i čitati Bibliju.

Premda je jedva znala čitati, ona je to odlučila naučiti i nakon više sati vježbanja i sama je svladala ovo umijeće. Počela je čitati Bibliju često ponavljajući riječi koje katkad nije razumjela, ali je ustrajala. Tako je odlučna bila i u poslu. Kasnije je mogla čitati i dosta složen tekst.

Teta Jean i tetak William, kamo smo se preselili nakon rastave mojih roditelja, postali su adventisti u Bostonu. Uz njihovu potporu nije trebalo dugo da i majka ojača u svojem vjerovanju. Budući da se ni u što u životu nije upuštala s pola srca, ona je odmah postala aktivnom vjernicom, a takva je i ostala. Čim se obratila, počela je Curtisa i mene voditi u crkvu. Adventistička crkva jedini je duhovni dom koji sam ikada upoznao.

Kad sam navršio dvanaest godina i postao zreliji, shvatio sam da ranije ipak nisam razumio što znači biti kršćanin, premda sam s osam godina bio pokrenut evanđeljem i čak kršten.

Sad, kad mi je bilo dvanaest godina, odlazili smo u adventističku crkvu u Inksteru. Nakon dužeg razmišljanja o ovom predmetu, obratio sam se pastoru Smithu. "Premda sam već kršten," rekao sam, "tada nisam razumio pravo značenje onoga što sam učinio."

"A sad razumiješ?"

"Da. Sad imam dvanaest godina", odgovorio sam, "i vjerujem u Isusa Krista. Uostalom, Isus je imao dvanaest godina kad su Ga roditelji prvi put doveli u jeruzalemski hram. Ja bih se rado ponovno krstio, jer sada stvarno razumijem i spreman sam."

Pastor Smith me saslušao i budući da moj zahtjev nije bio problem, ponovno me krstio.

Međutim, kad danas pogledam u prošlost, nisam siguran da sam se doista obratio Bogu. Ili se to dogodilo tako postupno da nisam bio svjestan napretka. Znam da sam s četrnaest godina konačno shvatio kako nas Bog mijenja.

Imao sam četrnaest godina kad sam se suočio s najtežim osobnim problemom u svojem životu, problemom koji me je zamalo zauvijek upropastio.

6

Grozna narav

“Stvarno si rekao glupost”, rugao se Jerry dok smo zajedno išli hodnikom nakon sata engleskog jezika. U hodniku je bilo mnogo učenika i Jerryjev glas isticao se u žamoru.

Slegnuo sam ramenima. “Vjerojatno jesam.” Moj pogrešan odgovor na satu engleskog jezika dovoljno me osramotio. Nisam želio da me netko na to podsjeća.

“Vjerojatno?” Jerry se zaglušno smijao. “Čuj, Carsone, to je bila najveća glupost koju sam čuo ove godine.”

Pogledao sam ga. Bio je viši i teži od mene, a osim toga nije pripadao užem krugu mojih prijatelja. “I ti si izvalio dosta gluposti”, rekao sam tiho.

“Ma nemoj?”

“Da. Upravo si prošli tjedan –”

Dobacivali smo jedan drugome i moj je glas ostao miran dok je njegov bivao sve glasniji. Na kraju sam se okrenuo prema svojem ormariću. Jednostavno ću ga ignorirati, možda prestane i ode.

Počeo sam vrtjeti svoj lokot. I u trenutku kad sam ga podigao, Jerry me gurnuo. Zateturao sam i izgubio vlast nad sobom. Zaboravio sam da je mišićaviji od mene. Nisam vidio djecu i nastavnike koji su prolazili hodnikom. Zamahnuo sam s lokotom u ruci. Pogodio sam ga posred čela; zastenjao je, zateturao unatrag, dok mu je iz široke posjekotine navirala krv.

Ošamućen, Jerry je polako podigao ruku do čela. Osjetio je ljepljivu krv i pažljivo spustio ruku do visine očiju. Onda je vrisnuo.

Naravno, ravnatelj me pozvao u ured. Ja sam se već ohladio i naširoko se ispričavao. “Bila je to čista nezgoda”, rekao sam. “Nikad ga ne bih udario da nisam zaboravio da imam

lokot u ruci." To sam iskreno mislio. Stidio sam se. Kršćani ne gube živce tek tako. Ispričao sam se Jerryju i događaj je bio završen.

A moja neukročena ćud? Zaboravio sam na nju. Nisam bio od onih dječaka koji bi nekome namjerno rasjekli glavu.

Nekoliko tjedana kasnije majka mi je kupila nove hlače. Pogledao sam ih i odmahnuo glavom. "Ne dolazi u obzir, ma-ma. Neću ih nositi. Takve hlače nikako."

"Hoćeš reći da ne valjaju?" odvrtila je. Bila je umorna. Glas joj je bio čvrst. "Potrebne su ti nove hlače. Sad nosi ove!"

Bacio sam joj ih natrag. "Neću!" zavikao sam. "Nemam namjeru nositi ovako ružne stvari."

Složila je hlače preko naslona plastične stolice u kuhinji. "Ne mogu ih vratiti." Glas joj je bio strpljiv. "Bile su na rasprodaji."

"Nije me briga." Okrenuo sam se prema njoj. "Ružne su i ne bih želio ni da me mrtva vide u njima."

"Dosta sam ih platila."

"Nisu ono što ja želim."

Zakoračila je prema meni. "Slušaj, Bennie. Ne dobivamo od života uvijek ono što bismo željeli."

Vrućina je sijevnula mojim tijelom, zapalilo mi se lice, napeli mišići. "Ja ću dobiti!" povikao sam. "Samo čekaj i vidjet ćeš. Ja ću dobiti! Ja ću —"

Zamahnuo sam rukom, ali me u tom trenutku Curtis zaskočio, uhvatio me oko grudi tako da mi je ruke pritisnuo uz tijelo i povukao me od majke.

To što sam zamalo udario majku, trebalo mi je ukazati kako je opasna moja ćud. Možda sam to i znao, ali nisam bio spreman samom sebi priznati istinu. Mogu samo reći da sam imao patološku, bolesnu ćud i ona je vladala mnome u toj mjeri da bih izgubio razum.

U biti sam bio dobar. Trebalo se dogoditi nešto jako ozbiljno da bih se razbjesnio. Ali kad bih došao do granice, izgubio bih zdravo rasuđivanje. Kad bi se u meni probudila srdžba, bez ikakvog razmišljanja dohvatio bih najbližu opeku, kamen ili štap da udarim. Činilo se kao da u tom trenutku ne upravljam svojom voljom.

Prijatelji koji me nisu poznavali kao dijete, misle da pretjerujem kad kažem da sam imao lošu ćud. Ali ne pretjerujem

i, da budem jasan, evo još dva primjera mojega bezumnog ponašanja.

Ne mogu se sjetiti kako je počelo, ali dječak iz susjedstva udario me kamenom. Nije me boljelo, ali, opet, u toj luđačkoj srdžbi, pojurio sam prema rubu ceste, zgrabio veliki kamen i bacio mu ga u lice. Kad bih nešto bacio, rijetko bih promašio. Kamen mu je razbio naočale i nos.

Bio sam u devetom razredu kad se dogodilo nešto nezamislivo. Izgubio sam vlast nad sobom i pokušao nožem ubosti prijatelja. Bob i ja slušali smo glazbu preko tranzistorskog radioprijamnika, kad je Bob promijenio postaju. "Ti to nazivaš glazbom?" upitao je.

"Bolje je od onoga što ti slušaš!" zavikao sam i zgrabio gumb za traženje radijske postaje.

"Daj, Carstone! Ti uvijek –"

Iznenada me spopala srdžba – patološka srdžba. Uhvatio sam nož za taborovanje koji sam nosio u stražnjem džepu, otvorio ga i zamahnuo prema dječaku koji mi je bio prijatelj. Svom snagom svojih mladih mišića usmjerio sam nož prema njegovom trbuhu. Nož je udario u veliku kopču na njegovom opasaču takvom snagom da se oštrica slomila i pala na zemlju.

Zurio sam u slomljenu oštricu i osjetio kako mi se muti u glavi. *Pa ja sam ga zamalo ubio. Zamalo sam ubio svojeg prijatelja.* Da ga nije zaštitila kopča, Bob bi ležao do mojih nogu umirući ili teško ranjen. Bob nije rekao ni riječi, samo je s nevjericom gledao u mene. "Ža-žao mi je", mucao sam i ispustio dršku noža. Nisam ga mogao pogledati u oči. Bez riječi sam se okrenuo i potrčao kući.

Na sreću, kuća je bila prazna jer ne bih mogao podnijeti da ikoga sretmem. Potrčao sam u kupaonicu i zaključao vrata. Zatim sam se spustio pokraj kade, dok su mi dugačke noge bile pružene preko linoleuma i dodirivale umivaonik.

Pokušao sam ubiti Boba. Pokušao sam ubiti svojeg prijatelja. Koliko god da sam čvrsto nastojao stisnuti kapke, nisam mogao izbjeći prizor: ruka, nož, kopča na opasaču, slomljeni nož. I Bobovo lice.

"Ovo je ludo", promrmljao sam. "Mora da sam lud. Razumni ljudi ne pokušavaju ubiti svoje prijatelje." Rub kade bio mi je hladan pod prstima. Stavio sam dlanove na vrelo lice. "Tako mi dobro ide u školi, a onda učinim takvo što."

Od svoje osme godine sanjao sam da postanem liječnik. Ali kako bih mogao ostvariti svoj san s takvom užasnom naravi? Kad se rasrdim, gubim nadzor nad sobom i ne znam se zaustaviti. Nikad neću uspjeti u životu ako ne budem mogao gospodariti sobom. Kad bih samo mogao učiniti nešto s tim bijesom koji gori u meni!

Prošla su dva sata. Zelene i smeđe zmijolike crte na lino-leumu plesale su mi pred očima. Osjećao sam muku u želucu prezirući sebe, bio sam postiden. "Ako se ne oslobodim ove naravi," rekao sam glasno, "neću uspjeti. Da Bob nije imao na sebi opasač s tom velikom kopčom, vjerojatno bi bio mrtav, a ja bih bio na putu za zatvor ili popravni dom."

Zapljusnuo me osjećaj bijede. Potkošulja mi se zalijepila za leđa. Znoj mi je probijao ispod pazuha i slijevao se niz tijelo. Mrzio sam se, ali si nisam mogao pomoći pa sam se mrzio još više.

Negdje duboko u umu pojavila se jedna misao. *Moli se!* Majka me učila moliti. Učitelji u vjerskoj školi u Bostonu često su nam govorili da će nam Bog pomoći ako Ga budemo molili. Tjednima i mjesecima nastojao sam ovladati svojom naravi, uvjeren da ću uspjeti. Sada sam u toj maloj, vreloj kupaonici shvatio istinu. Nisam mogao sam izići na kraj sa svojom naravi.

Imao sam osjećaj da nikad više nikome neću moći izići pred oči. Kako da pogledam majci u oči? Hoće li saznati? Kako da ikad više izidem Bobu pred oči? Kako da me ne mrzi? Kako bi mi ikad više mogao vjerovati?

"Gospodine Bože," šapnuo sam, "moraš mi oduzeti ovu narav. Ako mi ne pomogneš, nikad je se neću osloboditi. Učinit ću i nešto gore od ovoga."

Već dobro upoznat s psihologijom (više godina čitao sam časopis *Psychology Today*), znao sam da je narav osobna značajka. Bilo je uobičajeno uvjerenje da je teško, ako ne i nemoguće, promijeniti osobne značajke. Čak i danas neki stručnjaci smatraju da je najbolje pomiriti se s vlastitim ograničenjima i prilagoditi im se.

Suze su mi tekle između prstiju. "Gospodine, unatoč svemu što stručnjaci govore, Ti me možeš promijeniti. Možeš me zauvijek osloboditi ove razorne karakterne crte."

Obrisao sam nos toaletnim papirom i pustio ga da padne na pod. "Obećao si da ćeš, ako dodemo k Tebi i s vjerom

molimo za nešto, to i učiniti. Vjerujem da me možeš promijeniti.” Ustao sam i pogledao kroz uski prozor još uvijek moleći Boga za pomoć. Nisam mogao podnijeti da se vječno mrzim zbog svih svojih strašnih postupaka.

Ponovno sam se spustio na pod dok su se pred mojim očima javljale jasne slike drugih ispada. Vidio sam svoj gnjev, stisnuo sam šake protiv svojeg bijesa. Neću biti ni od kakve koristi ako se ne promijenim. *Jadna moja majka*, pomislio sam. *Ona vjeruje u mene. Čak ni ona ne zna koliko sam zao.*

Jad u kojem sam se nalazio zaogrnuo me tamom. “Bože, ako to ne učiniš za mene, nemam se kome drugom obratiti.”

U jednom trenutku izvukao sam se iz kupaonice samo toliko da zgrabim Bibliju. Otvorio sam je i počeo čitati Izreke. Odmah sam primijetio niz tekstova o srditim ljudima i kako sami sebi stvaraju teškoće. Najsnažniji dojam na mene je ostavio tekst u Izrekama 16,32: “Tko se teško srdi, bolji je od junaka, i tko nad sobom vlada, bolji je od osvojitelja grada.”

Usne su mi se nijemo micale dok sam čitao dalje. Imao sam osjećaj da su ovi redci upućeni meni, napisani samo za mene. Riječi iz Izreka su me osuđivale, ali su mi davale i nadu. Nakon nekog vremena mir je počeo ispunjavati moje misli. Ruke su mi se prestale tresti. Suze su nestale. Tijekom tih sati koje sam proveo sâm u kupaonici, nešto se sa mnom dogodilo. Bog je čuo moje očajničke molbe. Preplavio me osjećaj olakšanja i ja sam znao da je došlo do promjene srca. Osjećao sam se drukčijim. Bio sam drukčiji.

Konačno sam ustao, stavio Bibliju na rub kade i prišao umivaoniku. Umio sam lice i ruke, popravio odjeću. Izišao sam iz kupaonice kao promijenjen mladić. “Moja narav neće više vladati mnome”, rekao sam sebi. “Nikad više. Slobodan sam.”

Od tog dana, nakon onih dugih sati borbe sa samim sobom i plakanja za Božjom pomoći, nikad više nisam imao problema sa svojom naravi.

Tog poslijepodneva odlučio sam da ću Bibliju čitati svakog dana. To mi je postalo navikom i posebno bih uživao čitajući Izreke. I danas, kad god je moguće, uzimam Bibliju ujutro i čitam.

Kad danas promislim, čudo koje se zbilo bilo je nevjerovatno. Neki od mojih prijatelja koji se bave psihologijom tvrde

da još uvijek u sebi nosim sklonost prema srdžbi. Možda su u pravu, ali otad je prošlo više od dvadeset godina i ja nisam nikad planuo niti sam imao ozbiljnih problema sa svojom naravi.

Mogu podnijeti nevjerovatne količine stresa i ismijavanja. Božjom milošću još uvijek ne moram uložiti nikakav napor da se otremem onoga što je neugodno, što razdražuje. Bog mi je pomogao da svladam svoju strašnu čud jednom zauvijek.

Za vrijeme onih sati u kupaonici isto sam tako shvatio da drugi vladaju mnome ako me uspiju razljutiti. Zašto bih nekome prepustio vlast nad svojim životom?

Već godinama mirno promatram kako ljudi namjerno čine nešto čime bi me htjeli razljutiti. Nisam bolji od drugih, ali u sebi se smijem kad vidim kako mogu biti ljudi pokušavajući me rasrditi. Oni nemaju vlasti nada mnom.

A razlog je sljedeći. Od onog strašnog dana kad mi je bilo četrnaest godina, moja vjera u Boga vrlo je osobna i važan dio mene. Nekako u to vrijeme počeo sam pjevati i pjevušiti pjesmu koja mi je postala omiljena: "Isus je meni sav svijet." Kad god me nešto razdražuje, ova me pjesma oslobađa negativnih osjećaja. Mladima to objašnjavam ovako: "U mojem srcu sja sunce bez obzira na okolnosti u kojima se nalazim."

Ne bojim se ničega dokle god mislim na Isusa Krista i svoju zajednicu s Njim i sjetim se da Onaj koji je stvorio sve-mir može sve. Imam i dokaz da Bog može sve – svoje iskustvo, jer me promijenio.

Od četrnaeste godine počeo sam razmišljati o budućnosti. Pouke moje majke – i nekih mojih učitelja – konačno su počele donositi plod.

7

Trijumf u ROTC-u

Imao sam deset godina kad sam se počeo zanimati za Sveučilišnu bolnicu Johns Hopkins. U ono vrijeme kao da je svaka vijest vezana uz medicinu, bilo na televiziji ili u novinama, dolazila iz bolnice Johns Hopkins. Stoga sam rekao: "Tamo želim otići kad postanem liječnik. Ovi momci pronalaze lijekove i nove načine kako da pomognu bolesnicima."

Premda nisam sumnjao da želim postati liječnik, još nisam jasno odredio koje me područje medicine najviše zanima. Primjerice, u trinaestoj godini prestao sam željeti biti liječnik opće prakse i poželio postati psihijatar. Posebno me se dojmilo gledanje televizijskih emisija u kojima su gostovali psihijatri jer je izgledalo kao da znaju riješiti svačije probleme. U to sam doba bio sasvim svjestan vrijednosti novca pa sam zaključio da s toliko luđaka u Sjedinjenim Američkim Državama psihijatri moraju dobro zarađivati.

Ako sam i imao ikakvih dvojbi oko izbora zanimanja, one su nestale nakon mojeg trinaestog rođendana, kad mi je Curtis poklonio pretplatu na časopis *Psychology Today*. Bio je to savršen poklon. Curtis je bio ne samo dobar brat, nego i dobar prijatelj i zbilja se žrtvovala kad je teško zarađeni novac potrošio na mene. Imao je samo petnaest godina i posao koji je radio nakon škole u laboratoriju nije mu donosio veliku zaradu.

Curtis je prema meni bio darežljiv, ali i pažljiv. Budući da je znao koliko se zanimam za psihologiju i psihijatriju, odlučio mi je na taj način pomoći. Premda sam ustanovio da je štivo u *Psychology Today* dosta teško za dijete mojih godina, iz različitih članaka sam toliko shvaćao da sam jedva čekao izlazak novog broja. Čitao sam i knjige iz tog područja. Neko sam vrijeme zamišljao da sam neka vrsta lokalnog psihijatra. Druga

su djeca dolazila k meni sa svojim problemima. Bio sam dobar slušatelj; naučio sam neke tehnike pomaganja drugima. Postavljao bih im pitanja poput: “Želiš li o tome razgovarati?” ili: “Što te danas muči?”

Djeca su se otvorila. Možda su samo željela dobiti priliku da govore o svojim problemima. Neka od njih bila su voljna poslušati savjet. Bio sam počašćen njihovim povjerenjem što su mi htjela ispričati što ih tišti.

“No, Benjamine,” rekao sam jednog dana sebi, “našao si područje koje te zanima i sada znaš što ćeš postati.”

Tek ću za vrijeme studija medicine još jedanput promijeniti područje svojeg zanimanja.

U drugoj polovici desetog razreda prijavio sam se za predvojničku obuku (ROTC). Moram priznati da sam to zapravo učinio zbog Curtisa. Iskreno sam se divio svojem bratu, premda mu to nikad ne bih priznao. Bio on toga svjestan ili ne, bio je moj uzor. Bio je jedan od onih koje sam želio oponašati. Bio sam ponosan kad bih ga vidio u vojničkoj odori, prsiju prekrivenih s više medalja i odlikovanja nego itko drugi koga sam poznao.

Ulazak u ROTC doveo je do još jedne promjene u mojem životu i pomogao mi da se vratim na pravi put. Moj brat dosegao je čin satnika i bio je zapovjednik jedinice u vrijeme kad sam ja bio unovačen.

Curtis nikad nije popustio pritisku vršnjaka i nošenja modne odjeće kao ja. Bio je pohvaljivan i ostao dobar učenik tijekom cijele srednje škole. Završio je među najboljima i upisao se na Mičigensko sveučilište opredijelivši se za studij strojarstva.³

³ Curtis je završio srednju školu u jeku Vijetnamskog rata. U to vrijeme Selectiv Service koristila se sustavom lutrije pri novačenju u vojnu službu. Zbog broja koji je dobio, Curtis je smatrao da će ga vojska, bude li čekao, ionako unovačiti. Stoga se nakon godinu i pol dana provedenih na koledžu javio u mornaricu. “Moći ću birati rod koji želim”, rekao je.

Bio je ubačen u poseban program poduke za nuklearnog operatera u podmornici. Bio je to 6-godišnji program (premda je nakon četvrte godine istupio iz vojske). Dosta je dobro napredovao i da je ostao, danas bi bio najmanje kapetan. Međutim, odlučio se vratiti na koledž. Danas je Curtis inženjer strojarstva i ja sam još uvijek jako ponosan na njega.

Nakon pristupa ROTC-u, u moj je život ušla druga važna osoba – kadet Sharper. On je dostigao najviši čin što ga može dobiti kadet – postao je pukovnik. Sharper je djelovao vrlo zrelo, bio je samopouzdan, a opet drag. *Nevjerojatan je*, pomislio sam dok sam gledao kako vježba jedinicu ROTC-a. A onda mi se javila druga misao. *Ako je Sharper mogao postati pukovnik, zašto ne bih mogao i ja?* U tom sam trenutku odlučio postati kadet s pukovničkim činom.

Budući da sam ROTC-u pristupio kasno (u drugoj polovici desetog razreda umjesto na početku godine kao drugi), to je značilo da ću u ROTC-u provesti pet semestara umjesto šest. Od samog početka shvatio sam da su mi mogućnosti da budem najbolji vrlo slabe, ali umjesto da me to obeshrabri, ta mi je misao postala izazovom. Odlučio sam da ću prije svršetka školovanja napredovati u ROTC-u koliko god je to moguće.

Majka mi je nastavila govoriti o mojem ponašanju i to je počelo utjecati na mene. Nije mi držala lekcije jer je otkrila mnogo suptilnije načine da me ohrabri. Učila je napamet pjesme i poznate izreke i neumorno ih citirala.

Kad danas o tome razmišljam, majka je bila nevjerovatna; pamtila je duge pjesme, kao onu Roberta Frosta "The Road Not Taken" (Put kojim se nije pošlo). Često mi je citirala pjesmu "You Have Yourself to Blame" (Kriviti možeš samo sebe) – koju nisam uspio naći u tiskanom obliku. Ona govori o ljudima koji nižu izgovore zato što nisu uspjeli učiniti ono što su mogli. Poručuje da za to možemo okriviti samo sebe. Mi sami stvaramo svoju sudbinu. Moramo iskoristiti prilike koje nam se pružaju i snositi odgovornost za svoje postupke.

Majka je bila uporna sve dok nisam potpuno shvatio da sam jedino ja odgovoran za svoj život. Ako želim uspjeti, moram uzeti stvari u svoje ruke. Tijekom oba razreda, u jedanaestom i dvanaestom, bio sam ponovno među najboljim učenicima. Vratio sam se na pravi put.

Druga osoba koja je izvršila snažan utjecaj na moj život bila je nastavnica engleskog jezika. Gospođa Miller za mene se posebno zainteresirala u devetom razredu; nakon nastave imao sam dodatne sate. Ponosila se mnome jer sam bio dobar učenik; učila me je da cijenim dobru književnost i poeziju. Ponorili bismo sve što mi za vrijeme sata nije savršeno sjelo. Ona bi ostala sa mnom dok ne bih ispravio svaku pogrešku.

Kad su mi u desetom razredu ocjene pale, bila je razočarana. Premda mi više nije bila nastavnica, ostala je uz mene; bila je svjesna da je pad ocjena prouzročila moja ravnodušnost prema školi jer sam stalno izlazio umjesto da učim. Bilo mi je teško zbog toga što sam je razočarao. U to vrijeme osjećao sam veću krivnju što sam razočarao nju nego majku.

Konačno sam počeo shvaćati da mogu kriviti samo sebe. Moje društvo ne bi moglo vladati mnome da mu to ja nisam dopustio. Počeo sam ga izbjegavati. Problem odjeće riješio se uglavnom sam od sebe jer sam u ROTC-u morao tri dana u tjednu nositi odoru. To je značilo da sam civilnu odjeću smio nositi samo dva dana u tjednu, a imao sam dosta te “prave” odjeće tako da drugi nisu komentirali moje oblačenje.

Budući da je problem odijevanja bio riješen i da se moje ponašanje promijenilo, ponovno sam počeo dobivati dobre ocjene.

Tijekom školovanja u srednjoj školi nekoliko je nastavnika odigralo važnu ulogu u mojem životu. Poklanjali su mi pozornost, poticali me i nastojali ohrabriti da ne posustanem.

Posebno sam se divio dvojici nastavnika i cijenio ih. Prvi, Frank McCotter, bio je nastavnik biologije. Bio je bijelac, visok oko 180 cm, srednje građe i nosio je naočale. Da sam ga prvi put sreo na ulici, odmah bih rekao: “Ovo je učitelj biologije.”

Gospodin McCotter toliko je vjerovao u moje sposobnosti da me je poticao na što veće odgovornosti i posebno mi pomagao u svladavanju gradiva svojeg predmeta. McCotter mi je povjerio pripremanje pokusa za druge učenike, njihovo izvođenje i brigu oko laboratorija da sve funkcionira kako treba.

Drugi nastavnik, Lemuel Doakes vodio je orkestar. Bio je crnac, dobro građen i uglavnom ozbiljan, s profinjenim smislom za humor. Gospodin Doakes uvijek bi tražio savršenstvo. Nije se zadovoljavao dobrim – zahtijevao je da sviramo savršeno.

On nije bio samo nastavnik kojeg ponajprije zanima glazba. Poticao je i moje zanimanje za obrazovanje. Vidio je da sam talentiran za glazbu, ali mi je rekao: “Carson, prvo misli na svoje obrazovanje. Uvijek stavlja prve stvari na prvo mjesto.” Smatrao sam da je takav stav učitelja glazbe vrijedan divljenja.

Osim što sam se divio njegovoj glazbi, divio sam se i njegovoj hrabrosti. Bio je jedan od nekoliko nastavnika koji su stali na put nasilnicima u školi; nije se bojao. Nije tolerirao nikakve gluposti. Nekoliko mu se učenika usprotivilo, ali su na kraju popustili.

* * *

U ROTC-u sam dobio niz medalja kao član tima za vježbanje oružjem. Bio sam nagrađivan na gotovo svakom natjecanju. Uz to sam brzo napredovao.

U vrijeme kad sam postao vodnik, preda mnom se našao veliki izazov. Narednik Bandy, inače instruktor u Američkoj vojsci i zapovjednik ROTC-a u našoj srednjoj školi, postavio me nad jedinicom ROTC-a petog razreda jer su učenici bili toliko buntovni da ni jedan narednik-kadet nije mogao njima vladati.

“Carstone, povjerit ću ti ovaj razred”, rekao je. “Ako s njima uspiješ, unaprijedit ću te u potporučnika.” Upravo mi je trebao takav izazov.

Učinio sam dvoje. Prvo sam pokušao upoznati dječake iz tog razreda i otkriti što ih stvarno zanima. Zatim sam organizirao satove i potrebne vježbe. Ponudio sam dodatne vježbe na kraju svakog uspješnog sata i njima se to dopalo.

Drugo, ranije stečena sposobnost da se podrugujem drugima sada je došla do izražaja. Ubrzo sam ih doveo u red jer su znali da ih svojim zajedljivim primjedbama mogu ismijati ako ne budu činili što treba. To nije bila najbolja psihološka metoda, ali bila je učinkovita i oni su postali disciplinirani.

Neposredno uoči ljeta, kad sam već marljivo radio nekoliko tjedana s tim razredom, narednik Bandy pozvao me u svoj ured. “Carstone,” rekao je, “jedinica petog razreda je najbolja na školi. Napravio si dobar posao.”

Sukladno danoj riječi, Bandy me na kraju godine unaprijedio u potporučnika – što je bilo nečuveno za našu školu.⁴

Unapređenje mi je omogućilo polaganje terenskih ispita, a to su mogli samo oni koji su uspjeli dobiti čin potporučnika.

⁴ Postao sam potporučnik nakon samo tri semestra dok su uobičajeno potrebna četiri, a većina kadeta ROTC-a ne dosegne taj čin ni za šest semestara.

Bilo je normalno da se činovi dobivaju redom – potporučnik, poručnik, satnik pa bojnik. Nakon toga bi neki učenici došli do čina potpukovnika, a samo su trojica u čitavom Detroitu uspjela postati pukovnici.

Narednik Bandy omogućio mi je da pristupim ispitu. Bio sam toliko uspješan da me prijavio za izlazak pred odbor bojnika i satnika prave vojske.

Nekako u to vrijeme narednik Hunt je postao prvi crni narednik zadužen za našu jedinicu ROTC-a umjesto narednika Bandyja. Narednik Hunt je uočio moje sposobnosti i budući da sam bio dobar učenik, posebno se zauzeo za mene. Često bi me povukao u stranu i rekao: “Carsone, imam velike planove za tebe.”

Narednik Hunt davao mi je mnogo dodatnih savjeta i prijedloga otkrivajući mi ono što će ispitivači tražiti od mene. “Carsone,” rekao bi strogo, “nauči to i to savršeno.”

Učio sam napamet sve što se tražilo. Redovni vojni časnici koji su nas pripremali za ispite postavljali bi mi sva moguća pitanja iz priručnika – pitanja o terenu, borbenim strategijama, različitim oružju i sustavima naoružanja. Bio sam spreman.

Kad sam otišao na ispit, zajedno s predstavnicima druge 22 škole u gradu, dobio sam najviše bodova. Zapravo, moj rezultat bio je (barem do tog vremena) bolji od rezultata bilo kojeg drugog učenika koji je ikada pristupio tom ispitu.

Na moje veliko iznenađenje bio sam ponovno unaprijeđen – iz potporučnika u potpukovnika, što je dotad bilo nečuveno. Naravno, bio sam oduševljen. Još je neobičnije to što se ovo dogodilo u prvom polugodištu dvanaestog razreda. Jedva sam i sâm u to povjerovao. Od drugog polugodišta desetog razreda (10A) do početka dvanaestog razreda (12B) prešao sam put od običnog kadeta do potpukovnika. Još mi je ostao jedan cijeli semestar u kojemu sam trebao položiti jedan ispit. To je zapravo značilo da imam priliku postati pukovnik. Ako uspijem, bit ću jedan od tri pukovnika ROTC-a u Detroitu.

Pristupio sam ispitu i prošao bolje od ostalih natjecatelja. Postao sam izvršni časnik grada nad svim školama.

Ostvario sam svoj san. Prešao sam cijeli put do pukovnika, premda sam se dosta kasno upisao u ROTC. Više puta sam pomislio: *Dobro, Curtise, ti si mi dao poticaj za početak i*

uspio si dobiti čin satnika. Nadmašio sam te, ali ne bih se upisao u ROTC da to nisi ti prvi učinio.

Na kraju dvanaestog razreda stupao sam na čelu parade 30. svibnja na Dan sjećanja na poginule vojnike. Osjećao sam se silno ponosnim, prsiju pokrivenih svakovrsnim odličjima i vrpcama. Da stvar bude još bolja, tog dana imali smo ugledne posjetitelje. Bila su tu dva vojnika koji su dobili Kongresnu medalju časti u Vijetnamu. Za mene je bilo još uzbudljivije što je bio nazočan i sam general Westmoreland (veoma poznat iz rata u Vijetnamu) s vrlo dojmljivom pratnjom. Nakon parade, narednik Hunt me je predstavio generalu Westmorelandu. Ručao sam s njim i dobitnicima kongresnih odličja. Kasnije su mi ponudili punu stipendiju u West Pointu.

Nisam je odmah odbio, ali sam im dao do znanja da ne razmišljam o vojnoj karijeri. Premda sam bio silno radostan zbog ponuđene stipendije, to za mene nije bila prava kušnja. Stipendija bi značila obvezu da nakon svršetka akademije provedem četiri godine u vojnoj službi, što bi mi onemogućilo da studiram medicinu. Znao sam kamo smjeram – želio sam postati liječnik i ništa me od toga neće odvratiti niti me u tome spriječiti.

Naravno, laskala mi je ponuda pune stipendije. Počeo sam vjerovati u svoje sposobnosti – upravo onako kako mi je majka govorila posljednjih deset godina. Na nesreću, malo sam pretjerao. Počeo sam vjerovati da sam jedan od najvažnijih i najbistrijih ljudi na svijetu. Uostalom, zar u ROTC-u nisam pokazao nezamisliv uspjeh, a u školi bio najbolji učenik? Veliki koledži pisali su mi i slali svoje predstavnike da me pridobiju za svoju školu.

Susret s predstavnicima Harvarda i Yalea učinio je da sam se osjećao posebnim i važnim, jer su me htjeli pridobiti za sebe. Malo je onih koji se znaju nositi s osjećajem da su posebni i važni i ja nisam bio izuzetak. Nisam se znao nositi sa svom tom pažnjom. Predstavnici škola oblijetali su me zbog odličnih ocjena i izuzetnog uspjeha na testu akademskih sklonosti (Scholastic Aptitude Test – SAT), gdje sam dostigao oko devedeset posto bodova – što je opet bilo nečuveno za učenika iz središta Detroita.

Katkad se nasmijem kad se sjetim svoje tajne kako sam uspio dostići toliko bodova na SAT-u. U vrijeme kad nam je

majka dopuštala da gledamo samo dvije do tri televizijske emisije tjedno i zahtijevala da tjedno pročitamo dvije knjige, ja sam je slušao. Jedna od mojih omiljenih emisija bila je *College Bowl* General Electrica. U toj emisiji – kvizu – studenti koleđa iz čitave zemlje sjedili su kao natjecatelji i međusobno se natjecali. Voditelj je postavljao pitanja i izazivao studente da pokažu znanje.

Cijelog sam tjedna očekivao nedjelju navečer. U mislima sam se već usmjerio na drugi tajni cilj – natjecati se u tom kvizu. Da bih dobio priliku za sudjelovanje, znao sam da moram poznavati mnoge predmete pa sam zato proširio područje svojeg čitateljskog zanimanja. To što sam preuzeo rad u prirodoslovnom laboratoriju nakon što je Curtis završio školovanje, bilo mi je od velike pomoći jer su nastavnici prirodnih predmeta zapazili moju želju za znanjem. Davali su mi izvanredne sate i predlagali knjige i članke koje trebam pročitati. Premda mi je većina školskih predmeta išla dobro, shvatio sam da ne znam mnogo o umjetnosti.

Počeo sam nakon nastave odlaziti u grad, u Detroiti institut umjetnosti. Hodao sam izložbenim prostorima dok nisam upoznao sve slike u glavnim galerijama. Posudio sam iz knjižnice knjige o raznim umjetnicima i sve to dobro proučio. Ubrzo sam mogao prepoznati slike umjetnika, imenovati nazive djela, citirati imena umjetnika i njihove stilove. Baratao sam takvim informacijama kao, primjerice, gdje su umjetnici živjeli i gdje su se obrazovali. Ubrzo sam mogao prepoznati sliku ili umjetnika onog trenutka kad bi se u emisiji *College Bowl* pojavilo pitanje.

Morao sam svladati i klasičnu glazbu ako sam se želio natjecati. Kad sam prešao u tu fazu, ljudi su me znali čudno gledati. Dok bih, primjerice, vani na travnjaku čupao korov ili šišao travu, prijenosni bi radio svirao klasičnu glazbu. To se smatralo neobičnim ponašanjem za crnog dječaka u gradu motornih vozila. Svi drugi slušali su jazz i bebop.

Zapravo, nisam bio ljubitelj klasične glazbe. Ali i u tome je Curtis odigrao odlučnu ulogu u mojem životu. U to vrijeme bio je u mornarici; jednom, kad je došao kući na praznike, donio mi je nekoliko gramofonskih ploča. Jedna od njih je bila Schubertova *Osmi simfonija (nedovršena)*. On ju je stalno vrtio.

“Curtise,” rekao sam, “zašto to slušaš? Stvarno zvuči smiješno.”

“Meni se sviđa”, odgovorio je. Pokušavao mi je objasniti tu glazbu, ali u ono vrijeme nisam ga baš bio spreman slušati. Međutim, on je tu ploču puštao tako često tijekom dva tjedna da sam se zatekao kako hodam i mumljam melodiju. Nekako u to vrijeme shvatio sam da počinjem uživati u klasičnoj glazbi.

Klasična glazba nije mi bila potpuno strana. Od sedmog razreda išao sam na satove klarineta jer ga je svirao moj brat. Naposljetku, to je značilo da majka u početku mora unajmiti samo jedan instrument i da se mogu služiti Curtisovim notama. Kasnije sam prešao na kornet, a u devetom razredu na bariton.

Curtis mi je pomogao da uživam u Schubertu, a onda sam kupio gramofonsku ploču kao dar majci. Zapravo sam je kupio za sebe. Na ploči su bile mnoge uvertire iz Rossinijevih opera, a među njima se nalazila poznata uvertira *Williamama Tella*.

Moj sljedeći korak bio je slušanje njemačkih i talijanskih arija. Čitao sam knjige o operama i upoznao njihov sadržaj. U to sam vrijeme već znao reći: “Ovo je izvanredno dobra glazba.” Više se nisam trudio upoznati klasičnu glazbu zato što sam se želio natjecati u *College Bowlu*. Zarazio sam se njome.

Do trenutka kad sam krenuo na koledž, čim bih čuo bilo koji glazbeni komad – od klasike do pop glazbe – znao sam tko ga je napisao. Imao sam dobar sluh za prepoznavanje glazbenih stilova i trudio se da ga razvijem.

Tijekom školovanja na koledžu svake sam večeri običavao slušati emisiju *Stotinu najboljih*. Na programu je bila samo klasična glazba. Slušao sam je svake večeri i nakon kratkog vremena znao sam napamet svih stotinu skladbi. Onda sam odlučio da više ne slušam samo klasičnu glazbu; počeo sam slušati i učiti i druge glazbene stilove.

Učinio sam sve što sam znao da se pripremim za nastup u *College Bowlu*. Nažalost, nikad mi se nije pružila prilika da se pojavim u toj emisiji.

8

Izbor koledža

Zurio sam u novčanicu od deset dolara na stolu, svjestan da moram donijeti odluku. Budući da sam imao samo jednu priliku, želio sam da odluka svakako bude ispravna.

Danima sam je odvagivao iz svakog mogućeg kuta. Molio sam Boga da mi pomogne. Ali meni se činilo da se sve svodi na jednu jedinu odluku.

Ujesen 1968. godine našao sam se u neobičnoj situaciji kad mi je većina vrhunskih koledža poslala ponude i pozive. Međutim, svaki koledž tražio je deset dolara nepovratne pristupne pristojbe koju je trebalo poslati zajedno s molbom za upis. Imao sam točno deset dolara pa sam molbu mogao poslati samo na jedan koledž.

Kad danas o tome razmišljam, mogao sam posuditi novac i poslati nekoliko molbi. Ili sam mogao razgovarati s predstavnicima škola pa bi se možda odrekli pristojbe. Ali moja majka je toliko govorila o oslanjanju na sebe da se nisam želio upuštati u dugovanje školi samo zato da me primi.

U to je vrijeme Mičigensko sveučilište – izvanredna škola i uvijek među deset najboljih u akademskim i sportskim dostignućima – pozivalo na upis crne studente. To sveučilište nije tražilo pristojbu za domaće studente ako je nisu mogli uplatiti. Međutim, ja sam želio otići na nešto udaljeniji koledž.

Ozbiljno sam razmišljao o svojoj budućnosti svjestan da se mogu upisati na bilo koji vrhunski koledž, ali nisam znao što da radim. Završio sam školovanje kao treći u razredu, odlično sam položio test akademskih sklonosti, a i većina koledža davala je prednost obojenim studentima. Nakon koledža u kojem bi glavni predmeti bili iz medicine i nešto psihologije, bio bih spreman za medicinski fakultet i konačno na putu da postanem liječnik.

Dugo me vremena mučilo što sam bio treći po uspjehu u svojem razredu u srednjoj školi. Vjerojatno je uzrok tome bilo burno razdoblje u razvoju, ali nisam si mogao pomoći. Nisam morao biti prvi u svemu, ali sam *trebao* biti na prvom mjestu. Da me nije zavela potreba da budem prihvaćen od vršnjaka, bio bih na čelu razreda. Razmišljajući o koledžu, odlučio sam da se to nikad više ne ponovi. Odsad ću biti, koliko to bude moguće, najbolji student.

Nekoliko tjedana prošlo mi je u razmišljanju kojem ću koledžu poslati molbu za upis i krajem proljeća suzio sam izbor na Harvard i Yale. I jedan i drugi su odlični, što mi je otežalo izbor. Neobično je, ali moja konačna odluka ovisila je o jednoj televizijskoj emisiji. Dok sam jedne subotnje večeri pratio *College Bowl*, studenti s Yalea pobijedili su studente s Harvarda s fantastičnim rezultatom, nešto kao 510 prema 35. Ta igra pomogla mi je u odluci: otići ću na Yale.

Za nešto manje od mjesec dana ne samo što sam imao potvrdu da me ujesen 1969. godine primaju na fakultet, već su mi ponudili devedeset posto stipendije.

Pretpostavljam da me takva vijest trebala oduševiti. Bio sam sretan, ali ne i iznenađen. Zapravo sam sve to primio smireno, možda čak i malo oholo podsjećajući se da sam već postigao gotovo sve što sam si postavio za cilj – visoke školske ocjene, vrhunski rezultat na testu akademskih sklonosti; dobio sam sva moguća srednjoškolska priznanja, uz dugi popis dostignuća u programu ROTC-a.

Smještaj studenata na sveučilištu priličio je mojem statusu. Stambeni prostor bio je luksuzan; sobe su više sličile stanovima. Tu je bila dnevna soba, ognjište i ugrađene police za knjige. Iz dnevne sobe ulazilo se u spavaonice. Svaki stan dijele su dva do četiri studenta. Ja sam imao svoju sobu.

Prošetao sam sveučilištem, promatrao visoke zgrade sagrađene u gotičkom stilu i divio se zidovima prekrivenim bršljanom. Bio sam uvjeren da ću ovo mjesto osvojiti na juriš. Zašto i ne bih? Bio sam nevjerojatno bistar mladić.

Nakon manje od tjedan dana boravka na sveučilištu zaključio sam da nisam baš tako bistar. Svi su studenti bili dobri; mnogi od njih bili su izuzetno nadareni i perspektivni. Yale mi je otvorio oči jer sam sada studirao, radio i živio s desecima vrlo uspješnih studenata i ja se među njima nisam isticao.

Jednog dana sjedio sam za stolom u dnevnoj sobi s nekoliko studenata s moje godine. Razgovarali su o broju bodova iz testa sklonosti. Jedan od njih rekao je: "Uspio sam na testu i dobio ukupno nešto više od 1500 bodova."

"Nije loše", dodao je drugi sažaljivo. "Nije ne znam što, ali nije ni loše."

"A koliko si ti dobio?" upitao je prvi.

"Oh, 1540 ili 1550. Ne sjećam se točno rezultata iz matematike."

Svima njima izgledalo je sasvim prirodno da im rezultat bude iznad devedeset posto. Šutio sam, svjestan da sam po bodovima bio najslabiji među svim studentima koji su sjedili oko mene. Prvi put postao sam svjestan da baš i nisam tako sjajan kako sam mislio; taj je događaj malo umanjio moju samosvijest. To me je istodobno tek samo malo zastrašilo. Pokazat ću ja njima. Učinit ću ono što sam radio u Southwesternu i sasvim se posvetiti studiranju, učeći što je više moguće. Ona da ću, zahvaljujući dobrim ocjenama, doći do vrha.

Ali brzo sam shvatio da su predavanja na Yaleu teška, sasvim drukčija od nastave kakvu sam upoznao u Srednjoj školi Southwestern. Profesori su očekivali da napravimo domaću zadaću prije nego što ćemo doći na predavanje, a naučenim informacijama koristili smo se kao osnovom za predavanje. To je za mene bilo neobično. U srednjoj školi prelazio sam iz semestra u semestar učeći samo ono što sam želio, a onda bih, budući da sam brzo učio, proveo posljednje dane pred ispite ludo se trudeći da zapamtim gradivo. Na Southwesternu je to išlo. Spoznaja da tako neće ići na Yaleu, za mene je bila razočaravajuća.

Svakim sam danom sve više zaostajao s gradivom, posebno iz kemije. Zašto se nisam trudio da uhvatim korak, ne znam. Mogao bih naći desetak izgovora, ali ne bi vrijedilo. Ono što je bilo bitno jest da nisam znao o čemu se radi na predavanjima iz kemije.

Sve se nagomilalo krajem prvog semestra kad sam se našao pred ključnim ispitima. Dan prije ispita lutao sam sveučilišnim parkom, bolestan od straha. Nisam se više mogao za varavati. Past ću na ispitu iz kemije i to će biti težak pad. Žuto lišće koje je prekrilo pločnike, šuštal je pod mojim nogama. Ali ljepota jesenskog dana kao da mi se rugala. Nisam uspio.

Nije bilo ni najmanje nade da položim ispit iz kemije jer nisam išao ukorak s građivom. Svjestan svega što me očekuje, kao bistri mladić iz Detroita sučelio sam se s još jednom neumoljivom istinom: ako ne položim kemiju, ne mogu ostati u pripremnom programu za medicinu.

Dok su mi se javljale slike iz petog razreda, svladao me očaj. “Koliko si dobio bodova, Carsone?” “Hej, glupane, jesi li dobio koji bod?” Prošle su godine, a ja sam još uvijek u mislima mogao čuti glasove poruge.

Što ja uopće radim na Yaleu? Bilo je to logično pitanje i nisam mogao odagnati tu misao. *Što misliš, tko si ti? Samo glupi, crni dječak iz sirotinjske četvrti Detroita koji se ne može probiti između svih tih inteligentnih, imućnih studenata.* Udario sam kamen nogom i gledao za njim kako leti u smeđu travu. *Prestani*, rekao sam sebi. *Samo ćeš pogoršati stvari.* Prisjetio sam se učitelja koji su mi govorili: “Benjamine, ti si pametan. Možeš uspjeti.”

I tu, hodajući sâm, uvijen u tamu svojih misli, mogao sam čuti kako mi majka uporno ponavlja: “Bennie, možeš uspjeti! Sine, možeš učiniti sve što želiš i to bolje od bilo koga drugoga. Vjerujem u tebe.”

Okrenuo sam se i počeo hodati između visokih, klasičnih zgrada prema svojem internatu. Morao sam učiti. *Prestani razmišljati o neuspjehu*, rekao sam sebi. *Još ga uvijek možeš odgoditi. Možda.* Podigao sam glavu i pogledao kroz treperavo lišće na ružičasti zalazak sunca. U dubini uma koprkale su me sumnje.

Konačno sam se obratio Bogu za pomoć. “Potrebna mi je pomoć”, molio sam. “Oduvijek sam želio postati liječnik, a sad mi se čini da to ne mogu ostvariti. Gospodine, uvijek sam imao dojam da je i Tvoja želja da postanem liječnik. Trudio sam se i svoj život usmjerio u tom pravcu, uvjeren da će to biti moje zvanje. Ali ako padnem kemiju, morat ću raditi nešto drugo. Molim Te, pomози mi što da učinim.”

Nakon povratka u svoju sobu spustio sam se na krevet. Sumrak je rano pao i soba je bila mračna. Večernji zvuci izvana remetili su tišinu u sobi – automobili u prolazu, glasovi studenata u parku ispod mojeg prozora, naleti vjetra u krošnjama stabala. Tihi zvuci. Sjedio sam tako, visok i mršav, glave zaronjene u ruke. Nisam uspio. Konačno sam se morao suočiti

s činjenicom da ne mogu uspjeti; jednostavno, bilo je prekasno.

Ustao sam i upalio stolnu svjetiljku. “U redu”, rekao sam sebi hodajući po sobi. “Past ću iz kemije i neću postati liječnik. Što mi još preostaje?”

Među svim zvanjima koja sam razmatrao, nisam mogao zamisliti ništa na kugli zemaljskoj što bih mogao biti osim liječnika. Sjetio sam se ponude za West Point. Nastavnička karijera? Poslovni svijet? Nijedno od tih područja nije me posebno privlačilo.

U mislima sam se uzdigao Bogu – očajna težnja, moljenje, hvatanje za Njega. “Pomozi mi da razumijem koju vrstu posla trebam raditi ili učini neko čudo i pomoz mi da položim ovaj ispit.”

Od tog trenutka osjetio sam mir. Nije bilo odgovora. Bog se nije probio kroz moju zamagljenu potištenost i zabljesnuo preda mnom. Ali ma što se dogodilo, ja sam znao da će sve biti u redu.

Jedan zračak nade – sasvim mali – nazirao se u toj gotovo bezizlaznoj situaciji. Premda sam na Yaleu od početka bio na dnu na mojoj godini, profesor me je mogao spasiti. Ako su loši studenti dobro odgovorili na konačnom ispitu, on bi zanemario semestarski rad i prednost dao visokom broju bodova za vršnog testa. To je za mene bila jedina mogućnost da položim kemiju.

Bilo je skoro deset sati navečer i bio sam umoran. Zatrebao sam glavom, svjestan da između sadašnjeg trenutka i sutrašnjeg jutra ne mogu izvesti takvo čudo.

“Ben, moraš pokušati”, rekao sam glasno. “Moraš učiniti sve što možeš.”

Sjeo sam i sljedeća dva sata probdio nad debelim udžbenikom iz kemije učeći napamet formule i definicije za koje sam vjerovao da mi mogu pomoći. Ma što da se dogodi na ispitu, idem i pokušat ću učiniti najbolje što mogu. Past ću, ali, tješio sam se, bit će to barem veliki pad.

Dok sam zapisivao na papir formule prisiljavajući se da upamtim ono što mi nije ništa značilo, duboko u sebi znao sam razlog svojeg neuspjeha. Predmet nije bio tako težak. Istina je bila u nečemu mnogo jednostavnijem. Unatoč mojoj impresivnoj svjedodžbi iz srednje škole, zapravo nisam naučio

kako se uči. Sve vrijeme u srednjoj školi oslanjao sam se na iste stare metode – traćenje vremena tijekom semestra, a onda štrebanje za završne ispite.

Ponoć. Riječi na stranicama izgubile su oštrinu i moj je um odbijao bilo kakvu informaciju. Legao sam na krevet i prošaptao u mraku: “Bože, žao mi je. Molim Te, oprosti mi što sam razočarao Tebe i sebe.” Zatim sam zaspao.

U snu sam usnio čudan san i kad sam se ujutro probudio, ostao mi je u tako živom sjećanju kao da se radilo o stvarnom događaju. U snu sam sjedio u predavaonici za kemiju, sâm samcat. Otvorila su se vrata i neka osoba ušla je u dvoranu, zaustavila se pred pločom i počela rješavati zadatke iz kemije. Hvatao sam bilješke svega što je ta osoba pisala.

Kad sam se probudio, sjetio sam se većine zadataka pa sam ih požurio zapisati prije nego što mi izblijede iz sjećanja. Neki su mi odgovori izbljedjeli, ali kako sam se još uvijek sjećao zadataka, potražio sam ih u svojem udžbeniku. Znao sam dosta toga o psihologiji pa sam pretpostavio da sam u snu još uvijek pokušavao riješiti neriješene zadatke.

Obukao sam se i s osjećajem malodušnosti otišao u predavaonicu za kemiju. Nisam bio siguran znam li toliko da mogu proći, otupio sam od intenzivnog učenja i očaja. Predavaonica je bila golema, ispunjena sklopivim drvenim stolicama. U njoj je bilo mjesta za oko tisuću studenata. Na velikoj pozornici stajale su goleme ploče. Tu je bio i veliki stol s priborom za kemijske pokuse. Moji su koraci muklo odzvanjali na drvenom podu.

Profesor je ušao i bez mnogo riječi počeo dijeliti pitanja za ispit. Slijedio sam ga pogledom dok je prolazio dvoranom. Trebalo mu je vremena da podijeli 600 testova. Dok sam čekao, primijetio sam kako sunce sja kroz male staklene pločice na zaobljenim prozorima duž zida. Bilo je to predivno jutro da se padne na ispit iz kemije.

Konačno sam uz snažno kucanje srca otvorio listove s pitanjima i pročitao prvi zadatak. U tom sam trenutku gotovo mogao čuti neskladnu melodiju iz *The Twilight Zone* (Zona sumraka). Činilo mi se kao da sam stupio u taj nestvarni svijet. Brzo sam pregledao zadatke, tiho se smijući, da potvrdim ono što sam već znao. Ispitni zadaci bili su identični onima koje je riješila nejasna osoba iz mojeg sna.

Znao sam odgovore na svako pitanje na prvoj stranici. "Sitnica", mumljao sam dok mi je olovka letjela ispisujući rješenja. Nakon što sam dovršio prvu stranicu, okrenuo sam drugu i opet je prvi zadatak bio onaj isti koji sam vidio isписan na ploči u mojem snu. Gotovo da nisam vjerovao.

Nisam zastao da bih analizirao što se dogodilo. Bio sam toliko uzbuđen što znam ispravne odgovore da sam radio brzo bojeći se da ne izgubim ono što sam zapamtio. Pri kraju testa, kad mi je san počeo blijedjeti, više se nisam mogao sjetiti ni jednog jedinog odgovora. Ali bilo je dovoljno. Znao sam da ću proći.

"Bože, učinio si čudo", rekao sam Mu dok sam napuštao predavaonicu. "A ja Ti obećavam da Te nikad više neću dovesti u takvu situaciju."

Hodao sam parkom čitav sat, oduševljen, ali željan samoće, trudeći se da razumijem što se dogodilo. Nikad ranije nisam imao sličan san. I ne poznam nikoga tko ga je imao. Ovaj se događaj suproti svemu što sam čitao o snovima dok sam proučavao psihologiju.

Jedino objašnjenje gotovo me je oborilo s nogu. Odgovor je bio toliko jednostavan da me je učinio poniznim. Iz nekog razloga, Bog svemira, Bog koji u ruci drži sve galaksije, vidio je potrebu da se sagne do jedne sobe na sveučilištu na planetu Zemlji i pošalje san obeshrabrenom dječaku iz geta koji želi postati liječnik.

Zaprepastila me spoznaja o onome što se dogodilo. Osjećao sam se malenim i poniznim. Konačno sam se glasno nasmijao prisjećajući se da Biblija bilježi takve događaje, premda ih je bilo svega nekoliko, kad Bog daje izravne odgovore i upute svojem narodu. Bog je to učinio za mene u dvadesetom stoljeću. Unatoč mojem propustu, Bog mi je oprostio i učinio za mene nešto tako čudesno.

"Sad mi je jasno da je Tvoja želja da postanem liječnik", rekao sam Bogu. "Učinit ću sve što je u mojoj moći da to i postanem. Moram naučiti kako se uči. Obećavam Ti da takvo što nikad više neću učiniti."

Tijekom četiri godine koje sam proveo na Yaleu katkad bih popustio, ali nikada toliko da ne bih bio spreman za ispit. Počeo sam učiti kako se uči; više se nisam površno usmjeravao na ono gradivo za koje sam pretpostavljao da će ga profesori

pitati na ispitu. Nastojao sam shvatiti svaku cjelinu. U kemiji, primjerice, nisam želio znati samo odgovore, već razumjeti i pozadinu formula. Od tog sam trenutka ovo načelo primjenjivao u svim predmetima.

Nakon ovog događaja nisam više sumnjao da ću postati liječnik. Ujedno sam osjećao da Bog želi ne samo da budem liječnik, nego da ima za mene i posebne planove. Nisam siguran razumiju li ljudi uvijek kad to kažem, ali ja sam doživio unutarnje osvjedočenje da se nalazim na pravom putu – putu koji je Bog izabrao za mene. U mojem će se životu dogoditi velike stvari i moram učiniti svoj dio pripreme da bih bio spreman.

Kad su se pojavile konačne ocjene iz kemije, Benjamin S. Carson dobio je 97 bodova – čime se našao na samom vrhu među ispitanicima.

9

Promjena pravila

Dok sam studirao na koledžu, ljeti sam radio različite poslove nastavivši tako praksu još iz srednje škole gdje sam radio u školskom laboratoriju. Za vrijeme praznika, između drugog i trećeg razreda srednje škole, radio sam u jednom od bioloških laboratorija Državnog sveučilišta Wayne.

Nakon svršetka srednjoškolskog obrazovanja, prije nego što ću se upisati na Yale, jako mi je bio potreban posao. Trebao mi je novac za odjeću, knjige, prijevoz i desetak drugih izdataka koji su me, znao sam, očekivali na koledžu.

Jedna od savjetnica u našoj školi, Alma Whittley, poznavala je moje prilike i pokazala razumijevanje. Jednog sam joj se dana povjerio i ona me je saslušala s očitom pozornošću. "Imam neke veze u tvornici automobila Ford", rekla je. Dok sam sjedio za njezinim stolom, nazvala je telefonom njihovu glavnu upravu. Posebno se sjećam njezinih riječi: "Imamo ovdje jednog mladića koji se zove Ben Carson. Vrlo je bistar i već ima stipendiju za Yale. Sad mu je potreban posao da uštedi novac za jesen." Zastala je, slušala i zatim dodala: "Morate mu dati posao."⁵

Dan nakon svršetka školske godine, moje je ime bilo na popisu zaposlenika u Ford Motor Company u glavnoj administrativnoj zgradi u Dearbornu. Radio sam u uredu za plaće, na

⁵ U ljeto 1988. godine primio sam pismo od gđe Whittley koje je počinjalo sljedećim riječima: "Ne znam da li me se sjećate." Bio sam ganut. Naravno da je se sjećam, kao što se sjećam i svih drugih koji su mi na ovaj ili onaj način pomogli. Napisala je da me je vidjela na televiziji i pročitala članak o meni. Sad je u mirovini, živi na jugu pa mi je htjela čestitati.

Bio sam oduševljen što me se *ona* sjetila.

poslu koji sam smatrao prestižnim ili, kako je to moja majka rekla, važnim jer je zahtijevao da svakog dana nosim bijelu košulju i kravatu.

Na ovom poslu naučio sam važnu lekciju o zapošljavanju. Nečiji utjecaj mogao mi je pomoći da uđem na vrata, ali pravi ispit bili su moja marljivost i kvaliteta rada. Znati mnoštvo informacija bilo je korisno, ali nedovoljno. Načelo glasi otprilike ovako: nije važno što znaš, već kako posao obavljaš. Tog sam ljeta radio marljivo, kao i svaki drugi posao, pa bio on samo privremen. Odlučio sam biti najbolji radnik kojega su ikad primili na posao.

Nakon svršetka prve godine na Yaleu, preko ljeta sam dobio predivan posao kao nadzornik skupine mladih radnika na autocesti – njihova je zadaća bila skupljati smeće i otpatke duž autoceste. Federalna vlada otvorila je ova radna mjesta uglavnom za studente iz siromašnih gradskih četvrti. Radnici su duž međudržavne ceste blizu Detroita i zapadnih predgrađa skupljali smeće u vreće kako bi autoceste bile čiste i uredne.

Većina nadzornika mučila se s mnoštvom disciplinskih problema, a gradska djeca nalazila bi stotine razloga da za-
bušavaju na radu. “Danas je prevruće za rad”, rekao bi jedan. “Jučer sam se previše umorio”, rekao bi drugi. “Zašto to radimo? Sutra će opet sve biti puno smeća. Tko će znati jesmo li ga uklonili ili nismo?” “Zašto se ubijati na tom poslu? Za ovakav posao ne plaćaju nas dovoljno.”

Drugi su nadzornici, saznao sam, zaključili da je dobro ako svaki mladić u skupini napuni dvije plastične vreće dnevno.

Ti su momci mogli za jedan sat obaviti taj posao i ja sam to znao. Možda se ubrajam u one koji rade više nego što se od njih očekuje, ali meni se činilo gubljenjem vremena da svojoj skupini dopustim ljenčarenje skupljajući do dvanaest vreća dnevno. Od samog početka moja je skupina stalno punila između sto do dvjesto vreća dnevno i pritom smo očistili velike površine uz autocestu.

Količina vreća koju smo mi skupljali zaprepastila je glavne nadzornike u Odjelu za javne radove. “Kako to da vaši momci mogu obaviti ovako velik posao?” pitali su. “Nijedna druga skupina to ne uspijeva.”

“O, to je moja mala tajna”, rekao bih i šalio se na račun onoga što sam radio. Ako im otkrijem previše, netko bi se mogao umiješati i natjerati me da mijenjam pravila.

Služio sam se jednostavnom metodom, ali to baš i nije spadalo u uobičajen način rada – iznosim ovo da bih ilustrirao još jedno načelo u svojem životu. Mogao bih ga izraziti riječima pjesme popularne prije nekoliko godina: “Učinio sam to na svoj način.” Ne zato što se protivim pravilima – bilo bi ludo operirati, a ne držati se određenih pravila – već zato što su propisi katkad kočnica pa ih moramo prekršiti ili zanemariti.

Na primjer, četvrtog dana na poslu rekao sam svojim momcima: “Danas će stvarno biti vruće –”

“Ponovi to!” rekao je jedan među njima i svi su se s njim odmah složili.

“Evo,” rekao sam, “nudim vam nagodbu. Prvo, od sutra ćemo početi u šest ujutro dok je još svježije –”

“Čovječe, nitko na svijetu ne ustaje tako rano –”

“Saslušaj cijeli plan”, rekao sam mladiću koji me je prekinuo. Od naše se skupine očekivalo da radi od 7,30 do 16,30 s jednim satom odmora za ručak. “Ako se vi, momci, ali sva šesterica, složite s tim da počnemo raditi u šest, kad napunite 150 vreća, za taj dan ste slobodni.” Prije nego što je itko mogao postaviti pitanje, objasnio sam što mislim.

“Vidite, ako sve to smeće pokupite za dva sata, pustit ću vas i vi ste za taj dan slobodni. I još uvijek dobivate plaću za puno radno vrijeme. Ali morate prikupiti 150 vreća koliko god to trajalo.”

Raspravljali smo o tom prijedlogu, ali su shvatili što želim. Trebalo je samo nekoliko dana da ih dobijem da skupe sto vreća dnevno, a to je značilo težak rad po poslijepodnevnoj vrućini. Ali oni su uživali u zadirkivanju drugih skupina pričajući koliko su napravili. Bili su spremni za novi izazov. Ovi su mladići učili ponositi se svojim radom, bez obzira na to koliko su ga neki među njima smatrali niskim.

Složili su se s mojim prijedlogom. Sljedećeg jutra sva su šesterica bila spremna za polazak u šest sati. Naučili su za dva do tri sata očistiti goleme površine uz autocestu, za što im je ranije trebao čitav dan.

“U redu, momci”, rekao sam čim sam izbrojio posljednju vreću. “Ostatak dana nam je slobodan.”

To im se sviđjelo pa su radili kao da se igraju. Najbolji su trenuci dolazili kad bismo se mi oko devet sati vraćali u Transportni odjel, upravo kad su druge skupine izlazile na posao.

“Vi, dečki, idete raditi?” viknuo bi jedan od mojih.

“Čovječe, danas nema mnogo smeća”, dodao bi drugi. “Superman i njegovi već su ga počistili.”

“Nadamo se da vas neće udariti sunčanica!” dobacivali bi dok je kamion izlazio.

Moji nadzornici jamačno su znali što radim jer su vidjeli kad smo se vratili, a sigurno su bili izviješteni o našem ranom izlasku. Nikad nisu rekli ni riječi. Da su i rekli, sve što bih učinio bilo bi da im pokažem rezultate našeg rada.

Naravno, nije bilo predviđeno da radimo na ovaj način jer su pravila određivala određen broj radnih sati. Ali nijedan nadzornik nikad nije komentirao ono što sam radio sa svojom skupinom. Mislim da su šutjeli zato što je posao bio obavljen i to mnogo brže i bolje od ikoje druge skupine.

Neki su ljudi rođeni za rad, a neke treba gurati. Ali moja je strategija da sve treba raditi što je moguće brže i bolje, uključujući i medicinu. Ne moramo se strogo držati pravila ako možemo naći način da posao obavimo bolje, dokle god je to razumno i nikome ne škodi. Netko mi je rekao da biti kreativan znači naučiti raditi nešto na drugi način. Možda je doista tako.

Sljedećeg ljeta, nakon druge godine studija, vratio sam se u Detroit da bih ponovno radio kao nadzornik svoje skupine. Na kraju prošle godine Carl Seufert, prvi čovjek Transportnog odjela, oprostio se od mene riječima: “Vrati se idućeg ljeta. Imat ćemo mjesto za tebe.”

Međutim, tog ljeta 1971. došlo je do recesije, posebice u automobilskoj industriji. Bilo je vrlo teško dobiti nadzorničko mjesto jer je to bio dobro plaćen posao. Većina studenata koja je dobila ovaj posao imala je osobne ili političke veze. Uzeli su ih na posao mjesecima unaprijed, dok sam ja još bio u New Havenu.

Budući da mi je Carl Seufert obećao posao, nisam smatrao potrebnim da tijekom zimskih praznika potvrdim svoju odluku. Kad sam se krajem svibnja javio, šefica kadrovske službe rekla je: “Žao mi je. Sva su mjesta na tom poslu zauzeta.”

Objasnila mi je situaciju s radnim mjestima, da je previše onih koji traže posao, ali meni je to već bilo poznato.

Nisam je krivio; znao sam da kod nje neću ništa postići. Trebao sam, kao i drugi, ranije poslati molbu.

Sa samopouzdanjem sam zaključio da, s obzirom na to da sam svako ljeto radio, neću imati problema s pronalaženjem drugog posla.

Pogriješio sam. Kao i stotine drugih studenata, i ja sam ustanovio da zapravo nigdje nema posla. Tražio sam ga puna dva tjedna. Svako bih jutro otišao na autobus, odveo se u središte grada i tražio posao u svakom poduzeću na koje bih naišao.

“Žao nam je, nema posla.” Ove ili slične riječi čuo sam valjda stotinu puta. Katkad sam u glasu osobe koja me odbila osjetio iskrenu sućut. Na drugim mjestima osjećao sam se kao osamtisućiti koji dolazi tražiti posao, a osoba kojoj sam se obraćao već se umorila od stalnog ponavljanja istih riječi; željela je da svi nestanemo.

Usred tog mučnog traženja posla, Ward Randall Mladi dobio je svjetlo u moj život.

Ward, inače bijelac, odvjetnik na području Detroita, diplomirao je na Yaleu dva desetljeća prije mene. Sreli smo se na lokalnom sastanku bivših studenata u vrijeme dok sam još studirao. Nekako sam mu postao simpatičan jer nas je obojicu jako zanimala klasična glazba. Tijekom ljeta 1971. godine, dok sam tražio posao u središtu Detroita, često bismo se sretali tijekom pauze za ručak i onda odlazili na podnevne koncerte. Većina njih bili su orguljaški koncerti izvođeni u nekoj od crkava.

Uz to bi me Ward često pozivao da s njegovom obitelji izađem na razne koncerte i izvedbe simfonija; upoznao me s brojnim kulturnim događajima oko Detroita na koje sâm ne bih mogao otići zbog nedostatka novca. Bio je stvarno divan čovjek, pravo ohrabrenje za mene. I danas ga visoko cijenim.

Nakon što sam prošao cijeli grad, zaključio sam: *Moram se poslužiti drugim sredstvima. Pokušao sam na sve uobičajene načine naći posao i nisam našao ništa. Ništa. Ništa.*

Onda sam se sjetio razgovora na koji sam bio pozvan radi upisa na Yale i osobe koja je sa mnom razgovarala – simpatič-

nog gospodina Standarta. On je uz to bio potpredsjednik Young and Rubicon Advertising, velike nacionalne reklamne kompanije.

Prvo sam pokušao u kadrovskoj službi ove kompanije i čuo poznate riječi: “Žao nam je, nemamo prigodnih poslova.”

Nakon što sam odbacio vlastiti ponos i sam sebi uputio riječi ohrabrenja, popeo sam se dizalom do ureda menadžera. Budući da me je gospodin Standart upoznao na razgovoru, mislio sam da o meni mora imati dobro mišljenje. Ali nisam znao kako da prodem pokraj njegove tajnice. Sjetio sam se da nitko, apsolutno nitko ne može ući u njegov ured bez unaprijed dogovorenog sastanka. A onda sam pomislio: “A što mogu izgubiti?”

Kad je tajnica podigla glavu, rekao sam: “Zovem se Ben Carson. Student sam na Yaleu i želio bih porazgovarati s gospodinom Standartom, samo minutu –”

“Vidjet ću je li slobodan.” Ušla je u njegov ured i minutu kasnije izašao je sam gospodin Standart. Smiješio se i kad mi je pružio ruku, njegov se pogled sreo s mojim. “Lijepo što ste navratili”, rekao je. “Kako vam ide na Yaleu?”

Čim smo završili s formalnostima, rekao sam: “Gospodine Standart, treba mi posao. Vrlo mi ga je teško naći. Već dva tjedna tražim i ne mogu ga nigdje dobiti.”

“Je li to istina? Jeste li pokušali u kadrovskoj službi?”

“Ni ovdje nema posla”, rekao sam.

“Vidjet ću što možemo učiniti.” Gospodin Standart je podigao slušalicu i pritisnuo nekoliko brojeva dok sam ja kružio pogledom po njegovom golemom uredu. Izgledao je upravo kao oni fantastični menadžerski uredi koje sam vidio na televiziji.

Nisam čuo ime osobe kojoj se obratio, ali sam čuo ostatak njegovih riječi: “Šaljem vam u ured jednog mladića. Zove se Ben Carson. Nađite posao za njega.”

Samo to. Nikakve oštre zapovijedi, već jednostavan nalog od strane čovjeka koji je imao vlast da izda takvu naredbu.

Nakon što sam se zahvalio gospodinu Standartu, vratio sam se u kadrovsku službu. Ovaj put mi se obratio direktor osobno. “Nitko nam nije potreban, ali vas možemo staviti u ured za primanje i otpremu pošte.”

“Bilo što, samo da imam posao do kraja ljeta.”

Ispostavilo se da je posao zanimljiv jer sam morao obilaziti grad i isporučivati ili uzimati pisma i pakete.

Ali postojao je jedan problem. Posao jednostavno nije bio plaćen toliko da bih išta mogao uštedjeti za školovanje. Nakon tri tjedna poduzeo sam novi korak. Odlučio sam otkazati ovaj posao i naći bolje plaćeno mjesto. "Uostalom," rekao sam da utvrdim svoju odluku, "radio sam za gospodina Standarta." Otišao sam u Transportni odjel na razgovor s Carlom Seufertom.

Približavao se kraj lipnja; svako radno mjesto bilo je zauzeto i pokušaj se činio smjelim, ali ipak sam pokušao.

Otišao sam ravno u ured gospodina Seuferta; imao je vremena za razgovor sa mnom. Nakon što je saslušao moju priču o poslu, rekao je: "Ben, za momka kakav si ti uvijek ima posla." On je, inače, bio glavni nadzornik ekipa za gradnju, čišćenje i održavanje autocesta. "Budući da više nema nadzorničkog mjesta", rekao je, "napraviti ćemo novo mjesto." Zastao je, nekoliko sekundi razmišljao i rekao: "Jednostavno ćemo organizirati novu ekipu i dati ti posao."

Tako je i učinio. Uz nešto kreativnosti i malo smjelosti dobio sam svoj stari posao. Upotrijebio sam istu taktiku kod moje nove šesteročlane skupine i ona je funkcionirala jednako uspješno kao i prošlog ljeta.

Često bih vidao Carla Seuferta prilikom odlaska na posao ili bi nas on posjetio na radnom mjestu. Uvijek je imao vremena za razgovor sa mnom. "Ben," rekao mi je ne jednom, "dobar si čovjek. Drago nam je što te imamo."

Jednom mi je stavio ruku na rame i rekao: "Svoj si čovjek. Možeš uspjeti u svemu što poželiš." Slušajući ga, činilo mi se kao da čujem majku; bilo mi je drago čuti njegove riječi: "Ben, darovit si i možeš postići sve što želiš. Vjerujem da ćeš u životu učiniti velike stvari. Želim da budeš svjestan toga."

I danas se sjećam njegovih riječi.

Idućeg ljeta, 1972. godine, radio sam na pokretnoj traci u Chrysler Motor Company sastavljajući dijelove branika. Svaki dan odlazio sam na posao i radio kako sam najbolje znao. Neki će u to teško povjerovati, ali nakon samo tri mjeseca dobio sam priznanje i promaknuće. Krajem ljeta odredili su da obavljam inspekciju nekih dijelova koji se montiraju na sportske modele. Neke aute trebao sam odvesti sa završne trake do

mjesta gdje smo ih parkirali za prijevoz do izložbenih prostora. Svidao mi se posao koji sam obavljao kod Cryslera. Svaki dan na tom poslu potvrđivao je ono u što sam već vjerovao.

I tog ljeta sam naučio važnu lekciju – lekciju koju nikad neću zaboraviti. Majčini su savjeti bili mudri, ali kao i mnoga druga djeca, na njih sam obraćao malo pozornosti. Sad znam iz vlastitog iskustva koliko je bila u pravu. Nije važna vrsta posla. Nije važno ni vrijeme što ga provodimo na poslu, a to vrijedi i za privremeni posao preko ljeta. Ako se trudite i činite najbolje što možete, ljudi će to uočiti i vi ćete napredovati.

Premda je to majka izgovorila malo drukčije, dala mi je isti savjet. “Bennie, uopće nije važno kakve si boje. Ako si dobar i marljiv, ljudi će to prepoznati. Jer ljudi, čak ako i imaju predrasude, žele dobiti najbolje. Tvoj cilj u životu jednostavno mora biti da postigneš najbolje.”

Znao sam da je bila u pravu.

* * *

Tijekom čitavog školovanja moj stalni problem bio je nedostatak novca. Ali dva iskustva koja sam doživio tijekom studija na Yaleu podsjetila su me da se Bog brine i da će uvijek voditi računa o mojim potrebama.

Dok sam bio na drugoj godini studija, imao sam vrlo malo novca. A onda sam iznenada ostao bez ijednog centa – nisam imao ni za autobusnu kartu do crkve i natrag. S koje god strane razmatrao svoju situaciju, nije bilo mogućnosti da išta dobijem u sljedećih nekoliko tjedana.

Tog sam dana hodao sveučilišnim parkom oplakujući svoju situaciju, umoran od činjenice da nikad nemam dovoljno novca ni za svakidašnje potrebe – sitnice kao što su zubna pasta ili poštanske marke. “Gospodine,” molio sam, “pomozi mi! Daj mi barem toliko da mogu kupiti autobusnu kartu za odlazak u crkvu!”

Premda sam hodao bez cilja, kad sam podigao pogled, ustanovio sam da se nalazim pred Battellovom kapelom u starom dijelu sveučilišnog kompleksa. Prišao sam stalcima za bicikle i pogledao na tlo. Samo metar od mene ležala je zgužvana novčanica od deset dolara.

“Hvala Ti, Bože!” rekao sam dok sam je podizao, jedva vjerujući da u ruci imam novac.

Iduće godine ponovno sam došao u isti položaj – nisam imao ni centa, a nije bilo nikakvih izgleda da ću nešto dobiti. Naravno, prošetao sam parkom do kapele tražeći na tlu novčanicu od deset dolara. Nisam je našao.

Međutim, nedostatak novca tog dana nije bio moja jedina briga. Dan prije obavijestili su me da su papiri završnog testa iz psihologije (Percepcija 301) “zabunom spaljeni”. Polagao sam taj ispit prije dva dana, a sad ću ga, zajedno s drugima, morati ponovno polagati.

Tako sam s oko sto pedeset drugih studenata došao u određenu predavaonicu da ponovim ispit.

Čim smo primili testove, profesorica je napustila prostoriiju. Prije nego što sam uspio pročitati prvo pitanje, začuo sam iza sebe glasno mrmljanje.

“Je li ovo šala?” netko je glasno prošaptao.

Dok sam zurio u pitanja, nisam mogao vjerovati svojim očima. Bila su nevjerovatno teška, zapravo nerješiva. Svako je sadržavalo nit iz gradiva koje smo trebali poznavati iz predavanja, ali su bila toliko zamršena da sam zaključio kako bi i briljantni psihijatar s nekima imao problema.

“Nema veze”, čuo sam kako jedna djevojka govori drugoj. “Otidimo i proučimo tu stvar. Možemo reći da nismo vidjele obavijest. Kad ponove ispit, bit ćemo spremne.” Prijateljica se složila s njom i obje su tiho napustile predavaonicu.

Odmah zatim je troje studenata složilo svoje papire i izašlo. I drugi su krenuli za njima. Deset minuta nakon početka ispita ostalo nas je oko stotinjak. Ubrzo je još polovica otišla, a izlaženje nije prestajalo. Prije izlaska nitko nije predao ispitne listove.

Nastavio sam raditi sve vrijeme razmišljajući: *Kako mogu očekivati od nas da to znamo?* Oko sebe sam nabrojio sedam studenata koji su još uvijek rješavali test.

Nakon pola sata ostao sam jedini student u prostoriji. Kao i drugi i ja sam bio u kušnji da izađem, ali sam pročitao oglas i nisam mogao lagati da ga nisam vidio. Sve vrijeme dok sam pisao odgovore, molio sam Boga da mi pomogne smisliti što da napišem. Više nisam obraćao pozornost na korake onih koji su izlazili.

Odjednom su se vrata učionice bučno otvorila, remeteći moj tijek misli. Kad sam se okrenuo, pogled mi se sreo s profesoričinim. Istodobno sam shvatio da se nitko osim mene više ne muči s pitanjima. Profesorica mi je prišla, a s njom je bio fotograf Yaleovog *Daily Newsa* koji je zastao i podigao fotoaparata.

“O čemu je riječ?” upitao sam.

“Mala prijevara”, rekla je profesorica. “Htjeli smo vidjeti tko je najpošteniji student na godini.” Ponovno se nasmiješila: “To ste vi.”

Nakon toga profesorica je učinila nešto još bolje. Pružila mi je novčanicu od deset dolara.

10

Ozbiljan korak

“Oduvijek me zovu Candy,” rekla je, “ali pravo mi je ime Lacena Rustin.”

Zurio sam trenutak u nju, opčinjen njezinim osmijehom. “Drago mi je što smo se upoznali”, odgovorio sam.

Bila je jedna od mnogih novih studenata koje sam tog dana sreo u Grosse Pointe Country Clubu. Mnogi vrlo bogati mičigenski građani žive u Grosse Pointeu pa turisti često dolaze i dive se kućama Fordovih i Chryslerovih. Yale je priredio prijam za nove studente i ja sam, zajedno s većim brojem starijih studenata došao poželjeti dobrodošlicu studentima iz Michigana. Kad sam prvi put došao na sveučilište, puno mi je značilo svako poznanstvo. Stoga sam se rado upoznavao s novim studentima i pomagao im kad god bi mi se pružila prilika.

Candy je bila zgodna djevojka. Sjećam se da sam pomislio: *Ova dobro izgleda*. Svidalo mi se na njoj što je zračila radošću i oduševljenjem. Bila je prepuna živosti, mogli ste je vidjeti kako razgovara sad s ovim, sad s onim. Često se smijala i tijekom tih nekoliko minuta našeg razgovora osjećao sam se ugodno.

Visoka 168 cm, Candy je bila gotovo 15 cm niža od mene. Kosa joj je lepršala oko lica u popularnom afrostilu. Ali više od svega privukla me je njezina živahna narav. Divio sam joj se od samog početka. Možda zato što sam ja tih i povučen, a ona je bila tako otvorena i prijateljski raspoložena.

Na Yaleu su mi naši zajednički prijatelji često govorili: “Ben, trebao bi izlaziti s Candy.” Kasnije sam ustanovio da su i njoj znali reći: “Candy, ti i Ben trebali biste biti zajedno. Kao da ste stvoreni jedno za drugo.”

Premda sam upisao treću godinu studija na sveučilištu kad smo se sreli, još uvijek nisam bio spreman za ljubav. S

obzirom na nedostatak novca, zatim cilj da postanem liječnik i duge godine studiranja i stažiranja koje su me čekale, zaljubiti se bilo je posljednje o čemu sam razmišljao. Prošao sam dugačak put pa mi nije bilo ni na kraj pameti dopustiti da me ljubav skrene s njega. A bilo je tu i još nečega. Prilično sam sramežljiv i nisam mnogo izlazio s djevojkama. Izlazio bih povremeno u malim skupinama, ali nikad nisam uspostavio neku ozbiljniju vezu. A nisam ni namjeravao.

Kad su počela predavanja, povremeno bih se viđao s Candy jer smo oboje bili u pripremnom programu za medicinu. "Zdravo", rekao bih. "Kako ti ide studiranje?"

"Fantastično", obično bi odgovorila.

"Znači, prilagođuješ se?" pitao sam prvi put.

"Mislim da će mi sve ocjene biti izvrsne."

Tijekom razgovora pomislio sam: *Ova djevojka mora zbiti biti pametna*. I bila je.

Još sam se više iznenadio kad sam saznao da svira violinu u Yaleovom simfonijskom orkestru i Bachovom društvu – gdje nije bilo mjesta za svakoga tko zna svirati neko glazbalo. Ti su ljudi bili vrhunski glazbenici. Kako su prolazili tjedni i mjeseci, doznavao sam sve više zanimljivih pojedinosti o Candy Rustin. Činjenica da je bila glazbeno nadarena i poznavala klasičnu glazbu, pružala nam je temu o kojoj smo mogli razgovarati kad bismo se povremeno susreli na sveučilištu.

Međutim, Candy je bila samo jedna od studentica, simpatična osoba i nisam prema njoj gajio nikakve posebne osjećaje. Ili, možda, s glavom zagnjurenom u knjige i pogledom uprtim u studij medicine, nisam dopustio sebi da razmislim što stvarno osjećam prema pametnoj i nadarenoj Candy Rustin.

Nekako u vrijeme kad smo Candy i ja počeli češće i duže razgovarati, crkva u New Havenu, u koju sam odlazio, trebala je orguljaša.

Dirigentu našeg zbora, Aubreyu Tompkinsu, koji je bio važna osoba u mojem životu, nekoliko puta sam spomenuo Candy. Nakon što sam se pridružio crkvenom zboru, Aubrey bi u petak navečer usput navraćao i vozio me na probu. Na drugoj godini studija moj cimer, Larry Harris, također adventist, pridružio se zboru. Često bi subotom uvečer Aubrey poveo Larryja i mene k sebi, pa smo tako dobro upoznali njegovu obitelj. Budući da je bio zaljubljenik u opere, Aubrey me

više puta pozvao da u subotu navečer idem s njim u New York u Operu Metropolitan.

“Čuj, Candy,” rekao sam joj jednog dana, “upravo sam se nečega sjetio. Ti si glazbenica. Našoj je crkvi potreban orguljaš. Bi li ti htjela svirati? Oni plaćaju, ali ne znam koliko.”

Uopće nije oklijevala. “Pristajem”, rekla je. “Rado bih pokušala.”

A onda sam zastao; iznenada sam se nečega sjetio. “Misliš li da bi mogla svirati te stvari? Aubrey nam daje dosta teške komade.”

“Mislim da uz vježbu mogu odsvirati bilo što.”

Tako sam Aubreyu Tompkinsu ispričao o Candy. “Fantastično!” rekao je. “Neka dođe na audiciju.”

Candy je došla na sljedeću probu zbora i sjela za velike električne orgulje. Svirala je dobro i meni je bilo drago što sam je vidio tamo gore, ali njezin je instrument bila violina. Mogla je svirati sve što je bilo napisano za violinu. Premda je Candy svirala orgulje na dodjeli diploma u srednjoj školi, nije imala mnogo prilike vježbati. Nije imala pojma da nam je Aubrey Tompkins volio natovariti teške komade, posebno Mozarta, a njemu nije bila dorasla na orguljama.

Aubrey ju je pustio da svira nekoliko minuta, a onda je ljubazno rekao: “Čuj dušo, zašto ti ne bi pjevala u zboru?”

Candy se mogla uvrijediti, ali je imala dovoljno samopouzdanja tako da je olako prešla preko toga. Bila je majstor na violini i orgulje nisu bile njezin glavni instrument. “U redu”, rekla je. “Čini mi se da baš i nisam neki stručnjak za orgulje.”

Tako se Candy pridružila zboru. Imala je predivan alt i ja sam bio oduševljen što će pjevati s nama. Bila ja pravo pojačanje za zbor. Svi su je već te prve večeri zavoljeli pa, budući da je voljela s nama pjevati, Mt. Zion je otad postala i njezina crkva.

Nije bila previše pobožna, nije mnogo govorila o duhovnim ili vjerskim stvarima niti je imala neko temeljitije predznanje iz Biblije. Ali bila je otvorena i spremna učiti.

Nakon što je počela dolaziti u našu crkvu, Candy se pridružila posebnim biblijskim proučavanjima koja su trajala od jeseni do proljeća. Običavao sam je pratiti jedanput ili dvaput tjedno pa sam pritom i sam mnogo toga naučio iz Biblije i istodobno uživao u njezinom društvu.

Kad danas razmišlja o svojem duhovnom putu, Candy kaže da je uvijek osjećala čežnju za Bogom. A što je to bilo drukčije za nju u Adventističkoj crkvi? “Ljudi”, kaže. “Ljubav-lju su me pridobili za vjeru.”

Njezinoj obitelji činilo se neobičnim što je odlučila pridružiti se kršćanima koji odlaze u crkvu subotom. Ali na kraju su prihvatili njezinu odluku, a njezina majka i sama je postala aktivnom adventisticom.

* * *

Ubrzo smo Candy i ja stvorili naviku da se nademo nakon predavanja. Šetali bismo sveučilištem, a katkad otišli u New Haven.

Candy mi se sviđala sve više.

Upravo uoči Dana zahvalnosti 1972. godine, kad sam ja bio na posljednjoj, a Candy na drugoj godini studija na Yaleu, ured za kontakte s novim studentima platio nam je put da obiđemo srednje škole na području Detroita. Dali su nam određenu svotu za troškove pa sam unajmio mali automobil pinto, a s ostatkom smo se mogli hraniti u boljim restoranima. Bili smo sami nas dvoje i bilo nam je doista lijepo.

Provodili smo mnogo vremena zajedno i polako sam shva-tio da mi se Candy jako sviđa. Više nego što sam toga bio svjestan; više nego što mi se ikada sviđala neka djevojka.

Yale je uposlio Candy i mene da obavimo razgovore sa srednjoškolcima koji su na testu akademskih sklonosti dobili najmanje 1200 bodova. Nakon obilaska svih škola u gradu Detroitu, ustanovili smo da nema ni jednog učenika čiji bi zbroj bodova dosegao taj prag. Da bismo obavili razgovor bar s nekim učenicima, morali smo posjetiti mjesta u imućnijim gradskim sredinama kao što su Bloomfield Hills i Grosse Pointe. Imali smo priliku posjetiti mnoge dobrostojeće učenike koji su željeli porazgovarati o odlasku na Yale, ali nismo našli ni jednog pripadnika nacionalnih manjina.

Na tom putovanju Candy se upoznala s mojom majkom i nekim mojim prijateljima. Zbog toga smo u Detroitu ostali nešto duže nego što sam planirao. Morao sam unajmljeni pinto vratiti agenciji do osam sati sljedećeg dana što je značilo da ćemo morati voziti bez zaustavljanja.

Vrijeme je bilo hladno. Dan prije palo je malo snijega koji se već gotovo potpuno otopio. Otkako sam prije deset dana otišao iz Yalea, nijedne noći nisam dovoljno spavao zbog našeg posla i želje da provedem vrijeme s prijateljima.

“Ne znam hoću li ostati budan”, rekao sam Candy zijevajući. Veći dio puta vozili smo se međudržavnim autocestama, što vožnju čini monotonom.

Kasnije se Candy i ja nismo mogli složiti oko toga što je zapravo ona odgovorila. Meni se čini da je rekla: “Ne brini se, Ben, držat ću te budnim.” Ni ona nije spavala više od mene. Ona kaže da je rekla: “Ne brini se, Ben, ostat ćeš budan.”

Krenuli smo natrag u Connecticut. U ono vrijeme brzina je bila ograničena na sto kilometara na sat, ali ja sam sigurno vozio oko sto trideset. A što je te mračne noći bez mjesečine moglo biti dosadnije za moj organizam koji je vapijao za snom nego promatrati beskrajno promicanje oznaka na sredini ceste?

U vrijeme kad sam prešao granicu i ušao u Ohio, Candy je zadrijemala i ja nisam imao srca buditi je. Premda nam je bilo lijepo, dani koje smo proveli izvan škole ostavili su traga na nama i ja sam računao da će ona možda odspavati nekoliko sati, pa će odmorna preuzeti upravljanje autom.

Bilo je oko jedan sat iza ponoći. Jurio sam međudržavnom cestom broj 80. Sjećam se da sam vidio ploču koja je pokazivala da se približavamo Youngstownu u Ohiju. S opuštenim rukama na upravljaču auto je jurio brzinom većom od 130 km na sat. Grijač, stavljen na najniži stupanj, održavao je ugodnu toplinu. Prošlo je pola sata ili nešto više a da nisam vidio drugo vozilo. Osjećao sam se opušteno, računajući da je sve pod kontrolom.

A onda sam i ja utonuo u ugodan san.

Udarci auta o metalne osvjetlivače koji su dijelili jedan vozni trak od drugog, trgnuli su me i razbudili. Oči su mi gotovo iskočile kad su prednji kotači naišli na šljunak na bankini. Pinto je skrenuo s ceste, a svjetla su ponirala u tamu dubokog klanca. Skinuo sam nogu s gasa, zgrabio upravljač i naglo ga okrenuo ulijevo.

U tim napetim sekundama pred očima mi se pojavio cijeli život. Čuo sam kako ljudi govore da ti prije smrti pred očima prođe cijeli život. *To je uvod u smrt*, pomislio sam. *Poginut*

ću. Pred očima mi se odvijala panorama doživljaja od djetinjstva do sadašnjeg trenutka. *To je to. To je kraj.* Ove su mi riječi bez prestanka prolazile glavom.

S obzirom na brzinu kojom sam vozio, auto se trebao prevrnuti, ali se dogodilo nešto neobično. Zbog naglog pokreta upravljačem, auto se počeo ludački vrtjeti. Pustio sam upravljač, potpuno koncentriran da se pripremim za smrt.

Odjednom se pinto zaustavio – na sredini voznog traka uz rubnik. Jedva svjestan onoga što radim, drhtavim rukama polako sam okrenuo upravljač i odvezao auto na rubnik. Samo trenutak kasnije grdosija s osamnaest kotača projurila je istim trakom.

Ugasio sam motor i sjedio bez riječi nastojeći smiriti disanje. Osjećao sam da mi srce kuca brzinom od 200 otkucaja u minuti. “Živ sam!” ponavljao sam bez prekida. “Hvala Bogu. Ne mogu vjerovati, ali živ sam. Hvala Ti, Bože! Znam da si nam sačuvao život.”

Candy je zbilja morala biti umorna jer je sve to vrijeme spavala. Tek je moj glas prodro kroz njezin san pa je otvorila oči. “Zašto stojimo? Nešto nije u redu s autom?”

“Ne, sve je u redu”, rekao sam. “Spavaj!”

Mora da se u mojem glasu osjećala napetost jer je rekla: “Nemoj biti takav, Ben. Žao mi je što sam zaspala – nisam htjela –”

Duboko sam udahnuo. “Sve je u redu”, rekao sam i nasmiješio joj se u mraku.

“Ne može sve biti u redu kad se ne krećemo. Što se dogodilo? Zašto smo stali?”

Nagnuo sam se naprijed i okrenuo ključ za paljenje. “To je bio samo kratak odmor”, rekao sam mirno i počeo se kretati i izlaziti na cestu.

“Ben, molim te –”

S mješavinom straha i olakšanja zaustavio sam auto uz rub i isključio motor. “U redu”, uzdahnuo sam. “Zaspao sam...” Srce mi je još uvijek lupalo, a mišići bili napeti dok sam joj pričao što se dogodilo. “Mislio sam da ćemo poginuti”, zaključio sam. Posljednje riječi izgovorio sam skoro šapćući.

Candy je pružila ruku i stavila je u moju. “Gospodin nam je poštedito živote. On ima plan za nas.”

“Znam”, rekao sam osjećajući istu sigurnost kao i ona.

Ni ona ni ja nismo zaspali ostatak puta. Cijelo smo vrijeme razgovarali; riječi su neusiljeno tekle među nama.

U jednom trenutku Candy je rekla: “Ben, zašto si uvijek tako dobar prema meni? Kao noćas. Zaspala sam, a trebala sam biti budna i razgovarati s tobom.”

“Pa ja sam dobar dečko.”

“To je više od dobrote, Ben.”

“O, volim biti dobar prema studenticama na drugoj godini.”

“Ben, budi ozbiljan.”

Prva je zraka svjetla obojila obzorje. Gledao sam ravno pred sebe držeći obje ruke na upravljaču. Nešto nepoznato trepnulo mi je u grudima dok me je Candy ispitivala.

“Zašto?” Bilo je teško prestati sa šalom, dopustiti da maska padne i izgovoriti prave riječi. “Mislim”, rekao sam, “da je to zato što mi se sviđaš. Mislim da mi se jako sviđaš.”

“I ti se meni sviđaš, Ben. Više od ikoga koga sam ikad srela.”

Nisam odgovorio. Usporio sam, skrenuo s ceste i stao. Trebao je samo trenutak da je zagrlim i poljubim. Bio je to naš prvi poljubac. Uzvratila mi je poljubac.

Bili smo dvoje naivnih mladih ljudi i nijedno od nas nije znalo mnogo o ljubavi. Ali jedno smo znali – da se volimo.

Od tog trenutka Candy i ja bili smo nerazdvojni provodeći svaki mogući trenutak zajedno. Začudo, naša veza nije me odvojila od studija. Budući da je Candy bila uz mene stalno me hrabreći, postao sam još odlučniji u marljivom radu.

Ni Candy nije zanemarila svoje obveze. Imala je tri glavna područja: glazbu, psihologiju i pretkličke medicinske predmete. S vremenom je napustila ovo posljednje da bi se više posvetila glazbi. Candy je jedna od najpametnijih osoba koje poznajem, dobra u svemu čega se primi.⁶

* * *

⁶ Nisam se iznenadio kad je Candy tijekom posljednje godine studija nastupila s Yale Symphony Orchestra na premijeri suvremene opere *Mass* Leonarda Bernsteina u Europi. Tom ga je prilikom i upoznala u Beču.

Problem koji je brinuo sve u pripremnom programu za medicinu bio je upis na medicinski fakultet nakon diplomiranja. Studij medicine zahtijeva da studenti provedu četiri godine na koledžu, a onda, ako budu primljeni na medicinski fakultet, trebaju proći još četiri godine intenzivnog obrazovanja.

“Ako se ne uspijem upisati na medicinski fakultet”, višeput je znao reći jedan od mojih kolega, “ovdje samo gubim vrijeme.”

“Ne znam hoću li se uspjeti upisati na Stanford”, rekao mi je jedan kolega nakon što je poslao molbu za upis. “Ili bilo gdje drugdje”, dodao je.

Jedan je spomenuo drugo sveučilište, ali zabrinutost studenata svodila se na isto. Rijetko kad me svladalo obeshrabrenje, ali takvi su se razgovori često vodili, posebice među nama starijim studentima.

Jednom za vrijeme takvog razgovora u kojemu nisam sudjelovao, jedan od mojih prijatelja obratio se meni: “Carsone, zar ti nisi zabrinut?”

“Nisam”, rekao sam. “Ići ću na Medicinski fakultet Mičigenskog sveučilišta.”

“Kako možeš biti tako siguran?”

“To je zbilja jednostavno. Moj Otac je vlasnik sveučilišta.”

“Jesi li čuo ovo?” zavikao je drugome u društvu. “Carsonov stari je vlasnik Mičigenskog sveučilišta.”

Neke je to stvarno dojmilo. Bilo je i razumljivo s obzirom na to da su dolazili iz izuzetno bogatih domova. Njihovi roditelji bili su vlasnici velikih industrijskih poduzeća. Ja sam se, zapravo, šalio, a možda to i nije bila čista šala. Kao kršćanin vjerujem da je Bog – moj nebeski Otac – ne samo Stvoritelj svemira, nego i da njime vlada. Prema tome, Bog je vlasnik Mičigenskog sveučilišta i svega što postoji.

Nikad nisam imao priliku objasniti što sam rekao.

Nakon diplomiranja na Yaleu 1973. ustanovio sam da imam prosjek ocjena vrijedan poštovanja, premda je bio daleko od najboljih na godini. Ali znao sam da sam se trudio koliko sam najviše mogao i da sam dao sve od sebe; bio sam zadovoljan.

Ne računajući moju šalu, zbilja nisam sumnjao da ću biti primljen na Medicinski fakultet Mičigenskog sveučilišta u Ann Arboru. Poslao sam molbu i, budući da sam tako snažno

vjerovao da Bog želi da postanem liječnik, uopće nisam sumnjao da se neću upisati. Nekoliko mojih prijatelja prijavilo se na desetke sveučilišta u nadi da će ih jedno primiti. Iz dva razloga prijavio sam se samo na ovo i još nekoliko drugih. Prvo, Mičigensko sveučilište nalazi se u mojem zavičaju, što je značilo manje školskih troškova u sljedeće četiri godine. Drugo, ovo je sveučilište bilo na glasu kao jedno od vrhunskih u zemlji.

Molbu sam poslao i na Sveučilište Johns Hopkins, na Yaleov medicinski fakultet, na Mičigensko državno sveučilište i na Wayneovo državno sveučilište. Budući da su me vrlo rano primili na Mičigensko sveučilište, odmah sam povukao ostale molbe. Candy je još uvijek imala pred sobom dvije godine školovanja na Yaleu kad sam ja počeo studirati na medicinskom fakultetu, ali mi smo nalazili načina da premostimo vrijeme i prostor. Pisali smo jedno drugome svakog dana. Čak i danas imamo kutije pune ljubavnih pisama koja smo sačuvali.

Kad smo si mogli priuštiti, razgovarali smo telefonom. Jednom sam nazvao Yale i ne znam što se dogodilo, ali kao da nijedno od nas nije znalo prestati govoriti. Možda smo oboje osjećali veliku osamljenost. Možda nam je oboma bilo teško. Možda smo jednostavno osjećali potrebu da budemo zajedno, da sačuvamo kontakt s obzirom na to da smo bili tako daleko jedno od drugoga. Kako bilo da bilo, razgovarali smo šest sati. U onom trenutku nisam o tome razmišljao. Volio sam Candy i svaka sekunda na telefonu bila je dragocjena.

Sljedećeg dana počeo sam se brinuti zbog plaćanja telefonskog računa. U jednom sam se pismu našalio kako ću morati otplaćivati račun kroz čitavu medicinsku karijeru. Pitao sam se što telefonska kompanija može učiniti siromašnom studentu medicine koji zdravog razuma ima manje čak i od novca.

Čekao sam i strepio pred danom kad ću ugledati račun. Čudno, ali taj razgovor od šest sati nikad nije došao na naplatu. Ionako ga ne bih mogao platiti – svakako ne cijelu svotu – pa priznajem da se nisam propitivao za razlog. Kad smo kasnije Candy i ja o tome razgovarali, zaključili smo da je telefonska kompanija vidjela potrošene impulse pa je neki službenik zaključio da nitko ne bi mogao tako dugo razgovarati.

Ljeto između diplomiranja na koledžu i početka studija medicine proveo sam kao i prije, u potrazi za poslom. I kao

što sam to već doživio, nisam ga mogao nigdje naći. Ovaj put sam se za posao počeo zanimati još u proljeće, tri mjeseca prije diplomiranja. Ali Detroit se našao usred ekonomske krize i mnogi su poslodavci govorili: “Da vas uzmemo? Pa upravo otpuštamo ljude.”

U to je vrijeme moja majka čuvala djecu obitelji Sennet – gospodin Sennet je bio predsjednik željezare Sennet Steel Company. Nakon što je čula moja tužna iskustva, majka se obratila svojem poslodavcu. “Stvarno mu je potreban posao”, rekla je. “Možete li mu na neki način pomoći?”

“Svakako”, rekao je. “Bit će mi zadovoljstvo zaposliti vašeg sina. Pošaljite mi ga.”

Zaposlio me. Bio sam jedini u Sennet Steelu koji je imao posao na određeno vrijeme preko ljeta. Na moje iznenađenje, poslovođa me naučio upravljati dizalicom, što je bio vrlo odgovoran posao jer je trebalo dizati gomilu željeza koja je težila nekoliko tona. Razumio to ili ne, dizaličar je morao poznavati fiziku da bi imao predodžbu o tome što se zbiva dok pokreće krak dizalice i spušta teret. Gomilu željeznih ploča trebalo je dignuti tako da se ne zanjisu. Zatim bi dizaličar spuštao teret u kamione koji su bili parkirani na vrlo skućenom prostoru.

Tijekom toga ljeta postao sam svjestan jedne svoje neobične sposobnosti – božanskog dara – izvanredne koordinacije očiju i ruku. Uvjeren sam da nam Bog daje sve, a posebno sposobnosti koje možemo razviti da bismo služili Njemu i čovječanstvu. A dar koordinacije očiju i ruku izuzetno je korisna vještina u kirurgiji. Ovaj dar uključuje i više od koordinacije očiju i ruku jer zahtijeva razumijevanje fizikalnih odnosa, sposobnost razmišljanja u tri dimenzije. Dobri kirurzi moraju razumjeti posljedice svakog svojeg postupka, jer često ne mogu vidjeti što se zbiva s druge strane područja na kojem upravo rade.

Neki ljudi imaju dar koordinacije pokreta. To su osobe koje postaju olimpijske zvijezde. Drugi prekrasno pjevaju. Neki imaju sluh za jezike ili su posebno nadareni za matematiku. Poznajem osobe koje kao da privlače prijatelje, koje imaju jedinstvenu sposobnost da se drugi u njihovoj blizini osjećaju dobrodošlima i dijelom obitelji.

Iz nekog razloga ja mogu “vidjeti” u tri dimenzije. To, zapravo, izgleda nevjerovatno jednostavno. To je nešto što sam

jednostavno sposoban učiniti. Ali mnogi liječnici nemaju ovu prirodnu sposobnost i neki je, uključujući i kirurge, nikad neće steći. Oni koji se u tome ne izvježbaju, jednostavno ne mogu postati vrhunski kirurzi; stalno se sučeljavaju s problemima i stalno se bore s komplikacijama.

Prvi put sam postao svjestan ove sposobnosti kad mi je na nju ukazao jedan kolega na Yaleu. Zajedno smo igrali stolni nogomet i premda ga nikad ranije nisam igrao, gotovo od početka igrao sam brzo i lako. Tada nisam shvatio da je to zbog ove moje sposobnosti. Kad sam početkom 1988. godine posjetio Yale, porazgovarao sam s jednim bivšim kolegom iz studentskih dana, koji danas tamo predaje. On mi je smijući se ispričao kako sam bio toliko spretan u igri da su kasnije nekoliko poteza nazvali "Carsonovi udarci".

Tijekom mojeg studija na medicinskom fakultetu i u godinama koje su slijedile, shvatio sam vrijednost ove sposobnosti. Za mene je to najznačajniji dar koji mi je Bog dao i razlog zbog kojeg ljudi katkad kažu da imam zlatne ruke.

* * *

Nakon prve godine studija na medicinskom fakultetu, tijekom ljeta, dobio sam posao rendgenskog tehničara koji vrši rendgenska snimanja. Bilo je to jedino slobodno ljeto koje sam otad imao. Volio sam ovaj posao jer sam puno naučio o rendgenskim zrakama, kako djeluju i kako se treba služiti uređajima. Kasnije će se to pokazati vrlo korisnim u mojem istraživačkom radu, iako toga tada nisam bio svjestan.

Uprava koledža na kojem sam se pripremao za medicinu pružala je studentima zadnje godine priliku da budu demonstratori. Bio sam vrlo uspješan, dobivao sam akademska priznanja kao i preporuke odjela na kojima sam bio. Jedno vrijeme vježbao sam sa studentima prve i druge godine kako se obavlja klinički pregled. Navečer bi došli k meni pa bismo vježbali jedan na drugome. Primjerice, naučili smo kako se slušaju otkucaji srca i disanje, kako se ispituju refleksi. Bilo je to izvanredno korisno iskustvo i taj me posao tjerao da marljivo radim kako bih bio spreman demonstrirati pred studentima.

U početku nisam bio među najboljima na svojoj godini. Na prvoj godini medicinskog fakulteta moj je uspjeh bio prosječan. Tada sam naučio koliko je važno temeljito učiti. Znao sam dolaziti na predavanja a da od njih nisam imao velike koristi, posebice ako je predavač bio dosadan. Ali ni inače nisam puno naučio.

Meni se više isplatilo temeljito proučiti udžbenike za svaki predmet. Na drugoj godini išao sam samo na neka predavanja. U normalnim prilikama ustajao bih u šest sati i više puta pro-radio određenu lekciju, dok ne bih znao svaku pojedinost. Spretni pojedinci hvatali su izvanredno dobre bilješke na predavanjima i onda bi ih za malo novca prodavali. Ja sam bio jedan od kupaca; bilješke sam isto tako temeljito proučio kao i udžbenike.

Tijekom cijele druge godine nisam radio gotovo ništa drugo već samo učio otkad bih se probudio do jedanaest sati navečer. Kad sam prešao na treću godinu, mogao sam raditi na odjelima jer sam savršeno vladao znanjem.

11

Još jedan korak naprijed

Mora postojati lakši način, pomislio sam promatrajući asistenta. Kao vješt neurokirurg, znao je što radi, ali je imao teškoća s pronalaženjem foramena ovale (otvor na bazi lubanje). Žena koju je operirao imala je neuralgiju nervusa trigeminusa, što je uzrokovalo bol u području lica. "Ovo je najteži dio", rekao je tražeći otvor dugom tankom iglom. "Treba pronaći foramen ovale."

Počeo sam raspravljati sam sa sobom. *Ti si novi u neurokirurgiji, a već misliš da sve znaš, zar ne? Ben, zapamti, ovi ljudi ovakve operacije vrše godinama.*

U redu, javio se drugi unutarnji glas, ali to ne znači da znaju sve.

Okani se toga. Jednog ćeš dana dobiti priliku da promijeniš svijet.

Prestao bih zdvajati u sebi da sam se mogao osloboditi pomisli kako mora postojati lakši način. Tragati za otvorom bilo je gubljenje dragocjenog operacijskog vremena, a ni pacijentu nije koristilo.

U redu, pametnjakoviću. Nađi ga onda!

I upravo sam to odlučio učiniti.

Bio sam na klinici za neurokirurgiju Medicinskog fakulteta pri Mičigenskom sveučilištu. Na svakoj klinici bio sam po mjesec dana i upravo tijekom boravka na neurokirurgiji liječnik je govorio o poteškoćama koje se javljaju pri traženju malog otvora na bazi lubanje.

Nakon što sam neko vrijeme raspravljao sam sa sobom, iskoristio sam prednost koju su mi omogućili ljudi s kojima sam se sprijateljio prethodnog ljeta dok sam radio kao rendgenski tehničar. Otišao sam k njima i objasnio što me zabrinja-

va. Pokazali su zanimanje i dopustili mi da dodem na njihov odjel i koristim se njihovom opremom.

Nakon nekoliko dana razmišljanja i eksperimentiranja sjetio sam se jednostavnog postupka: trebalo je staviti dva mala metalna prstena na prednju i stražnju stranu lubanje i onda ih tako podesiti da se otvor na bazi lubanje nalazi točno između njih. Korištenjem ove tehnike liječnici bi mogli uštedjeti puno vremena i snage umjesto da pipkaju u lubanji.

Razmišljao sam ovako: budući da dvije točke određuju pravac, jedan prsten stavit ću na vanjsku površinu lubanje iza područja u kojem se nalazi otvor, a drugi na prednju stranu lubanje. Pustit ću snop rendgenskih zraka kroz lubanju i pomicati glavu dok se oba prstena ne poklope. U tom trenutku otvor će se naći točno između dva prstena.

Postupak se činio jednostavnim i očitim – kad sam ga smislio – ali po svemu sudeći nitko nije o njemu ranije razmišljao. Činjenica je da nisam nikome o tome govorio. Razmišljao sam samo kako da postupak još poboljšam i nije mi bilo do toga da se time hvalim; nisam ni svojim demonstratorima pokazao novu tehniku.

Kratko vrijeme mučila su me pitanja: *Ulazim li u novo područje koje drugi još nisu otkrili? Ili samo mislim da sam izumio tehniku koju nitko nije ranije razmatrao?* Na kraju sam zaključio da sam razvio metodu koja će meni biti korisna i to je bilo jedino važno.

Primijenio sam ovaj postupak na operaciji i vidio da je takav način rada puno lakši. Nakon dvije operacije rekao sam svojim profesorima neurokirurgije kako to radim i onda im demonstrirao postupak. Glavni je profesor promatrao, polako kimnuo glavom i nasmiješio se: “To je čudesno, Carsone!”

Na sreću, profesori neurokirurgije se nisu usprotivili mojoj ideji.⁷

Nakon sasvim prosječnog zanimanja za neurokirurgiju, to me je područje sada toliko privuklo da me je posve zaokup-

⁷ I danas se koristim osnovnim načelom ove metode, iako sam dosad napravio mnogo sličnih operacija i stekao toliko iskustvo u lociranju otvora na bazi lubanje da se ne trebam koristiti opisanim postupcima. Točno znam gdje je foramen ovale.

ljalo. Već ste zamijetili da mi se to i ranije događalo. *Moram znati više od drugih*, razmišljao sam. Sve što je bilo dostupno o tom predmetu, postalo je štivom koje sam morao pročitati. Zbog moje snažne koncentracije i silne želje da znam više, počeo sam nenamjerno zasjenjivati stažiste.

Na četvrtoj godini medicinskog fakulteta postao sam svjestan da o neurokirurgiji znam više od stažista i mladih specijalizanata. Dok smo bili u viziti, profesori su nas, kao što je to uobičajeno za nastavu, ispitivali za vrijeme pregleda pacijenata. Ako nitko od liječnika na specijalizaciji nije znao odgovor, profesor bi se nezaobilazno obratio meni: “Carsone, možda biste im vi mogli reći.”

Na sreću, uvijek sam mogao, premda sam još uvijek bio student medicine. I sasvim prirodno, svijest da sam na tom području stručnjak učinila je da sam se emotivno odlično osjećao. Radio sam marljivo i pri učenju nastojao ući u dubinu problema; sad se to počelo isplaćivati. A zašto i ne bi? Ako postanem liječnik, postat ću najbolji, najupućeniji liječnik.

U to mi je vrijeme nekoliko stažista i specijalizanata počelo prepuštati neke svoje poslove. Mislim da nikad neću zaboraviti trenutak kad mi je jedan od specijalizanata rekao: “Carsone, vi toliko znate. Zašto ne biste nosili beeper i odgovarali na pozive? Ako naidete na nešto što ne možete svladati, samo viknite. Bit ću u sobi da se malo odmorim.”

Naravno, to nije smio učiniti, ali je bio iscrpljen, a ja sam bio tako oduševljen prilikom da radim i učim da sam odmah pristao. Ubrzo su mi i ostali specijalizanti davali svoje beepere ili mi prepuštali neke svoje slučajeve.

Možda su me iskorištavali – sigurno je bilo i toga – jer je dodatna odgovornost za mene značila duže radno vrijeme i više posla. Ali ja sam uživao u neurokirurgiji i bio toliko uzbuđen što sudjelujem u pravim operacijama, da bih preuzeo i veći teret da su me zamolili.

Siguran sam da su profesori znali što se događa, ali nijednom to nisu spomenuli, a ja nipošto nisam namjeravao pričati o tome. Uživao sam u tome što sam student medicine. Bio sam prvi kad se trebao riješiti neki problem i u tome sam uživao više nego ikad u svojem životu. Nikad nije bilo problema s mojim radnim obvezama i imao sam dobre odnose sa stažistima i specijalizantima. Zahvaljujući svim ovim dodatnim pri-

likama, postao sam siguran da u ovom području uživam više nego u bilo kojem drugom koje sam probao.

Prolazeći odjelima, često bih pomislio: *Ako je ovo tako uzbudljivo dok sam još student, kako će tek biti kad završim specijalizaciju.* Svaki dan išao sam u vizite, na predavanja ili u operacijsku dvoranu. Bio sam ispunjen uzbuđenjem i zadovoljstvom jer sam znao da stječem iskustva i prikupljam informacije, dok istodobno jačam svoje sposobnosti – sve ono što će me osposobiti da postanem vrhunski neurokirurg.

Tako sam dospio do četvrte godine studija, spreman za godinu dana stažiranja, nakon čega bi slijedila specijalizacija.

Profesionalno gledano, kretao sam se u dobrom smjeru; u to nije bilo sumnje. Kao dijete želio sam biti liječnik misionar, a onda sam se zapleo u psihijatriju. Katkad bi studenti medicine u sklopu vježbi gledali prezentaciju kliničkog rada i specijalist bi pričao o području kojim se bavi. Mene su najviše zadivljavali neurokirurzi. Kad bi oni govorili i pokazivali slike stanja prije i nakon operacije, plijenili bi moju pozornost kao nitko drugi. “Čudesni su”, rekao bih sam sebi. “Ovi ljudi mogu sve.”

Od onog trenutka kad sam pred sobom vidio ljudski mozak i kako ljudske ruke rade u središtu misli, emocija i pokreta s nakanom da liječe, bio sam osvojen. A kad sam shvatio da su mi ruke mirne i da intuitivno vidim učinak svojih ruku na nečijem mozgu, znao sam da sam našao svoj poziv. I tako sam se odlučio za ono što će postati moje zvanje i moj život.

Tada su se složile sve kockice moje karijere. Prvo, moje zanimanje za neurokirurgiju; drugo, sve veće zanimanje za proučavanje mozga; i treće, moj od Boga dobiven dar koordinacije očiju i ruku – mojih zlatnih ruku – što me osposobilo za djelovanje na tom području. Moja odluka za neurokirurgiju činila se najprirodnijom stvari na svijetu.

Na trećoj godini medicinskog fakulteta svaka dva mjeseca mijenjali smo odjel i tako dobili priliku za stjecanje iskustava u svakom području. Prijavio sam se i dobio odobrenje za četiri mjeseca na neurokirurgiji. Oba sam puta dobio priznanje za svoj rad.

Michigan je imao izvanredan neurokirurški program i da nije bilo jednog incidenta, ostao bih tu stažirati i specijalizi-

rati. Mislim da je puno bolje specijalizirati na mjestu gdje ste već ranije radili.

Jednog dana slučajno sam bio svjedok razgovora koji je promijenio moje planove. Jedan asistent, nesvjestan moje blizine, govorio je o predstojniku našeg neurokirurškog odjela. "On odlazi", rekao je.

"Mislite li ozbiljno?" upitao je drugi.

"Nema sumnje. Sam mi je to rekao. Previše političkih sukoba."

Ovaj slučajni razgovor natjerao me da ponovno razmislim o svojoj budućnosti na Mičigenskom sveučilištu. Promjena osoblja ozbiljno će naštetiti specijalističkom programu. Kad se pojavi novi predstojnik, on je nesiguran i ne zna koliko će dugo ostati. Osim toga, među specijalizantima dolazi do kaosa i nesigurnosti, često se mijenja naklonost, a dolazi i do promjene osoblja. Nisam želio biti uhvaćen u takvo što jer sam bio uvjeren da bi to imalo negativne posljedice na moj rad i budućnost.

Kombinacija ove male informacije i činjenica da sam se već dugo divio sveučilišnom kompleksu Johns Hopkinsa, pomogli su mi da se odlučim za tu ustanovu.

Nisam se bojao poslati svoju molbu za stažiranje u Hopkins ujesen 1976. jer sam smatrao da sam u svojem obrazovanju jednako dobar kao i drugi. Imao sam odlične ocjene i postigao visok rezultat na državnom ispitu. Preda mnom je bio samo jedan problem: Johns Hopkins je primao samo dva studenta godišnje na specijalizaciju iz neurokirurgije, premda je u prosjeku bilo 125 molbi.

Poslao sam molbu i nakon nekoliko tjedana dobio predivnu vijest da dodem na razgovor u Johns Hopkins. To nije značilo da sam primljen, ali mi je otvorilo vrata. Znao sam da su zbog tako jake konkurencije pozvali na razgovor samo nekoliko pristupnika.

* * *

Zahvaljujući ponašanju dr. Georga Udvarhelyija, voditelja neurokirurškog specijalističkog programa, odmah sam se opustio. Njegov je ured bio velik, ukusno ukrašen antiknim predmetima. Govorio je mekim mađarskim naglaskom. Dim iz

njegove lule širio je u prostoriji nekakav slatkast miris. Počeo je postavljati pitanja, a ja sam osjećao da iskreno želi čuti moje odgovore. Ujedno sam osjećao da će biti pošten u svojoj ocjeni i preporuci.

“Recite mi nešto o sebi”, počeo je promatrajući me preko stola.

Bio je otvoren, zainteresiran i opušten. Duboko sam udahnuo i pogledao ga u oči. Imam li samopouzdanja? *Pomozi mi, Gospodine*, molio sam. *Ako je to Tvoja volja za mene, ako je ovo mjesto na kojemu trebam biti, pomoz mi da dam odgovore koji će mi otvoriti vrata ovog sveučilišta.*

“Johns Hopkins je moj glavni cilj”, počeo sam. “A ujedno i jedini. Ovamo želim doći ove jeseni.”

Jesam li to rekao previše odlučno? pitao sam se. *Jesam li previše otvoreno rekao što želim?* Nisam znao odgovor, ali sam prije odlaska na razgovor u Baltimore odlučio biti ono što jesam pa neka budem primljen ili odbijen zahvaljujući onome što jesam, a ne zato što sam dao određenu sliku o sebi zahvaljujući uspješnoj samoreklami.

Nakon što je saznao nešto o meni, pitanja dr. Udvarhelyija bila su usmjerena na medicinu. “Zašto ste odlučili postati liječnik?” upitao je. Njegove su ruke mirno počivale na velikom stolu.

“Kakve su vaše težnje? Koje vas područje ponajprije zanima?”

Trudio sam se da svaki put odgovorim jasno i sažeto. Međutim, u jednom trenutku razgovora dr. Udvarhelyi je usput spomenuo koncert na kojem je bio prethodne večeri.

“Da, gospodine”, rekao sam. “I ja sam bio tamo.”

“Bili ste?” upitao je s izrazom iznenađenja na licu. “Jeste li uživali?”

“Jako”, rekao sam dodavši da solist na violini nije bio tako dobar kako sam očekivao.

Nagnuo se naprijed; na licu mu se ocrtavalo zanimanje. “I ja tako mislim. Bio je dobar, tehnički u redu, ali –”

Ne sjećam se ostatka razgovora, osim da je dr. Udvarhelyi ostao na klasičnoj glazbi pa smo dugo razgovarali, možda čitav sat, o raznim skladateljima i glazbenim stilovima. Mislim da ga je iznenadila činjenica da ovaj crni dečko iz Detroita toliko zna o klasičnoj glazbi.

Nakon završenog razgovora, kad sam izašao iz ureda, pitao sam se nisam li dr. Udvarhelyija skrenuo s puta pa će mi se to osvetiti. Tješio sam se mislju da je on započeo s tom temom i da ju je dalje nastavljao u razgovoru.

Godinama kasnije dr. Udvarhelyi mi je rekao da se zauzeo za mene kod dr. Longa, koji je bio šef. "Ben," rekao je, "dojmile su me se vaše ocjene, vaša priznanja i preporuke kao i izvanredan način na koji ste se ponašali tijekom razgovora." Premda to nije rekao, osvjedočen sam da je moje zanimanje za klasičnu glazbu bilo odlučujuću čimbenik.

A ja sam se sa zadovoljstvom prisjetio sati koje sam u srednjoj školi proveo učeći da bih se mogao natjecati u *College Bowlu*. Zanimljivo je napomenuti da je one godine kad sam upisao koledž ukinuta emisija *College Bowl*. Višeput sam sâm sebe prekorio zbog toliko izgubljenog vremena koje sam proveo učeći o umjetnosti, kad se tim znanjem nikad neću koristiti niti će mi biti potrebno.

Iz tog sam događaja nešto naučio. Nijedno znanje nije uzaludno. Citiram riječi apostola Pavla: "Znamo da Bog čini da sve pridonosi dobru onih koji ga ljube." (Rimljanima 8,28) Ljubav prema klasičnoj glazbi zbližila je Candy i mene, a također mi je pomogla da uđem u jedan od najboljih neurokirurških programa u Sjedinjenim Američkim Državama. Kad se ozbiljno trudimo da u nekom području steknemo stručnost ili znanje, to će se isplatiti. U ovom sam slučaju svakako vidio da je to dalo rezultate. Isto tako vjerujem da Bog ima plan za svaku živu i da se pojedinosti rješavaju usput, iako obično nismo svjesni onoga što se događa.

Bio sam oduševljen kad sam saznao da sam primljen na neurokirurgiju u Johns Hopkins. Sad sam imao priliku za školovanje u ustanovi koju sam smatrao najuglednijom obrazovnom ustanovom na svijetu.

Više nije bilo sumnje što trebam specijalizirati. Uz pouzdanje koje sam naslijedio od svoje dobre majke, marljiv rad i povjerenje u Boga, znao sam da sam dobar liječnik. Ono što još nisam znao, naučit ću.

"Mogu naučiti raditi sve što može i bilo tko drugi", rekao sam Candy više puta.

Možda sam bio malo previše samopouzdan. Ali ne vjerujem da sam se osjećao važnim, a nipošto superiornim. Prizna-

vao sam sposobnosti drugih. U svakom zvanju, bilo da se radi o tehničaru za popravak televizora, glazbeniku, tajnici – ili kirurgu – čovjek mora vjerovati u sebe i svoje sposobnosti. Da bi mogao postići najviše, treba imati pouzdanje koje glasi: “Mogu učiniti sve, a ako ne mogu, znam kako ću dobiti pomoć.”

* * *

U to mi je vrijeme u životu sve išlo od ruke. Dobio sam čitav niz priznanja za svoj klinički rad na Mičigenskom sveučilištu, a sada sam stupio u posljednju i možda najvažniju fazu svojeg obrazovanja.

U privatnom životu išlo mi je još bolje. Candy je diplomirala na Yaleu u proljeće 1975., a 6. lipnja smo se vjenčali. Bilo je to između druge i treće godine mojeg studija na medicinskom fakultetu. Do našeg vjenčanja stanovao sam s Curtisom. U to vrijeme još nije bio oženjen. Nakon četiri godine službe u mornarici istupio je iz vojske i upisao se na Mičigensko sveučilište da dovrši studij.

Candy i ja unajmili smo stan u Ann Arboru i ona se lako zaposlila u državnom uredu za nezaposlene. Sljedeće dvije godine obrađivala je molbe nezaposlenih i održavala naš dom, dok sam ja završavao fakultet.

Bilo je uzbudljivo preseliti se iz razmjerno malog grada Ann Arbora u Baltimore. Tijekom našeg boravka u Baltimoreu Candy je radila za osiguravajuću kompaniju Connecticut General Insurance. Zbog privremenog boravka našla je tipični uredski posao. Kratko vrijeme prodavala je usisivače, a onda je dobila posao na Johns Hopkinsu kao pomoćnica urednika jednog profesora kemije.

Pune dvije godine Candy je tipkala za nekoliko različitih publikacija na Johns Hopkinsu i neko vrijeme obavljala posao urednika. Tijekom te dvije godine iskoristila je priliku što smo na Johns Hopkinsu, pa je nastavila školovanje.

Budući da je bila zaposlenik sveučilišta i udana za liječnika na specijalizaciji, Candy se mogla besplatno školovati. Nastavila je studij i stekla titulu magistra ekonomije. Zatim je prešla u Mercantile Bank and Trust i počela raditi u administraciji tog trgovačkog diva.

Ja sam marljivo radio kao specijalizant na Johns Hopkinsu. Jedan od mojih ciljeva bio je održati dobre odnose sa svima jer ne vjerujem da čovjek može raditi sam. Svaka osoba u timu je važna i mora znati da je nezaobilazna. Međutim, neki liječnici ponašali su se snobovski i to mi je smetalo.

Oni se ne bi potrudili razgovarati s "običnim ljudima" kao što je uredsko osoblje na odjelu ili pomoćnici. Takvo mi je ponašanje smetalo pa mi je bilo teško gledati kako se postupa s ovim predanim službenicima. Mi liječnici nismo mogli biti uspješni bez potpore uredskog i pomoćnog osoblja. Od samog početka odlučio sam da ću razgovarati s takozvanim običnim ljudima i nastojati ih upoznati. Uostalom, odakle sam ja potekao? Imao sam dobru učiteljicu, moju majku, koja me naučila da su svi ljudi samo ljudi. Njihov prihod ili položaj u društvu ne čini ih boljima ili lošijima od drugih.

Kad bih imao slobodnog vremena, prelistavao sam popise osoblja na odjelima da upoznam imena ljudi koji rade s nama. To se kasnije pokazalo prednošću, premda to tada nisam prevideo. Tijekom moje specijalizacije saznao sam da neke medicinske sestre i uredsko osoblje imaju iza sebe radni staž od 25 ili 30 godina. Oni su me zahvaljujući svojem praktičnom iskustvu promatranja i rada s pacijentima mogli mnogo čemu naučiti. I naučili su me.

Također sam shvatio da su oni upoznati s pojedinostima vezanim uz pacijente koje su meni bile nedostupne. Radeći s određenim pacijentima, osjetili bi promjene i potrebe prije nego što bi se one očitovale. Kad su me jednom prihvatili, ovi često zapostavljeni djelatnici diskretno bi mi dali do znanja, primjerice, u koga mogu imati povjerenja, a u koga ne. Informirali bi me kad bi stvari na odjelu krenule pogrešnim smjerom. Često bi uredska službenica nakon svoje smjene pri odlasku kući zastala i rekla: "Usput da vam kažem..." Osoblje nije imalo obvezu da se ikome povjerava, ali mnogi od njih razvili su neobičnu osobinu predosjećanja problema, posebice kad se radilo o recidivu i komplikacijama nakon operacije. Znali su da ću ih saslušati i postupiti prema njihovim spoznajama.

Možda sam takav odnos s osobljem počeo razvijati zato što sam na neki način želio ispraviti ponašanje nekih liječnika prema njima. Nisam siguran. Znam da mi je strašno smetalo kad bi neki specijalizant prezreo savjet medicinske sestre. Kad

je jedan od njih izgrdio službenicu u uredu zbog neke sitne pogreške, osjećao sam se neugodno i pomalo zaštitnički prema žrtvi. U svakom slučaju, zahvaljujući pomoći ovih djelatnika, postizao sam izvanredne rezultate i odlično obavljao posao.

Danas nastojim istaknuti ovu misao kad se obraćam mladim ljudima. "U svijetu nema nikoga tko nešto ne vrijedi", kažem. "Ako vi budete ljubazni prema takvima, i oni će biti ljubazni prema vama. Ljudi koje susrećete na svojem usponu, isti su kao oni koje susrećete na silasku. Osim toga, svaka osoba koju susrećete, Božje je dijete."

Iskreno vjerujem da biti uspješan neurokirurg ne znači biti bolji od drugih. To znači da imam sreću što mi je Bog dao sposobnost da dobro obavljam taj posao. Također vjerujem da talente koje posjedujem trebam upotrijebiti na dobrobit drugih.

12

Konačno samostalan

Kad sam prišao šalteru medicinske sestre, nezainteresirano me je pogledala. “Da?” upitala je, zastajući s olovkom u ruci. “Po koga ste došli?” Po tonu njezina glasa odmah sam znao da me smatra bolničarom. Bio sam odjeven u zelenu odjeću pa ništa nije ukazivalo na to da sam liječnik.

“Ne dolazim po pacijenta.” Pogledao sam je s osmijehom, svjestan da su jedini crnci koje je vidjela u bolnici bili bolničari. Zašto bi i pomislila nešto drugo? “Ja sam novi stažist.”

“Novi stažist? Ali vi ne možete – mislim – nisam htjela ...” mucala je, nastojeći se ispričati a da pritom ne izgleda kao da ima predrasude.

“U redu je”, rekao sam ne praveći od toga problem. Radilo se o normalnoj pogreški. “Novi sam ovdje, pa zašto biste morali znati tko sam?”

Kad sam prvi put došao na odjel intenzivne njege, odjeven u bijelo (cirkusko odijelo, kako smo to mi stažisti nazivali), jedna mi se sestra obratila riječima: “Vi ste došli po gospodina Jordana?”

“Ne, gospodo, nisam.”

“Jeste li sigurni?” upitala je i odmah se namrštila. “On je ovdje jedini koji je danas predviđen za respiratornu terapiju.”

Kad sam se približio, mogla je na mojem bedžu pročitati moje ime i ispod njega riječ “stažist”.

“Oh, jako mi je žao”, rekla je i mogu reći da joj je zbilja bilo žao.

Premda to nisam rekao, rado bih joj kazao: “Sve je u redu jer razumijem da većina postupa prema ranije stečenom iskustvu. Nikad niste sreli crnog stažista pa ste pretpostavili da mogu biti samo ona vrsta muškaraca koje ste vidjeli odjevene

u bijelo, a to su respiratorni terapeuti.” Nasmiješio sam se i izišao.

Bilo je neizbježno da neki pacijenti bijelci nisu željeli crnog liječnika, pa su se požalili dr. Longu. Jedna je žena rekla: “Oprostite, ali ne želim da liječnik crnac preuzme moj slučaj.” Dr. Long je imao standardni odgovor koji je izgovorio mirno i odlučno. “Tamo su vrata. Možete otići ako želite. Ali ako ostanete, vaš će slučaj preuzeti dr. Carson.”

U to vrijeme nisam znao da pojedini ljudi imaju takve zahtjeve. Tek mi je mnogo kasnije dr. Long smijući se ispričao o predrasudama nekih pacijenata. Ali u njegovu glasu nije bilo humora kad je iznosio svoje mišljenje. Bio je odlučan u stavu da ne popusti predrasudama zbog boje kože ili etničkog podrijetla.

Naravno, znao sam kako su se neki osjećali. Bio bih prilično neosjetljiv kad to ne bih znao. Način na koji su se ponašali, njihova hladnoća čak i ako nisu ništa rekli, otkrivali su njihove osjećaje. Međutim, bio sam svjestan da su to pojedinci koji govore u svoje ime i da ne predstavljaju sve bijelce. Bez obzira na to kakvi bili osjećaji nekog bolesnika, čim bi iskazao svoje mišljenje, shvatio je da će ga dr. Long smjesta otpustiti ako još nešto doda. Koliko mi je poznato, nitko od pacijenata nikad nije otišao.

Iskreno kažem da nisam osjećao neki posebni pritisak. Kad bih naišao na predrasude, činilo mi se da čujem majčin glas kako mi govori: “Neki ljudi su neuki pa ih trebaš poučiti.”

Jedini pritisak koji sam osjećao tijekom staža i u godinama koje su slijedile bio je samonametnuta obveza da budem uzor crnačkoj mladeži. Ovi mladi ljudi trebaju znati da je način na koji mogu izbjeći neugodne situacije u kojima se nađu u njihovim rukama. Ne mogu očekivati da će to za njih učiniti netko drugi. Možda ja ne mogu učiniti puno, ali živi sam primjer čovjeka koji je uspio, a potekao je, kako to danas kažemo, iz nepovoljne sredine. U biti nisam drukčiji od većine njih.

Kad razmišljam o crnačkoj mladeži, također želim reći kako vjerujem da će se mnogi ozbiljni rasni problemi riješiti kad mi, koji pripadamo manjinama, stanemo na vlastite noge i ne budemo tražili da nas netko drugi spasi iz situacije u kojoj se nalazimo. Kultura u kojoj živimo ističe da je važno biti broj

jedan. Ne prihvaćajući ovakav vrijednosni sustav u kojem je pojedinac usmjeren sam na sebe, mi možemo težiti najboljemu i ispružiti ruku da pomognemo drugima.

Vidim tračak nade. Primjerice, primijetio sam da su Vijetnamci, kad su došli u Sjedinjene Američke Države, često nailazili na predrasude svih ostalih: bijelaca, crnaca i Hispano-amerikanaca. Ali Vijetnamci nisu molili milostinju; često su prihvaćali najniže ponudene poslove. Čak se ni visokoobrazovani ljudi među njima nisu ustručavali čistiti podove, ako se to plaćalo.

Danas su mnogi od njih vlasnici nekretnina i poduzetnici. To je vijest koju nastojim prenijeti toj mladeži. Iste su prilike ovdje, ali ne možemo početi kao potpredsjednik neke kompanije. Čak i kad bismo dobili takvo mjesto, to nam ne bi koristilo jer ne bismo znali kako obaviti posao. Bolje je početi tamo gdje se možemo uklopiti i onda se polako uspinjati.

* * *

Moja priča ne bi bila potpuna kad ne bih dodao da sam tijekom te godine stažiranja, za vrijeme rada na općoj kirurgiji, došao u sukob s jednim od glavnih specijalizanata, liječnikom iz Georgije, Tommyjem. Čini se da nije mogao podnijeti da na Johns Hopkinsu stažira crni liječnik. Nikad mi ništa u vezi s tim nije rekao, ali je stalno sipao zajedljive primjedbe na moj račun prekidajući me u govoru i ignorirajući me; katkad je bio otvoreno grub.

Jednom je prigodom tinjajući sukob izbio na površinu kad sam upitao: “Zašto trebamo vaditi krv ovom pacijentu? Već imamo —”

“Zato jer sam ja tako rekao”, zagrmio je.

Učinio sam što je tražio.

Nekoliko puta tog dana, kad bih nešto pitao, posebice ako bih otpočeo sa “zašto”, on bi odbrusio istim riječima.

Kasno poslije podne dogodilo se nešto što nije imalo nikakve veze sa mnom, ali on je bio srdit i ja sam iz iskustva znao da će takav biti još dosta dugo. Okrenuo se prema meni i, kako je to često činio, počeo govoriti: “Ja sam inače simpatičan momak, ali —” Nije trebalo dugo da shvatim da se te riječi suprote slici simpatičnog momka.

Ovaj put se otvoreno okomio na mene. “Stvarno misliš da si netko samo zato što si tako rano primljen na neurološki odjel? Svi govore da si izvanredan, ali ja mislim da ne vrijediš ni pišljiva boba. Zapravo, mislim da si grozan. I hoću da znaš, Carsone, da te s neurokirurgije mogu izbaciti kad se sjetim.” Tako se istresao nekoliko minuta.

Ja sam samo gledao u njega i šutio. Kad je konačno zastao, upitao sam najhladnije što sam mogao: “Jeste li završili?”

“Jesam!”

“Dobro”, mirno sam odgovorio.

I to je sve što sam rekao, sve što je bilo potrebno i on je prestao. Nikada mi nije naudio, a njegov me utjecaj uopće nije zabrinjavao. Premda je bio glavni specijalizant, znao sam da su odluke donosili voditelji odjela. Čvrsto sam odlučio ne dopustiti mu da me izazove jer bih mu tada pružio priliku da mi se osveti. Namjesto toga obavljao sam svoje dužnosti temeljito i savjesno. Nitko se drugi nije nikad požalio na mene pa nisam bio pretjerano zabrinut zbog onoga što je rekao.

Na odjelu opće kirurgije sreo sam nekoliko umišljenih kirurga. To mi je smetalo i zato sam želio što prije otići s tog odjela.

Kad sam prešao na neurokirurgiju, bilo je sasvim drukčije. Dr. Donlin Long, predstojnik neurokirurškog odjela na Hopkinsu od 1973. godine, bio je najsimpatičniji čovjek na svijetu. Ako itko ima pravo praviti se važnim, to bi trebao biti on koji zna sve i poznaje svakoga, a u tehničkom je smislu jedan od najboljih (ako ne i najbolji) na svijetu. A ipak, uvijek je imao vremena za ljude i prema svakome se ljubazno ponašao. Od samog početka, premda sam bio stažist, znao sam da od njega mogu dobiti odgovore na svoja pitanja.

On je visok oko 180 cm i srednje građe. U vrijeme kad sam počeo stažirati bio je prosijed. Danas je gotovo sasvim sijed. Glas mu je dubok i ljudi ga ovdje na Hopkinsu uvijek oponašaju. Njemu je to poznato pa se šali na svoj račun jer je sklon šali. Taj je čovjek postao moj mentor.

Divio sam mu se od trenutka kad smo se upoznali. Uostalom, 1977. godine, kad sam došao na Hopkins, bilo je samo nekoliko crnaca i nijedan redovni profesor. Jedan od glavnih liječnika specijalizanata na kardiokirurgiji bio je crnac Levi Watkins, a ja sam bio jedan od dvojice stažista crnaca na općoj

kirurgiji; drugi je bio Martin Goines, koji je također studirao na Yaleu.⁸

Mnogi stažiraju na općoj kirurgiji, a malo njih na neurokirurgiji. Prođe i nekoliko godina a da nitko iz programa opće kirurgije na Hopkinsu ne prijede na neurokirurgiju. Pred kraj staža petorica od tridesetorice iz naše skupine pokazali su zanimanje da prijedu na neurokirurgiju. Naravno, bilo je još i 125 ljudi iz drugih gradova koji su konkurirali za to mjesto. Te godine Hopkins je imao samo jedno slobodno mjesto na neurokirurgiji.

* * *

Nakon jedne godine staža preda mnom je bilo još šest godina specijalizacije – jedna godina opće kirurgije i pet godina neurokirurgije. Od mene se očekivalo da provedem dvije godine na općoj kirurgiji jer sam se prijavio za neurokirurgiju, ali ja to nisam želio. Nisam volio opću kirurgiju, a i želio sam otići s tog odjela. Opća kirurgija mi se nije sviđala pa sam bio spreman odreći se mjesta na neurokirurškom odjelu Hopkinsa i otići bilo kamo ako me prime nakon te jedne godine.

Imao sam izvanredno dobre preporuke sa svih odjela koje sam prošao kao stažist. Završavao sam svoj jednomjesečni staž na neurokirurgiji i upravo sam se spremao pisati drugim fakultetima.

U međuvremenu me dr. Long pozvao u svoj ured. “Ben,” počeo je, “kao stažist obavili ste izuzetno dobar posao.”

“Hvala vam”, odgovorio sam. Bilo mi je drago čuti ove riječi.

“Dakle, Ben, zamijetili smo da ste radili izuzetno dobro za vrijeme staža na našem odjelu. Svi kirurzi vrlo su se pohvalno izrazili o vašem radu.”

Unatoč tome što sam nastojao ostati miran, znam da sam se široko smiješio.

“Tako je to”, rekao je i malo se nagnuo naprijed. “Voljeli bismo da već iduće godine prijedete na naš neurokirurški odjel, umjesto da još godinu dana radite na općoj kirurgiji.”

⁸ Danas je Martin Goines otorinolaringolog i šef odjela u bolnici Sinai u Baltimoreu.

“Hvala vam”, rekao sam osjećajući da mi nedostaju riječi. Njegova je ponuda bila jasan odgovor na moje molitve.

* * *

Od 1978. pa sve do 1982. bio sam specijalizant na Johns Hopkinsu. 1981. bio sam u Baltimore City Hospitalu (danas Francis Scott Key Medical Center) u vlasništvu Johns Hopkinsa kao stariji specijalizant.

Jednom prilikom u Baltimore Cityju, što će mi ostati u trajnom sjećanju, hitna pomoć dovezla je čovjeka koji je bejzbol palicom dobio više udaraca po glavi. U to vrijeme u Bostonu se održavao kongres Američke udruge neurokirurga (American Association of Neurological Surgeons). Većina profesora bila je na tom kongresu, uključujući i ravnatelja Bolnice Baltimore City. Član nastavnčkog osoblja s Johns Hopkinsa trebao je voditi računa o svim bolnicama.

Stanje pacijenta koji je bio u komi naglo se pogoršavalo. Naravno, bio sam jako zabrinut, svjestan da bismo trebali nešto poduzeti, a ja sam bio razmjerno neiskusna. Unatoč brojnim telefonskim pozivima, nisam uspio pronaći dežurnog liječnika. Sa svakim pozivom moja je zabrinutost rasla. Konačno, shvatio sam da će čovjek umrijeti ako nešto ne učinim – a to nešto značilo je lobektomiju⁹ – zahvat koji nikad ranije nisam radio.

Što da radim? Počeo sam razmišljati o različitim preprekama kao što su medicinsko-pravne komplikacije ako pacijenta prevezem u operacijsku dvoranu bez nadzora dežurnog kirurga. (Bilo je protuzakonito izvesti takvu operaciju bez prisutnosti dežurnog kirurga.)

Što će se dogoditi ako se u to upustim i počne krvarenje koje neću moći zaustaviti? pomislio sam. Ili ako nađem na neki problem koji neću znati riješiti? Ako nešto krene pogrešno, drugi će kritizirati moj postupak i pitati me: “Zašto ste to učinili?”

A onda sam pomislio: *Što će se dogoditi ako ne počnem odmah?* Odgovor je bio očit: čovjek će umrijeti.

⁹Lobektomija zači uklanjanje frontalnog režnja, za razliku od lobotomije koje podrazumijeva samo presijecanje nekih vlakana.

Asistent liječnika, Ed Rosenquist, koji je bio dežuran, znao je što proživljavam. Izgovorio je samo jednu riječ: “Krenite.”

“U pravu ste”, odgovorio sam. Kad sam se konačno odlučio, preplavio me mir. Moram operirati i to ću učiniti najbolje što mogu.

Nadajući se da mi se u glasu osjeća pouzdanje i stručnost, obratio sam se glavnoj sestri: “Prebacite pacijenta u operacijsku dvoranu.”

Ed i ja pripremili smo se za operaciju. Kad je operacija počela, bio sam savršeno miran. Otvorio sam glavu tog čovjeka i uklonio prednji i sljepoočni režanj na desnoj strani jer su brzo naticali. Bila je to ozbiljna operacija i netko se može pitati kako čovjek može živjeti bez tih dijelova mozga. Jednostavno, bez njih se može. Nismo imali problema tijekom operacije. Čovjek je nekoliko sati kasnije došao k sebi i neurološki se sasvim normalno ponašao, bez ikakvih problema.

Pa ipak, ovaj događaj izazvao je u meni veliku zabrinutost. Nekoliko dana nakon operacije progonila me misao da bi moglo biti problema. Moglo je doći do niza komplikacija, a mogli su me i ukoriti zbog toga što sam izveo operaciju. Na kraju je tako ispalo da nitko nije rekao ništa negativno. Svi su znali da bi čovjek umro da ga nisam odmah operirao.

* * *

Posebno lijepi trenuci za vrijeme specijalizacije bili su istraživanja koja sam provodio na petoj godini. Dugo vremena kod mene je raslo zanimanje za područje tumora na mozgu i neuroonkologiju. Premda sam se želio baviti ovom vrstom istraživanja, nismo imali prave životinje u koje bismo mogli usaditi moždane tumore. Istraživači su odavno ustanovili da tek nakon što dobiju pouzdane rezultate na malim životinjama, svoje nalaze mogu usmjeriti na traženje načina liječenja kako bi na kraju mogli pomoći ljudima koji pate. To je jedan od najplodnijih oblika istraživanja u svrhu nalaženja lijeka za naša oboljenja.

Istraživači su mnogo postigli koristeći se miševima, majmunima i psima, ali su se suočili i s problemima. Psi su dali nedosljedne rezultate, majmuni su strahovito skupi, glodavci (štakori i miševi) su dosta jeftini, ali tako mali da na njima

nismo mogli vršiti operacije. Ni slike na CT¹⁰ i MRI¹¹ uređajima nisu bile dobre.

Da bih ostvario željeno istraživanje, morao sam riješiti tri problema: (1) imati na raspolaganju razmjerno jeftine uzorke, (2) naći jedana koji bi bio pouzdan i (3) naći dovoljno velik uzorak koji će se moći snimati i na kojem je moguće operirati.

Moj cilj bio je raditi s istom vrstom životinja i to učiniti osnovom za naše razvojno istraživanje o moždanim tumorima. Više onkologa i istraživača, koji su ranije ustanovili funkcionalne modele, savjetovalo me je: “Ben, ako počneš istraživati moždane tumore, možeš očekivati da ćeš najmanje dvije godine provesti u laboratoriju.”

Kad sam krenuo s projektom, bio sam spreman raditi i duže. Ali koju životinju da izaberem? Premda sam isprva počeo sa štakorima, oni su zapravo bili premaleni za ono što smo mi željeli raditi. A ja, k tome, osobno mrzim štakore. Možda su potaknuli previše uspomena na moj život u stambenoj četvrti Bostona. Ubrzo sam shvatio da štakori nisu kvalitetni za dobro istraživanje pa sam počeo tragati za nekom drugom životinjom.

Tijekom sljedećih nekoliko tjedana razgovarao sam s velikim brojem ljudi. Jedna od zadivljujućih činjenica na Johns Hopkinsu jest što ima stručnjake koji praktično znaju sve što se tiče njihovog područja. Počeo sam obilaziti istraživače pitajući: “Kuju vrstu životinja koristite za pokuse? Jeste li razmišljali o nekoj drugoj vrsti?”

Nakon mnogo ispitivanja i promatranja došao sam na pomisao da bih mogao pokušati s bijelim novozelandskim kunićima. Oni su se savršeno zadovoljavali moja tri uvjeta.

Netko me na Hopkinsu uputio u istraživanje dr. Jima Andersona koji se služio novozelandskim bijelim kunićima. Bio

¹⁰ CT (kompjutorizirana tomografija) je sofisticirana metoda rendgenskog snimanja koja omogućuje snimanje u slojevima.

¹¹ Magnetska rezonanca (MRI) je tehnika snimanja koja ne rabi rendgenske zrake, već magnetsko polje koje pobuđuje protone. Otpuštanjem energije stvara se slika na zaslonu računala.

MRI daje jasnu sliku različitih čestica jer se njihovi momenti vraćaju različitom brzinom iz pobuđenog stanja u normalno. Postoji razlika u stupnju pobuđenosti protona u vodi od onih u kostima, mišićima ili krvi.

Protoni odašilju različite signale koje računalo pretvara u sliku.

sam oduševljen ušavši u laboratorij u Baylock Buildingu. Tu je bila velika prostorija s rendgenom, kirurškim stolom, hladnjakom, inkubatorom i dubokim sudoperom. U jednom manjem odjeljku nalazili su se anestetici. Predstavio sam se dr. Andersonu i rekao: “Čuo sam da radite s kunićima.”

“Da”, odgovorio je i ispričao mi o rezultatima koje je upravo dobio radeći s jednom tvari koju je nazvao VX2, a koja izaziva tumore na jetri i bubrežima. Već duže vrijeme njegovo je istraživanje davalo dosljedne rezultate.

“Jim, tražim modele za istraživanje tumora mozga pa sam se pitao ne bi li bilo dobro upotrijebiti kuniće. Znete li za neki tumor koji bi mogao rasti na mozgu kunića?”

“Hm”, rekao je glasno razmišljajući. “VX2 bi mogao rasti na mozgu.”

Neko smo vrijeme razgovarali, a onda sam upitao: “Stvarno mislite da bi VX2 mogao djelovati?”

“Ne vidim razloga da ne djeluje. Ako raste na drugim organima, dosta su veliki izgledi da bi mogao rasti i na mozgu.” Zastao je i dodao: “Ako želite, pokušajte.”

“Pristajem.”

Jim Anderson mi je silno pomogao u istraživanju. Prvo smo pokušali s mehaničkim odvajanjem, odnosno uporabili smo male rešetke kojima smo strugali tumor, poput ribanja sira. Ali tumor se nije razvio. Onda smo djeliće tumora usadili u mozak kunića. Ovog puta su rasli.

Da bih napravio takozvani test preživljavanja, posjetio sam dr. Michaela Colvina, biokemičara u onkološkom laboratoriju koji me uputio svojem kolegi dr. Johnu Hiltonu.

Hilton je predložio da upotrijebimo enzime da bismo razgradili vezivno tkivo i ostavili nedirnutu stanicu tumora. Nakon više tjedana pokušavanja s različitim kombinacijama enzima, Hilton je našao pravu kombinaciju. Uskoro smo imali visoki postotak preživljavanja – gotovo 100% stanica je preživjelo.

Otuda smo uzimali stanice u količinama koje su nam bile potrebne. Pobljšavajući izvođenje samog pokusa, razvili smo i poseban način uporabe igle za njihovo unošenje u mozak. Ubrzo su se počeli razvijati gotovo svi tumori koje smo implantirali u mozak kunića. Svi kunići ugibali su od moždanog tumora u istom razdoblju, negdje između dvanaestog i četrnaestog dana, gotovo kao satni mehanizam.

Kad istraživači imaju takvu potvrdu, mogu početi istraživati rast moždanih tumora. Mogli smo napraviti CT-snimke i bili smo oduševljeni kad su se tumori vidjeli. Magnetska rezonanca (MRI), koja je razvijena u Njemačkoj, bila je nova tehnologija koja se u to vrijeme upravo pojavila pa nam nije bila dostupna.

Jim Anderson je uzeo nekoliko kunića i odnio ih u Njemačku, snimio ih pomoću magnetske rezonance i na snimkama se vidio tumor. I ja bih rado otišao s njim, ali nisam imao novca za put.

Onda smo 1982. dobili PET skener¹². Hopkins je bio jedno od prvih mjesta koje ga je dobilo. Prve slike koje smo napravili, napravili smo na kunićima koji su bolovali od moždanih tumora. Ovo naše istraživanje dobilo je velik publicitet u medicinskim časopisima. Do danas mnogi stručnjaci na Johns Hopkinsu i drugim mjestima primjenjuju naš model za istraživanje moždanih tumora.

Za ovakvo istraživanje potrebne su godine, ali ja sam imao toliku potporu od kolega s Hopkinsa da je ovaj model bio gotov za 6 mjeseci.

Za ovaj istraživački rad dobio sam Nagradu za specijalizanta godine (Resident of the Year Award). To je također značilo da sam umjesto dvogodišnjeg boravka u laboratoriju izišao nakon godinu dana i nastavio sa specijalizacijom.

Ta je godina počela s tihim uzbuđenjem. Bio je to dug, katkad težak put. Dugi, dugi sati odvojenosti od Candy, učenje, pacijenti, medicinske krize, zatim opet učenje, pacijenti – bio sam spreman dohvatiti kirurške instrumente i naučiti kako izvesti delikatne zahvate na brz, djelotvoran način. Primjerice, naučio sam kako izvaditi moždani tumor i podvezati aneurizmu. Različite aneurizme zahtijevaju štipaljke različitih veličina koje često treba postaviti pod nespretnim kutom. Vježbao sam ovaj postupak dok mi nije prešao u naviku, dok moje oči i instinkt nisu trenutačno procijenili koju vrstu štipaljke moram upotrijebiti.

¹² PET (Positron Emission Tomography) rabi radioaktivne tvari koje stanice mogu metabolizirati i odašilje signale koji se mogu detektirati i pretvoriti u sliku. Dok se kod magnetske rezonance rabe elektronički signali, PET rabi radioaktivne signale i pretvara ih u sliku.

Naučio sam raditi korekcije deformiteta kostiju i mekih tkiva i operirati kralježnicu. Naučio sam držati bušilicu koju pokreće komprimirani zrak, odvagnuti je u ruci, isprobati je i rezati kost na udaljenosti od samo nekoliko milimetara od živaca i moždanog tkiva.

Naučio sam operirati da bih spriječio epileptične napadaje. Naučio sam raditi blizu moždanog debla. Tijekom te godine intenzivnog rada, kao glavni specijalizant stekao sam posebnu spretnost koja je kirurške instrumente u mojim rukama i pod mojim nadzorom pretvorila u iscjeljenje.

A onda sam završio specijalizaciju. Moglo je započeti novo poglavlje mojeg života kojega, kako to često biva pred događaje koji mijenjaju život, nisam bio svjestan. Zamisao koja se pojavila izgledala je isprva neostvariva.

13

Posebna godina

Bryantu Stokesu nisam rekao pravi razlog. Smatrao sam da ga on zna, premda ga nisam otvoreno iznio. Umjesto toga odgovorio sam: “Izgleda da je to dobro mjesto.”

Drugom prigodom rekao sam: “Tko zna? Možda jednog dana.”

“To je pravo mjesto za tebe”, bio je uporan.

Svaki put kad bi to spomenuo, našao bih još jedan izgovor, iako sam razmišljao o onome što je rekao. Jedna me pogodnost posebno privlačila. “Tamo ćeš za godinu dana steći toliko iskustva u neurokirurgiji koliko bi ga negdje drugdje stekao za pet godina.”

Činilo mi se neobičnim što je Bryant Stokes tako uporan sa svojim prijedlogom, ali bio je. Premda je bio stariji neurokirurg, a u Sjedinjene Američke Države došao je iz Perthu u Australiji, Bryant i ja od početka smo se dobro slagali. Često bi znao reći: “Trebaš otići u Australiju u našu sveučilišnu bolnicu.”

Pokušao sam ga na razne načine odvratiti od te teme. “Hvala, ali mislim da me to ne zanima.” A drugom bih prigodom rekao: “Sigurno se šališ. Australija je na drugoj strani svijeta. Počneš bušiti u Baltimoreu, a izideš u Australiji.”

On se nasmijao i odvratio: “Ili možeš poletjeti i za dvadeset sati si tamo.”

Pokušao sam sa šalom. “Ako si ti tamo, kome bih ja ili bilo tko drugi bio potreban?”

Ali jedno me ozbiljno zabrinjavalo, što, naravno, nisam spomenuo: naime, godinama sam slušao kako je Australija po aparthejdu gora od Južne Afrike. Nisam mogao otići tamo jer sam bio crnac, a njihovo je geslo bilo “samo bijelci”. Zar on ne shvaća da sam crnac?

Odbacio sam ovu zamisao. Osim rasnog problema, iz svoje perspektive nisam vidio da bi mi godina dana specijalizacije u Australiji mogla ikoliko pomoći u napredovanju, premda bi boravak u toj zemlji sigurno bio zanimljiv.

Da Bryant nije bio toliko uporan, ne bih više o tom razmišljao. Zapravo svaki put kad bismo razgovarali, on bi kao usput primijetio: “Znaš, zavolet ćeš Australiju.”

Ja sam imao druge planove jer mi je dr. Long, šef neurokirurgije i moj mentor, već rekao da nakon specijalizacije mogu ostati na fakultetu na Johns Hopkinsu. To što je dodao: “Bilo bi mi drago da vas imam”, učinilo mi je sve to još privlačnijim. Nisam mogao zamisliti ništa uzbudljivije nego ostati na Hopkinsu gdje su se vršila tolika istraživanja. Za mene je Baltimore postao središtem svemira.

Ali koliko god to čudno izgledalo, premda sam isključio Australiju, ta me misao stalno kopkala. Činilo mi se kao da sam neko vrijeme, kamo god išao, sretao nekoga tko bi s onim posebnim australskim naglaskom rekao: “Dobar dan, kolega, kako ste?”

Kad bih upalio televizor, naišao bih na reklame koje su pozivale: “Dodite u Australiju i posjetite zemlju koala.” I PBS je reklamirao posebnu emisiju o toj zemlji na drugoj strani svijeta.

Konačno sam upitao Candy: “Što se to događa? Želi li nam Bog nešto reći?”

“Ne znam,” odgovorila je, “ali možda bismo trebali malo razmisliti o Australiji.”

Odmah sam pomislio na gomilu problema, a glavni je bio geslo “samo bijelci”. Zamolio sam Candy da ode u knjižnicu i posudi knjige o Australiji da bismo je malo bolje upoznali.

Sljedećeg dana Candy me nazvala: “Našla sam o Australiji nešto što bi trebao znati.” Njezin je glas otkrivao neuobičajeno uzbuđenje pa sam zatražio da mi odmah kaže o čemu se radi.

“Politika ‘samo bijelci’ koja ti je smetala, stvar je prošlosti. Taj je zakon ukinut 1968. godine.”

Zastao sam. Što se to događa? “Možda bismo trebali ozbiljno razmisliti o tom pozivu”, rekao sam joj. “Možda ipak trebamo otići u Australiju.”

Što smo više čitali, ta nam se misao više sviđala. Nije trebalo dugo da postanemo potpuno zaokupljeni njome. Za-

tim smo o Australiji porazgovarali s prijateljima. Osim nekoliko iznimaka, naši su nas dobronamjerni prijatelji pokušali obeshrabriti. Jedan je upitao: “Zašto želite otići na takvo mjesto?”

Drugi je rekao: “Nemojte se na to odlučiti. Za tjedan dana ćete se vratiti.”

“Pa nećeš valjda Candy priuštiti takvo što?” pitao je treći. “Ni ovdje joj nije lako, a tamo dolje bit će joj još teže.”

Nisam mogao a da se ne nasmijem prijateljevim riječima. Njegova nas je zabrinutost veselila – i pomalo brinula. Candy je bila u drugom stanju i činilo se nerazumnim u to vrijeme letjeti na drugi kraj svijeta. Problem je bio u tome što je Candy 1981., dok sam bio glavni specijalizant, zatrudnjela i nosila blizance. Na nesreću, u petom mjesecu trudnoće je pobacila. A sada, sljedeće godine, opet je zatrudnjela. Zbog onog prvog iskustva, njezin liječnik joj je odredio mirovanje od četvrtog mjeseca trudnoće. Candy je napustila posao i ozbiljno se posvetila sebi.

Kad bi se pojavilo pitanje njezinog stanja, Candy bi svaki put smijući se odlučno rekla: “Znate, imaju oni u Australiji sposobne liječnike.”

Naši prijatelji to nisu znali, ali mi smo već odlučili otići, premda toga ni sami nismo bili svjesni. Obavili smo formalnosti i poslali molbu za prijam u medicinski centar Sir Charles Gardiner Hospital of Queen Elizabeth II, najveću obrazovnu ustanovu u zapadnoj Australiji i njihov jedini centar za neurokirurgiju. Odgovor je stigao za dva tjedna. Primili su me. “Mislim da nam je ovo odgovor”, rekao sam Candy. Ona je bila skoro uzbuđenija odlaskom od mene. Odlučili smo otputovati u lipnju 1983. i provesti svoju nakanu.

Odlučnost nam je doista bila potrebna jer nam je bio potreban svaki novčić za kupnju putnih karata – u jednom smjeru. Nećemo se moći vratiti ni ako nam se ne bude svidalo. Radit ću godinu dana kao *senior registrar*.¹³

¹³ *Senior registrar* u Americi ne postoji. Taj položaj je nešto između glavnog specijalista i mladež asistenta na fakultetu. On radi pod nadzorom *savjetnika*. Po uzoru na britanske medicinske fakultete, Australija ima *savjetnike* i oni su glavni. U ovom sustavu liječnik dugo ostaje stariji specijalist.

Savjetnik se postaje nakon smrti prethodnika jer država ima točno propisan broj ljudi za taj položaj. Premda u zapadnoj Australiji postoje samo četiri

Bilo je nekoliko razloga koji su ovaj korak činili privlačnim; jedan od njih bio je novac. U Australiji ću biti dobro plaćen – mnogo više nego što sam ikada dotad zaradivao – 65.000 australskih dolara godišnje.¹⁴

A nama je novac bio i te kako potreban.

Premda je rasni problem bio riješen, Candy i ja letjeli smo prema Perthu s dosta bojazni. Nismo znali kako će nas primiti. Naša je zabrinutost bila logična s obzirom na to da kao nepoznati kirurg dolazim u novu bolnicu. Unatoč njezinim ohrabrujućim riječima, Candy je bila u drugom stanju i nismo se mogli osloboditi pomisli da se mogu pojaviti problemi.

Ali Australci su nas toplo dočekali. S obzirom na to da smo bili povezani s Adventističkom crkvom, otvorila su nam se mnoga vrata. Naše prve subote u Australiji otišli smo u crkvu i prije početka bogoslužja upoznali se s pastorom i nekoliko vjernika. Tijekom bogoslužja pastor je izjavio: “S nama je danas jedna obitelj iz Sjedinjenih Američkih Država. Bit će kod nas godinu dana.” Zatim je predstavio Candy i mene i pozvao vjernike da nam izraze dobrodošlicu.

A oni su nam stvarno to i učinili. Kad je bogoslužje završilo, svi su nas okružili. Kad su primijetili da je moja supruga u drugom stanju, mnoge su žene upitale: “Što vam je potrebno?” Mi nismo sa sobom ponijeli ništa za bebu jer nam je prtljaga bila ograničena. Ovi divni ljudi počeli su donositi kadiće, pokrivače, dječja kolica i pelene. Stalno su nas pozivali na ručak.

Ljudi u bolnici nisu mogli shvatiti kako smo za samo dva tjedna upoznali toliko ljudi i stalno dobivali pozive.

Jedan od mojih kolega, koji je u Australiji bio pet mjeseci, upitao me: “Što radite večeras?”

savjetnika, oni su izuzetno dobri i spadaju među najtalentiranije kirurge koje sam ikada susreo. Svaki ima svoju užu specijalnost. Puno toga sam naučio od njih i oni su mi pomogli u razvijanju mojih sposobnosti kao neurokirurga.

¹⁴ Plaća je bila vrlo primamljiva jer nisam trebao platiti osiguranje. U Australiji ono iznosi samo 200 dolara na godinu. Poznam dosta vrhunskih stručnjaka u Americi koji godišnje plaćaju 100.000 do 200.000 dolara. Takvu razliku uzrokuje činjenica što se u Australiji vodi malo sudskih sporova protiv liječnika. Australski zakon zabranjuje odvjetnicima da preuzmu slučajeve u kojima je do greške došlo sasvim slučajno. Onaj tko želi podići tužbu, sam mora snositi troškove. Posljedično tomu, sudski sporovi vode se samo u slučajevima kad su liječnici učinili drastičnu pogrešku.

Objasnio sam da smo pozvani na večeru k jednoj obitelji. Kolega je znao da nas je samo nekoliko dana ranije jedna druga obitelj povela na izlet izvan Perthu.

“Kako to da poznajete toliko ljudi?” upitao je. “Ovdje ste tek dva tjedna. Meni su bili potrebni mjeseci da upoznam toliko ljudi.”

“Mi pripadamo velikoj obitelji”, rekao sam.

“Hoćete reći da ovdje u Australiji imate rođake?”

“Tako nekako.” Nasmiješio sam se i objasnio: “U crkvi se svi smatramo dijelom Božje obitelji. To znači da ljude koje susrećemo u crkvi u koju dolazimo na bogoslužje smatramo braćom i sestrama – dijelom svoje obitelji. Ljudi iz crkve ponašaju se prema nama kao prema članovima obitelji, što i jesmo.”

Kolega nikad nije čuo za takvo što.

* * *

Onog trenutka kad smo stigli, zavolio sam Australiju. Ne samo ljude, već zemlju i ozračje. Budući da su me zaposlili kao specijalista, značilo je da ću na obradu dobivati najveći broj slučajeva. Ova odgovornost potaknula je u meni još veću zahvalnost za mogućnost boravka u ovoj zemlji na drugom kraju svijeta. Čak se i Candy uključila u australski život kao prva violinistica u Simfonijskom orkestru Nedland i kao pjevač u jednoj profesionalnoj skupini.

Nakon mjesec dana pojavio se zbilja težak slučaj i promijenio smjer mog rada u Perthu. *Stariji savjetnik* je pregledao jednu mladu ženu i dijagnosticirao neurom nervusa akustikusa, tumor koji raste na bazi lubanje. Takav tumor dovodi do gluhoće i kljenuti mišića lica, što na kraju izaziva paralizu. Ta je pacijentica uz sve to trpjela česte i strahovite glavobolje.

Tumor je bio toliko velik da je *savjetnik* rekao pacijentici da neće moći sačuvati nijedan kranijalni živac ako se odluči na operaciju.

Nakon što sam čuo dijagnozu, upitao sam ga: “Biste li pristali da pokušam operirati mikroskopskom tehnikom? Ako uspije, možda bih mogao sačuvati živce.”

“U svakom slučaju vrijedi pokušati.”

Premda su njegove riječi bile ugladene, osjetio sam njihovo pravo značenje. Znao sam da je zapravo rekao: “Samo pokušaj, nadobudni i nerazumni žutokljunče, pa ćeš vidjeti što je neuspjeh.” Nisam mu mogao zamjeriti.

Operacija je trajala punih deset sati bez odmora. Naravno, kad sam završio bio sam potpuno iscrpljen, ali i ponosan. Uklonio sam tumor u cijelosti i sačuvao kranijalne živce. *Stariji savjetnik* je rekao pacijentici da će se vjerojatno potpuno oporaviti.

Ubrzo nakon oporavka ova je žena zatrudnjela. Kad se beba rodila, ona joj je iz zahvalnosti dala ime ovog *savjetnika* misleći da je on izvadio tumor i sačuvao živce. Nije znala da sam ja obavio ovaj delikatni zahvat. Tako se to, zapravo, radi. U Australiji specijalist radi pod nadzorom *savjetnika* i on, kao glavni čovjek, dobiva pohvalu za uspješno izvedenu operaciju, bez obzira na to tko je obavlja.

Ali osoblje je znalo istinu.

Nakon ove operacije drugi su liječnici iznenada pokazali veliko poštovanje prema meni. S vremena na vrijeme netko od njih bi mi prišao i upitao: “Carstone, biste li za mene mogli obaviti ovu operaciju?”

Željan da učim i steknem što više iskustva, ne sjećam se da sam odbio ijedan slučaj – čime sam ponio zbilja golemi teret, daleko više nego što je to bilo normalno. Nakon manje od dva mjeseca radio sam dvije, možda čak i tri kraniotomije dnevno – otvarao ljudima glave i uklanjao krvne ugruške i liječio aneurizme.

Potrebna je velika tjelesna izdržljivost da se obave tolike operacije. Kirurzi provode sate na nogama za operacijskim stolom. Ja sam mogao izdržati ove duge operacije zato što sam u školi dr. Longa naučio njegovu filozofiju i tehniku; ona mi je omogućila da radim satima, a da ne klonem. Pozorno sam pratio sve što je Long radio i zahvalan sam mu što sam sudjelovao u uklanjanju mnogih tumora na mozgu.

Australski neurokirurzi to nisu znali, ali ja sam operacije na mozgu imao u malom prstu. Iskusni kirurzi davali su mi sve češće slobodne ruke, što nije bilo uobičajeno za mladog specijalista. Ali zato što sam dobro radio i bio željan stjecanja novih iskustava, ubrzo sam obavljao jednu operaciju za drugom. Doduše, nije to baš kao na tvorničkoj traci, jer je svaki

pacijent drukčiji, ali ubrzo sam postao lokalni ekspert za to područje.

Nakon nekoliko mjeseci shvatio sam da imam posebnog razloga zahvaliti Bogu što nas je doveo u Australiju. U toj jednoj godini stekao sam toliko kirurškog iskustva da sam snažno razvio svoje sposobnosti i osjećao se smirenim i sposobnim za rad na mozgu. Nije trebalo dugo da mi postane jasno zašto sam došao u Australiju. Gdje bih drugdje imao tako jedinstvenu priliku za toliko operacija neposredno nakon specijalizacije?

Operirao sam mnoge teške slučajeve; neki su doista bili spektakularni. Često sam zahvaljivao Bogu za ovo iskustvo i praksu koju mi je omogućio. Primjerice, šef vatrogasne službe u Perthu imao je nevjerojatno veliki tumor koji je zahvatio sve veće krvne žile u području prednjeg dijela baze mozga. Morao sam ga triput operirati da bih izvadio tumor. Čovjek je proživio teške trenutke, ali se na kraju izvanredno oporavio.

* * *

Još jedan lijepi trenutak: Candy je 12. rujna 1983. rodila našeg prvog sina, Murray Nedlands Carsona (Nedlands se zove predgrađe u kojem smo živjeli).

A onda, prije nego što smo toga postali svjesni, Candy i ja počeli smo se spremati za povratak kući. Što ćemo raditi? Gdje ću se zaposliti? Ubrzo nakon našeg povratka u Baltimore, posjetio me šef kirurgije u Provident Hospitalu u Baltimoreu.

“Ben, nećete valjda ostati tamo u Hopkinsu”, rekao je. “Bolje biste prošli ovdje kod nas.”

Provident Hospital nudila je medicinske usluge crncima. “Nitko vam na Hopkinsu neće dati pacijenta”, rekao je. “Pa znate da je ta ustanova ogrezla u rasizmu. Završit ćete uzalud trošeći svoje sposobnosti i karijeru u toj rasističkoj ustanovi i nikamo nećete stići.”

Kimnuo sam misleći: *Možda ste u pravu.*

Slušao sam sve što je imao za reći, ali sam odluku želio donijeti sam.

“Hvala Vam na vašoj brizi”, rekao sam. “Na Hopkinsu nisam bio svjestan predrasuda prema meni, ali možda imate pravo. Ovako ili onako, moram to sam iskusiti.”

“Možda ćete proći mnoge teške trenutke dok to ne ustanovite”, odvratio je.

“Možda ste u pravu”, ponovio sam. Laskalo mi je što je želio da dođem u Provident. Ali ja sam znao da želim biti u Hopkinsu.

Onda je promijenio taktiku. “Ben, jako nam je ovdje potreban netko s vašim sposobnostima. Zamislite koliko biste dobra mogli učiniti za crnce.”

“Cijenim vašu ponudu i zanimanje”, rekao sam. I to je bilo istina. Nisam ga želio razočarati. A nisam mu imao srca reći kako želim pomagati ljudima svih rasa – jednostavno ljudima. Rekao sam mu: “Vidjet ćemo što će se dogoditi tijekom sljedeće godine. Ako stvari ne budu takve kako mislim, imat ću na umu vašu ponudu.”

Nikad više nismo stupili u kontakt.

Ne znam što sam očekivao od svojeg povratka iz Australije u Johns Hopkins, ali bilo je suprotno predviđanju ovog liječnika. Nakon svega nekoliko tjedana počeo sam dobivati mnoštvo pacijenata. Ubrzo sam ih imao toliko da nisam znao što bih s njima.

Nakon povratka u Baltimore u ljeto 1984. brzo je postalo očito da su me drugi prihvatili kao sposobnog kirurga. Glavni razlog, za koji sam često zahvaljivao Bogu, bio je što sam tijekom te jedne godine u Australiji bio blagoslovljen s više iskustva nego što ih mnogi liječnici steknu u svojoj praksi tijekom cijelog života.

Nekoliko mjeseci nakon povratka, šef dječje neurokirurgije otišao je na Brown University za šefa kirurgije. U to sam vrijeme radio većinu neurokirurških operacija na pedijatriji. Dr. Long me predložio odboru za novog šefa dječje neurokirurgije.¹⁵

Rekao je odboru da unatoč tome što su mi samo trideset tri godine, imam veliko iskustvo i velike sposobnosti. “Potpuno sam uvjeren da Ben Carson može obavljati ovaj posao”, spomenuo mi je kasnije što je rekao.

¹⁵ Moja službena titula bila je asistent na neurokirurgiji, odjel dječje neurokirurgije, Sveučilišna bolnica Johns Hopkins. (Assistant Professor of Neurological Surgery, Division of Pediatric Neurosurgery, the Johns Hopkins University and Hospital.)

Nitko se u toj “rasističkoj ustanovi” nije bunio protiv ovog prijedloga.

Kad mi je dr. Long priopćio odluku o mojem imenovanju, bio sam presretan. Ujedno sam osjećao veliku zahvalnost i poniznost. Danima sam sebi govorio: *Ne mogu vjerovati da se to događa.* Čini mi se da sam se osjećao kao dijete koje je upravo doživjelo ostvarenje svojeg sna. *Pogledajte me! Ja sam glavni dječji neurokirurg na Johns Hopkinsu s trideset tri godine. Pa to nije moguće!*

Ni drugi to nisu mogli vjerovati. Mnogi roditelji dovodili su teško bolesnu djecu na naš pedijatrijski neurokirurški odjel, često prevaljujući dugi put. Kad bih ušao u prostoriju, više puta se dogodilo da bi roditelj podigao glavu i upitao: “Kad će doći dr. Carson?”

“On je već ovdje”, odgovorio bih. “Ja sam dr. Carson.”

Bilo je zanimljivo gledati kako pokušavaju skriti izraz iznenađenja. Ne znam koliko je iznenađenje bilo vezano uz činjenicu da su pred sobom imali crnca, a koliko što sam bio mlad. Vjerojatno je bilo i jednog i drugog.

Kad bismo završili s upoznavanjem, sjeo bih s njima i počeo razgovarati o problemu njihovog djeteta. Kad bih završio s pregledom, shvatili bi da znam o čemu govorim. Nitko nikad nije odustao.

Jednom zgodom, kad sam jednoj djevojčici trebao napraviti drenažu likvora, njezina me baka upitala: “Dr. Carsone, jeste li kad radili takav zahvat?”

“Ne, baš i nisam,” rekao sam ozbiljna lica, “ali znam prilično dobro čitati. Imam mnoštvo medicinskih knjiga i većinu njih nosim sa sobom u operacijsku dvoranu.”

Nasmijala se sama sebi jer je shvatila koliko je njezino pitanje bilo smiješno.

“Zapravo,” šalio sam se, “napravio sam ih najmanje tisuću. Katkad po tri stotine tjedno.” Rekao sam to s osmijehom jer nisam želio da joj bude neugodno.

Onda se nasmijala, videći po izrazu moga lica i po tonu glasa da se još uvijek šalim.

“No,” rekla je, “ako ste to što jeste i nalazite se na ovom položaju, onda mislim da ste jako dobri.”

Nije me uvrijedila. Znao sam da jako voli svoju unuku pa je htjela biti sigurna da će joj dijete biti u dobrim rukama.

“Izgledate kao da još niste ni krenuli na medicinski fakultet.” Nakon nekoliko takvih razgovora toliko sam se naviknuo na reagiranje ljudi da sam znatizeljno čekao kakva će biti njihova reakcija.

Češće sam na negativne reakcije nailazio kod crnih pacijenata, posebice starijih. Nisu mogli vjerovati da sam šef dječje neurokirurgije. Ili, ako jesam, da sam kupio svoj položaj. Isprva bi me sumnjičavo promatrali pitajući se nije li mi netko dao položaj u znak podupiranja integracije. U tom slučaju, pretpostavljali su, vjerojatno ne znam svoj posao. Međutim, nakon nekoliko minuta razgovora opustili bi se, a njihov osmijeh mi je kazivao da su me prihvatili.

Začudo, s bijelim pacijentima, čak i s onima kod kojih sam mogao jasno primijetiti zadržanost, bilo je lakše izići na kraj. Osjećao sam kako im se misli kovitlaju i na kraju zaključuju: *Ovaj je momak sigurno nevjerojatno sposoban kad je na tom položaju.*

Danas se više ne suočavam s ovim problemom jer većina pacijenata zna tko sam i kako izgledam i prije nego što dođu u bolnicu. Ali znalo je biti jako zanimljivo. Sad je problem posve suprotan budući da sam poznat na tom području, pa previše njih kaže: “Ali operaciju mora obaviti dr. Carson. Ne želimo nikoga drugoga.” Naravno, moj plan operacija popunjen je mjesecima unaprijed.

Imam pravo odbiti pacijente i, naravno, moram to učiniti. Potrebno je povremeno reći ne jer, naravno, ne mogu obaviti sve operacije. Osim toga, smatram da trebam ponuditi drugim liječnicima da operiraju. Ja ne bih nikad stekao spretnost koju danas imam da drugi kirurzi nisu bili spremni meni prepustiti zanimljive i izazovne slučajeve.

Te godine kad sam na Johns Hopkinsu imenovan za šefa dječje kirurgije, suočio sam se s jednom od najizazovnijih operacija u svojem životu. Djevojčica se zvala Maranda i nisam imao pojma kakav će utjecaj ona imati na moju karijeru. Rezultati njezinog slučaja snažno su utjecali i na stav medicinske struke prema jednom kontroverznom kirurškom zahvatu.

14

Djevojčica Maranda

“Jedino nam je vaša bolnica pružila nadu”, rekla je Terry Francisco. Trudila se da joj glas ostane miran. “Posjetili smo mnoge liječnike i bolnice i svuda su nam rekli da za našu kćer ne mogu ništa učiniti. Molimo vas, pomozite nam!”

Bile su to tri duge, strahom ispunjene godine i kako su mjeseci postajali godine, strah se pretvorio u očaj. Očajna što joj se kći približava smrti, gospođa Francisco je nazvala dr. Johna Freemana na Hopkins.

Kad sam te 1985. godine prvi put upoznao smedoooku Marandu Francisco, nisam ni slutio da bi ona mogla utjecati na smjer moje karijere: na Marandi ću izvršiti svoju prvu hemisferektomiju.¹⁶

¹⁶ Prije 50 godina hemisferekteomiju je pokušao izvesti dr. Walter Dandy, jedan od prvih neurokirurga u Johns Hopkinsu. Tri najveća imena u povijesti neurologije jesu Harvey Chushing, Walter Dandy i A. Earl Walker koji su početkom 20. stoljeća bili na čelu neurokirurgije na Hopkinsu.

Dandy je hemisferektomiju izveo na pacijentu koji je imao tumor, ali je pacijent umro. 1930-ih i 40-ih bilo je dosta onih koji su pokušali izvesti taj zahvat. Međutim, brojne neželjene posljedice i velika smrtnost nakon takvih operacija potisnuli su hemisferektomiju kao neprikladnu kiruršku opciju. Kasnih 50-ih ponovno se javlja hemisferektomija kao moguće rješenje za pacijente s dječjom hemiplegijom praćenom napadajima. Vješti neurokirurzi ponovno su počeli izvoditi taj zahvat uz pomoć sofisticirane pomoći kakva je EEG. Činilo se da kod mnogih pacijenata abnormalna električna aktivnost dolazi iz jednog dijela mozga. Premda rezultati prijašnjih hemisferektomija nisu bili povoljni, kirurzi su smatrali da ona donosi manje neželjenih posljedica. I tako su izveli barem 300 takvih zahvata. Međutim, ponovno su morbiditet i mortalitet bili visoki. Mnogi pacijenti iskrvarili su za vrijeme operacije. Kod drugih se javio hidrocefalus ili su imali teška neurološka oštećenja sa smrtnim ishodom ili su postali fizički nesposobni za život.

Dr. Theodore Rasmussen iz Montreala otkrio je 1940-ih nešto novo u vezi s rijetkom bolešću koja je pogodila Marandu. Uvidio je da bolest zahvaća

Premda je rođena normalna, Maranda Francisco je sa osamnaest mjeseci doživjela prvi napadaj, konvulzije karakteristične za epilepsiju koju katkad nazivamo “električnom olujom” u mozgu. Dva tjedna kasnije Maranda je doživjela drugi napadaj i liječnik je propisao antikonvulzive.

Do četvrte godine starosti napadaji su postajali sve češći. Došlo je i do promjene; odjednom su počeli zahvaćati samo desnu stranu tijela. Djevojčica pritom nije gubila svijest. Napadaji su bili žarišni (parcijalni grand mal) s ishodištem u lijevoj polutki mozga tako da je bila zahvaćena samo desna strana tijela. Svaki napadaj rezultirao je slabošću desne strane; katkad puna dva sata nije mogla normalno govoriti. U vrijeme kad sam čuo za njezino stanje, Maranda je imala po stotinu napadaja dnevno, od kojih su se neki javljali u razmaku od tri minute tako da joj je desna strana tijela praktički bila neuporabljiva. Napadaj bi počeo trzanjem desnog kuta usta. Onda bi se počela trzati desna strana lica, tome bi slijedilo tresenje desne ruke i noge dok se cijela desna strana ne bi nekontrolirano trzala, da bi zatim omlitavjela.

“Ne može jesti”, rekla nam je njezina majka i na kraju odustala od pokušaja da je nahrani. Opasnost od gušenja bila je tolika da su je počeli hraniti preko nosne cjevčice. Premda su napadaji utjecali samo na desnu stranu, Maranda je počela

samo jednu moždanu polutku i da se to odražava na suprotnoj strani tijela (desna moždana polutka upravlja uglavnom lijevom stranom tijela i obrnuto). Liječnike još uvijek zbunjuje činjenica da upala zahvaća samo jednu polutku mozga i ne širi se na drugu. Rasmussen je vjerovao da je hemisferektomija dobra metoda liječenja pa ju je nastavio izvoditi i kad su svi drugi prestali.

Kad sam se ja 1985. zainteresirao za hemisferektomiju, dr. Rasmussen je taj zahvat sve manje izvodio i objavio je članke o problemima vezanim za taj zahvat. Mislim da su dva razloga uzrokovala visok postotak neuspjeha. Prvo, mislim da su kirurzi operirali dosta pacijenata koji nisu bili indicirani za taj zahvat, a drugo, nedostajala im je stručnost i vještina. Hemisferektomija je ponovno postala nepoželjan zahvat. Stručnjaci su smatrali da je rezultat zahvata gori od same bolesti te su stoga prestali s izvođenjem te operacije.

Ni danas se ne zna uzrok ove bolesti. Smatra se da postoji više uzroka: moždani udar, tumor i prirodene abnormalnosti, a najčešće spominjan uzročnik jest virus. Dr. John Freeman, šef dječje neurologije u Hopkinsu rekao je: “Mi ne znamo čak ni to je li uzročnik virus ili nešto drugo što ostavlja tragove poput virusa.”

zaboravljati kako se hoda, govori, jede i uči, a trebala je i neprekidno uzimati lijekove. Prema članku Dona Colburna u vašingtonskom *Postu*, Maranda je “živjela u kratkim periodima između napadaja”. Napadaji se nisu pojavljivali samo tijekom spavanja. Budući da su se pogoršali, roditelji su je vodili od specijalista do specijalista i dobivali različite dijagnoze. Više je liječnika pogrešno dijagnosticiralo da se radi o mentalno retardiranom epileptičaru. Svaki put kad bi roditelji s nadom otišli novom liječniku ili u novu kliniku, vratili bi se razočarani. Pokušali su s lijekovima, dijetama i, prema savjetu jednog liječnika, čak sa šalicom jake kave dvaput dnevno.

“Moja je kći uzimala povremeno i do trideset pet različitih lijekova”, rekla je Terry. “Često bi joj davali toliko lijekova da me ne bi ni prepoznala.”

Ali Luis i Terry Francisco nisu namjeravali dignuti ruke od svoje jedinice. Raspitivali su se. Čitali su sve do čega su mogli doći. Luis Francisco je vodio jedan supermarket, što znači da su bili ljudi osrednjih primanja. No to ih nije moglo obeshrabriti. “Ako na zemlji postoji mjesto gdje možemo dobiti pomoć za Marandu, mi ćemo ga naći.”

U zimu 1984. Marandini su roditelji konačno saznali ime bolesti svoje kćeri. Dr. Thomas Reilley iz Centra za epilepsiju u Dječjoj bolnici u Denveru, nakon konzultacije s drugim dječjim neurologom, dao je moguće objašnjenje: Rasmussenov encefalitis, izuzetno rijetka upala moždanog tkiva. Bolest je napredovala polako ali sigurno.

Ako je dijagnoza ispravna, Reilley je znao da nema puno vremena. Rasmussenova bolest dovodi do potpune paralize jedne strane tijela, mentalne retardacije i na kraju do smrti. Samo je operacija mozga nudila mogućnost da se Maranda spasi. U Denveru su liječnici pomoću barbiturata uveli dijete u 17-satnu komu u nadi da bi zaustavljanjem kompletne moždane aktivnosti mogli zaustaviti i napadaje. Kad su Marandu vratili k svijesti, napadaji su odmah počeli. Ovo im je bar pokazalo da uzrok njezine epilepsije nije bio pogrešno električno pražnjenje mozga, već progresivno propadanje. I to je bio novi dokaz da se radi o Rasmussenovoj bolesti.

Reilley se pobrinuo za Marandino dijagnosticiranje u Medicinskom centru UCLA, najbližoj bolnici s iskustvom u liječenju Rasmussenove bolesti. Biopsija mozga dala je nove do-

kaze za potvrdu dijagnoze. A onda je obitelj Francisco doživjela najteži udarac. “Tu operacija ne dolazi u obzir”, rekli su im liječnici. “Ne možemo ništa učiniti.”

To je mogao biti kraj priče o Marandi da njezini roditelji nisu bili tako uporni. Terry Francisco raspitivala se za sve mogućnosti. Čim bi dočula za nekoga tko je stručnjak za epileptične napadaje, uspostavila bi vezu s njim. Ako joj ta osoba nije mogla pomoći, ona bi upitala: “Znate li nekoga tko bi nam mogao pomoći?” Netko joj je konačno predložio da razgovara s dr. Johnom Freemanom u Johns Hopkinsu, jer je bio čuven po svojem znanju o epilepsiji. Terry Francisco telefonom je opisala sve pojedinosti šefu dječje neurologije. Kad je završila, čula je najljepše riječi u posljednjih nekoliko mjeseci. “Čini mi se da je Maranda dobar kandidat za hemisferektomiju”, rekao je dr. Freeman.

“Stvarno? Vi mislite – mislite li da biste joj mogli pomoći?” pitala je bojeći se nakon toliko razočaranja upotrijebiti riječ *izliječiti*.

“Mislim da postoje dobri izgledi”, rekao je. “Pošaljite mi povijest bolesti, snimke CT-a i sve što imate.” Dr. Freeman je bio u bolnici Stanford University Hospital prije nego što je hemisferektomija pala u nemilost. Premda je sâm nije nikad izveo, znao je za dvije uspjele operacije i bio osvjedočen da je to opravdana kirurška opcija.

Ne usudujući se nadati, Marandina majka preslikala je sve dokumente i istog ih dana poslala poštom. Kad je John Freeman primio pošiljku, pozorno je pregledao sve dokumente i onda došao k meni. “Ben,” rekao je, “volio bih da to pogledate.” Pružio mi je dokumentaciju, dao priliku da je temeljito pregledam i onda rekao: “Postoji mogućnost za hemisferektomiju, za što znam da niste čuli...”

“Čuo sam,” rekao sam, “ali je nisam nikad izveo.” Čuo sam za nju tek nedavno, kad sam pregledavajući neke spise, naišao na jedan medicinski tekst o hemisferektomiji pa sam ga letimično prelistao. Informacija nije nudila baš puno optimizma u pogledu takve operacije. “Vjerujem da bi hemisferektomija mogla spasiti to dijete”, rekao mi je.

“Stvarno vjerujete u taj zahvat?”

“Da.” Gledao me ravno u oči. “Mislite li da biste mogli izvršiti hemisferektomiju na toj djevojčici?” upitao je. Dok sam

razmišljao kako da odgovorim, John je nastavio objašnjavati razloge zbog kojih vjeruje da bi se takva operacija mogla obaviti bez težih popratnih pojava.

“Čini mi se uvjerljivim”, odgovorio sam dok je u meni raslo uzbuđenje zbog izazova koji se pojavio. Međutim, nisam bio spreman samo tako izvršiti novu vrstu operacije bez više informacija – a ni John Freeman to nije želio. “Dopustite mi da dođem do neke literature, da je pročitam pa ću vam onda moći dati precizniji odgovor.”

Od tog sam dana čitao članke i stručne radove koji su se bavili problemima koji uzrokuju visoki postotak komplikacija i smrtnosti. Zatim sam puno razmišljao o postupku i ispitivao CT-snimke i medicinsku dokumentaciju. Na kraju sam rekao: “John, nisam posve siguran, ali mislim da je moguće. Dajte da još malo razmislim!”

John i ja razgovarali smo i proučavali dokumentaciju; na kraju smo telefonirali Franciscovima. Obojica smo razgovarali s gospodom Francisco i objasnili da bismo izvršili hemisferektomiju. Nismo joj ništa obećali i ona je to razumjela.

“Dovedite nam je da je pregledamo”, rekao sam. “Tek ćemo vam tada moći dati definitivni odgovor.”

Jedva sam čekao da vidim Marandu i bilo mi je drago kad su je nakon nekoliko tjedana doveli u Hopkins na daljnje pretrage. Sjećam se da sam pomislio kako je zgodna ta djevojčica i osjetio kako mi je teško zbog tog djeteta. Maranda je u to vrijeme imala četiri godine, bila je iz Denvera i znala je reći: “Ja sam iz Denverada.”

Nakon opsežnih pretraga, mnogih razgovora s Johnom Freemanom i konzultacija s nekoliko drugih liječnika, konačno sam bio spreman iznijeti svoju odluku. Marandin otac vratio se zrakoplovom kući na posao pa sam porazgovarao s Terry Francisco. “Spreman sam izvršiti hemisferektomiju”, rekao sam joj. “Ali želim da znate da je nikad dosad nisam izvršio. Važno je da razumijete –”

“Dr. Carsone, učinite što možete. Svi drugi digli su ruke od nje.”

“To je opasna operacija. Maranda bi mogla umrijeti u operacijskoj dvorani.” Ove sam riječi izgovorio dosta lako, ali znao sam da one moraju strašno zvučati majci. Ali smatrao sam da je trebam upoznati sa svim opasnostima. “Ona bi poslije ope-

racije mogla imati značajna ograničenja, pa i ozbiljno oštećenje mozga.” Glas mi je bio miran jer je nisam htio plašiti, ali joj isto tako nisam htio ulijevati ni lažnu nadu.

Oči gospode Francisco srele su se s mojima. “A ako ne pristanem na operaciju, što će se dogoditi s Marandom?”

“Bit će joj sve gore i umrijet će.”

“Onda baš nemam veliki izbor, zar ne? Ako ima izgleda, makar malih...” Ozbiljnost na njezinom licu kazivala mi je o osjećajima koje je morala svladati da dođe do odluke. “O da, molim vas, operirajte je!”

Kad su pristali na operaciju, Terry i Luis sjeli su kraj svoje kćeri. Terry je uzela lutku i pokazala Marandi gdje ću rezati njezinu glavu; čak je na lutki povukla crte reza. “Imat ćeš i kratku kosu.”

Maranda se smijuljila. To joj se sviđjelo.

Uvjereni da je njezino dijete razumjelo, koliko to može jedna četverogodišnjakinja, Terry je rekla: “Srce, ako želiš nešto posebno nakon operacije, samo reci.”

Marandine smeđe oči promatrale su majku. “Da ne bude više napadaja.”

Sa suzama u očima, Terry je zagrlila kćer. Držala ju je kao da je nikad više ne namjerava pustiti. “To i mi želimo”, rekla je.

Večer prije operacije ušao sam u igraonicu na dječjem odjelu. Gospodin i gospođa Francisco sjedili su na rubu površine za igru u dijelu prostorije koji su djeca posebno voljela. Na drugoj strani stajala je mala žirafa na kotačima. Po podu su bili razbacani kamiončići i autići. Netko je uza zid poredao plišane životinje. Gospođa Francisco me pozdravila mirno, čak vedro. Iznenadila me njezina smirenost i sjaj u očima. To me je ohrabrilo jer sam znao da je odvažna i spremna prihvatiti što god se dogodilo. Maranda se u blizini igrala nekim igračkama.

Premda sam ih upozorio na moguće komplikacije pri operaciji tada kad su davali svoj pristanak, želio sam da još jedanput sve čuju. Sjeo sam na rub igraonice gdje su sjedili i pažljivo, polako opisao svaku fazu operacije.

“Vi očito već znate što moramo učiniti”, rekao sam, “jer ste razgovarali s dječjim neurologom. Očekujemo da će operacija trajati oko pet sati. Postoji velika mogućnost da bi Ma-

randa mogla iskrvariti i umrijeti na stolu. Postoji i mogućnost da ostane paralizirana i da nikad više ne progovori. Postoji još mnoštvo opasnosti – od krvarenja, infekcija i drugih neuroloških komplikacija. S druge strane, možda dobro podnese operaciju i nikad više neće imati epileptičke napadaje. Nemamo kristalnu kuglu i ne možemo znati što će biti.”

“Hvala vam za objašnjenje”, rekla je gospođa Francisco. “Razumjela sam.”

“Još vam nešto želim reći”, dodao sam. “Želim da znate da će se njezino stanje, ako ništa ne učinimo, toliko pogoršati da ćete je morati smjestiti u neku ustanovu. A onda će umrijeti.”

Kimnula je glavom, toliko svladana osjećajima da nije mogla progovoriti, ali znao sam da potpuno shvaća ono što sam rekao. “Rizik kojem se Maranda izlaže velik je”, nastavio sam. “Oštećenje je na lijevoj strani, na dominantnoj polutki njezinog mozga.” (Kod većine dešnjaka lijeva polutka upravlja govorom, jezikom i pokretima desne strane tijela.) “Želim naglasiti”, rekao sam i zastao da bih bio siguran da su me razumjeli, “da je najveći rizik, dugoročno gledano, čak i ako preživi operaciju, da neće moći govoriti ili da će joj desna strana zauvijek ostati paralizirana. Želim da vam bude potpuno jasan rizik u koji se upuštate.”

“Dr. Carsone, poznat nam je rizik”, rekao je Luis. “Neka bude što mora biti. To nam je jedini izlaz, dr. Carsone. Inače, za nju bi bilo bolje da je već danas mrtva.”

Ustao sam i pri odlasku rekao roditeljima: “A sad imam za vas domaću zadaću. Dajem je svakom pacijentu i članu obitelji prije operacije.”

“Slušamo vas”, rekla je Terry.

“Što god kažete, učinit ćemo”, dodao je Luis.

“Molite se. Ja iskreno vjerujem da molitva pomaže.”

“O, da, da”, rekla je Terry i nasmiješila se.

Uvijek to kažem roditeljima jer sam u to uvjeren. Dosad još nikad nisam naišao na nekoga tko se ne bi složio sa mnom. Premda se s pacijentima ne upuštam u vjerske rasprave, volim ih podsjetiti na blizinu Boga koji ljubi. Mislim da je ono malo što kažem dovoljno.

Bio sam malo zabrinut dok sam te večeri išao kući razmišljajući o operaciji i mogućnosti neuspjeha. Razgovarao sam s dr. Longom koji je rekao da je jednom izvršio hemisferek-

tomiju. Prošao sam s njim čitavu operaciju korak po korak. Tek kasnije sam shvatio da ga nisam pitao je li ta jedna operacija uspjela.

Toliko toga moglo je krenuti loše s Marandom, ali ja sam još prije mnogo godina zaključio da me Gospodin nikad neće dovesti u položaj iz kojeg me ne bi mogao izvući. Stoga nisam namjeravao vrijeme provoditi u zabrinutosti. Prihvatio sam stav da nemamo što izgubiti ako pokušamo spasiti nekoga tko će umrijeti ukoliko ništa ne poduzmemo. S Marandom nismo imali što izgubiti. Ako ne izvršimo hemisferektomiju, čeka je sigurna smrt. Ovako smo toj zgodnoj djevojčici barem mogli pružiti šansu da živi.

Na kraju sam rekao: “Bože, ako Maranda i umre, barem ćemo znati da smo za nju učinili sve što smo mogli.” Ove su me misli smirile i ja sam otišao spavati.

15

Slomljeno srce

U određenom smislu upustio sam se u operaciju koja će utrti novi put na području kirurgije – u slučaju da uspijem. Kirurzi su zabilježili svega nekoliko slučajeva potpunog funkcionalnog oporavka tako da većina liječnika hemisferektomiju nije smatrala opravdanim zahvatom.

Želio sam učiniti najbolje što mogu. Odlučio sam operirati zbog dva jasna razloga. Prvo, ako ne operiram Marandu Francisco, stanje će joj se pogoršavati i ona će umrijeti. Drugo, učinio sam sve da se pripremim za ovu operaciju i sada rezultat mogu prepustiti Božjim rukama.

Molio sam dr. Nevillea Knuckeya, specijalista s kojim sam se upoznao tijekom jednogodišnjeg boravka u Australiji, da mi asistira. Neville je došao u Hopkins na daljnju specijalizaciju i ja sam ga smatrao izuzetno sposobnim.

Od samog početka operacije imali smo problema pa smo za operacijskim stolom umjesto očekivanih pet sati ostali točno dvostruko duže. Stalno smo tražili još krvi. Maranda je imala jaku upalu mozga pa je mozak, gdje god smo ga dotakli instrumentom, krvario. Osim što je dugo trajao, taj je zahvat bio teži od svih koje sam ikada izvršio.

Dramatična operacija počela je jednostavno, s rezom kože lubanje. Asistent je isisavao krv cjevčicom koju je držao u ruci, dok sam ja kauterizirao male krvne žile. Na rub reza stavljali smo štipaljku za štipaljkom da bismo ga držali otvorenim. U maloj operacijskoj dvorani bilo je hladno i tiho.

Onda sam zasjekao dublje u drugi sloj kože. Ponovno smo zatvorili male krvne žile i cjevčicom isisali krv.

Na Marandinoj glavi probušio sam šest rupa veličine gumba na košulji. Rupe su tvorile polukrug s početkom ispred lijevog uha i u krivulji se spuštale do donje stražnje strane uha.

Svaku rupu zatvorili smo pročišćenim pčelinjim voskom da bismo ublažili vibraciju pile. Zatim sam pneumatičnom bušilicom povezo rupe i otvorio lijevu stranu Marandine lubanje da bih došao do vanjske opne mozga.

Mozak joj je bio natečen i neobično tvrde konzistencije, što je otežavalo operaciju. Anesteziolog je intravenski ubrizgao lijek da bi smanjio edem mozga. Onda je Neville uveo tanki kateter kroz njezin mozak do središta glave, omogućivši time drenažu suvišne tekućine.

Polako i pažljivo, osam napornih sati uklanjao sam milimetar po milimetar lijeve upaljene polutke Marandina mozga. Polako sam pomicao male kirurške instrumente, katkad samo milimetar, razdvajajući tkivo i vitalne krvne žile nastojeći ne dotaknuti i oštetiti druge osjetljive dijelove mozga. Jako je krvarilo iz velikih vena na bazi mozga dok sam tražio delikatnu granicu koja razdvaja mozak i krvne žile. Nije bilo lako raditi na mozgu i zaobići krvne žile koje su bitne za život njezinog malog tijela.

Maranda je za vrijeme operacije izgubila više od četiri litre krvi. Nadomjestili smo gotovo dvostruku količinu njezinog normalnog volumena krvi. Tijekom tih dugih sati medicinske sestre su redovno obavještavale roditelje o onome što se događa. Razmišljao sam o njihovom čekanju i brizi. Kad su mi se misli obratile Bogu, zahvalio sam Mu za mudrost i vođenje mojih ruku.

Konačno smo završili s operacijom. Marandinu lubanju pozorno smo zašili čvrstim šavovima. Sad smo se napokon Neville i ja mogli opustiti. Instrumentarka mi je iz ruke uzela posljednji instrument. Dopustio sam si luksuz protezanja ramena i okretanja glave. Neville, ja i ostali iz ekipe znali smo da smo uspješno uklonili lijevu polutku Marandina mozga. Učinili smo "nemoguće". *Ali što će se dogodati dalje?* pitao sam se.

Nismo znali hoće li napadaji prestati. Nismo znali hoće li Maranda ponovno govoriti i hodati. Mogli smo učiniti samo jedno – čekati da vidimo. Neville i ja povukli smo se kad su medicinske sestre podigle sterilni pokrivač, a anesteziolog iskopčao i otpojio različite aparate koji su bilježili funkcije vitalnih organa. Skinuli su je s respiratora i Maranda je počela sama disati.

Pozorno sam je promatrao očekujući neki svjesni pokret. Nije ga bilo. Malo se pokrenula kad su je u operacijskoj dvorani probudili, ali nije reagirala kad ju je medicinska sestra pozvala po imenu. *Još je prerano*, pomislio sam i pogledao Nevillea. *Probudit će se kasnije*. Hoće li se uistinu probuditi? Nismo mogli u to biti sigurni.

Franciscovi su proveli više od deset sati u čekaonici za članove obitelji pacijenata na operaciji. Nisu prihvatili prijedlog da izađu i nešto popiju ili se kratko prošetaju; ostali su moliti i nadati se. Prostorije su bile udobne, koliko to čekaonice mogu biti, obojene nježnim bojama. Bilo je tu časopisa, knjiga, čak i puzzlea da skrate vrijeme. Ali kako mi je kasnije rekla jedna medicinska sestra, kad su se prije podnevni sati protegnuli u poslijepodnevne, Franciscovi su postali jako tihi. Crte zabrinutosti na njihovim licima kazivale su sve.

Pratio sam Marandina kolica dok su je odvozili s kirurgije. Izgledala je mala i krhka pod blijedo zelenom plahtom dok ju je bolničar vozio hodnikom prema dječjem odjelu za intenzivnu njegu. Na kolicima je visjela boca s infuzijskom tekućinom. Oči su joj bile natečene nakon deset sati provedenih pod anestezijom. Velike promjene u količini tekućine u njezinom tijelu izmijenile su rad limfnog sustava i prouzročile naticanje. Činjenica da je bila intubirana deset sati izazvala je jako naticanje usnica; lice joj je izgledalo groteskno.

Franciscovi, oprezni na svaki šušanj, čuli su škripu kolica u hodniku pa su požurili prema nama. "Čekajte", rekla je Terry tiho. Oči su joj bile crvene, lice blijedo. Prišla je kolicima, sagnula se i poljubila kćer.

Marandini su se kapci otvorili na trenutak. "Volim vas, mama i tata", rekla je.

Terry su oblile suze, a Luis je rukom prešao preko očiju.

"Progovorila je!" vrisnula je medicinska sestra. "Progovorila je!"

Ja sam stajao kao ukopan, zadivljen i uzbuđen, dok sam u tišini razmišljao o ovom nevjerojatnom trenutku.

Nadali smo se oporavku. Ali nitko od nas nije predviđao da bi mogla reagirati tako brzo. U sebi sam zahvalio Bogu što je obnovio život ovoj lijepoj djevojčici. Dah mi je zastao od iznenađenja kad sam postao svjestan značenja njihovog razgovora.

Maranda je otvorila oči. Prepoznala je svoje roditelje. Govorila je, čula, razmišljala, reagirala.

Uklonili smo joj lijevu polutku mozga, dio koji upravlja govorom. A Maranda je govorila. Malo je bila nemirna, bilo joj je neudobno na uskom ležaju kolica, pružila je desnu nogu, pokrenula desnu ruku – stranu kojom upravlja polovica mozga koju smo uklonili!

Novost se brzo raširila hodnikom i sve osoblje, uključujući i uredsko i pomoćno, pohrlilo je da se uvjeri na svoje oči.

“Nevjerojatno!”

“Zar to nije divno?”

Čak sam čuo kad je neka žena rekla: “Slava Bogu!”

* * *

Uspjeh operacije bio je izuzetno važan za Marandu i njezine roditelje, ali meni nije palo na pamet da je to nešto posebno. Premda je događaj bio izuzetan, ja sam ga smatrao neizbježnim. Da nisam ja uspio, prije ili kasnije to bi učinio neki drugi neurokirurg. Ali svi drugi smatrali su da je to velik događaj i da treba obavijestiti medije. Počeli su se pojavljivati reporteri, nazivati, fotografirati i tražiti izjave. Don Colburn iz *Washington Posta* intervjuirao me i napisao poduži članak koji je bio nevjerojatno precizan; potanko je opisao operaciju, a razgovarao je i s obitelji. U televizijskoj emisiji *Evening Magazine* dva su nastavka bila posvećena hemisferektomiji.

Kod Marande je kasnije došlo do infekcije, ali smo je brzo suzbili antibioticima. Nastavila se oporavljati i stvarno je izuzetno dobro napredovala. Nakon operacije u kolovozu 1985. Marandi Francisco ispunila se njezina jedina želja. Više nije imala napadaje. Međutim, nedostaje joj fina motorička koordinacija prstiju desne ruke te gotovo neprimjetno šepa. Ali malo je šepala i prije operacije. Sad odlazi na satove plesa.

Maranda se pojavila u *Phil Donahue Showu*. Producent je želio da se i ja pojavim, ali sam ponudu odbio iz više razloga.

Prvo, važno mi je kakvu sliku dajem o sebi. Ne želim postati osoba iz šoubiznisa niti biti poznat kao slavan liječnik.

Drugo, svjestan sam opasnosti koju kriju divljenje, priznanja i pojavljivanje na televiziji. Opasno je ako stalno slušate

da ste izvanredni jer počnete u to vjerovati bez obzira koliko se trudili da se tome oduprete.

Treće, premda sam položio pismeni dio specijalističkog ispita za neurokirurga, još nisam položio usmeni dio. Za taj ispit pristupnik se pojavljuje pred povjerenstvom koje čine neurokirurzi. Čitav dan oni postavljaju sva moguća pitanja. Zdrav razum mi je govorio da baš i ne bi bili previše skloni čovjeku kojega smatraju "medijskom zvijezdom". Smatrao sam da bih pojavom na talk-showu više izgubio nego dobio, pa sam ih odbio.

Četvrto, nisam želio potaknuti zavist među kolegama, da govore: "O, taj misli da je najveći liječnik na svijetu!" To se dogodilo drugim odličnim liječnicima koje su isticali mediji.

O ovim nastupima u javnosti razgovarao sam s Johnom Freemanom budući da je sudjelovao u svemu ovome. John je stariji, profesor je i čovjek kojega visoko cijenim. "Johne," rekao sam, "vama nitko ništa ne može i nije važno što bi neki zavidni liječnik mogao misliti o vama. Stekli ste dobar glas i visoko vas cijene. S obzirom na to, zašto ne biste vi išli?"

John baš nije bio oduševljen mojom odlukom, ali je razumio moje razloge. "U redu, Ben", rekao je. Pojavio se u emisiji Phila Donahuea i objasnio kako je izvršena hemisferektomija.

Premda je to bio moj prvi susret s medijima, i dalje sam se sklanjao od određenih vrsta medijske izloženosti preko televizije, radija i tiska. Svaki put kad mi pristupe, pažljivo razmotrim ponudu. "Koja je svrha ovog intervjua?" To je glavno pitanje na koje tražim odgovor. Ako je cilj da me upozna javnost ili bi intervju trebao poslužiti za kućnu rasonodu, kažem im da s tim ne želim imati posla.

* * *

Maranda živi zdrava bez lijeve moždane polutke zahvaljujući pojavi koju nazivamo preslika. Danas je poznato da moždane polutke nisu tako strogo odijeljene kako se to nekad mislilo. Premda svaka od njih ima različite funkcije, jedna strana ima veću odgovornost za govor, a druga za umjetničke sposobnosti. Ali kod djece postoji mogućnost preuzimanja uloga moždanih polutki. Funkcije kojima je upravljala jedna sku-

pina stanica preuzima druga skupina. Nitko ne zna kako to zapravo funkcionira.

Moja je teorija, a s njom se slažu i neki drugi stručnjaci, da dijete, kad se rodi, ima nediferencirane stanice koje još nisu potpuno preuzele svoju buduću funkciju. Ili kako to katkad kažem: "Nisu još odrasle." Ako dođe do oštećenja diferenciranih stanica, nediferencirane stanice mogu se naknadno diferencirati i tako nadomjestiti uništene stanice i preuzeti njihovu funkciju. Kako odrastamo, ove se multipotentne stanice diferenciraju tako da ostaje sve manje onih koje se mogu diferencirati za neku drugu funkciju.

Kad dijete navrší deset ili dvanaest godina, većina tih multipotentnih stanica već je diferencirana tako da više nema sposobnost preuzeti druge funkcije mozga.

Međutim, ja ne gledam samo pacijentovu dob. Uzimam u obzir i vrijeme početka bolesti. Primjerice, zbog neprekidnih napadaja izvršio sam hemisferektomiju na 21-godišnjoj Christini Hutchins.

U Christininom slučaju napadaji su počeli kad je imala sedam godina i bolest se polako razvijala. Pretpostavio sam, a ispostavilo se točnim, da su brojne funkcije zahvaćenog područja preuzeli drugi dijelovi mozga s obzirom na to da je destruktivni proces polako napredovao od sedme godine života. Premda je bila starija od drugih pacijenata, napravili smo hemisferektomiju.

Christina je nastavila školovanje i ima prosjek ocjena 3,5.

Dvadeset jedan od moja dvadeset dva pacijenta bili su ženskoga roda. To ne znam objasniti. Teoretski, tumori na mozgu nisu učestaliji kod ženskog spola. Mislim da je to stvar slučajnosti i da će se s vremenom postotak izjednačiti.

Carol James, moja asistentica i desna ruka, često me zadirkuje riječima: "To je zato što je ženama dovoljno i pola mozga da razmišljaju tako dobro kao muškarci. Zato možete izvesti ovu operaciju na toliko žena."

* * *

Prema mojoj procjeni 95% djece s hemisferektomijom više nema napadaje. Ostalih 5% ima ih samo povremeno. Više od 95% nakon operacije je intelektualno napredovalo zato što

više nisu bili izloženi stalnim napadajima i ne moraju gutati gomilu lijekova. Rekao bih da je 100% njihovih roditelja oduševljeno. Naravno, kad su roditelji oduševljeni rezultatom, i mi se bolje osjećamo.

Danas je hemisferektomija sve prihvaćeniji kirurški zahvat. I druge su bolnice počele vršiti hemisferektomiju. Primjerice, znam da su do kraja 1988. kirurzi na UCLA-i izvršili najmanje šest takvih operacija. Koliko mi je poznato, ja sam ih izvršio više od bilo kojeg drugog liječnika koji danas radi (dr. Rasmussen je još uvijek živ, ali više ne radi).

Jedan od glavnih razloga visokog postotka uspješnosti u Hopkinsu jest taj što imamo jedinstvenu okolnost da neurologija i neurokirurgija izuzetno dobro surađuju. Nasuprot onomu što sam primijetio u Australiji, mi ovdje ne moramo ovisiti o nekoj superzvijezdi. Tijekom godine koju sam proveo u Australiji, primijetio sam da neki *savjetnici* nisu željeli da uspije netko drugi; stoga se oni koji su bili niži na hijerarhijskoj ljestvici nisu, izgleda, uvijek trudili da daju sve od sebe.

Također moram pohvaliti naš dječji odjel za intenzivnu njegu. Ova suradnja, zapravo, prožima svaki dio našeg programa uključujući i uredsko osoblje. Mi smo prijatelji, zajedno radimo, posvetili smo se olakšavanju patnji, a nismo ravnodušni ni prema vlastitim problemima.

Mi smo ekipa, a Ben Carson je samo dio te ekipe.

* * *

Nakon svih hemisferektomija koje sam obavio, samo je jedna pacijentica umrla. Otada sam izvršio tridesetak takvih operacija. Najmlađe dijete na kojem sam izvršio hemisferektomiju bila je tromjesečna Keri Joyce. Operacija je bila rutinska, ali je dijete nakon zahvata krvarilo zbog nedostatka trombocita u krvi. Ovaj je nedostatak utjecao na preostalu moždanu polutku. Čim smo riješili problem, počela se oporavljati i više nije imala napadaje.

Ali emotivno najbolniji događaj za mene je bila Jennifer.¹⁷ Prvu operaciju na njoj izvršili smo kad je imala samo pet mjeseci.

¹⁷ To nije njezino pravo ime.

Jennifer je dobivala strahovite napadaje koji su njezinu majku potpuno uništili. Napadaji su počeli nekoliko dana nakon rođenja.

Nakon EEG-a, CT-a, MRI i uobičajenih pretraga, ustanovili smo da najveći broj abnormalnih aktivnosti po svemu sudeći dolazi iz stražnjeg dijela desne moždane polutke. Nakon temeljitog ispitivanja odlučio sam ukloniti samo taj stražnji dio.

Izgledalo je da je operacija uspjela. Ona se brzo oporavljala i učestalost napadaja značajno se smanjila. Počela je reagirati na naše glasove i bila sve živahnija. Neko vrijeme.

A onda su napadaji ponovno počeli. Drugog srpnja 1987. ponovno sam je operirao i uklonio ostatak desne polutke. Operacija je protekla bez problema. Mala Jennifer se nakon operacije probudila i počela pokretati cijelo tijelo.

Operacija je trajala samo osam sati, daleko manje od mnogih drugih. Ali mislim da me je, zbog toga što je djevojčica imala samo jedanaest mjeseci, operacija iscrpila više nego obično. Kad sam izašao iz operacijske dvorane, bio sam potpuno iscrpljen – a to za mene nije normalno.

Ubrzo nakon toga otišao sam kući do koje mi je trebalo 35 minuta vožnje autom. Tri kilometra prije kuće oglasio se beeper. Premda je razloga za hitan poziv moglo biti desetak, intuitivno sam znao da se nešto dogodilo s Jennifer. “O, ne”, zastenjao sam, “ne to dijete.”

Požurio sam kući, budući da sam već bio blizu, i nazvao bolnicu. Glavna medicinska sestra rekla mi je: “Ubrzo nakon vašeg odlaska Jennifer je stalo srce. Sada pokušavaju s reanimacijom.” Brzo sam Candy objasnio situaciju, vratio se do auta i za dvadeset minuta bio u bolnici.

Kad sam stigao, ekipa je još uvijek pokušavala s reanimacijom; i ja sam im se pridružio. Bili smo uporni, pokušavajući sve da je vratimo. *Bože, molim Te, ne dopusti da umre. Molim Te!*

Nakon sat i pol pogledao sam u medicinsku sestru, a njezine oči govorile su ono što sam već znao. “Ne pomaže”, rekao sam.

Trebalo je mnogo volje da ne briznem u plač zbog gubitka tog djeteta. Odmah sam se okrenuo i požurio u prostoriju u kojoj su čekali roditelji. Njihov uplašeni pogled sreo se s mojim. “Žao mi je –”, rekao sam; dalje nisam mogao. Osjećao

sam se strašno zbog roditelja i njihovog gubitka. U tih jedanaest mjeseci života male Jennifer proživjeli su toliko brige, vjere, očaja, optimizma, nade i tugovanja.

“Bila je od one djece koja se znaju boriti”, čuo sam sebe kako im govorim. “Zašto nije uspjela?” Naša ekipa učinila je sve što je mogla, ali katkad se suočimo s okolnostima kojima mi ne možemo upravljati.

Gledati bol urezanu na licima Jenniferinih roditelja bilo je više nego što sam mogao podnijeti. Jennifer je bila njihova jedinica. Majka je i sama imala velikih zdravstvenih problema pa je bila na liječenju u Nacionalnom zdravstvenom institutu u Bethesdi. Gledajući njezine nevolje i nesreću njezine djevojčice, pitao sam se: *Nije li to tako slično nevoljama staroga Joba čiji je život opisan u Bibliji?*

Oba su roditelja plakala, a mi smo pokušavali utješiti jedan drugoga. Dr. Patty Vining, dječja neurologinja, koja je bila sa mnom tijekom operacije, ušla je u prostoriju. I na nju je gubitak djeteta emotivno utjecao kao i na mene. Oboje smo pokušavali utješiti roditelje iako smo i sami bili shrvani bolom.

Ne mogu se sjetiti da sam se ikad ranije osjećao tako nesretnim zbog gubitka jednog života. Bol je bila tolika da mi se činilo kao da su svi koje sam volio odjednom umrli.

Roditelji su bili duboko pogođeni, ali treba im zahvaliti za razumijevanje. Divio sam se njihovoj hrabrosti koju su pokazali nakon Jenniferine smrti. Znali su u kakav se rizik upuštamo; znali su i da je hemisferektomija jedini mogući način da spasimo život njihove kćerkice. Oba su roditelja bila vrlo inteligentna pa su postavljali mnoga pitanja. Ne jednom razgovarali su s anesteziologom. Nakon što smo se još nekoliko puta vidjeli, rekli su mi da su zadovoljni jer smo za njihovo djeteta učinili sve što je bilo u našoj moći.

Nikad nismo otkrili zašto je Jennifer umrla. Operacija je bila uspješna. Autopsija je pokazala da ništa nije krenulo krivim smjerom. I kako to katkad biva, uzrok njezine smrti ostat će tajna.

* * *

Premda sam nastavio s poslom, sljedećih nekoliko dana živio sam ovijen oblakom potištenosti i boli. Čak i danas, kad

si dopustim da razmišljam o Jenniferinoj smrti, još uvijek mi naviru suze.

Kao kirurgu, najteže mi je roditeljima priopćiti lošu vijest o njihovom djetetu. Otkad sam postao roditelj, to mi pada još teže jer mogu slutiti kako se roditelji osjećaju kad im je dijete bolesno. Mislim da je to uzrok što mi to tako teško pada. Kad je vijest loša, ne postoji ništa što bih mogao učiniti ili reći čime bih poboljšao situaciju.

Znam kako bih se osjećao kad bi jedan od mojih sinova imao moždani tumor. Osjećao bih se kao da se nalazim nasred mora i tonem, moleći da mi netko, bilo tko, dobaci pojas za spašavanje. Postoji strah koji se ne može iskazati riječima, koji nadmašuje razum. Mnogi roditelji koje vidim dolaze u Hopkins s ovom vrstom očaja.

Još ni danas nisam siguran da sam u potpunosti prebolio smrt male Jennifer. Nakon smrti svakog pacijenta ostat će vjerojatno emotivni ožiljak, slično kao što ljudi bivaju emotivno ranjeni kad im umre netko u obitelji.

Izvukao sam se iz oblaka potištenosti podsjećajući se da ima puno drugih ljudi kojima je potrebna pomoć i da nije pošteno prema njima da se previše zaokupim ovim neuspjesima.

Dok razmišljam o svojim reakcijama, uočavam da kad god se pri operaciji dogodi nešto što pacijentu ne donosi dobro, osjećam odgovornost zbog posljedica. Tako vjerojatno reagiraju svi liječnici kojima je stalo do pacijenata. Nekoliko sam puta sâm sebe mučio razmišljanjem: *Da nisam operirao, to se ne bi dogodilo. Ili da je operaciju izvršio netko drugi, možda bi rezultat bio bolji.*

Također znam da u takvim slučajevima moram logično razmišljati. Često se tješim spoznajom da bi pacijent ionako umro da ga nismo odlučno pokušali spasiti. Dok se osvrćem na sve svoje operacije i posao koji obavljamo u Hopkinsu, znam da bi tisuće ljudi umrlo da ih nismo operirali.

Neki izlaze lakše na kraj sa svojim neuspjesima. S obzirom na ono što sam rekao o svojoj potrebi da budem najbolji što mogu, očito je da se baš ne mirim lako sa svojim neuspjesima. Višeput sam rekao Candy: "Mislim da Bog to zna pa me čuva da to ne doživim prečesto."

Unatoč tugovanju za Jennifer i danima koji su trebali da je prebolim, ne vjerujem da liječnik treba zadržati emotivnu

hladnoću prema pacijentu. Radim s ljudskim bićima, operiram ljude, Božja stvorenja, izložena bolima, kojima je potrebna pomoć. Ne znam kako bih mogao raditi na mozgu neke djevojčice – imati njezin život u svojim rukama – a biti ravnodušan. Osjećam se posebno vezanim za djecu koja djeluju tako bespomoćno i nemaju priliku živjeti punim životom.

16

Mala Beth

1985. Beth Usher je pala s ljuljačke i na glavi joj se pojavila kvržica; ništa zabrinjavajuće. Ubrzo nakon toga oteklina je prouzročila prve slabije napadaje – barem su Usherovi tako mislili. Što bi drugo moglo biti? Beth je 1979. rođena kao savršeno zdravo dijete.

Epileptični napadaj zastrašujuća je pojava, posebice za roditelje koji ga doživljavaju prvi put. Liječnici kod kojih su bili, rekli su im da nemaju razloga za zabrinutost. Beth nije *izgledala* bolesno niti se ponašala kao bolesnica pa su liječnici umirivali roditelje. “To se može dogoditi nakon udarca glavom”, govorili su. “Napadaji će prestati.”

Ali napadaji nisu prestali. Mjesec dana kasnije Beth je doživjela drugi napadaj. To je zabrinulo njezine roditelje. Liječnik joj je prepisao lijekove koji će zaustaviti napadaje i time umirio roditelje. Odsad će sve biti u redu. Ali nekoliko dana kasnije Beth je doživjela novi napadaj. Lijekovi ga nisu spriječili. Unatoč dobroj zdravstvenoj njezi, napadaji su postali sve učestaliji.

Bethin tata, Brian Usher, bio je pomoćni trener nogometne momčadi Sveučilišta Connecticut. Njezina majka, Kathy Usher, pomagala je u vođenju kluba koji je prikupljao sredstva za sveučilišni atletski odjel. Brian i Kathy dali su se na traženje svih mogućih medicinskih informacija, propitivali se, razgovarali s ljudima na sveučilištu i izvan njega odlučni da nađu način kako zaustaviti napadaje kojima je njihova kći bila izložena. Ali bez obzira na sve pokušaje, napadaji su bili sve češći.

Mora se priznati da je Kathy Usher neumorni istraživač. Jednog je dana u knjižnici pročitala članak o hemisferektomiji koju radimo u Johns Hopkinsu.

Istog dana javila se dr. Johnu Freemanu. “Voljela bih saznati više o hemisferektomiji”, počela je. U nekoliko minuta ispričala je tužnu priču o Beth.

John je s roditeljima ugovorio pregled u srpnju 1986. pa su doveli Beth u Baltimore. Upoznao sam ih istoga dana i dugo smo razgovarali o Beth. John i ja smo je pregledali i proučili povijest bolesti.

U to vrijeme Beth je bilo prilično dobro. Napadaji su se prorijedili tako da ih je bilo tek desetak tjedno. Beth je bila pametna, živahna i lijepa djevojčica.

Kao što sam radio i s drugim roditeljima, i ovima sam iznio najgore moguće posljedice, uvjeren da ljudi mogu lakše odlučiti kad su im poznate sve činjenice.

Pošto je sve čula, Kathy Usher je upitala: “Što da učinimo? Izgleda da Beth ide nabolje.”

John Freeman i ja razumjeli smo njihovo oklijevanje i ni smo navaljivali da se odluče. Bila je to strašna odluka da svoje pametno, vedro dijete podvrgnu tako drastičnom kirurškom zahvatu. Na kocki je bio njezin život. Beth je još uvijek bila u dobrom stanju, što je njezinu situaciju činilo neobičnom. Kad se dijete nalazi na pragu smrti, roditeljima nije teško donijeti odluku. Obično završavaju riječima: “Mogla bi umrijeti. Ako ništa ne učinimo, sigurno ćemo je izgubiti. S operacijom barem ima nekih izgleda.”

Međutim, u slučaju Beth roditelji su zaključili: “Njoj je sada dobro. Bolje da je ne operiramo.”

Nismo učinili ništa da ih prisilimo na operaciju.

Uskoro su se vratili u Connecticut s pomiješanim osjećajima nade, neodlučnosti i zabrinutosti. Nakon nekoliko tjedana Bethini su napadaji ponovno učestali. Kako su postajali sve češći, počele su se gubiti funkcije jednog dijela tijela.

U listopadu 1986. obitelj je ponovno došla u Hopkins na daljnje pretrage. Nakon samo tri mjeseca primijetio sam da se Bethino stanje ozbiljno pogoršalo. Njezin je govor postao nerazumljiv. Željeli smo saznati jesu li ulogu centra za govor preuzele stanice zdrave polutke mozga. Pokušali smo to dokučiti tako što smo u oboljelu polutku ubrizgali sredstvo za uspavlivanje. Na nesreću, čitav se mozak uspavao tako da nismo mogli odrediti bi li Beth operacijom izgubila sposobnost govora.

Od njihovog prvog posjeta u srpnju John i ja bili smo osvjedočeni da je za Beth jedini izlaz hemisferektomija. Kad su vidjeli da joj se stanje pogoršava, njezini su roditelji bili bliži odluci: “Da, izvršite hemisferektomiju.”

U ovoj situaciji John Freeman i ja ne samo što smo savjetovali da se odluče za operaciju, već je jedan od nas rekao: “Što prije, to bolje za Beth.”

Jadni Usherovi nisu znali što da učine – i ja sam razumio njihovu nedoumicu. Sad su bar imali živu Beth, premda je bilo očito da joj se stanje pogoršalo. Ako se operacija izvrši, a ne uspije, mogla bi ostati u komi ili biti potpuno ili djelomično paralizirana. A mogla bi i umrijeti.

“Idite kući i razmislite”, predložio sam. “Morate se odlučiti.”

“Uskoro će Dan zahvalnosti”, rekao je John. “Provedite to vrijeme zajedno. Neka Beth Božić provede kod kuće, ali”, blago je dodao, “molim vas, ne ostanite i nakon toga neodlučni.”

Beth je trebala sudjelovati u božićnom igrokazu u školi; njezina uloga joj je značila sve. I nakon marljivog uvježbavanja, upravo dok se nalazila na pozornici, Beth je doživjela napadaj. Bila je duboko nesretna. A tako i Usherovi.

Tog su se dana roditelji odlučili za hemisferektomiju.

Krajem siječnja 1987. Usherovi su ponovno doveli Beth u Johns Hopkins. Još su uvijek bili malo napeti, ali rekli su da su se odlučili za operaciju. Još jedanput sam im objasnio sve rizike – kako bi mogla umrijeti ili ostati paralizirana. Gledajući njihova lica, shvatio sam da se muče s prihvaćanjem operacije i mogućim gubitkom svoje kćeri. Duboko sam suosjećao s njima.

“Moramo pristati na operaciju”, rekao je konačno Brian Usher. “Znamo da joj je to posljednja prilika.”

Tako smo utvrdili nadnevak operacije. Dogovorenog dana Beth je dovezena u operacijsku dvoranu i pripremljena za operaciju. Njezini roditelji ostali su čekati, nadati se i moliti.

Operacija je protekla bez komplikacija. Ali Beth je nakon nje ostala letargična i teško ju je bilo probuditi. Ta me reakcija uznemiravala; te noći zatražio sam da se napravi CT. Pokazalo se da joj je moždano deblo natečeno, što nije nenormalno, pa sam roditelje ohrabrio riječima: “Oporavit će se za nekoliko dana, kad splasne oteklina.”

Dok sam Usherove nastojao utješiti, na licima sam im vidio da mi ne vjeruju. Nisam ih mogao kriviti što misle da im samo rutinski pružam utjehu. Da su me bolje poznavali, znali bi da se ne služim takvim sredstvima. Iskreno sam očekivao da će se Bethino stanje poboljšati.

Međutim, Kathy i Brian Usher već su se počeli prekoračiti što su pristali podvrgnuti dijete tako drastičnom kirurškom zahvatu. Došli su u stanje kad su si počeli predbacivati: “A da smo...?”

Mučili su sebe vraćajući se na dan kad je Beth doživjela nezgodu i govorili: “Da sam u tom trenutku bio pokraj nje...”

“Da joj nismo dopustili da ide na ljuljačku...”

“Da nismo pristali na ovu operaciju, možda bi se stanje pogoršalo, možda bi i umrla, ali još uvijek bismo godinu-dvije bili zajedno. Sad je više nikad nećemo imati –”

Satima su stajali pokraj krevetića na odjelu za intenzivnu njegu, pogleda prikovanog za njezino lice, promatrajući dizanje i spuštanje malih prsa dok im je u ušima zujao respirator preko kojega je disala.

“Beth, Beth, srce!”

Konačno su otišli milujući njezino lice tužnim pogledima.

Osjećao sam se užasno. Nisu mi rekli ništa prijekorno, nijednom se nisu požalili niti su optuživali. Ali tijekom godina liječnici nauče prepoznati neizrečene osjećaje. A donekle razumijemo i patnju kroz koju prolazi rodbina. U sebi sam osjećao bol zbog male Beth, ali ništa više nisam mogao učiniti za nju. Sve što sam mogao bilo je održavati njezine vitalne funkcije – disanje, temperaturu i bilo – i čekati da njezin mozak zacijeli.

Obojica, i John i ja zadržali smo optimizam pa smo roditelje nastojali ohrabriti riječima: “Probudit će se. Beth je od one djece kojoj, kad dožive ozbiljnu povredu mozga, natekne moždano deblo. Katkad to traje danima, čak i tjednima i mjesecima, ali se probude.”

Željeli su mi vjerovati i vidio sam kako se hvataju za svaku utješnu riječ koju bismo im dr. Freeman, ja ili medicinske sestre uputili. Međutim, i danas mislim da nam nisu vjerovali.

Unatoč tomu što smo John i ja vjerovali u ono što smo govorili Bethinim roditeljima, nismo bili sigurni hoće li se Beth probuditi ili će se na kraju samo tiho ugasiti. Nikad prije

nismo bili u takvoj situaciji. Ali Bethino stanje nismo mogli drukčije objasniti nego traumatiziranošću njezina moždanog debla.

Stanje nije bilo tako ozbiljno da se ne bi mogla probuditi. No prolazili su dani, a Beth se nije budila. Ostala je u komi dva tjedna.

Ja bih svakog dana pregledao Beth i provjerio njezine vitalne funkcije. Postajalo je sve teže ući u čekaonicu i suočiti se s njezinim roditeljima. Gledali su me s očajanjem ne usuđujući se više nadati. Uvijek iznova morao sam ponavljati: "Još nema promjene." I mislio sam *još* unatoč onomu što se događalo.

Sve osoblje pokazalo je duh potpore stalno ohrabrujući Usherove. I mene su hrabрили kad sam se počeo brinuti. Prilazili bi mi drugi liječnici, čak i medicinske sestre, i govorili: "Sve će biti u redu, Ben."

Uvijek je ohrabrujuće kad ti drugi pokušavaju pomoći. Poznavali su me i, unatoč mojoj šutnji, zaključili što me muči. Usprkos njihovim optimističnim riječima, bili su to teški trenuci za sve nas koji smo bili uključeni u liječenje Beth Usher.

A onda se njezino stanje malo poboljšalo, toliko da više nije morala biti priključena na respirator, ali je i dalje ostala u komi. Otpustili smo je s intenzivne njege i poslali na odjel.

Usherovi su s njom provodili koliko su god vremena mogli, redovito joj pričali ili pokazivali neku videokasetu. Beth je posebno voljela televizijsku emisiju *Mr. Roger's Neighborhood*, pa su joj puštali te videokasete. Kad je čuo za Beth, sâm Fred Rogers ju je došao posjetiti. Stao je pokraj njezinog krevetića, dodirivao joj ruke, govorio joj, ali njezino lice je i dalje bilo bezizražajno; nije se budila.

Jedne noći otac je ležao na pomoćnom ležaju u njezinoj sobi; nije mogao zaspati. Bilo je već blizu dva sata ujutro.

"Tata, svrbi me nos."

"Što?" povikao je otac i skočio s ležaja.

"Svrbi me nos."

"Beth je progovorila! Beth je progovorila!" Brian Usher je istrčao na hodnik, toliko uzbuđen da nije bio svjestan da na sebi ima samo gaće. Sumnjam da se itko na to osvrtao. "Nos je svrbi!" doviknuo je jednoj medicinskoj sestri.

Medicinsko osoblje potrčalo je za njim u sobu. Beth je mirno ležala s osmijehom na licu. "Svrbi me. Jako."

Te riječi bile su početak Bethinog oporavka. Svakog joj je dana bilo bolje.¹⁸

* * *

Svaka hemisferektomija priča je za sebe. Sjećam se, primjerice, trinaestogodišnje Denise Baca iz Novog Meksika. Denise je došla k nama s epileptičnim statusom, što znači da je stalno imala napadaje. Budući da je u takvom stanju bila dva mjeseca, priključili smo je na respirator. Kako zbog stalnih konvulzija nije mogla disati, liječnici su joj morali napraviti traheotomiju. Jedna strana tijela joj je bila paralizirana pa nije govorila već nekoliko mjeseci.

Nekoliko godina prije Denise je bila savršeno normalno dijete. Roditelji su je vodili na pretrage u sve medicinske centre u Novom Meksiku, a onda i u druge dijelove zemlje. Svi stručnjaci složili su se da se primarno središte napadaja nalazi u centru za govor (Brochin girus) i u moždanoj kori, a to su dva najvažnija dijela njezine dominantne polutke.

Na kraju je jedan liječnik rekao roditeljima: “Za nju se više ništa ne može učiniti.”

To je mogao biti kraj da jedna prijateljica obitelji nije pročitala članak o Marandi Francisco. Odmah je nazvala Denise roditelje. Majka je nakon toga nazvala Johns Hopkins.

“Dovedite Denise ovamo pa ćemo procijeniti njezinu situaciju”, rekli smo.

Prevesti Denise iz Novog Meksika u Baltimore nije bilo lako zato što je bila priključena na respirator, a to je zahtijevalo poseban način prijevoza. Ali uspjeli su.

Nakon što smo pregledali Denise, ovdje u Hopkinsu izbila je prava bura oko toga treba li izvršiti hemisferektomiju ili ne. Nekoliko neurologa iskreno je mislilo da smo ljudi ako pokuš-

¹⁸ 1988. Bethini su me roditelji obavijestili da se njezino stanje i dalje poboljšava. Bila je najbolja u matematici u razredu.

Beth malo šepa i ima ograničen periferni vid na jednom oku, što je svojstveno svim pacijentima s hemisferektomijom jer je za vidni korteks karakteristična bilateralna percepcija – desna strana prima signale iz temporalne polovice mrežnice desnog oka i nazalne polovice mrežnice lijevog oka, i obrnuto. Zbog nekog razloga kontrola vida ne prenosi se na suprotnu moždanu polutku. Šepanje je prisutno u svim slučajevima.

mo izvesti taj zahvat. Imali su dobre razloge za svoje mišljenje. Prvo, Denise je bila prestara. Drugo, napadaji su dolazili iz područja koje je operaciju činilo rizičnom, ako ne i neizvedivom. Treće, zbog stalnih napadaja bila je u vrlo lošem zdravstvenom stanju. Denise je živjela priključena na aparat za disanje, što znači da je imala problema i s plućima.

Jedan je kritičar prorekao: "Ona će vjerojatno umrijeti na stolu zbog općih zdravstvenih problema, a ne zbog hemisferektomije." Nije namjeravao stvarati teškoće, ali je svoje mišljenje iznio s dubokom i iskrenom zabrinutošću.

Liječnici Freeman, Vining i ja nismo se složili s tim. Kao tri osobe izravno uključene u hemisferektomiju u Hopkinsu, imali smo dosta iskustva i bili smo uvjereni da o hemisferektomijama znamo više od bilo koga drugoga. Smatrali smo da bolje od ikoga u Hopkinsu znamo kakvi su njezini izgledi. Bilo je jasno da će bez operacije uskoro umrijeti. Osim toga, unatoč zdravstvenim problemima, ona je još uvijek bila dobar kandidat za hemisferektomiju. I na kraju, smatrali smo da nas trojica trebamo odlučiti tko može biti operiran.

Razgovarali smo s našim kritičarima na više sastanaka podupirući svoje dokaze podacima i iskustvom stečenim u ranijim slučajevima. Imamo ured za sastanke u koji pozivamo i druge ljude. U nekoliko dana iznijeli smo sve dokaze koje smo imali i u razgovor uključili svakog s Hopkinsa za koga smo smatrali da je zainteresiran za Denisino stanje.

Zbog rasprave odgodili smo operaciju. U normalnim okolnostima izvršili bismo operaciju bez oklijevanja, ali sad smo naišli na toliko protivljenje da smo slučaju pristupili polako i oprezno. Naši protivnici zaslužili su da ih se pošteno saslušaju, premda smo ustrajali na tome da mi imamo posljednju riječ.

Posebno kritički raspoložen neurolog išao je tako daleko da je napisao pismo šefu neurokirurgije, a kopije poslao šefu kirurgije, ravnatelju bolnice i nekolicini drugih liječnika. Tvrdio je da prema njegovom stručnom mišljenju Johns Hopkins ni pod kojim okolnostima ne smije dopustiti ovu operaciju. Zatim je potanko naveo razloge.

Možda je bilo neizbježno da se zbog Denisina slučaja poremete odnosi. Kad se pojave takvi problemi, teško je isključiti osobne osjećaje. Budući da sam bio uvjeren u iskrenost kritičara i njegovu brigu da Hopkins ne bude uključen ni u

kakve izvanredne i herojske pothvate, njegove argumente nikad nisam smatrao optužbom protiv sebe. Premda sam se ja uspio suzdržati od svakog osobnog sukoba, nekoliko se članova naše ekipe i prijatelja koji su nas podržavali vatreno uključilo.

Unatoč svim argumentima koje je iznio, nas trojica ostali smo uvjereni da je za Denise jedini izlaz operacija. Nisu nam zabranili da operiramo niti je itko na višem položaju poduzeo bilo kakve korake radi sprečavanja, pa smo tako smjeli sami odlučiti. Ali oklijevali smo s operacijom jer nismo htjeli da ovo preraste u osobni problem osjećajući da bi, ako izvršimo zahvat, mogao naglo izbiti sukob i utjecati na moral svekolikog bolničkog osoblja.

Danima sam molio Boga da nam pomogne riješiti ovaj problem. Razmišljao sam o njemu dok sam se vozio na posao i s posla. Molio sam se za njega dok bih obilazio bolesnike i navečer dok bih klečao pokraj svojeg kreveta. Ali nisam vidio kako bi se problem mogao riješiti.

A onda se riješio sam od sebe. Naš kritičar otputovao je na petodnevnu konferenciju u Europu. Tada smo se odlučili za operaciju. Prilika nam se činila zlatnom, jer nećemo imati glasnik kritičara.

Objasnio sam gospođi Baca sve, kao što sam to činio i s ostalima. "Ako ništa ne učinimo, dijete će umrijeti. Ako učinimo, ono može umrijeti, ali barem smo pokušali."

"Operacija će joj dati priliku da se bori", rekla je majka.

Roditelji su sve vrijeme dobro surađivali. Potpuno su razumjeli problem. Denise je bila izložena takvim napadajima i tako je naglo propadala da je operacija prešla u utrku s vremenom.

Nakon hemisferektomije Denise je ostala u koma nekoliko dana nakon čega se probudila. Napadaji su prestali. U vrijeme kad je trebala biti otpuštena kući, počela je govoriti. Tjedan dana kasnije Denise se vratila u školu i otad lijepo napreduje.

* * *

Ne osjećam nikakvo neprijateljstvo prema čovjeku koji je izazvao takvo protivljenje jer je čvrsto vjerovao da se ne smije izvršiti takav zahvat. Imao je pravo iznijeti primjedbe. Smatrao je da njima zastupa interese pacijenta i ustanove.

Situacija s Denise naučila me dvije stvari. Prvo, stvorila je u meni osjećaj da dobri Bog neće dopustiti da upadnem u situaciju iz koje me ne bi mogao izvući. Drugo, potvrdila je da nije važno tko vam se protivi kad ste svjesni svojih sposobnosti i znate svoj posao. Bez obzira na ugled kritičara ili njihovu popularnost, moć ili koliko misle da znaju, njihovo mišljenje postaje nevažno. Ni u jednom trenutku nisam imao nikakvih dvojbi u vezi s Denisinom operacijom.

U mjesecima koji su slijedili, premda to tada nisam znao, obaviti ću i druge puno kontroverznije operacije. Kad se osvrnem unatrag, vjerujem da je Bog iskoristio sukob oko Denise da me pripremi za korake koji će slijediti.

17

Tri posebna djeteta

Specijalizant je ugasio bateriju i uspravio leđa pokraj krevetića Bo-Bo Valentine. “Mislite li da još nije vrijeme da dignemo ruke od ove djevojčice?” upitao je i glavom pokazao na četverogodišnje dijete.

Bio je ponedjeljak rano ujutro i ja sam bio u obilasku odjela. Kad sam stigao do Bo-Bo, dežurni liječnik objasnio je njezinu situaciju. “Jedino što je preostalo jest reakcija zjenica na svjetlo”, rekao je. Svjetlo koje je uperio u njezine oči kazivalo mu je da joj je narastao tlak u glavi. Liječnici su Bo-Bo pomoću barbiturata doveli u komu i primijenili hiperventilaciju, ali još uvijek nisu mogli sniziti tlak.

Mala Bo-Bo bila je još jedno od mnoge djece koja istrče na ulicu i udari ih automobil. Bo-Bo je udario kamion tvrtke Good Humor. Cijelog vikenda ležala je na odjelu intenzivne njege u komi priključena na monitor za mjerenje intrakranijalnog tlaka. Krvni tlak se postupno pogoršavao i ona je gubila ono malo funkcija, pokreta i reakcija na poticaje što ih je još imala.

Prije nego što ću odgovoriti, nagnuo sam se nad Bo-Bo i podigao joj očne kapke. Njezine su zjenice bile nepomične i raširene. “Niste li rekli da joj zjenice još funkcioniraju?” rekao sam iznenađen.

“Jesam”, uzvratilo je. “Funkcionirale su prije nego što ste vi ušli.”

“Kažete da se to sada dogodilo? Da su joj se zjenice upravo sada raširile?”

“Sigurno jesu!”

“Hitno na posao”, pozvao sam glasno ali mirno. “Moramo odmah nešto poduzeti!” Okrenuo sam se medicinskoj sestri koja je stajala iza mene. “Nazovite operacijsku dvoranu. Javite da dolazimo.”

“Slučaj visoke hitnosti”, rekla je još glasnije i požurila hodnikom.

Premda se rijetko koristi – samo za najhitnije slučajeve – slučaj visoke hitnosti diže sve na noge. Osoblje u operacijskoj dvorani posprema prostoriju i počinje pripremati instrumente. Svi rade u tišini, efikasno i brzo. Nitko ne postavlja pitanja i nitko nema vremena za objašnjavanje.

Dva specijalizanta zgrabila su krevetić Bo-Bo i polutrčecim korakom požurila hodnikom. Na sreću, predviđena operacija još nije počela pa smo slučaj tog pacijenta odgodili. Na putu prema operacijskoj dvorani naišao sam na drugog neurokirurga – starijeg od mene i cijenjenog zbog svojeg rada na slučajevima trauma. Dok se osoblje pripremalo, objasnio sam mu što se dogodilo i što kanim učiniti.

“Nemojte to raditi”, rekao je i nastavio put. “Samo gubite vrijeme.”

Njegovo me ponašanje iznenadilo, ali nisam o tome mnogo razmišljao. Bo-Bo Valentine još je uvijek bila živa. Imali smo šansu – izuzetno malu, ali još je uvijek postojala – da joj spasimo život. Odlučio sam operirati je po svaku cijenu.

Nježno smo je položili na mekanu podlogu koja je pokrivala operacijski stol i pokrili je blijedozelenom plahtom. Nakon nekoliko minuta, medicinske sestre i anesteziolog pripremili su sve za početak operacije.

Napravio sam kraniektomiju. Prvo sam joj otvorio glavu i uklonio prednji dio lubanje. Kost lubanje stavili smo u sterilnu otopinu. Zatim sam otvorio duru, ovojnicu koja prekriva mozak. Između moždanih polutki nalazi se područje koje nazivamo falks. Prerezao sam falks omogućivši time komunikaciju lijeve i desne strane i izjednačenje tlakova. Duru s umrle osobe sašio sam preko njezina mozga. To je stvorilo prostor za naticanje, nakon čega će uslijediti zacjeljivanje mozga, a sve je ostalo na svojem mjestu unutar lubanje. Kad sam to područje pokrio, zatvorio sam ga kožom. Operacija je trajala oko dva sata.

Bo-Bo je sljedećih nekoliko dana ostala u komi. Čovjeku se srce slama kad gleda kako roditelji sjede pokraj djeteta u komi. Duboko sam suosjećao s njima. Mogao sam im dati samo nadu; nisam mogao obećati da će se Bo-Bo oporaviti. Jednog jutra zastao sam pokraj njezinog krevetića i primijetio

kako joj zjenice počinju slabo reagirati. Sjećam se kako sam pomislio: *Možda se počne događati nešto pozitivno.*

Nakon dva dana Bo-Bo se počela malo pokretati. Katkad bi ispružila noge ili pomaknula tijelo kao da se pokušava udobnije smjestiti. U roku od tjedan dana počela je reagirati na podražaje. Kad je postalo jasno da će se oporaviti, ponovno smo je operirali i nadomjestili dio lubanje koji smo uklonili. Nakon šest tjedana Bo-Bo je ponovno bila normalna četve-rogodišnja djevojčica – živahna, vedra i simpatična.

To je još jedan slučaj kad mi je bilo drago što nisam poslušao kritičara.

* * *

Otada sam izveo samo još jednu kraniektomiju. I ponovno se suočio s protivljenjem.

U ljeto 1988. imali smo sličnu situaciju, samo što je Charles,¹⁹ dječak od deset godina, bio u još gorem stanju. Udario ga je automobil.

Kad mi je glavna sestra rekla da su Charlesove zjenice postale ukočene i raširene, to je značilo da nešto moramo poduzeti. Tog dana na klinici je bilo puno posla pa sam poslao starijeg specijalizanta da objasni Charlesovoj majci da dječaka, prema mojoj prosudbi, moramo odmah prebaciti u operacijsku dvoranu. Uklonit ćemo dio mozga kao posljednji pokušaj da mu spasimo život. “Možda neće uspjeti,” rekao joj je, “ali dr. Carson misli da vrijedi pokušati.”

Jadna je majka bila zbunjena i zaprepaštena. “Ni u kojem slučaju”, povikala je. “Ne mogu to dopustiti. Nećete to učiniti mojem sinu! Pustite ga da umre u miru. Ne dam da se poigravate s mojim djetetom.”

“Ali ovako barem imamo priliku –”

“Priliku? Želim više od prilike.” Nastavila je odmahivati glavom. “Pustite ga da umre.” Njezina reakcija bila je očekivana. Charles više ni na što nije reagirao.

Samo tri dana prije sa žaljenjem smo joj rekli da je Charlesovo stanje tako teško da se vjerojatno neće oporaviti i da bi se trebala suočiti s neizbježnim krajem. A onda se pred njom

¹⁹ Ime je promijenjeno zbog zaštite privatnosti.

iznenada pojavio čovjek koji ju je nagovarao da pristane na radikalni zahvat. Specijalizant joj nije mogao obećati da će se Charles oporaviti ili da će mu biti bolje.

Nakon što se vratio i ispričao mi kako je tekao razgovor, sâm sam otišao do Charlesove majke. Proveo sam dugo vremena objašnjavajući joj do pojedinosti da dječaka nećemo rašjeći na komade. Još uvijek je oklijevala.

“Ispričat ću vam sličnu situaciju koju smo ovdje imali”, rekao sam. “Bila je to slatka djevojčica Bo-Bo.” Kad sam završio, dodao sam: “Ne znam što ćemo operacijom postići. Možda neće uspjeti, ali mislim da ne bismo smjeli odustati u situaciji u kojoj još postoji tračak nade. Možda je šansa vrlo mala, ali ne možemo je samo tako odbaciti. Zar ne? Najgore što se može dogoditi jest da Charles umre ovako ili onako.”

Kad joj je postalo jasno što ćemo učiniti, rekla je: “Mislite li da stvarno postoji šansa? Mogućnost da Charles ostane na životu?”

“Samo ako ga operiramo. Bez nje nema nikakvih izgleda.”

“U tom slučaju”, rekla je, “pokušajte. Jednostavno nisam htjela da ga režete ako to ionako ne bi pomoglo –”

Ne braneći sebe, ponovno sam naglasio da je to jedino što još možemo pokušati. Odmah je potpisala odobrenje. Dječaka smo brzo prebacili u operacijsku dvoranu.

Kao i kod Bo-Bo, uklonili smo dio lubanje, napravili rez između moždanih polutki, prekrili natečeni mozak durom i natrag sašili kožu.

Kao što smo i očekivali, Charles je nakon toga ostao u komi; tjedan dana ništa se nije promijenilo. Više njih između osoblja reklo mi je nešto poput: “Igra je svršena. Samo gubimo vrijeme.”

Netko je Charlesov slučaj iznio na sastanku na neurokirurgiji. To je tjedni sastanak svih neurokirurga i specijalizata na kojemu raspravljaju o zanimljivim slučajevima. S obzirom na to da sam imao unaprijed zakazanu važnu operaciju, nisam mogao prisustvovati sastanku, ali mi je nekolicina onih koji su prisustvovali ispričala o čemu se govorilo.

“Što mislite?” upitao je dežurni liječnik stažista.

“Ne prelazi li to pomalo granice dužnosti?”

Drugi je prilično sigurno dodao: “Mislim da je to bilo suludo.”

Ostali su se složili.

Jedan od nazočnih neurokirurga, upoznat s dječakovim stanjem, ustvrdio je: “Ovakve situacije nikad ne donose ništa dobro.”

Drugi je rekao: “Pacijent još nije došao k sebi, a ni neće. Po mojem mišljenju, nije se smjela izvesti kraniektomija.”

Da li bi bili tako glasni da sam ja bio nazočan? Nisam siguran, ali uvjeren sam da su govorili na temelju svojeg uvjerenja. A budući da je prošlo sedam dana bez promjene, njihova je sumnjičavost bila razumljiva.

Možda sam samo tvrdoglav ili sam možda u sebi znao da za dječaka još uvijek ima nade – u svakom slučaju, nisam bio spreman odustati.

Osmog dana jedna medicinska sestra primijetila je da Charlesu trepere kapci. Ponovila se priča s Bo-Bo. Ubrzo je Charles počeo govoriti i za manje od mjesec dana poslali smo ga na rehabilitaciju. Otada brzo napreduje. Dugoročno gledano, vjerujemo da će mu biti dobro.

Bo-Bo neće imati epileptične napadaje, ali bi ih Charles mogao imati. Njegovo je stanje bilo teže, bio je stariji i nije se oporavio tako brzo kao Bo-Bo. Šest mjeseci nakon operacije (kad sam posljednji put kontaktirao s obitelji) Charles se još nije potpuno oporavio, premda je aktivan, hoda i govori i razvija se u energičnog dječaka. A što je najvažnije, Charlesova majka je istinski zahvalna što joj je sin živ.

* * *

Još jedan slučaj koji, mislim, nikad neću zaboraviti tiče se Danielle, djevojčice iz Detroita. Kad sam je prvi put vidio, imala je pet mjeseci; rodila se s tumorom na glavi koji je rastao. Kad sam vidio Danielle, tumor je prodro u lubanju i bio veličine njezine glave. Probio je i kožu pa je došlo do drenaže gnoja.

Prijatelji su majci savjetovali: “Stavi dijete u ustanovu za takve slučajeve i pusti ga da umre.”

“Ne!” rekla je. “To je moje dijete; moje tijelo i moja krv.”

Daniellina majka je poduzimala nadljudske napore skrbeći se za nju. Dva do tri puta dnevno mijenjala je zavoje nastojeći ranu održati čistom.

Nakon što je pročitala članak o meni u *Ladies Home Journalu* u kojem je bilo rečeno da često vršim operacije koje nitko ne želi, nazvala je moj ured. Razgovarala je s mojom asistenticom Carol James.

“Ben,” rekla mi je kasnije tog dana, “mislim da ovo vrijedi pogledati.”

Saznavši pojedinosti, složio sam se. “Neka mi majka pošalje svu medicinsku dokumentaciju i snimke.”

Za manje od tjedan dana sve sam proučio. Odmah sam primijetio da je stanje teško. Mozak nije bio normalnih vrijednosti, tumor se proširio svuda i mi nismo znali kako zatvoriti kožu.

Nazvao sam svojeg prijatelja Craiga Dufresnea, izvanrednog plastičnog kirurga i zajedno smo pokušali smisliti način kako da uklonimo tumor i ponovno zatvorimo lubanju. Također smo kontaktirali s dr. Peterom Phillipsom, našim dječjim neuroonkologom, koji se specijalizirao za liječenje djece s moždanim tumorima.

Zajedno smo konačno smislili način na koji bismo mogli ukloniti tumor. Nakon toga bi dr. Dufresne trebao skinuti mišićno-kožni režanj s leđa i njime pokušati prekriti glavu. Nakon što to zacijeli, dr. Peter Phillips i Lewis Strauss krenut će s kemoterapijom da bi uništili preostale maligne stanice.

Pretpostavljali smo da će slučaj biti težak i da će zahtijevati puno vremena. Bili smo u pravu. Operacija kojom smo uklonili tumor i sašili mišićno-kožni režanj trajala je devetnaest sati. Nismo marili za vrijeme, bio nam je bitan rezultat.

Operaciju smo vodili dr. Dufresne i ja. Trebalo mi je gotovo pola vremena od cjelokupnog trajanja operacije da uklonim tumor. Zatim je dr. Dufresne sljedećih devet sati zatvarao lubanju mišićno-kožnim reznjevima. Uspio je zatvoriti otvor.

Negdje na pola operacije rekao sam dr. Dufresneu: “Nadam se da će operacija uspjeti.”

Potvrdio je; osjećao sam da je kao i ja bio uvjeren da ćemo uspjeti.

Operacija je uspjela. Kako smo očekivali, u tjednima koji su slijedili Danielle je morala ponovno na operaciju da bismo pomaknuli dijelove transplantiranih reznjeva i uklonili napekost na određenim područjima te poboljšali krvotok u operiranom području.

Isprva se Danielle počela dobro oporavljati i reagirati kao normalno dijete. Vidio sam kako roditelji uživaju u svakidašnjoj njezi djeteta, koju većina roditelja smatra samu po sebi razumljivom. Djevojčica se svojim prstićima hvatala njihovih prstiju. Smiješila se. A onda se sve preokrenulo. Danielle je krenula u pogrešnom smjeru. Prvo je nastupio mali problem s disanjem kojemu su slijedili problemi s probavnim traktom. Kad smo to riješili, javio se problem s bubrezima. Nismo znali jesu li ovi problemi vezani uz tumor.

Liječnici i medicinsko osoblje na dječjem odjelu intenzivne njege radili su neprestano pokušavajući održati rad Daniellinih pluća i bubrega. I njima je bilo do nje kao i nama.

Na kraju, kad smo učinili sve što smo mogli, dijete je umrlo. Izvršili smo autopsiju i pronašli da je tumor zahvatio čitava pluća, bubrege i probavni sustav. Naša operacija bila je prekasno izvedana. Da smo je dobili mjesec dana ranije, prije nego što su se razvile metastaze, mogli smo je spasiti.

Daniellini roditelji, djed i baka došli su iz Michigana i ostali u Baltimoreu da bi bili pokraj nje. U tjednima čekanja i nadanja u njezin oporavak pokazali su izuzetnu strpljivost i razumijevanje, hrabreći nas u svemu što smo pokušali. Kad je umrla, divio sam se njihovoj zrelosti.

“Želimo jasno reći da nemamo nikakvih zamjerki u vezi s onim što su vaši ljudi učinili ovdje u Hopkinsu”, rekli su Daniellini roditelji.

“Veoma smo vam zahvalni”, rekla je baka, “što ste bili voljni preuzeti slučaj koji su svi smatrali nemogućim.”

Posebno su mi u sjećanju ostale riječi Danielline majke. Jedva čujnim glasom, zagušenim tugom, rekla je: “Znamo da ste Božji čovjek i da Bog sve drži u svojim rukama. Također vjerujemo da smo učinili sve što je u ljudskoj moći da spasimo svoju kćer. Unatoč ovakvom svršetku, bit ćemo vam uvijek zahvalni za sve što ste učinili.”

Iznosim Daniellinu priču zato što svi naši slučajevi nisu uspješni. Na prste mogu nabrojiti one neuspješne.

18

Craig i Susan

Kad sam ušao u bolničku sobu Craiga Warnicka u koju se naguralo 25 do 30 ljudi, naišao sam na molitveni sastanak. Svi su oni naizmjenice molili Boga za čudo kad Craig ode na operaciju. Nije samo bilo neobično što se toliko ljudi okupilo u sobi, već je bilo još neobičnije što su se svi došli moliti za Craiga.

Ostao sam nekoliko minuta; i sâm sam se pomolio. Kad sam izlazio, Craigova supruga Susan pratila me do vrata. Toplo mi se osmjehnula. "Sjetite se što vam je rekla majka."

"Neću zaboraviti", odgovorio sam i te kako svjestan majčinih riječi, jer sam ih jednom ponovio Susan: "Bennie, ako tražiš nešto od Boga vjerujući da će to On učiniti, onda će to On i učiniti."

"Ni vi to nemojte zaboraviti", rekao sam.

"Ja vjerujem," odgovorila je. "Stvarno vjerujem."

I da nije to rekla, primijetio bih njezino povjerenje u uspjeh operacije.

Koračajući hodnikom, mislio sam na Susan i Craiga i sve što se dogodilo u njihovom životu. Već su toliko toga pretrpjeli. A još se nije nazirao kraj.

Susan Warnick je medicinska sestra – i to odlična – na našem neurokirurškom odjelu. Njezin suprug bolovao je od Von Hippel-Lindauove bolesti (VHL). Kod osoba s ovom rijetkom bolesti javljaju se višestruki tumori mozga te tumor mrežnice oka. To je nasljedna bolest. Tijekom niza godina i kod Craigovog oca javila su se četiri moždana tumora.

Craigove nevolje počele su 1974. kad je bio u višim razredima srednje škole. Tada je saznao da se kod njega razvio tumor. Malo je ljudi znalo za VHL i zbog toga nitko od liječnika koji su pregledali Craiga nije pomišljao na druge tumore. U to

vrijeme nas dvoje se još nismo susreli. Jedan drugi neurokirurg operirao ga je i izvadio tumor.

Koračajući hodnikom, pomislio sam na sve patnje koje je prošao u proteklih 13 godina. Zatim su mi se misli vratile Susan. Na svoj način trpjela je isto koliko i Craig i ja sam joj se divio kako predano njeguje Craiga i koliko se trudi da za njega učini sve. Bog mu je poslao savršenog bračnog druga.

Susan je jednom rekla kako i ona i Craig od početka znaju da ih veže posebna, s Neba dana ljubav. Upoznali su se u srednjoj školi kad je ona imala četrnaest godina, a on bio dvije godine stariji. Nijedno od njih nije nikada pomislilo na drugu osobu kao životnog druga. Zahvaljujući djelovanju organizacije Young Life, oboje su u srednjoj školi postali kršćani. Otad rastu u vjeri i aktivni su članovi svoje crkve.

Kad je Craig navršio 22 godine, konačno su saznali ime njegove rijetke bolesti – uključujući i vjerojatnoću pojave novih tumora. Otad je prošao operaciju na plućima, adrenalektomiju, dvije resekcije moždanog tumora i tumora mrežnice oka. Unatoč svim fizičkim preprekama s kojima se suočio, Craig je između hospitalizacija pohađao koledž. Nakon prve operacije imao je teškoća s ravnotežom i gutanjem, što je bilo posljedica tumora. Ova dva simptoma nisu nikad potpuno nestala.

A onda je Craig 1978. počeo povraćati i dobivati glavobolju. Oba su se simptoma javljala upozoravajućom redovitošću. Prije nego što je Craig ponovno prošao pretrage, oboje, i on i Susan, bili su svjesni da se razvio još jedan tumor. Međutim, Craigov liječnik (prvi) nije shvatio da se radi o još jednom tumoru pa je, kako su mi to Warnickovi ispričali, odagnao njihov strah.

Ali pretrage su potvrdile da su Warnickovi bili u pravu. Liječnik je odredio drugu operaciju. Uvečer prije operacije, baltimorski neurokirurg rekao je Craigovoj majci: “Mislim da ne mogu ukloniti tumor a da Craig ne ostane bogalj.” Premda su željeli znati istinu, osjećali su se uništeno, svjesni da im nije ostavio gotovo nikakvu nadu.

Posljednje što je ovaj liječnik rekao Susan, uvečer 19. travnja 1978. – dan uoči druge operacije – bile su riječi: “Sutra nakon operacije on će biti na odjelu intenzivne njege. U redu?” Okrenuo se da ode, a onda se vratio i dodao: “Nadamo

se da će uspjeti.” To nije bilo prvi put da se Susan bori sa sumnjom u Craigov oporavak.

Craig je operaciju podnio dobro, ali je imao čitav niz komplikacija uključujući dvoslike i teškoće s gutanjem. Nedostatak ravnoteže bio je toliko velik da nije mogao ni sjediti. Craig se fizički jadno osjećao; emotivno je bio deprimiran i očajan. Ali Susan nije odustajala niti je njemu dopuštala da se preda. “Ozdravit ćeš“, stalno je govorila.

Nekoliko mjeseci kasnije Craiga su primili u rehabilitacijsku bolnicu Good Samaritan. Zbog niza čimbenika bilo je čudo što su ga uopće primili. Sljedeće dvije godine Craig je imao najbolju moguću fizikalnu terapiju. I stanje mu se bitno poboljšalo.

“Hvala Ti, Bože”, molili su Susan, Craig i njihove obitelji zahvaljujući dobrome Bogu za svaki znak napretka. Ali za Susan i Craiga poboljšanje nije bilo dovoljno. “Nebeski Oče,” molili su svakodnevno, “iscijeli Craiga.”

Craig je prošao teške trenutke i doživio niz poraza. To više nije bio snažan mladi čovjek – izgubio je 37 kg – i od njega je ostao 180 cm visok kostur.

Craig se nastavio oporavljati, ali pred njim je bio još dug put. Naučio je sâm jesti. Zbog poteškoća s gutanjem, trebalo mu je sat i pol za jedan obrok. Nije mogao hodati pa je bio prisiljen sjediti u invalidskim kolicima. Ipak, tijekom oporavka, pokazujući izuzetnu odlučnost, nastavio je sa školovanjem.

Ovaj bračni par imao je osobitu vjeru, pogotovo Susan. “On će hodati”, govorila je ljudima. “Craig će opet hodati.”

Nakon dvije godine fizikalne terapije, Craig je uz pomoć štapa prošao crkvom zajedno sa Susan i 7. lipnja 1980. oni su se vjenčali. Baltimorski *Sun* objavio je podužu priču o njihovoj ljubavi i kako je zahvaljujući njoj Craig istrgnut iz ralja smrti.

Craig se posvetio učenju i na kraju završio školovanje. Diplomirao je 1981. i dobio posao u vladinom uredu koji ima propisanu kvotu zapošljavanja osoba s tjelesnim nedostatkom.

Ali nije sve bilo tako dobro. Krajem 1981. kod Craiga su se razvili tumori u nadbubrežnim žlijezdama. Operacijom su žlijezde uklonjene i sada je do kraja života bio ovisan o lijekovima.

Ubrzo nakon toga Susan se upoznala s dr. Neilom Millerom, oftalmologom s Johns Hopkinsa. On joj je rekao: "Sad barem znate dijagnozu bolesti. Zove se Von Hippel-Lindauova bolest ili VHL." Nasmiješio se. "Nazvana je po imenu čovjeka koji ju je otkrio." Nakon toga pružio je Susan članak o bolesti.

Kad je počela čitati, dr. Miller joj je rekao da Von Hippel-Lindauova bolest napada jednu od pedeset tisuća osoba. Karakteristično je da VHL uzrokuje tumore na plućima, bubrezima, srcu, slezeni, jetri, nadbubrežnim žlijezdama i gušterači.

U tom trenutku Susan je shvatila kako će se ova bolest odraziti na ostatak Craigova života. Prestala je čitati i njezin se pogled sreo s pogledom dr. Millera. Oboma su oči bile pune suza.

Kasnije je rekla: "Njegove su me suze utješile više nego bilo koja izgovorena riječ. Bila sam iznenađena kad sam shvatila da i među medicinskim osobljem ima ljudi koji duboko suosjećaju sa svojim pacijentima. Njegove neskrivene suze dale su mi do znanja da suosjeća. I da mu nije svejedno."

Susan je sada znala ime i značajke te bolesti. Ta spoznaja otkrila joj je što može očekivati u budućnosti – nove tumore. "Ova bolest neće nestati. Sljedeća operacija neće biti kraj bolesti", rekla je više sebi nego dr. Milleru. "Morat ćemo živjeti s time do kraja života, zar ne?"

Njegove oči ponovno su se ispunile suzama. Kimnuo je i hrapavim glasom rekao: "Sada barem znate s čim imate posla."

Susan je odlučila da ništa ne kaže Craigu. On je po naravi bio tiha osoba, a u to je vrijeme bio dosta potišten. Smatrala je da bi spoznaja o mračnoj budućnosti samo još više opteretila njegovo srce.

Zadržala je informaciju za sebe, ali se njome nije zadovoljila. Morala je saznati više. Sljedećih osamnaest mjeseci Susan je čitala i pisala svakome za koga je mislila da bi joj mogao dati neku korisnu informaciju.

Susan tvrdi da ima jednu od najvećih knjižnica o VHL-u na svijetu. Ja joj vjerujem! Obratila se mnogim stručnjacima u Sjedinjenim Američkim Državama nalazeći mjesta gdje su vršena istraživanja VHL-a. Tijekom Craigove bolesti Susan je postala stručnjak o VHL-u i bila je upoznata s najnovijim kretanjima na tom području.

VHL je odgovoran za vrstu sljepoće koja se može spriječiti. Budući da se radi o dominantno nasljednoj bolesti, to znači da će 50% potomaka osoba s VHL-om vjerojatno oboljeti od iste bolesti. Craigova sestra, koja sad ima četrdeset godina, imala je tumor dok joj je bilo dvadeset godina. Izgleda da ih više neće imati.

Kad je konačno rekla Craigu za VHL, on je jednostavno odvratio: "Znao sam da se radi o nečemu ozbiljnom." Tumori su se i dalje javljali.

U to vrijeme Susan se sjetila kako joj je suosjećanje dr. Millera pomoglo da bude ustrajna. Dok je o tome razmišljala, zaključila je da bi medicinske sestre mogle pomoći pacijentima iskazivanjem brige za njihovu dobrobit. Upravo je tada odlučila školovati se za medicinsku sestru. Pošto je diplomirala 1984., Susan je dobila posao na dječjem neurološkom odjelu u Johns Hopkinsu, gdje je i ostala sve do danas. Nikoga ne iznenađuje što je Susan odlična medicinska sestra.

U rujnu 1986. Susan je shvatila da Craig pokazuje simptome još jednog moždanog tumora. U to sam vrijeme ja ušao u njihov život. Susan me zamolila da preuzmem Craiga.

Nakon mojeg pristanka, načinili smo CT-snimke i ja sam im morao reći kako mi se čini da Craig zapravo ima tri tumora. Nakon pripreme uklonio sam tumore i Craig na sreću nije imao postoperativnih komplikacija. Ali imao je endokrinoloških problema i trebalo je nekoliko tjedana da bi se sve reguliralo. Nešto kasnije Craigu se u središtu mozga pojavio još jedan cistični tumor.

Pri operaciji asistirao mi je daroviti specijalizant Art Wong. Operacija je bila teška jer smo morali presjeći corpus callosum koji povezuje moždane polutke i doći do samog središta da bismo izvadili tumor.

Operacija je prošla bez problema. Postoperativni oporavak tekao je uredno. Craig i Susan molili su se da to bude posljednja operacija, svjesni da su statistike protiv njih. Craig se nastavljao oporavljati – polako, ali vidljivo.

A onda je 1988. došla vijest koje su se toliko bojali: Craigu se pojavio još jedan tumor, ovaj put na moždanom deblu. Bio je u ponsu – u području koje se smatralo neoperabilnim. Ali netko je morao pokušati. Craig i Susan zamolili su me da ja izvršim operaciju.

“Žao mi je,” rekao sam, “ali jednostavno ne mogu Craiga ubaciti u svoj raspored operacija.” Susan je dobro znala da sam pretrpan pacijentima. Premda sam vjerovao da sam ispravno odlučio, osjećao sam se užasno zbog toga što sam ih odbio.

“Bilo bi dobro da odete nekom drugom neurokirurgu ovdje na Hopkinsu koji se specijalizirao za vaskularne probleme”, rekao sam, “jer su ovi tumori vaskularne građe.”

“Željeli bismo da me vi operirate”, rekao je Craig na svoj miran način.

“Ako bude ikako moguće”, rekla je Susan. “Znamo da ste zaposleni i razumijemo...”

Nakon podužeg razgovora i nakon što sam upotrijebio svu svoju uvjerljivost, Craig je pristao da se prepusti brizi drugog kirurga. Ovaj stručnjak isprobavao je primjenu nove metode, takozvanog “gama noža”. Međutim, nakon razgovora sa Švedaninom koji je izumio ovaj zahvat, zaključio je da on ne bi bio primjenjiv kod vrste tumora koju je imao Craig. Trebalo je razmotriti druga rješenja.

U međuvremenu je Craig počeo naglo propadati. Više nije mogao gutati zbog slabosti lica koje je postalo neosjetljivo, a počele su i nesnosne glavobolje. Craig je 19. lipnja 1988. morao biti primljen na bolnički odjel hitne službe.

Nazvala me Susan. Dok sam je slušao, znao sam da ne mogu ostati po strani i pustiti da mu se stanje pogorša. Morao sam nešto učiniti. Zastao sam da pokušam odvojiti svoje osjećaje od profesije. Čuo sam sebe kako govorim: “U redu, nekoga ću izbaciti iz svojeg rasporeda. Uzet ćemo Craiga na operaciju.”

Dogovorili smo se za sljedeći dan, 20. lipnja u osamnaest sati.

Oboje su se obradovali. Ne sjećam se da sam ikada vidio dvoje sretnijih ljudi. Činilo mi se da im je već sama spoznaja da ću ga ja operirati dala osjećaj mira.

“Sve je u Božjoj ruci”, rekao sam.

“Ali mi vjerujemo da ćete dopustiti Bogu da upotrijebi vaše ruke”, rekao je Craig.

Premda sam pristao izvršiti operaciju, morao sam i Craigu i Susan objasniti da se ovaj tumor i cista vjerojatno nalaze u moždanom deblu. “Ne mogu reći sa sigurnošću, dok ne uđem

i ispitam stanje”, rekao sam. “A ako je u moždanom deblu –” zastao sam ne želeći im reći da onda neću moći ništa učiniti.

“Razumijemo”, rekao je Craig.

Susan je potvrdila glavom. Shvatili su u što se upuštaju.

“Ali”, dodao sam, “izvadit ću svaki djelić tumora koji nije u moždanom deblu.”

“Sve će biti u redu”, rekla je Susan. Tako je i mislila. Osjećao sam se neobično zbog toga što me hrabri žena mojeg pacijenta, što sam ja taj kome treba moralna potpora.

Premda sam pristao operirati, još uvijek nisam znao koji bi pristup bio najbolji. Prikupio sam neke prijedloge i konzultirao se s drugim neurokirurzima. Nitko nije znao što bi trebalo učiniti s takvim tumorom.

“Ući ću i pogledati”, rekao sam konačno. Warnickovima nisam ništa obećao – kako bih i mogao? Činilo se da im nije bilo potrebno neko posebno uvjeravanje – bili su smireniji od mene.

Bilo je kasno poslijepodne kad sam u Craigovoj sobi našao sve te ljude koji su se molili.

Operacija je bila teška. Tumor je bio prokrvljen s toliko krvnih žila koje su ulazile i izlazile iz njega da sam morao upotrijebiti mikroskop da vidim gdje zapravo počinje tumor kako bih ga mogao ukloniti. Gledao sam gore-dolje po čitavom moždanom deblu iz svakog mogućeg kuta, ali nisam mogao naći ništa, osim što je moždano deblo bilo jako natečeno.

Pomislio sam: *Tumor je vjerojatno u samome moždanom deblu*. Stoga sam zabo igle u moždano deblo. Inače, smatra se da se moždano deblo ne smije dirati jer ima toliko važnih tkiva i vlakana da i najmanji nadražaj može izazvati velike komplikacije. Već sam slutio da tumor možda ima cistu. Stoga, kad bih mogao doći do ciste i izvući nešto tekućine, smanjio bih pritisak na Craigov mozak.

Nisam našao cistu, ali sam umjesto toga izazvao jako krvarenje na mjestima uboda igli. Nisam mogao ništa izvući. Nakon osam sati, negdje oko 2,30 ujutro, zatvorili smo Craiga i poslali ga natrag na odjel intenzivne njege. Puno je pretrpio i ja sam pretpostavljao da će biti potpuno iscrpljen.

Bio sam iznenađen kad sam sljedećeg jutra ušao u sobu. Craig se ponašao kao da operacija tek slijedi. Premda je ležao, smiješio se, pokretao se, čak je i zbijao šale.

Kad sam nekako došao k sebi, objasnio sam Susan i njemu da smatram da se tumor nalazi u sredini ponsa – dijela moždanog debla.

“Spreman sam otvoriti pons,” rekao sam, “ali prošle noći to nisam mogao jer sam već operirao osam sati pa sam bio umoran. Zbog toga vjerojatno ne bih mogao pravilno rasudivati. Želim biti siguran da sve moje sposobnosti funkcioniraju kad stupam u nepoznato područje, a to nisam želio pokušati usred noći.”

“Učinite tako”, rekao je Craig.

“Nema puno izbora, zar ne?” dodala je Susan.

“Vjerojatnost je 50:50 da će Craig umrijeti na stolu”, rekao sam im. Nije to bilo lako izgovoriti, ali sam im ipak morao iznijeti sve činjenice, ma koliko bile neugodne. “Ako ne umre, mogao bi ostati paraliziran ili neurološki upropašten.”

“Jasno nam je”, rekla je Susan. “Ipak želimo da idete do kraja. Mi molimo za čudo. Vjerujemo da će ga Bog učiniti preko vas.”

“Što možemo izgubiti?” dodao je Craig. “Ionako me čeka samo smrt.”

Odredio sam operaciju za nekoliko dana kasnije.

Premda sam znao da su Craig i Susan jaki kršćani, sad sam dokaz toga vidio više nego ikad prije. Stalno su govorili: “Želimo čudo i vjerujemo da ćemo ga doživjeti. Molimo Boga da nam pokloni čudo.”

Bolničar je dovezao Craiga u operacijsku dvoranu i počela je priprema. Craig je ležao licem prema dolje na operacijskom stolu; glavu mu je čvrsto držao okvir tako da se nije mogla pomaknuti. Ponovno su mu liječnici obrijali glavu i dobro je oprali. Jedna medicinska sestra pokrila ga je sterilnom plahotom s plastičnim prozorčićem nad mjestom operacije. A onda je operacija počela.

I ovaj put je bila teška. Uspio sam konačno doprijeti do moždanog debla. “Otvorit ću na njemu malu rupu”, promrm-ljao sam svojoj ekipi. Uzeo sam bipolarni instrument (malu električnu koagulacijsku spravu) i otvorio moždano deblo. Počelo je jako krvarenje. Svaki put kad bih dotaknuo moždano deblo, ono je krvarilo. Moj asistent stalno je isisavao krv da bi mjesto ostalo čisto, dok sam se ja pitao: *Što sada?* Molio sam se tiho i usrdno: *Bože, pomози mi da znam što treba učiniti.*

Prije operacije, dok se pripremam stojeći pokraj operacijskog stola, uvijek se molim. Ovoga puta svjesno sam se molio tijekom cijele operacije razmišljajući: *Gospodine, sve ovisi o Tebi. Moraš se ovdje umiješati*. Nisam imao pojma što dalje.

Zastao sam i zurio pred sebe dok sam govorio Bogu: *Craig će umrijeti ako mi ne pokažeš što da učinim*. Nakon nekoliko sekundi znao sam – neka vrst intuitivne spoznaje ispunila mi je um. “Dajte mi laser”, rekao sam instrumentarki.

Zatražio sam laser jednostavno zato što je to izgledalo kao najlogičniji izbor. Pomoću lasera pokušao sam pažljivo načiniti malu rupu u moždanom deblu. Dok sam ulazio, laser mi je poslužio za koaguliranje nekih žila koje su krvarile. Konačno sam uspio napraviti rupicu uz minimalno krvarenje i ušao. Osjetivši da sam naišao na nešto čudno, izvukao sam komadić te tvari van. To je vjerojatno bila tumorska tvorba, ali se zaglavila. Blago sam potezao, ali ništa nije izlazilo. Ponovno sam oklijevao jer nisam želio biti previše agresivan. Nisam smio proširiti otvor jer sam radio na moždanom deblu.

Anesteziolozi su na monitorima provjeravali akcijske potencijale koji su pokazivali električnu aktivnost mozga.

“Više nema akcijskih potencijala”, rekao je netko od njih.

Akcijski potencijal je nestao, slično kao što EKG pokaže ravnu crtu kad srce prestane kucati. Ova ravna crta pokazivala je da na jednoj strani njegov mozga nema moždanih valova ni aktivnosti, što je znak ozbiljnog oštećenja. Mozak djeluje zahvaljujući električnoj aktivnosti, a aktivnost koja je dolazila iz moždanog debla na toj strani nestala je, premda je druga strana ostala neoštećena.

“Tu smo. Ustrajat ćemo”, rekao sam ne dopuštajući sebi da razmišljam koliko bi oštećenje moglo biti ozbiljno. *Bože, sad ne mogu odustati. Molim Te, upravljač mojim rukama*. Držao sam se te rupice na deblu; moje su ruke popuštale, molile i blago potezale. Na kraju je tkivo tumora počelo izlaziti. Blago sam potezao i iznenada je izašlo sve, poput velike grude.

Moždano deblo odmah je postalo gotovo normalne veličine. Premda mi je bilo drago što sam izvukao izraslinu, na Craigu je nastupilo oštećenje. Iako sam pokušavao ne razmišljati o tome što će se dogoditi, vrlo dobro sam znao istinu. Ako

Craig i preživi (što je bilo teško vjerovati), bit će prava ruševina. Sigurno će ostati u komi i vjerojatno biti paraliziran. Ali ja sam nastavio s radom, svjestan da je to ispravan postupak.

Operacija je trajala još četiri sata. Kad smo završili, osjećao sam se strašno. Glasno sam rekao: "Učinili smo što smo mogli." Znao sam da sam učinio sve, ali me to nije utješilo.

* * *

Nastavak priče ispričat će Susan; ona je kasnije cijelu priču o Craigu snimila na kasetu, uključujući i ono što je doživjela tijekom prve operacije 1988. koju sam upravo opisao.

SUSAN WARNICK:

Mnogo prijatelja i članova obitelji došlo je da bi te noći bili uz mene tijekom operacije i ja sam im bila zahvalna za njihovu prisutnost. Kad mi se ljudi nisu obraćali, većinu vremena provela sam čitajući Bibliju. Željela sam vjerovati Bogu i odagnati sve svoje sumnje. Ali one su bile tu i mučile me. Nisam mogla razumjeti što se zbiva ni shvatiti zašto se moj svijet raspada. Tako sam dugo održavala istinsko pouzdanje u Boga. Bila sam sigurna da ćemo doživjeti čudo. Tijekom godina, kad god bi Craig pokazivao znakove obeshrabrenja, bila sam tu da ga potičem, da mu dam do znanja da sam s njim i da se zajedno možemo suočiti sa svime zato što Bog vodi naš život. Bila sam tako jaka, a sad se to raspada.

Te noći ništa me nije istrgnulo iz potištenosti. Sjećam se da sam nekima u prostoriji rekla: "Nikad to ranije nisam rekla niti se tako osjećala, ali u ovom trenutku osjećam se potpuno poraženom. Možda Bog želi da razumijem da tražim previše. Možda Craig i ja to više ne možemo podnijeti. Možda... možda je najbolje da se sve ovo završi."

Naravno, pokušali su me utješiti, ali ja nisam mogla ništa drugo nego čekati i brinuti se.

Nekako usred noći podigla sam pogled i vidjela dr. Carsona kako ulazi u čekaonicu u kojoj sam sjedila sa svojom obitelji. Objasnio mi je gdje se tumor nalazio, kakvo je oštećenje mozga i dodao: "Kako sam već rekao, to se moglo očekivati. U najboljem slučaju Craig će vjerojatno živjeti još nekoliko mjeseci, a onda će umrijeti."

Za dr. Carsona kažu da ne paničari i ne pokazuje osjećaje kad se obraća obiteljima pacijenata. Glas mu je mekan, ljubazan i tako tih da se ljudi katkad trebaju napregnuti da bi ga čuli. Iznad svega on je uvijek tako smiren.

Osjetila sam da se kočim dok sam slušala riječi koje su praktično bile Craigova smrtna presuda. Što mi je dr. Carson više govorio, to sam bivala sve uznemirenija. Nisam plakala, ali sam počela drhtati cijelim tijelom. Bila sam toga svjesna, ali što sam više nastojala spriječiti drhtanje, ono je bivalo sve jače. *Craig će umrijeti...* Ova mi se rečenica stalno vrtjela po glavi.

Dr. Carson je doista rekao da će pokušati ukloniti ovaj tumor ako Craig i ja na to pristanemo. A isto tako mi je rekao da će Craigu sigurno biti paralizirana jedna strana tijela “i da postoji opasnost da umre”.

Nekoliko minuta nisam primjećivala ni Bena Carsona niti sam išta čula. Craig će umrijeti – nakon ovoga ništa više nije dopiralo do mogeg uma. Dr. Carson je stajao preda mnom nastojeći me utješiti, a ja sam znala da ne može naći riječi koje bi me smirile. Nakon četrnaest godina istraživanja VHL-a i spoznaje da će Craig, ako dobije tumor u ponsu, umrijeti, znala sam što se događa. Moj Craig. Izgubit ću svojeg Craiga. Craig će umrijeti.

“Tumor je bio u sredini ponsa”, ponovio je dr. Carson. U tom trenutku podigla sam glavu i vidjela dr. Benamina Carsona, ljudsko biće. Naravno da je bio umoran, vidjela sam umor u njegovim očima. Ali bilo je tu i više od toga.

On inače ne izgleda ovako, pomislila sam. *Nešto s njim nije u redu*. I onda sam shvatila. Dr. Carson je obeshrabren. Poražen.

Shvatila sam da sam bila toliko zaokupljena vlastitom zbu-njenošću i boli da sam mislila samo na Craiga i sebe, a nisam ni pomislila što bi se moglo zbivati u dr. Carsonu.

On je čovjek koji dobro skriva svoje osjećaje, ali u ovom trenutku to mu nije uspijevalo. Pomislila sam: *Ovaj čovjek uklanja ljudima pola mozga. Vršiti operacije koje nitko drugi ne može*. Pa ipak, na njegovom sam licu pročitala tugu, očaj.

U tom trenutku zaboravila sam na Craiga i sebe i osjetila sućut prema ovom liječniku. Ozbiljno se trudio i sada je bio obeshrabren i duboko potišten.

Prestao je govoriti, okrenuo se i pošao hodnikom. Dok sam gledala za njim, rekla sam u sebi: "Tako mi ga je žao."

Potrčala sam niz hodnik i sustigla ga. Zagrlila sam ga i rekla: "Nemojte si to toliko uzeti k srcu, Ben."

Vratila sam se u sobu. Jedan pacijent tog je dana otišao kući pa su mi medicinske sestre dopustile da provedem noć u praznoj sobi. Dok sam ležala na krevetu, gledajući u strop, preplavila me ljutnja, strahovita ljutnja.

Nisam se mogla sjetiti da sam ikad ranije bila preplavljena tolikim emocijama.

"Bože," šaptala sam u polumraku, "toliko smo toga pretrpjeli. Toliko smo se nadali da će sve ovo dobro završiti.

Premda je bilo trenutaka kad mi je bilo teško, posebice u prvim godinama našeg braka, ovo je najgore. Ljuta sam na Tebe, Bože. Pustit ćeš da Craig umre, a nećeš ništa poduzeti. Ako si ga mislio uzeti, zašto to nisi učinio 1981.? Ili kad je imao prvi tumor? Ako si pun ljubavi, kako možeš dopustiti da čovjek poput Craiga toliko trpi da bi na kraju završio smrću?

Za mene život više nema smisla. Učinit ćeš me udovicom s trideset godina. Craig i ja nikad nećemo imati dijete." Sjetila sam se drugih žena koje su izgubile muževe i koje su mi rekle kako su im nakon muževe smrti djeca dala snagu i razlog za život. "One barem imaju djecu. Ja nemam ništa!"

Toliko mi je bilo teško da sam željela umrijeti.

Nekoliko minuta kasnije otišla sam u kupaonicu i pogledala se u ogledalo. Nisam prepoznala lice koje mi je uzvraćalo pogled. Bio je to jako neobičan doživljaj, gledala sam stranca pred sobom.

Vratila sam se do kreveta osjećajući se još jasnije. Osjećala sam kako je cijeli moj život pogreška. "Beskorisna sam. To sam ja. Sav napor, sva njega – ni za što. Kako da živim bez Craiga? Kako možeš očekivati da nastavim bez njega?"

Bijes je izbijao iz mene. Krivila sam Boga što me stavio u položaj da Craig postane sav moj svijet. A sada će mi ga oduzeti. Plakala sam i izbacivala srdžbu.

Iscrpljena, konačno sam prestala govoriti. U trenutku šutnje Bog mi je nešto rekao. Nije to bio glas, a ipak sam čula riječi. *Craig ne pripada tebi i nemaš ga pravo zadržavati za se. On ne pripada tebi, Susan. On pripada meni.*

Kad je ova istina doprla do mojeg uma, shvatila sam kako sam bila nerazumna. Craig i ja još smo u srednjoj školi predali svoj život Isusu Kristu. Oboje pripadamo Bogu i ja nemam pravo sada posustati.

Samo nekoliko dana prije slušala sam kršćansku radioemisiju. Propovjednik je govorio o Abrahamu koji je poveo Izaka na goru i o njegovoj spremnosti da ga žrtvuje, da žrtvuje osobu koju je najviše volio.²⁰

Pomislila sam na taj događaj i rekla: “Dobro, Bože. Craig je moj Izak. I ja sam njega spremna žrtvovati Tebi.”

Dok sam ležala na urednom bolničkom krevetu, počeo me preplavljivati val mira i ja sam zaspala.

* * *

BEN CARSON:

Tog poslijepodneva, nakon druge operacije na moždanom deblu, pošao sam u obilazak odjela i otišao vidjeti Craiga. Nisam mogao vjerovati – sjedio je u krevetu. Zurio sam u njega nekoliko sekundi, a onda, prikrivajući iznenađenje, rekao: “Pokrenite desnu ruku.”

Pokrenuo ju je.

“A sada lijevu.”

I ponovno sasvim normalna reakcija.

Zatražio sam da pokrene noge i druge dijelove tijela koji su mi pali na pamet. Sve je bilo normalno. Nisam mogao objasniti kako može biti normalan, ali bio je. Craig je još uvijek imao problema s gutanjem, ali sve drugo izgledalo je u redu.

“Mislim da je tu Bog nešto učinio”, rekao sam.

“Mislim da je tu Bog sve učinio”, odgovorio je.

Sljedećeg jutra uklonili smo cijev za disanje.

“Želite me potpuno isprazniti?” smijao se Craig. Zbijao je šale na svoj račun.

“Craig, dobili ste čudo koje ste tražili”, rekao sam.

“Znam.” Njegovo je lice sjalo.

Šest tjedana kasnije, jedne večeri kad sam bio kod kuće sa svojom obitelji, zazvonio je telefon. Čim je prepoznala moj

²⁰ Vidi Postanak 22. poglavlje.

glas, Susan je, ne pokušavajući se predstaviti, povikala: “Dr. Carstone, nećete vjerovati što se upravo dogodilo. Craig je pojeo cijeli tanjur špageta s mesnim okruglicama. Sve je pojeo. I sve progutao. To se dogodilo prije više od pola sata i odlično se osjeća.”

Neko smo vrijeme razgovarali i meni je bilo drago što sam bio dio njihovog života u tim posebnim trenucima. To me je potaklo da pomislim kako uzimamo za gotovo jednostavne stvari kao što je sposobnost gutanja. Samo ljudi kao Craig i Susan razumiju kako je to predivno.²¹

²¹ Što će biti dalje s Craigmom? Nadamo se da će se on vratiti u stanje u kojem je bio prije operacija, što znači da će povratiti većinu funkcija. Otkad ga poznajem, imao je neurološki narušeno zdravlje. Ima tremor i probleme s gutanjem, što je posljedica neuroloških oštećenja nakon druge operacije tijekom koje je gotovo umro.

Nažalost, kod Craiga će se vjerojatno i dalje pojavljivati tumori, ali mislim da je mala vjerojatnost da se ponovno pojave u moždanom deblu. On trenutačno radi magisterij iz pastoralnog savjetovanja.

19

Razdvajanje blizanaca

“Željela sam ubiti i sebe i njih”, rekla je Theresa Binder. U siječnju 1987., u osmom mjesecu trudnoće, dvadesetogodišnjoj ženi priopćena je strašna novost – rodit će sijamske blizance.²²

“O, moj Bože!” zaplakala je. “To ne može biti. Ne želim roditi blizance. Imat ću bolesno, grozno čudovište.” Plakala je gotovo neprestano sljedeća tri dana. U svojoj mucu, ova buduća majka razmišljala je o svakom mogućem načinu da izbjegne rađanje blizanaca.

Theresa je prvo pomislila da uzme prekomjernu količinu tableta za spavanje i tako ubije nerođene blizance i sebe. “Jednostavno se nisam mogla pomiriti sa stvarnošću i neko vrijeme to mi se činilo jedinim rješenjem za mene i njih.” Ali kad se s tim suočila, nije sebe mogla prisiliti da proguta te tablete. Neke njezine misli bile su gotovo bizarne, razmišljala je o bilo

²² Sijamski blizanci rađaju se u omjeru 1:70.000 do 1:100.000. Blizanci spojeni glavom rađaju se u omjeru 1:2 milijuna do 1:2,5 milijuna. Ime su dobili po mjestu rođenja (Siam) Changa i Enga (1811.–1874.) koje je P. T. Barnum pokazivao diljem Europe i Amerike.

Najveći broj sijamskih blizanaca povezanih glavom umire pri rođenju ili kratko nakon toga. Koliko je nama poznato, prije našeg zahvata nije izvedeno više od 50 pokušaja razdvajanja blizanaca spojenih glavom. Od tog broja u manje od 10 uspjela su se sačuvati oba potpuno normalna djeteta. Osim vještine kirurga, rezultat uvelike ovisi o tome koja tkiva blizanci dijele i u kojoj mjeri. Sijamski blizanci spojeni u području okcipitalne kosti (takvi su bili Binderovi blizanci) nikada dotad nisu bili razdvojeni tako da prežive oba.

Sijamski blizanci spojeni u području kuka ili prsa već su i prije bili uspješno razdvajani. Pa ipak, kad god se rode dva djeteta kojima su tijela povezana, postupak razdvajanja iznimno je delikatan zahvat nakon kojeg izgledi za preživljavanje nisu veći od 50%. Blizanci dijele jedinstven biosustav, i ako se on ošteti, posljedica je smrt oba djeteta.

čemu, samo da zadobije mir i iziđe iz ovog košmara. Pomišljala je da pobjegne i skoči s neke visoke zgrade. O čemu god razmišljala, čula je sebe kako ponavlja: “Želim umrijeti.”

Četvrtog dana Theresa je odjednom shvatila da bi mogla ubiti sebe – i to bi samo po sebi bilo dovoljno veliko zlo – ali svojim bi samoubojstvom ubila i još dva ljudska bića koja imaju pravo na život.

Theresa Binder pomirila se s činjenicom da se mora suočiti sa svime što će se dogoditi. Sad je mogla prijeći preko tragedije i živjeti s posljedicama. Bilo je i drugih roditelja koji su se morali s tim pomiriti.

Samo nekoliko mjeseci ranije Theresa i njezin tridesetšestogodišnji suprug Josef bili su neizmjereno sretni saznajući da će dobiti dijete. Tijekom rane trudnoće njezin ju je liječnik obavijestio da će roditi blizance. “Bila sam presretna”, prisjeća se Theresa, “i zahvaljivala sam Bogu za ovaj dvostruki dar.”

U očekivanju porođaja, ovaj bračni par iz Ulma u Njemačkoj kupio je jednaku odjeću za bebe, dvostruki krevetić i kolica za blizance.

Blizanci Patrick i Benjamin rođeni su 2. veljače 1987. carskim rezom. Zajedno su težili 4 kg i 25 g. Bili su spojeni stražnjim dijelom glave.

Neposredno nakon porođaja blizanci su bili prebačeni u dječju bolnicu i Theresa ih je vidjela tek tri dana kasnije. Kad ih je konačno smjela vidjeti, Josef je stajao pokraj nje, spreman da je pridrži i iznese ako bude potrebno.

Zurila je u spojene bebe ispred sebe. Riječi poput *čudovišta* nestale su iz njezinih misli i Theresa je vidjela samo dva dječčacića – njezine bebe – i srce joj se rastopilo. Niz lice su joj potekle suze. Suprug ju je zagrlio, a onda su skupa uzeli u naručje svoje sinove. “Vi ste naši”, rekla je dječčacima, “i već vas volim.”

Majčina ljubav ni za trenutak nije napuštala Theresu Binder, premda su dani koji su slijedili bili teški – katkad takvi da bi slamali srce. Njezina zaštitnička skrb bila je sve jača.

Roditelji su morali tako naučiti držati bebe da obje budu sigurne. Budući da su im glave bile okrenute jedna od druge, Theresa ih je morala staviti na jastuk i držati dvije bočice odjednom da bi ih nahranila. Premda blizanci nisu imali njeđan vitalni organ zajednički, bili su vezani dijelom lubanje i

kože kao i glavnom venom koja je odvodila krv iz mozga prema srcu.

Pet tjedana nakon proročaja, Binderovi su svoje sinove uzeli kući. "Nije bilo trenutka da ih nismo voljeli", rekao je Josef. "Bili su naši sinovi."

Iako su dječaci bili povezani glavom pa se nisu mogli pokretati kao ostala djeca, ipak su se od samog početka ponašali kao dvije osobe. Događalo se da jedan spava dok drugi plače.

Binderovi su živjeli u nadi da će njihovi bucmasti, svjetlokosi sinovi jednog dana biti razdvojeni. Razmišljajući o budućnosti Patricka i Benjamina, shvatili su da dječaci, ukoliko ostanu povezani, nikad neće moći sjediti, puzati, okrenuti se ni hodati. Dva lijepa djeteta ostat će prikovana za krevet i bit će prisiljena ležati dokle god budu živa. Budućnost im nije izgledala sjajna.

"Živjela sam sa snom koji mi je davao snage da ustrajem", rekla mi je Theresa kad smo se prvi put sreli. "Sa snom da ćemo pronaći liječnika koji će moći učiniti čudo."

Dok je iz večeri u večer odlazila na spavanje, Theresine posljednje misli bile su kako grli i drži svakog sina posebno, kako se igra s jednim pa drugim i kako ih stavlja u odvojene krevetiće. Mnoge noći ležala bi u krevetu očiju mokrih od suza, pitajući se hoće li se ikad dogoditi čudo s njezinim sinovima. Nitko još nije uspješno razdvojio sijamske blizance spojene stražnjim dijelom lubanje, a da oba prežive.²³

"Nisam se prestajala nadati. Nisam mogla. To su bili moji sinovi i oni su mi bili najvažniji", rekla je. "Znala sam da ću se boriti za njih dok god budem živa."

Liječnici iz Njemačke kontaktirali su s nama u Johns Hopkinsu pitajući nas bi li naša kirurška ekipa s pedijatrije mogla smisliti plan kako da se razdvoje Binderovi blizanci i da im se omogući normalan život.

²³ 6. ožujka 1982. Alex Haller s Hopkinsa, s ekipom od dvadeset jednog člana tijekom operacije koja je trajala 10 sati, uspješno je izveo razdvajanje dviju kćeri Carole i Charlesa Selvaggia iz Salisburyja. Emily i Francesca Selvaggio bile su spojene u području prsa i gornjeg dijela trbuha dijeleći pupčanu vrpču, kožu, mišiće i rebrenu hrskavicu. Glavni problem Hallerovog tima bila je opstrukcija crijeva.

U tom trenutku ja ulazim u cijelu priču.

Nakon proučavanja dostupnih podataka, uvjetno sam pristao obaviti operaciju, svjestan da će to biti najrizičnija i najzahtjevnija operacija koju sam ikad izvršio. Ali isto sam tako znao da bi njome dječaci dobili šansu – jedinu šansu – da žive normalnim životom. No donijeti takvu odluku bio je samo prvi korak, jer to neće biti zahvat koji će obaviti samo jedan liječnik. Dr. Mark Rogers, ravnatelj dječjeg odjela intenzivne njege u Hopkinsu, koordinirao je ovim golemim pothvatom. Okupili smo sedam dječjih anesteziologa, pet neurokirurga, dva kardiokirurga, pet plastičnih kirurga i, što nije manje važno, nekoliko desetaka medicinskih sestara i tehničara – ukupno nas sedamdeset. Mi ćemo pet mjeseci intenzivno učiti i vježbati da bismo bili spremni za ovu jedinstvenu operaciju.

Craig Dufresne, Mark Rogers, David Nichols i ja planirali smo u svibnju 1987. otići u Njemačku. Tijekom četverodnevnog boravka Dufresne će ispod kože dječaka umetnuti silikonske balone koji se mogu napuhivati. To će postupno rastezati kožu da dobijemo dovoljno tkiva za zatvaranje velikih operativnih rana koje će nastati nakon razdvajanja.

Kad dođe do operacije, ja ću izvršiti razdvajanje, a zatim će Donlin Long raditi na jednom, a ja na drugom dječaku. Da bismo povećali izgled za uspjeh, imat ćemo uz sebe najkvalificiraniju medicinsku ekipu, sve s Johns Hopkinsa, među kojima će biti Bruce Reitz, ravnatelj kardiokirurgije, Craig Dufresne, profesor plastične kirurgije, David Nichols, dječji anesteziolog i Donlin Long, šef neurokirurgije, dok će Mark Rogers biti koordinator i glasnogovornik.

Budući da sam vidio samo rendgenske slike djece, trebao sam osobno procijeniti njihovo neurološko stanje i zato sam bio dio ekipe koja će otići u Njemačku da bi odlučila je li operacija još uvijek izvediva.

A onda, dva tjedna prije nego što smo nas četvorica trebali otputovati, u našu su kuću provalili lopovi. Osim što su ukrali elektronske uređaje, odnijeli su i sef koji nisu mogli otvoriti. U malom sefu, ne većem od kutije za cipele, nalazili su se svi naši važni dokumenti i papiri, uključujući i putovnice.

Premda sam bio svjestan da će biti teško za dva tjedna dobiti novu putovnicu, nisam mislio da će biti nemoguće. Kad sam nazvao ministarstvo vanjskih poslova, ljubazan ali odrješit

glas rekao mi je: “Žao mi je, dr. Carstone, ništa se ne može učiniti za tako kratko vrijeme.”

Nakon toga nazvao sam policijskog istražitelja: “Kakvi su izgledi da dobijem natrag svoje dokumente, posebno putovnicu?”

“Nikakvi”, otpuhnuo je. “Takve stvari se nikad ne vraćaju. Lopovi ih bacaju u smeće.”

Nakon što sam spustio slušalicu, pomolio sam se: “Bože, moraš nešto učiniti da dobijem natrag svoju putovnicu ako želiš da sudjelujem u ovoj operaciji.” Nastojao sam ne misliti više na putovnicu. Zbog niza ranije zakazanih operacija, bio sam zaokupljen drugim mislima tako da sam cijeli problem jednostavno smetnuo s uma.

Dva dana kasnije isti policajac nazvao me u ured. “Nećete vjerovati, ali imamo vaše dokumente. I vašu putovnicu.”

“O, vjerujem vam”, rekao sam.

S prizvukom čuđenja ispričao je kako je jedan detektiv pregledavao smeće. U jednoj plastičnoj vrećici našao je papir s mojim imenom i nastavio dalje kopati. Onda je našao i sve ostalo, sve važne dokumente koji su ukradeni. Zahvaljujući ovom otkriću, policija je mogla razbiti veliku razbojničku organizaciju u području Baltimorea i Washingtona i vratiti sve naše stvari kao i predmete ukradene drugim obiteljima.

Naša ekipa provela je sljedećih pet mjeseci u planiranju i uvježbavanju svih mogućnosti koje smo mogli predvidjeti. Dio priprema zahtijevao je izmjenu električnih instalacija velike operacijske dvorane i instaliranje rezervnog agregata u slučaju nestanka struje. U operacijskoj dvorani imali smo sve dvostruko – monitore za anesteziju, aparate srce-pluća i spojene operacijske stolove koji se mogu odvojiti nakon razdvajanja blizanaca.

Na kraju tih pet mjeseci sve je bilo tako organizirano da se katkad činilo kao da planiramo neku vojnu operaciju. Čak smo odredili i gdje će stajati svaki član ekipe u operacijskoj dvorani. Knjižica od deset stranica sadržavala je u pojedinosti opis svakog koraka operacije. Beskrajno smo pretresali pet trosatnih proba koje smo izveli koristeći se lutkama spojenim čičkom, veličine beba koje smo trebali operirati.

Od trenutka kad smo počeli razgovarati o operaciji, znali smo da nećemo pristupiti zahvatu dok ne budemo uvjereni da

imamo dobrih izgleda za razdvajanje dječaka bez oštećenja neurološke funkcije oba djeteta.

Ni Donlin Long ni ja nismo mogli biti sigurni da su pojedini kritični dijelovi moždanog tkiva, kao što je centar za vid, potpuno odvojeni. Na sreću, kako smo i očekivali, dječaci su imali samo zajednički drenažni sustav *sinus sagittalis superior*. To je vrlo važna vena.

* * *

Operacija na blizancima dobi od 7 mjeseci počela je na Dan rada, u subotu 5. rujna 1987. u 7,15 sati. Izabrali smo taj dan zato što je u bolnici bilo manje posla, a dovoljno osoblja. (Inače vikendima ne vršimo redovite operacije.)

Mark Rogers savjetovao je roditeljima da tijekom operacije ostanu u hotelu kako bi se odmorili. Kako sam i očekivao, odmarali su se jako malo. Cijelo su vrijeme naizmjenično sjedili pokraj telefona. Tijekom sljedeća 22 sata jedan od liječnika nazvao bi Binderove i obavijestio ih o svakoj fazi teške operacije.

Kardiokirurzi Reitz i Cameron, nakon anestezije blizanca, u glavne vene i arterije umetnuli su kao vlasi tanke katetere da bi tijekom operacije pratili dječake. Kad smo djecu postavili tako da im glave nakon razdvajanja ne klonu i ne prouzroče prevelik pritisak na lubanju, zasjekli smo kožu i uklonili koštano tkivo koje je vezivalo lubanje pažljivo ga čuvajući kako bismo ga kasnije mogli upotrijebiti za rekonstrukciju lubanja.

Zatim smo otvorili duru – opnu koja obavija mozak. To je bilo prilično složeno zbog niza nabora i vijuga, te dijela dure između mozгова, kao i velike, abnormalne arterije koju je trebalo presjeći.

Morali smo razdvojiti sva područja koja su bila spojena prije nego što ćemo pokušati razdvojiti velike venske sinuse. Izolirali smo gornji dio sinusa i donji dio ispod torkile. Torkila je mjesto gdje se spajaju svi sinusi. Normalno je veličine četvrt do pola novčića. Na nesreću, ova je bila puno veća.

Kad smo zasjekli ispod područja gdje je torkila trebala završiti, došlo je do jakog krvarenja. Krvarenje smo usporili tako što smo ušili dijelove mišića u to područje, međutim ono je i dalje bilo zastrašujuće. Spustili smo se niže i sjećam se da

sam glasno rekao: "Torkila se ne može protezati niže." Ali svaki put naišli smo na istu sliku. Na kraju smo stigli do baze lubanje gdje se sastaju kralježnica i moždano deblo, i još uvijek smo imali isti problem.

Zaključili smo da torkila, umjesto veličine pola dolara, pokriva čitav stražnji dio obiju glava i tvori veliko venko jezero pod visokim tlakom.

Ova situacija primorala nas je da ranije prijedemo na pothladivanje. Na sastancima na kojima smo planirali zahvat, pažljivo smo izračunali da će biti potrebno tri do pet minuta za razdvajanje vaskularnih struktura, a ostalo vrijeme imat ćemo za istodobnu rekonstrukciju oba djeteta.

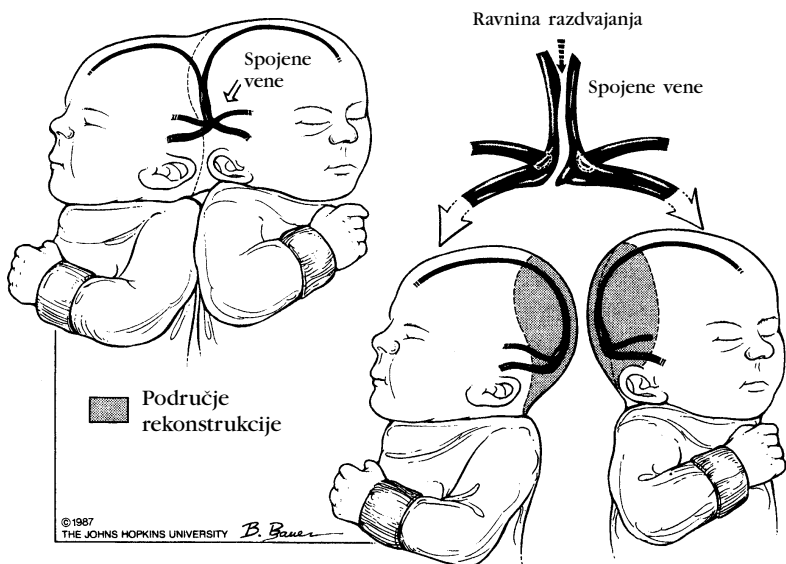
I jedno i drugo dijete priključili smo na aparat srce-pluća i omogućili cirkulaciju njihove krvi kroz aparat da bismo ih pothladili s 37 °C na 20 °C.

Polako smo uklonili krv iz dječjih tijela. Ovaj stupanj hipotermije gotovo zaustavlja metabolizam, što nam je omogućilo da zaustavimo srce i krvotok na otprilike jedan sat a da ne izazovemo oštećenje mozga. Morali smo zaustaviti krvotok dovoljno dugo da možemo konstruirati odvojene vene. Za to vrijeme Binderovi blizanci bili su u stanju sličnom obamrlosti.

Smatrali smo da bi vrijeme duže od jednog sata prouzročilo nepopravljivo oštećenje tkiva zbog potrebe za hranom i kisikom koji se transportiraju putem krvi. To je značilo da od trenutka spuštanja njihove temperature moramo raditi brzo. (Zanimljivo je da se ova tehnika može primijeniti samo na djeci mlađoj od 18 mjeseci, dok se mozak još razvija pa je dovoljno prilagodljiv da se oporavi od takvoga šoka.)

Upravo prije 11.30 navečer, dvadeset minuta nakon snižavanja tjelesne temperature, nastupio je kritični trenutak. S već otvorenim lubanjama pripremio sam se da na stražnjem dijelu njihovih glava presiječem tanku plavu venu koja je odvodila krv iz mozga. Bila je to posljednja preostala veza između dječaka. Kad smo to obavili, razdvojili smo dotad povezane operacijske stolove. Long je imao jednog dječaka, a ja drugog. Prvi put u svojem mladom životu Patrick i Benjamin živjeli su odvojeni jedan od drugoga.

Premda razdvojeni, blizanci su se odmah suočili sa smrtnom opasnošću. Prije nego što smo mogli ponovno pokrenuti krvotok, radeći odvojeno, Long i ja trebali smo oblikovati no-

vu sagitalnu venu iz dijela perikarda (osrčja) koji smo ranije uklonili.

Netko je uključio štopericu na zidu. Imali smo jedan sat da dovršimo posao i ponovno pustimo krvotok. Iako smo se utrivali s vremenom, ja sam medicinskom osoblju rekao: "Nemojte govoriti koliko je sati i koliko nam je vremena ostalo." Nisam to htio znati; nije nam bio potreban dodatni pritisak ako netko kaže: "Ostalo nam je još samo 17 minuta." Radili smo što smo brže mogli.

Dao sam im uputu: "Kad prođe jedan sat, jednostavno uključite pumpe. Ako iskrvare nasmrt, iskrvarit će, ali ćemo barem znati da smo učinili sve što smo mogli." Nisam bezdušan, ali nisam htio dječake izložiti opasnosti oštećenja mozga. Na sreću, Long i ja navikli smo raditi pod pritiskom pa smo nastavili s radom ne dopuštajući sebi gubitak koncentracije.

Bilo je sablasno otpočeti operaciju na tijelima koja su bila tako hladna da nam se činilo kao da radimo na lešu. U određenom smislu blizanci jesu bili mrtvi. U tom trenutku pitao sam se hoće li ikada oživjeti.

* * *

Tijekom sastanaka na kojima smo planirali zahvat, pretpostavio sam da će za razdvajanje sinusa biti potrebno tri do pet minuta. Sljedećih 50 do 55 minuta predvidjeli smo za rekonstrukciju sinusa nakon čega smo trebali ponovno pokrenuti krvotok.

“O, ne”, promrmljao sam ispod glasa. Naišao sam na neočekivanu prepreku. Trebat će mi više vremena nego što je planirano da bih rekonstruirao golemu torkilu na svojem blizancu. Inače, neurokirurzi se najviše boje područja torkile jer krv tuda prolazi pod takvim tlakom da bi rupa veličine olovke prouzročila iskrvarenje djeteta za manje od minute.

Nakon hipotermičkog aresta trebalo nam je 20 minuta za razdvajanje svih krvnih žila, što znači da smo potrošili barem triput više vremena od planiranog.

Tu situaciju nismo mogli predvidjeti jer je tlak u području ovog vaskularnog jezera bio toliko visok da je otplavio kontrast tijekom angiografije.

S obzirom na to da smo za razdvajanje krvnih žila potrošili dvadeset minuta, ostalo nam je samo četrdeset minuta da završimo posao. Na sreću, kardiovaskularni kirurzi pratili su sve i vidjeli izgled sinusa dok sam ga presijecao. Iz osrčja su izrezali dijelove odgovarajuće veličine i oblika.

Premda su radili odoka, ova dvojica su bila toliko spretna da su se dijelovi osrčja koje su dali Longu i meni savršeno uklapali. Mogli smo ih sašiti duž operiranog područja.

U jednom trenutku, možda u četrdeset petoj minuti toga sata, znao sam da se približava konačnica. Ne osvrćući se, osjetio sam kako napetost oko mene raste, gotovo kao da pojedinci šapću jedan drugome: “Hoćemo li završiti na vrijeme?”

Long je prvi završio sa svojim djetetom. Ja sam završio nekoliko sekundi prije nego što je krv ponovno potekla dječjim žilama. Uspjeli smo.

U tom trenutku u prostoriji je zavladała tišina. Bio sam svjestan jedino ritmičnog brujanja aparata srce-pluća.

“Gotovo je”, rekao je netko iza mene.

Kimnuo sam glavom i duboko izdahnuo zrak, postavši odjednom svjestan da sam zadržavao dah u tim posljednjim kritičnim trenucima. Napor je ostavio vidljive tragove na nama, ali nismo se predavali.

Kad smo ponovno pokrenuli dječja srca, naišli smo na drugu veliku prepreku: snažno krvarenje iz svih sićušnih krvnih žila u mozgu koje smo presjekli tijekom operacije.

Krvarilo je sve što je moglo krvariti. Sljedeća tri sata činili smo sve što ljudski um može smisliti da zaustavimo krvarenje. U jednom trenutku bili smo uvjereni da gubimo bitku. Jedna jedinica krvi za drugom prolazila je njihovim tijelima dok ni smo iscrpili sve zalihe.

Očekivali smo krvarenje jer smo im dali antikoagulanse da bismo mogli koristiti aparat srce-pluća. Kad smo ponovno pokrenuli njihova srca, antikoagulansi su još uvijek djelovali pa smo se u području rane suočili s jakim krvarenjem.

Njihovi traumatizirani mozgovi počeli su jako naticati – što je zapravo pridonijelo zatvaranju nekih žila koje su krvarile, ali nismo željeli da se zbog toga prekine opskrba krvlju.

Najmučniji trenutak nastupio je kad smo saznali da bismo mogli ostati bez zaliha krvi. Rogers je nazvao bolničku banku krvi.

“Žao nam je, ali nemamo pri ruci dovoljno krvi”, rekao je glas s druge strane linije. “Provjerili smo, nema je više nigdje u Baltimoreu.”

“Ja ću dati svoju krv ako je potrebno”, rekao je netko čim nas je Mark Rogers izvijestio o razgovoru.

Odmah se šestero ili osmero ljudi u operacijskoj dvorani ponudilo da na licu mjesta dâ krv, što je bila plemenita, ali nepraktična gesta. Konačno je Hopkinsova banka krvi nazvala američki Crveni križ i oni su nam poslali deset jedinica – upravo koliko nam je bilo potrebno.

Do trenutka kad je operacija završila, blizanci su potrošili 60 jedinica krvi – 10 puta više od svojeg normalnog volumena krvi. Velike rane na glavi bile su promjera 8 centimetara.

Dok se to događalo, netko iz ekipe bio je u vezi s roditeljima koji su izišli iz hotela i sad su bili u čekaonici. Uz nas je bilo i osoblje koje je vodilo računa o tome da imamo što pojesti tijekom rijetkih prekida.

Planirali smo blizancima odmah ugraditi Dufresneove mrežice od titana, pomiješane s pastom od zdrobljenih kostiju zajedničkih dijelova lubanje. Kad bi mrežica bila postavljena, kosti lubanje urasle bi u mrežicu i oko nje pa je ne bi trebalo uklanjati.

Međutim, morali smo im zašiti kožu prije nego što natečeni mozgovni izidi iz lubanje. Pomoću barbiturata stavili smo dječake u komu s namjerom da usporimo metabolizam mozga. Onda smo se Long i ja povukli, a u akciju su stupili Dufresne i njegova ekipa za plastičnu kirurgiju grozničavo radeći i nastojeći ponovno sašiti kožu. Na kraju su sasvim dobro uspjeli na jednom djetetu, dok je na drugom ostalo nekoliko praznina.

Dufresne će pričekati neku drugu priliku da bi stavio titanske mrežice.²⁴

Također smo se suočili s problemom nedostatka kože da bismo pokrili glave obaju blizanaca. Benjaminovu glavu privremeno smo zatvorili kirurškom mrežicom. Dufresne će planirati drugu operaciju da bi lubanju učinio estetski prihvatljivom ako blizanci nastave s oporavkom.

Ako blizanci nastave s oporavkom.

²⁴ Benjamin i Patrick bit će još 22 puta podvrgnuti operacijama da bi se koža njihove glave u cijelosti zatvorila. Neke od njih napravio sam ja, dok je većinu izveo Dufresne uključujući i pokrivanje stražnjeg dijela Benjaminove glave posebnim režnjevima.

20

Ostatak priče

Ako se oporave. U svakoj fazi operacije ovo je bilo osnovno pitanje. *O, Bože, – tiho sam molio – daj da žive. Daj da uspiju.*

Čak i ako prežive operaciju, proći će tjedni prije nego što budemo mogli u potpunosti odrediti njihovo stanje. To će biti vrijeme neprekidne napetosti jer ćemo stalno očekivati prve znakove oporavka i bojati se da ne otkrijemo znakove oštećenja mozga.

Da bismo njihovim jako traumatiziranim mozgovima stvorili priliku za oporavak bez trajnih nepoželjnih posljedica, uporabili smo fenobarbital da ih dovedemo u stanje kome. Fenobarbital je drastično usporio metaboličku aktivnost njihovih mozгова. Priključili smo ih na sustav za održavanje života koji je upravljao njihovim krvotokom i disanjem. Mozak im je bio jako edematozan, ali ne više nego što smo očekivali. Posredno smo pratili nateknuće mjereći promjene otkucaja srca i krvni tlak te radili CT-snimke koje su nam dale trodimenzionalnu rendgensku sliku mozga.

Operacija je završila u 5,15 u nedjelju ujutro. Trajala je dvadeset dva sata. Ali bitka još nije završila.

Kad je naša ekipa izišla iz operacijske dvorane popraćena pljeskom ostalog bolničkog osoblja, Rogers je prišao Theresi Binder i s osmijehom na licu upitao: “Koje dijete želite prvo vidjeti?”

Otvorila je usta da odgovori, a oči su joj se ispunile suzama.

* * *

Kad smo počeli planirati razdvajanje Binderovih blizanaca, ured za odnose s javnošću Bolnice Johns Hopkins obavijestio je medije što radimo. To je bila povijesna operacija. Premda to nismo znali, čekaonica i hodnici bili su puni izvjestitelja. Naravno, nitko od njih nije uspio ući u operacijsku dvoranu. Dobro osiguranje koje smo imali u bolnici spriječilo bi ih u slučaju da su pokušali. Nekoliko radiopostaja svaki je sat emitiralo informacije o tijeku operacije. Naravno, sada su preko medija tisuće ljudi iznenada bile uključene u ovaj operacijski pothvat. Kasnije sam saznao da su mnogi koji su pratili izvještaje o operaciji, tijekom dana zastajali i molili se da uspijemo.

Kad smo izašli iz operacijske dvorane, svladao nas je umor i činilo nam se da ćemo se onesvijestiti. Neposredno nakon operacije nisam bio sposoban odgovoriti ni na čije pitanje niti sam mogao govoriti o onome što smo učinili. Rogers je odgodio tiskovnu konferenciju za kasno poslijepodne; time nam je dao mogućnost da se malo odmorimo i dovedemo u red. U 16 sati, kad sam ušao u prostoriju za tiskovnu konferenciju, odjednom sam postao svjestan veličine ove operacije. Prostorija je bila dupkom puna izvjestitelja s kamerama i mikrofonom. Možda izgleda čudno, ali kad čovjek radi neki posao – bez obzira o čemu se radilo – teško mu je shvatiti njegovu važnost.

Toga poslijepodneva, samo nekoliko sati nakon operacije, moje su misli bile usredotočene na Patricka i Benjamina Bindera. Pozornost koju su mediji posvetili ovoj povijesnoj operaciji bila je posljednja stvar u mojim mislima. Štoviše, sumnjam da je itko od nas bio spreman na odaziv izvjestitelja i bezbrojna pitanja koja su postavljali. Mora da smo izgledali neobično dok smo stajali ispred svih tih ljudi u izgužvanoj odjeći, s licima na kojima se ocrtavao umor. Bili smo umorni, ali presretni. Taj prvi korak bio je divovski i mi smo ga učinili. Ali to je bio samo prvi korak na dugome putu.

“Uspjeh ove operacije nije samo u razdvajanju blizanaca”, rekao je Mark Rogers na početku. “Uspjeh je što smo spasili oba djeteta.”

Dok je Rogers odgovarao na pitanja, ja sam osjećao duboku zahvalnost što sam dio ove sjajne ekipe. Pet mjeseci bili smo kao jedan, svi specijalisti, rješavajući zajedno isti pro-

blem. Osoblje na dječjem odjelu intenzivne njege i savjetnici u dječjem centru surađivali su predivno. Poduprli su nas i proveli bezbrojne sate bez naknade nastojeći da operacija uspije.

Slušao sam Rogersa kako objašnjava pojedine faze operacije i dodao: “Sretan sam što smo uspjeli raditi kao ekipa u tako složenom pothvatu. Sposobni smo učiniti i više nego što mislimo ako pomožemo jedni drugima.”

Premda su i drugi odgovarali na pitanja, Mark Rogers, kao glasnogovornik, i ja odgovarali smo na većinu njih. Kad su me izvjestitelji upitali kolika je vjerojatnost da dječaci prežive, rekao sam: “Vjerojatnost je 50%. Dobro smo promislili čitav postupak. Logično, trebalo bi uspjeti, ali isto tako znam da se može dogoditi nešto nepredviđeno kad radite nešto što još nitko nije.”

Jedan izvjestitelj postavio je pitanje o njihovom vidu: “Hoće li moći vidjeti? Obojica?”

“U ovom trenutku to jednostavno ne znamo.”

“Zašto?”

“Prvo,” rekao sam, “blizanci su premali da bi nam to sami rekli.” Na to su se neki od nazočnih nasmijali. “Drugo,” nastavio sam, “njihov neurološki status bio je narušen i to će odgoditi mogućnost da procijenimo njihov vid. Dječaci dosad još nisu mogli gledati predmete i slijediti ih pogledom.”

(Sljedećeg su se dana po cijelome svijetu u novinama mogli vidjeti golemi naslovi **BLIZANCI SLIJEPI NAKON OPERACIJE**. Nikad takvo što nismo rekli ni nagovijestili u svojim izjavama. Rekli smo da to sada ne znamo.)

“Hoće li preživjeti?” upitao je drugi.

“Mogu li živjeti normalnim životom?” javio se treći.

“Sve je u Božjoj ruci”, rekao sam. Osim što sam to doista vjerovao, nisam znao što bih drugo rekao. Kad sam izašao iz pretrpane prostorije, shvatio sam da sam rekao sve što je trebalo reći.

Premda sam bio pesimist u pogledu ishoda operacije, još uvijek sam se osjećao ponosnim što sam na medicinskom području radio rame uz rame s najboljim stručnjacima. Uostalom, kraj operacije nije bio kraj našega ekipnog rada. Postoperativna njega bila je jednako tako spektakularna kao i operacija. U tjednima koji su slijedili sve je potvrđivalo naše zajedništvo.

Izgledalo je kao da su svi, od uredskog osoblja na odjelu do bolničara i medicinskih sestara, bili uključeni u ovaj povijesni trenutak. Bili smo ekipa – predivna, čudesna ekipa.

Patrick i Benjamin Binder ostali su u komi deset dana. To znači da tjedan i pol nitko nije znao ništa određeno. Hoće li ostati u komi? Hoće li imati smetnji? Hoće li se probuditi i otpočeti normalno živjeti? Svi smo čekali. I pitali se. Vjerojatno se većina nas malo brinula i puno molila.

Nije bilo ništa neobično što smo ih doveli u stanje kome. I ranije smo primjenjivali taj postupak. Primjerice, djecu s ozbiljnim traumama glave uvedemo u komu da bismo održali niski intrakranijalni tlak. Stalno smo provjeravali vitalne funkcije blizanaca, pipali režnjeve koje smo ugradili da vidimo koliko su napeti. Isprva su bili jako napeti, a onda su se počeli smekšavati. To je bio dobar znak koji je govorio da se oteklina smanjuje. Povremeno, kad bi se smanjila koncentracija barbiturata, primijetili bismo neki pokret i rekli: “Dobro je, mogu se kretati.” U ovim trenucima bio nam je potreban svaki znak nade.

”Sve je u Božjim rukama”, govorio sam i hrabrio se: “Tako je uvijek i bilo.”

Ali još najmanje tjedan dana, kad god bih odlazio s posla, očekivao sam da će me netko nazvati i reći: “Dr. Carsone, jednom je blizancu stalo srce. Upravo ga reanimiramo.” Ni kod kuće se nisam mogao opustiti jer sam znao da telefon može svakog časa zazvoniti i da ću čuti strašnu vijest koje sam se pribojavao. Ne mogu reći da nisam imao povjerenja u Boga ili u našu medicinsku ekipu. Stvar je bila u tome što smo bili na nepoznatom terenu i kao liječnici znali smo da su moguće bezbrojne komplikacije. Stalno sam očekivao loše vijesti. Na sreću, nije ih bilo.

Sredinom drugog tjedna odlučili smo malo ublažiti komu.

“Pokreću se”, rekao sam nekoliko sati kasnije, zastavši da ih pogledam. “Gledajte! Pokrenuo je lijevo stopalo! Pogledajte!”

Bili smo izvan sebe od radosti, gotovo kao novopečeni roditelji koji moraju istražiti svaki centimetar svojih malih beba. Svaki trenutak, od zijevanja do micanja prstićima na nogama, bio je razlogom slavlja u cijeloj bolnici.

A onda je došao trenutak koji je mnogima od nas natjerao suze na oči.

Toga dana, čim je prestalo djelovanje barbiturata, oba su dječaka otvorila oči i počela gledati okolo. “On vidi! Obojica vide!” “Gleda u mene! Pogledajte – gledajte što se događa kad mašem rukom!” Zvučali bismo ludo svakome tko nije znao za petomjesečnu pripremu, rad, brigu i zabrinutost. Bili smo izvan sebe od radosti. U danima koji su slijedili, zatekao bih sebe kako se pitam: *Je li ovo stvarno? Da li se ovo stvarno događa?* Nisam očekivao ni da će preživjeti prva 24 sata, a oni su svakog dana lijepo napredovali. “Bože, Hvala Ti, hvala Ti”, stalno sam ponavljao. “Znam da je Tvoja ruka u svemu ovome.”

Imali smo neke postoperativne probleme, ali ništa što ne bismo mogli brzo riješiti. Dječji anesteziolozi vodili su odjel intenzivne njege. Ljudi koji su uložili nevjerojatno puno vremena u ovu operaciju, i poslije operacije su vodili brigu o njima pa su tako stvarno bili upućeni u sve.

A onda su se pojavila pitanja u vezi s njihovim neurološkim sposobnostima. Što će moći raditi? Mogu li naučiti puzati? Hodati? Vršiti normalne aktivnosti?

Patrick i Benjamin iz tjedna u tjedan radili su sve složenije pokrete te reagirali na podražaje. Patrick je došao do točke kad se igrao s igračkama okrećući se s jedne strane na drugu, dobro se služeći nogama. Međutim, jednog dana, otprilike tri tjedna prije odlaska u Njemačku, Patrick je, na nesreću, aspirirao (usisao) hranu u pluća. Medicinska sestra pronašla ga je u respiratornom arestu. Njezina brza reakcija omogućila je ekipi hitne službe da ga spasi, ali nitko nije znao koliko dugo nije disao. Već je bio plav. Nakon toga više nije bio isti. Znali smo, nažalost, da to ukazuje na neki oblik oštećenja mozga, ali nismo znali u kojoj mjeri. Mozak ne smije ostati bez kisika više od nekoliko sekundi. U vrijeme kad su blizanci napustili Johns Hopkins, Patrick je, unatoč nezgodi s gušenjem, dobro napredovao. I Benjamin je sasvim dobro napredovao, iako su njegove reakcije isprva bile sporije. Ubrzo je i on činio isto što i Patrick prije nezgode s gušenjem, kao što je prevrtanje s boka na leđa.

Nažalost, budući da su roditelji načinili ugovor s časopisom *Bunte*, ne mogu ništa napisati o razvoju blizanaca nakon

njihova odlaska s Johns Hopkinsa. Znam da su 2. veljače 1989. dva razdvojena i veoma voljena blizanca proslavila drugi rođendan.

21

Obiteljske stvari

Candyn glas s prizvukom hitnosti probudio me iz dubokog sna u dva sata ujutro. “Ben! Ben! Probudi se!”

Zaronio sam još dublje u jastuk. Prethodni dan bio je zamoran. Proveo sam taj dan – 26. svibnja 1985. – u našoj crkvi jer sam bio uključen u organiziranje natjecanja u trčanju koje smo nazvali *Zdrav izbor*. Pozvali smo sudionike da pretrče jedan, pet ili deset kilometara. Drugi liječnici i ja izvršili smo jednostavan pregled i utvrdili zdravstveno stanje natjecatelja, dok su stručnjaci govorili o zdravom načinu života i prednostima trčanja.

Candy, koja je bila u posljednjem mjesecu trudnoće, prehodala je jedan kilometar. Sad me je gurkala i govorila: “Imam trudove.”

Prisilio sam se da otvorim oči. “U kojim razmacima?”

“Svake dvije minute.” Trebao je samo trenutak da mi ova informacija dopre do mozga. “Obuci se”, zapovjedio sam iskačući iz kreveta. Imali smo pola sata vožnje automobilom do Hopkinsa. Naš prvi sin, rođen u Australiji, rodio se nakon osam sati trudova. Računali smo da će se drugi roditi malo brže.

“Bolovi su počeli prije nekoliko minuta”, rekla je, spustila noge na pod i izvukla se iz kreveta. Na pola puta iz sobe Candy je zastala. “Ben, trudovi su sve češći.” Glas joj je bio tako smiren kao da komentira vrijeme.

Ne sjećam se što sam odgovorio. Bio sam prilično smiren; još uvijek sam se oblačio.

“Mislim da se porađam”, rekla je Candy. “Sada.”

“Jesi li sigurna?” Skočio sam, zgrabio je za ramena i pomogao joj da se vrati u krevet. Već sam vidio djetetovu glavu. Ležala je mirno i tiskala. Osjećao sam se odlično i nisam bio

posebno uzbuđen. Ona se ponašala kao da rađa svaki drugi mjesec. Sjećam se da sam bio zahvalan za iskustvo u porođaju djece, svjestan da su ona došla na svijet u boljim okolnostima.

Nakon nekoliko minuta uhvatio sam bebu. “Dječak”, rekao sam. “Još jedan dječak.”

Candy se pokušala nasmiješiti, ali su se trudovi nastavili. Čekao sam da izide posteljica. Moja je majka stanovala kod nas pa sam joj doviknuo: “Majko, donesi ručnike! Nazovi hitnu!” Nakon toga sam se pitao nije li moj glas zvučao kao da se radi o velikoj hitnosti.

Kad je posteljica izišla, rekao sam: “Treba mi nešto čime ću stisnuti pupčanu vrpcu. Čime da to učinim?” Glavna briga bila mi je kako da stegnem pupčanu vrpcu, a nisam imao pojma što bih mogao upotrijebiti.

Ne odgovarajući na moje pitanje, Candy se izvukla iz kreveta i prilično sigurno otišla u kupaonicu da bi se odmah vratila s velikom ukosnicom. Stavio sam je na pupčanu vrpcu. U tom sam trenutku čuo kako dolazi osoblje hitne pomoći. Uzeli su Candy i naše novorođenče, kojemu smo dali ime Benjamin Carson Mlađi, i odvezli ih u bolnicu.

Kasnije su me prijatelji pitali: “Jesi li naplatio porođaj?”

* * *

“Previše sam zaposlen”, rekao sam sebi po stoti put. “Nešto moram promijeniti.” Bilo je to kao jeka, slična onoj koja se odbija od zida, rečenice koju sam već ponovio toliko puta. Ovaj put sam znao da moram napraviti promjenu.

Kao i drugi u Hopkinsu, i ja sam se našao pred ozbiljnom dilemom u vezi s aktivnom neurokirurškom karijerom. Raditi u kliničkoj bolnici zahtijevalo je više vremena i posvećenosti pacijentima nego da sam imao privatnu praksu. “Kako da nađem dovoljno vremena za svoju obitelj?” pitao sam se.

Na nesreću, neurokirurgija je vrlo nepredvidljivo područje. Nikad ne znamo kad će se pojaviti problemi, a mnogi od njih su izuzetno složeni i zahtijevaju puno vremena. Čak i ako bih se potpuno posvetio kliničkoj praksi, još uvijek bih imao previše radnih sati. Kad tome dodam potrebu za stalnim laboratorijskim istraživanjima, pisanjem stručnih radova, pripre-

manjem predavanja i daljnjem uključivanju u akademske projekte, a u novije vrijeme i motiviranjem mladeži, za sve to nemam dovoljno vremena ni da radim cijeli dan. To je značilo da će svako područje mojeg života trpjeti ako nešto ne pozmem.

Danima sam razmišljao o svojem dnevnom rasporedu, obvezama, vrijednostima i o onome što bih mogao izostaviti. Uživao sam u svemu što sam radio, ali sam bio svjestan da ne mogu raditi sve. Prvo, zaključio sam da prednost ima moja obitelj. Najvažnije mi je da budem dobar suprug i otac. Vikende ću rezervirati za svoju obitelj.

Drugo, ne smijem zapustiti ni svoje poslove na klinici. Odlučio sam učiniti sve da budem što bolji neurokirurg i da pridonesem koliko najviše mogu zdravlju svojih pacijenata. Treće, želio sam poslužiti kao primjer mladima.

Premda vjerujem da su odluke bile ispravne, nije ih bilo lako provesti. Morao sam za sve odrediti vrijeme, odreći se onoga što sam s veseljem radio, čak i onoga što će mi pomoći u napredovanju. Primjerice, volio bih više toga objavljivati iz područja medicine, iznositi ono što sam naučio i baciti se intenzivnije na istraživanja. Svidali su mi se javni nastupi i bilo je sve više prilika da govorim na nacionalnim skupovima. Naravno, to će mi pomoći da brže napredujem u akademskom smislu. Na sreću, i ovako se dosta toga događalo, ali ne tako brzo kako bi išlo da sam tome posvetio više vremena.

Također mi je bilo važno da provedem više vremena u crkvi. Sad sam starješina adventističke crkve u Spencervilleu. Usto sam i direktor Odjela za zdravlje i umjerenost, što znači da sam zadužen za posebne programe i koordiniranje rada drugih zdravstvenih djelatnika u našoj crkvi. Ako smo, primjerice, pokrovitelji maratona, ja pomažem u organizaciji takvog događaja i organizaciji zdravstvenih pregleda. Naša Crkva naglašava važnost zdravog načina života pa među vjerništvo promičem časopise sa zdravstvenom tematikom kao što su *Vibrant Life* i *Health*.

Također sam i voditelj jednog razreda subotnje škole u kojemu raspravljamo o kršćanskim temama i njihovom utjecaju na naš svakidašnji život.

Prvi korak prema rasterećenju radnog vremena dogodio se 1985. Imali smo toliko posla u bolnici da smo morali uzeti

još jednog dječjeg neurokirurga. On je preuzeo dio tereta koji je ležao na meni. Uzeti drugog čovjeka bilo je za Hopkins veliki korak, jer od osnutka ove ustanove u prošlom stoljeću dječji odjel je uvijek imao samo jednog neurokirurga. Čak je i danas malo ustanova koje među osobljem imaju dva takva stručnjaka. U Hopkinsu imamo tri neurokirurga zbog velikog opsega posla, a ne vidimo znakove smanjivanja.

Dodatno osoblje nije riješilo moju dilemu. Početkom 1988. godine shvatio sam da koliko god marljivo i djelotvorno radio, nikad neću završiti posao, čak da u bolnici ostanem i do ponoći. I tada sam donio odluku – takvu odluku koju ću, uz Božju pomoć, moći provesti. Odlazit ću kući svake večeri u devetnaest, a najkasnije u dvadeset sati. Tako ću barem vidjeti djecu prije nego odu na spavanje.

“Ne mogu sve završiti”, rekao sam Candy koja me je sve vrijeme podupirala. “Nemoguće je. Uvijek ima još nečega što bi trebalo učiniti. Prema tome, mogu ostaviti nedovršen posao u devetnaest umjesto u dvadeset jedan sat.”

Držim se ovog rasporeda. Završavam posao u bolnici u devetnaest i trideset i vraćam se u ordinaciju dvanaest sati kasnije. Još uvijek je to dug dan, ali za liječnika je razumno raditi jedanaest do dvanaest sati. Ali ostati na poslu četrnaest i sedamnaest sati nije razumno.

Kako su dolazile ponude za predavanja, javila se i potreba za putovanjem. Kad idem na veću udaljenost, vodim sa sobom i obitelj. Kad djeca krenu u školu, i to će se morati promijeniti. Zasad, kad god me pozivaju da govorim, pitam mogu li mi osigurati prijevoz i smještaj i za obitelj.

Nadamo se da će moja majka uskoro doći živjeti k nama za stalno, pa će ona moći voditi brigu o djeci dok Candy i ja putujemo. Bez obzira na to koliko sam zaposlen i koliko ljudi računa na mene, mislim da će biti dobro za Candy i mene da budemo zajedno sami. Bez njezine potpore moj život ne bi bio uspješan kao što jest.

* * *

Prije vjenčanja rekao sam Candy da će često biti sama. “Volim te, ali želim postati liječnik, a to znači da ću biti jako zaposlen. Ako postanem liječnik, bit ću stalno u pokretu i

zbog toga ću puno izbjivati. Ako se s tim možeš pomiriti, možemo se vjenčati, ali ako ne možeš, činimo pogrešku.”

“Izdržat ću”, rekla je.

Jesam li zvučao sebično? Je li moj idealizam zamaglio posvećenost ženi koja će postati moja supruga? Možda je odgovor potvrđan na oba pitanja, ali bio sam realan.

Candy je izuzetno dobro podnosila moju odsutnost. Možda zato što je sigurna u sebe i zna da me može poduprijeti. Zahvaljujući njoj, lakše izlazim na kraj sa zahtjevima koji se postavljaju pred mene.

Dok sam još bio stažist i mladi specijalizant, rijetko sam bio kod kuće jer sam radio po sto do sto dvadeset sati tjedno. Jasno, Candy me rijetko viđala. Nazvao bih je, i ako bi imala nekoliko slobodnih minuta, donijela bi mi obrok. Dok bih jeo, mogli smo provesti nekoliko minuta zajedno prije nego što bi se vratila kući.

U tom razdoblju Candy je odlučila nastaviti školovanje. Rekla je: “Ben, svake sam večeri sama, pa i ja bih mogla nešto raditi.” Candy je jako kreativna i zna to iskoristiti. U jednoj crkvi osnovala je pjevački zbor, u drugoj instrumentalni sastav. Tijekom našeg jednogodišnjeg boravka u Australiji osnovala je pjevački zbor i instrumentalni sastav.

Danas imamo troje djece. Rhoeyce se rodio 21. prosinca 1986., pa smo sada peteročlana obitelj. Odrastao sam bez oca i ne želim da moji sinovi tako odrastaju. Jako je važno da me poznaju, a ne samo da vide moju sliku u albumu, u časopisu ili na televiziji. Moja supruga i moja djeca najvažniji su dio mojeg života.

22

Razmišljaj o velikim stvarima

Candy i ja imamo san koji dosad još nismo ostvarili. Sanjamo o tome da osnujemo nacionalni fond za stipendiranje mladih studenata koji imaju sposobnosti, ali nemaju novca. Stipendija bi im pomogla da steknu onu vrstu obrazovanja koju žele, u bilo kojoj ustanovi u kojoj bi se željeli školovati. Većina dobrotvornih fondova previše je politički orijentirana i previše ovisi o vezama ili potpori utjecajnih osoba.

Nas dvoje sanjamo o stipendijskom programu koji će prepoznati *prave talente* na bilo kojem području. Sanjamo o tome da pronađemo mlade darovite ljude koji zaslužuju da im se pruži prilika, a koji inače ne bi mogli uspjeti jer nemaju dovoljno novca.

Volio bih da mogu učiniti nešto što će ostvariti naš san.

U svojem svakidašnjem životu primjenjujem načelo RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA. Želio bih ubuduće vidjeti tisuće zaslužnih ljudi, bez obzira na rasu, koji zahvaljujući svojim talentima i posvećenosti dolaze na vodeća mjesta. To mogu ostvariti oni koji znaju što hoće i posvećeni su onome što rade.

“Što je ključ uspjeha?” upitao me neki tinejdžer s afrofrizurinom.

To nije bilo novo pitanje. Čuo sam ga toliko puta da sam odgovor osmislio u obliku akrostiha.

“Razmišljaj o velikim stvarima”²⁵, odgovorio sam mu.

²⁵ Na engleskom: THINK BIG.

RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA

TALENT

Naučite prepoznati i prihvatiti svoje od Boga dane talente (a svi ih imamo). Razvijte ih i upotrijebite u zvanju koje ste izabrali. Sjetite se da vam talent daje veliku prednost u odnosu na druge ako iskoristite ono što vam je Bog dao.

VRIJEME

Naučite da je vrijeme važno. Ako nikad ne kasnite, ljudi se mogu osloniti na vas. Tako postajete pouzdani. Naučite ne gubiti vrijeme, jer je vrijeme novac i vrijeme je trud. Znati upotrijebiti vrijeme također je dar. Nekim je ljudima Bog dao sposobnost da znaju upravljati vremenom. Mi ostali to moramo naučiti. I možemo!

NADA

Ne hodajte tužna lica, kao da očekujete da će se dogoditi neka katastrofa. Očekujte da doživite nešto lijepo.

POŠTENJE

Ako učinite nešto što nije pošteno, morate učiniti još nešto nepošteno da biste ono prvo prikrili pa vam život postaje jako složen. Kao kad lažete. Ako ste poštenu, ne morate se sjećati što ste rekli posljednji put. Govoriti uvijek istinu čini život začudno jednostavnim.

NASTOJTE PRONIKNUTI U SRŽ STVARI

Slušajte i učite od onih koji su već bili tamo kamo vi namjeravate poći. Učite na njihovim pogreškama da ih ne biste ponovili. Čitajte dobre knjige kao što je Biblija, budući da one vode do novih spoznaja.

BUDITE LJUBAZNI

Budite ljubazni prema ljudima, prema svim ljudima. Ako ste ljubazni prema njima, i oni će biti ljubazni prema vama. Mnogo je manje snage potrebno da biste bili ljubazni, nego neljubazni. Biti ljubazan, prijateljski raspoložen i uslužan zahtijeva manje snage i smanjuje napetost.

ZNANJE

Znanje je ključ za samostalan život, ključ za sve vaše snove, nade i težnje. Ako na nekom području imate znanje, a posebice ako imate znanje veće od drugih, postat ćete neprocjenjivi pa ćete sami moći određivati svoju cijenu.

KNJIGE

Naglašavam da je aktivno učenje čitanjem bolje od pasivnog slušanja predavanja ili gledanja televizije. Dok čitate, vaš um mora raditi da prepozna slova i poveže ih u riječi. A riječi se oblikuju u misli i pojmove.

Osoba s dobrim čitateljskim navikama slična je prvaku u dizanju utega. Prvak nije jednog dana ušao u gimnastičku dvoranu i počeo dizati uteg od 250 kg. Počeo je jačati mišiće dizanjem lakših utega stalno vježbajući i pripremajući se za teže terete. Tako je i s našim umnim sposobnostima. Svoj um razvijamo čitanjem, razmišljanjem, vlastitim promišljanjem.

TEMELJITO UČENJE

Oni koji površno uče, mogu sve naštrebati za ispit, ali nakon dva tjedna više ništa ne znaju. Oni koji uče temeljito, ustanovit će da stečeno znanje postaje dijelom njih. Oni bolje razumiju sebe i svijet oko sebe. Oni nastavljaju graditi na prije stečenom razumijevanju prikupljajući nove podatke.

BOG

Nikad nemojte postati preveliki za Boga. Nemojte Ga ukloniti iz svojeg života.

Obraćanje mladima obično završavam riječima: "Ako ovo zapamtite, ako naučite RAZMIŠLJATI O VELIKIM STVARIMA, ništa na zemlji ne može vas spriječiti da uspijete u onome što ste odlučili."

Svoje brige za mlade, posebice za one koji nemaju mogućnosti za školovanje, postao sam svjestan onog ljeta kad sam regrutirao studente za Yale. Kad sam vidio njihove bodove nakon provjere znanja i primijetio kako je malo onih koji su se približili granici od 1200 bodova, ražalostio sam se. Također

mi je smetalo što sam iz vlastitog iskustva odrastanja u Detroitu znao da bodovi ne pokazuju uvijek koliko mladi znaju. Sreo sam mnogo pametnih mladih ljudi koji su brzo shvaćali, pa ipak su zbog niza razloga prošli loše na testu akademskih sklonosti.

“Nešto nije u redu s društvom”, rekao sam višeput Candy, “čiji sustav onemogućuje ljude da napreduju. Uz pravu pomoć i poticaj, mnoga djeca u nepovoljnom položaju mogla bi postići vrhunske rezultate.”

Obećao sam sebi da ću u svakoj prilici koja mi se pruži ohrabriti mlade. Kad sam postao poznatiji i počeo dobivati više poziva za predavanja, odlučio sam da će moja stalna tema biti podučavanje mladih kako da sebi postave ciljeve i ostvare ih. Danas dobivam toliko poziva da ne mogu ni približno sve prihvatiti. Pa ipak pokušavam učiniti koliko mogu za mlade ne zanemarujući svoju obitelj i dužnosti na Johns Hopkinsu.

Jako mi smetaju neke stvari vezane uz američku mladež. Evo jedne od njih. Smeta mi koliko mediji ističu sport u školama. Previše je mladih koji svu svoju energiju i vrijeme troše na košarkaškim igralištima očekujući da će postati Michael Jordan. Ili sve svoje snage ulažu u to da postanu Reggie Jackson na bejzbolskom ili O. J. Simpson na nogometnom igralištu. Žele zaraditi milijun dolara godišnje ne shvaćajući koliko je malo onih koji uspiju zaraditi toliko novac. Ova djeca završavaju tako što jednostavno prokockaju život.

Ako mediji ne ističu sport, ističu glazbu. Često čujem skupine – a mnoge od njih su odlične – koje daju sve od sebe da se izdignu u velikoj konkurenciji, ne shvaćajući da se samo jedna od 10.000 skupina uspijeva popeti na sam vrh. Umjesto da sve svoje vrijeme i sve svoje snage posvete sportu ili glazbi, ova djeca – ovi pametni, nadareni mladići i djevojke trebali bi provoditi vrijeme s knjigama izgrađujući sebe i pripremajući se za zvanje kojim će se baviti kad odrastu.

Krivim medije što potiču ove grandiozne snove. Dosta sam vremena proveo u razgovoru sa studentima prve godine pokušavajući im pomoći da shvate kako su obvezatni, prema društvenoj zajednici iz koje su ponikli, da postanu što bolji mogu.

Kad idem u škole i govorim mladima, pokušavam im pokazati čime se sve mogu baviti i da im to može osigurati dobar

život. Pozivam ih da oponašaju odrasle ljude koji su uspješni u različitim zvanjima.

Uspješnim stručnjacima kažem: "Otvorite mladima svoj dom. Pokažite im automobil koji vozite, pustite da vide da je i vaš život lijep. Pomozite im da razumiju što sve trebaju učiniti da bi jednog dana i oni tako dobro živjeli. Objasnite im da i bez sporta i glazbe postoje brojni načini da uspiju u životu."

Mnoštvo mladih je strašno naivno. Čuo sam mnoge kako govore: "Bit ću liječnik" ili: "Bit ću pravnik", ili možda: "Bit ću predsjednik kompanije." Ali oni nemaju pojma što sve trebaju učiniti da bi postigli takav cilj.

Razgovaram i s roditeljima, nastavnicima i svima koji su na neki način povezani s društvenom zajednicom pozivajući ih da svoju pozornost usmjere na potrebe ovih tinejdžera. Ova djeca moraju naučiti kako da ostvare promjenu u svojem životu. Njima je potrebna pomoć. Inače stvari nikad neće krenuti nabolje. Samo će postati gore.

Evo primjera. U svibnju 1988. detroitski *News* objavio je u svojem nedjeljnom prilogu članak o meni. Pročitavši članak, pisao mi je jedan čovjek. Bio je socijalni radnik i imao je trinaestogodišnjeg sina koji je također želio postati socijalni radnik. Ali stvari su krenule loše. Otac je sudskim putem izbačen iz kuće, a onda je izgubio posao. On i sin živjeli su od danas do sutra; cijeli svijet okrenuo mu se naopako. Bio je toliko potišten da je pomišljao na samoubojstvo. A onda mu je dospio u ruke detroitski *News* i pročitao je članak. Pisao mi je:

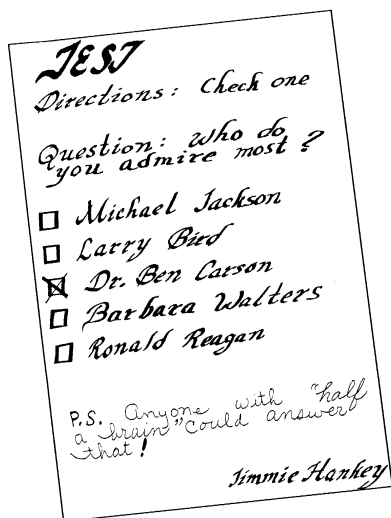
"Vaše je iskustvo jednostavno okrenulo moj život i dalo mi nadu. Vaš me primjer potaknuo da nastavim i da u život ponovno uložim sve svoje snage. Sada imam novi posao i stvari se počinju mijenjati. Vaš mi je članak promijenio život."

Također sam primio niz pisama od učenika iz raznih škola koji su imali loš uspjeh, ali su, zahvaljujući tome što su čitali o meni, gledali me na televiziji ili slušali moja predavanja, odlučili udvostručiti napore. Oni se trude da nauče, a to znači da će sigurno uspjeti.

Jedna samohrana majka pisala mi je da ima dva sina; jedan je želio postati vatrogasac, a drugi liječnik. Rekla je da su svi pročitali moju priču i oduševili se. Kad je saznala kako mi je majka pomogla da promijenim život, odlučila je vratiti se u

školu. U vrijeme kad mi je pisala, bila je primljena na Pravni fakultet. Njezina su djeca bitno poboljšala ocjene i dobra su u školi. Veselim se kad primim ovakva pisma.

U Old Court Middle School u predgrađu Baltimorea osnovan je Klub Bena Carsona. U klub se mogu učlaniti učenici koji su odlučili da tjedno neće gledati više od tri televizijske emisije i da će pročitati najmanje dvije knjige. Kad sam posjetio ovu školu, učinili su nešto neobično. Članovi kluba došli su do mojih biografskih podataka i održali natjecanje. Pobjedili su učenici koji su ispravno odgovorili na većinu pitanja o meni. Prigodom mojeg posjeta šest pobjednika izišlo je na pozornicu i odgovaralo na pitanja o meni i mojem životu. Slušao sam, iznenađen koliko su toga znali, osjećajući poniznost što sam svojim životom dotaknuo njihov život.

PRIJEVOD UPITNIKA:

Uputa: Označite jedan kvadratić

Pitanje: Kome se najviše divite?

- Michaelu Jacksonu
- Larryju Birdu
- Dr. Benu Carsonu
- Barbari Walters
- Ronaldu Reaganu

P. S. Čak i oni s "pola mozga" mogu na ovo odgovoriti.

Jimmie Hankey

Dok posjećujem razna mjesta, još uvijek mi se čini nestvarnim da su ljudi oduševljeni što me vide. Premda to ne razumijem u potpunosti, svjestan sam da, pogotovo za crnce u ovoj zemlji, predstavljam nešto što mnogi za čitavog života neće iskusiti – osobu koja se u tehničkom i znanstvenom području uspela na sam vrh. Priznat sam zbog svojih akademskih i medicinskih dostignuća, a ne zato što sam sportska zvijezda ili zabavljač.

Premda se ne događa često, *ipak se događa* i to me podsjeća da nisam nikakva iznimka. Primjerice, imam prijatelja, Freda Wilsona, koji je inženjer u Detroitu. On je crnac i automobilska kompanija Ford smatra ga jednim od svojih osam najboljih inženjera u svijetu.

On je nevjerovatno pametan i izvanredno obavlja svoj posao, ali malo njih zna za njegova dostignuća. Kad se pojavljujem u javnosti, rado razmišljam o svojem vlastitom životu i životu svih onih koji su pokazali da iako pripadaju manjini mogu postići vrhunska dostignuća.

Mnogim studentima kojima se obraćam često govorim o Fredu Wilsonu i drugim stručnjacima crncima koji ne izazivaju pozornost medija. Bavite li se područjem kojim se ja bavim, i to u Johns Hopkinsu, i ako se trudite koliko najviše možete, teško ćete se skriti. Kad netko od nas ovdje učini nešto iznimno, mediji to otkriju i glas se širi. Poznajem mnoge stručnjake u manje razvikanim područjima, koji su učinili značajne stvari, a malo tko zna za njih.

Jedan od mojih ciljeva jest upoznati tinejdžere s ovim iznimno talentiranim pojedincima da bi pred sobom imali razne uzore. Kad mladi imaju dobre uzore, oni mogu promijeniti svoje planove i pogled usmjeriti prema višim ciljevima.

Drugi mi je cilj potaknuti tinejdžere da se suoče sa sobom i prepoznaju talente koje im je Bog dao. Svi mi imamo neke sposobnosti. Uspjeh u životu sastoji se u prepoznavanju i iskorištavanju naše "sirovine".

Ja sam dobar neurokirurg. To nije hvalisanje, već priznavanje urođene sposobnosti koju mi je Bog dao. Počeo sam s odlučnošću i uporabom svojih darovitih ruku, a nastavio vježbanjem i oštrenjem sposobnosti.

RAZMIŠLJATI O VELIKIM STVARIMA i koristiti se svojim talentima ne znači da usput nećemo imati poteškoća. Hoćemo

– svi ćemo se sretati s poteškoćama. Od načina na koji im prilazimo ovisi kako ćemo završiti. Ako poteškoće na putu budemo smatrali preprekama, prestat ćemo pokušavati. “Ne mogu uspjeti”, jadikujemo. “*Oni* nam ne daju da napredujemo.”

Međutim, ako na poteškoće budemo gledali kao na prepone, možemo ih preskočiti. Uspješni ljudi nemaju manje problema. Oni su jednostavno odlučili da ih ništa neće zaustaviti u njihovom napredovanju.

Bez obzira na to koji put izabrali, ako shvatimo da nas svaka prepreka koju preskočimo jača i priprema za sljedeću, već smo na putu da uspijemo.

Kazalo

<i>Uvod</i>	7
1. "Zbogom, tata"	9
2. Nošenje tereta	14
3. Osmogodišnjak	19
4. Dvije pozitivne stvari	26
5. Veliki problem	37
6. Grozna narav	45
7. Trijumf u ROTC-u	51
8. Izbor koledža	60
9. Promjena pravila	68
10. Ozbiljan korak	78
11. Još jedan korak naprijed	90
12. Konačno samostalan	100
13. Posebna godina	111
14. Djevojčica Maranda	121
15. Slomljeno srce	129
16. Mala Beth	140
17. Tri posebna djeteta	149
18. Craig i Susan	156
19. Razdvajanje blizanaca	170
20. Ostatak priče	181
21. Obiteljske stvari	187
22. Razmišljaj o velikim stvarima	192